

НАЦИОНАЛЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ

ДЪРЖАВНОТО ОБЩЕСТВЕНО ОСИГУРЯВАНЕ

ПРЕЗ 2012 Г.

София, 2013 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

стр.

I. СЪКРАЩЕНИЯ И АКРОНИМИ	3
II. ВЪВЕДЕНИЕ.....	5
III. МАКРОИКОНОМИЧЕСКАТА СРЕДА ПРЕЗ 2012 г.....	6
IV. ПРАВНА РАМКА НА ДОО ПРЕЗ 2012 г.....	12
V. ПРЕГЛЕД НА ПРОМЕНИТЕ В ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО ПРЕЗ 2012 г.....	18
VI. СОЦИАЛНООСИГУРИТЕЛНИ ПРОГРАМИ НА ДОО	35
• ПЕНСИИ	36
• КРАТКОСРОЧНИ ОБЕЗЩЕТЕНИЯ И ПОМОЩИ.....	53
• ПРОГРАМА ЗА ПРОФИЛАКТИКА И РЕХАБИЛИТАЦИЯ.....	58
• ОБЕЗЩЕТЕНИЯ ЗА БЕЗРАБОТИЦА	60
• ТРУДОВИ ЗЛОПОЛУКИ.....	66
VII. ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ И ОСИГУРИТЕЛЕН ДОХОД ПРЕЗ 2012 г.....	75
VIII. БЮДЖЕТ НА ДЪРЖАВНОТО ОБЩЕСТВЕНО ОСИГУРЯВАНЕ ЗА 2012 г.....	79
• ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПРИХОДНАТА ЧАСТ НА БЮДЖЕТА НА ДОО ЗА 2012 г.....	80
• ИЗПЪЛНЕНИЕ НА РАЗХОДНАТА ЧАСТ НА БЮДЖЕТ НА ДОО ЗА 2012 г.....	90
• ДЕФИЦИТ / ИЗЛИШЪК	109
IX. БЮДЖЕТ НА ФОНДОВЕТЕ НА ДОО.....	111
• ФОНД “ПЕНСИИ”.....	111
• ФОНД “ПЕНСИИ, НЕСВЪРЗАНИ С ТРУДОВА ДЕЙНОСТ”	115
• ФОНД “ТРУДОВА ЗЛОПОЛУКА И ПРОФЕСИОНАЛНА БОЛЕСТ”	117
• ФОНД “ОБЩО ЗАБОЛЯВАНЕ И МАЙЧИНСТВО”	119
• ФОНД “БЕЗРАБОТИЦА”	122
• БЮДЖЕТ НА НАЦИОНАЛНИЯ ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ	123
X. УЧИТЕЛСКИ ПЕНСИОНЕН ФОНД	126
XI. ГАРАНТИРАНИ ВЗЕМАНИЯ НА РАБОТНИЦИТЕ И СЛУЖИТЕЛИТЕ	130
XII. СИНТЕЗИРАНИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА СЪСТОЯНИЕТО НА ДОО.....	137
XIII. ЗАКЛЮЧЕНИЕ	139
XIV. ПРИЛОЖЕНИЯ	140
• Осигурителни вноски за задължителното обществено осигуряване за периода 01.01.2012 г. – 31.12.2012 г.	141
• Осигурителни вноски и обхват на ДОО за периода 01.01.2012 г. – 31.12.2012 г.	145
• Размер и разпределение на задължителните осигурителни вноски по фондове през 2012 г.	150

СЪКРАЩЕНИЯ И АКРОНИМИ

АД	Акционерно дружество
АСП	Агенция за социално подпомагане
БВП	Брутен вътрешен продукт
БНБ	Българска народна банка
ВМА	Военномедицинска академия
ВСС	Висш съдебен съвет
ГД	Главна дирекция
ГВРС	Гарантирани вземания на работниците и служителите
ГПК	Граждански процесуален кодекс
ДАНС	Държавна агенция "Национална сигурност"
ДВ	Държавен вестник
ДДС	Данък добавена стойност
ДЗПО	Допълнително задължително пенсионно осигуряване
ДОО	Държавно обществено осигуряване
ДОПК	Данъчно-осигурителен процесуален кодекс
ДЦК	Държавни ценни книжа
ЕАД	Еднолично акционерно дружество
ЕГН	Единен граждански номер
ЕИБ	Европейска инвестиционна банка
ЕИО	Европейска икономическа общност
ЕИП	Европейско икономическо пространство
ЕК	Европейска комисия
ЕО	Европейска общност
ЕООД	Еднолично дружество с ограничена отговорност
ЕС	Европейски съюз
ЕЦБ	Европейска централна банка
ЗБ	Закон за бюджета
ЗБДОО	Закон за бюджета на държавното обществено осигуряване
ЗГВРСНР	Закон за гарантирани вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя
ЗДДФЛ	Закон за данъците върху доходите на физическите лица
ЗИНЗС	Закон за изпълнение на наказанията и задържането под стража
ЗМВР	Закон за МВР
ЗОВСРБ	Закон за отбраната и въоръжените сили на Република България
ЗП	Закон за пенсиите
ЗПГРРЛ	Закон за политическа и гражданска реабилитация на репресираните лица
ЗСВ	Закон за съдебната власт
ИК	Индивидуален коефициент
ИОЗ	Инвалидност поради общо заболяване
КБ на ДОО	Консолидиран бюджет на държавното обществено осигуряване
КИД	Класификатор на икономическите дейности
КСО	Кодекс за социално осигуряване
КТ	Кодекс на труда
ЛНЧ	Личен номер на чужденец
МВР	Министерство на вътрешните работи
МЗ	Министерство на здравеопазването
МИ	Медицински институт
МО	Министерство на отбраната
МОД	Минимален осигурителен доход

МОТ	Международна организация на труда
МРЗ	Минимална работна заплата
МС	Министерски съвет
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
МФ	Министерство на финансите
НАП	Национална агенция за приходите
НЕЛК	Национална експертна лекарска комисия
НЗОК	Национална здравно-осигурителна каса
НКТП	Наредба за категоризиране на труда при пенсиониране
НОИ	Национален осигурителен институт
НПОС	Наредба за пенсиите и осигурителния стаж
НСБФТР	Национална специализирана болница за физикална терапия и рехабилитация
НСИ	Национален статистически институт
ОА	Осигурителен архив
ООА	Обединен осигурителен архив
ООД	Дружество с ограничена отговорност
ОПС	Областна пощенска станция
ОСВ	Осигурителен стаж и възраст
ПБЗН	Пожарна безопасност и защита на населението
ПЗР	Преходни и заключителни разпоредби
ПМС	Постановление на Министерския съвет
ПО	Пенсионно осигуряване
ПОБ	Парични обезщетения за безработица
ППФ	Професионален пенсионен фонд
ПРБК	Първостепенни разпоредители с бюджетни кредити
ПРЕ	Профилактика, рехабилитация и експертизи
ПРО-ЕАД	“Профилактика, рехабилитация и отдих” – еднолично акционерно дружество
ПТ	Пощенска такса
РБ	Република България
РБ	Републикански бюджет
РКМЕ	Регионална картотека на медицинската експертиза
СБР	Специализирана болница за рехабилитация
СВОК на ТПК	Съвет за взаимно осигуряване на кооператорите на трудово-производствените кооперации
СИК	Среден индивидуален коефициент
СОД	Средномесечен осигурителен доход
СПС	Социална пенсия за старост
ТД	Търговско дружество
ТЕЛК	Териториална експертна лекарска комисия
ТЗПБ	Трудова злополука и професионална болест
ТП на БП	Териториално поделение на Български пощи
ТП на НОИ	Териториално поделение на Националния осигурителен институт
УП	Удостоверение за пенсиониране
УПФ	Универсален пенсионен фонд
УчПФ	Учителски пенсионен фонд
ФУТ	Фонд ”Условия на труд”
ЦБ	Централен бюджет
ЦРБ	Централен републикански бюджет

ВЪВЕДЕНИЕ

Държавното обществено осигуряване е най-голямата и значителна част от социално-защитната мрежа и от осигурителната система на Република България. Националният осигурителен институт е публичната институция, предоставяща услуги по администриране на всички осигурени социални рискове, с изключение на здравното осигуряване. Държавното обществено осигуряване (ДОО), управлявано от Националния осигурителен институт (НОИ), предоставя обезщетения, помощи и пенсии в случаите на временна неработоспособност; бременност, раждане и отглеждане на дете; временна намалена работоспособност (трудоустрояване); безработица; инвалидност; старост; смърт.

Настоящото издание “Държавното обществено осигуряване през 2012 г.” представя от няколко аспекта държавното обществено осигуряване през тринадесетата година от прилагането на Кодекса за социално осигуряване и включва:

- Преглед на макроикономическата среда, в която функционира държавното обществено осигуряване;
- Приложимо социалноосигурително законодателство и нормативна уредба;
- Извършени промени в осигурителното законодателство;
- Социалноосигурителни програми по осигурени социални рискове и резултати от реализирането им;
- Резултати и сравнителен анализ от изпълнението на консолидирания бюджет по приходите и разходите на ДОО;
- Резултати и сравнителен анализ от изпълнението на бюджета на ДОО по целеви фондове за всеки от осигурените социални рискове;
- Таблични приложения за обхвата на осигурителното покритие по категории осигурени лица, осигурителни вноски и осигурителен доход по социални рискове и фондове, разпределение на осигурителното участие между работодател и осигурено лице.

Годишникът “Държавното обществено осигуряване през 2012 г.” се публикува за ползване от органите на държавната власт с отношение към общественото осигуряване, органите на управление на НОИ и ръководния му състав, работодателски, синдикални и други неправителствени организации, изследователи, преподаватели и изучаващи социалното осигуряване.

Настоящото издание в цялост и пълнота предоставя на заинтересованата аудитория подробна и достоверна информация и анализи на състоянието и финансовите резултати от изпълнението на бюджета при реализиране на осигурителните програми в държавното обществено осигуряване през 2012 г. Анализите са направени на база на действащото към 31.12.2012 г. социалноосигурително законодателство.

Годишното аналитично издание е предназначено да отговори на потребностите на обществото за прозрачност и доверие в осигурителната система, от които в голяма степен зависи нейната стабилност и надеждност.

МАКРОИКОНОМИЧЕСКАТА СРЕДА ПРЕЗ 2012 Г.

Брутен вътрешен продукт

През 2012 г. БВП възлиза на 77 583 млн. лв. по текущи цени (по предварителни данни на НСИ). Преизчислен в евро, БВП е съответно 39 667 млн. евро, като на човек се падат 5 436 евро. БВП за 2012 г., получен като сума от тримесечните данни, нараства в реално изражение с 0,8% спрямо 2011 г.

Реалният БВП забави темпа си на растеж от 1,8% през 2011 г. до **0,8% през 2012 г.** Основен фактор, довел до по-ниския икономически растеж, бе свилото се външно търсене на български стоки и услуги от основните ни търговски партньори от Европейския съюз. Негативният ефект върху българския износ бе ограничен, тъй като българските фирми успяха да преориентират част от износа си към бързо развиващи се държави извън ЕС, което смекчи влиянието на рецесията в еврозоната и в реално изражение износът спадна само с 0,4% (при 12,3% растеж през 2011 г.). Вътрешното търсене имаше основен принос за растежа на реалния БВП през 2012 г. поради продължаващото възстановяване на потреблението на домакинствата и преустановяването на спада на инвестициите в основни активи. Вносът на стоки и услуги в страната продължи да се възстановява поради нарастване на вътрешното търсене и увеличение на запасите в икономиката, но от друга страна, намаляването на износа, който съдържа значителен вносен компонент, повлия за забавяне растежа на вноса в реално изражение до 3,7% при 8,8% през 2011 г.

Инфлация*

През 2012 г. инфлацията се запази сравнително ниска, като в края на годината индексът на потребителските цени отбеляза 2,8% годишен темп на нарастване (2% в края на 2011 г.), а средногодишната инфлация за 2012 г. възлезе на 2,4% (3,4% през 2011 г.). Основни фактори, оказали влияние върху инфлацията, бяха повишенията на международните цени на петролните продукти и храните, прехвърляни сравнително бързо върху крайните цени, както и същественото увеличение в средата на годината на регулираната цена на електроенергията за бита.

Влошената икономическа конюнктура през 2012 г. и външните за фирмите шокове, като например свързаните с поскъпване на основни суровини и материали, намериха отражение във фирмената политика по отношение на цените и разходите. При наличието на свободен производствен капацитет и слабо търсене фирмите продължиха да ограничават разходите си за труд и инвестиции и прилагаха ценова политика, съобразена със специфичните условия на отделните пазари на стоки и услуги.

През първата половина на годината общата инфлация при потребителските цени остана сравнително ниска (средно 1,9%). При липсата на проинфлационен натиск върху цените на храните от страна на международните пазари инфлацията в тази група се понижи, което компенсира ускорението на инфлацията при енергийните продукти през първите четири месеца на годината. През втората половина на 2012 г. нарастването на цените на горивата и храните, съчетано с поскъпване на електроенергията за бита, повлия за повишение на инфлацията, като към края на годината поевтиняването на петрола намери отражение в по-ниските цени на транспортните горива и доведе до забавяне на общата инфлация при цените на потребителските стоки. Основен принос за натрупаната инфлация в края на 2012 г. имаха хранителните продукти (с 1,1 процентни пункта) и административно определяните цени (с 0,8 процентни пункта).

* Коментарит е са за хармонизирания индекс на потребителските цени.

Държавен бюджет

През 2012 г. процесът на фискална консолидация продължи, като протичаше предимно по линия на по-високите бюджетни приходи и ефективно ограничаване на текущите нелихвени разходи. Спрямо предходната година касовото салдо по консолидираната фискална програма се подобри с 1 131 млн. лв. (1,6% от БВП) и възлезе на 357,4 млн. лв. (дефицит 0,5% от БВП), което е със 734,9 млн. лв. по-малко в сравнение с разчета в размер на 1 092,3 млн. лв.

През 2012 г. общите **държавни приходи и помощи** нараснаха с 8,2% и достигнаха 27 470 млн. лв. За разлика от 2011 г., когато растежът на приходите по консолидираната фискална програма се дължеше изцяло на по-високите данъчни постъпления, през 2012 г. основен принос за годишното увеличение на общите бюджетни приходи имаха неданъчните приходи, вкл. постъпленията от помощи (4,6 процентни пункта). До голяма степен тази динамика се дължеше на по-високия коефициент на усвояване на средствата по Структурните и Кохезионния фонд на ЕС, в резултат на което приходите от помощи нараснаха с 62%. За увеличението на данъчните постъпления (4,5%) най-съществено допринесоха приходите от ДДС (2,6 процентни пункта) и акцизите (0,9 процентни пункта), чийто годишен растеж беше подкрепен от въведените в началото на 2012 г. мерки за увеличаване събираемостта на данъците.

През 2012 г. общите **държавни разходи** достигнаха 27 828 млн. лв., като увеличението с 3,6% спрямо предходната година се дължеше най-вече на по-високите с 19,6% капиталови и с 4,8% социални разходи. Разходите за заплати и издръжка се задържаха близо до равнищата си от предходната година (увеличение съответно с 1,7% и 0,7%), докато спрямо 2011 г. по-ниските (с 22,7%) разходи за субсидии имаха най-съществен принос за ограничаване растежа на общите разходи.

В края на 2012 г. **фискалният резерв** възлезе на 6 081 млн. лв., т.е. се увеличи с 1 082,2 млн. лв. спрямо нивото му в края на декември 2011 г.

Платежен баланс

През 2012 г. **общото салдо по текущата и капиталовата сметка на платежния баланс** представлява излишък в размер на 8,6 млн. евро (0,02% от БВП), при 536 млн. евро (1,4% от БВП) излишък през 2011 г. Свиването на излишъка се дължеше на дефицит по текущата сметка в размер на 528,2 млн. евро през 2012 г., при отчетен през 2011 г. излишък от 39,2 млн. евро.

Дефицитът по текущата сметка бе резултат от нарастване на търговския дефицит, който е 3 622,1 млн. евро за 2012 г. (с 1 466 млн. евро повече спрямо 2011 г.). За нарастването на дефицита по търговското салдо допринесоха няколко фактора. На първо място, спадът на външното търсене на български стоки и услуги в ЕС поради рецесията в еврозоната повлия за съществено забавяне в прираста на износа през 2012 г. На второ място, възстановяването на вътрешното търсене, подкрепено от притока на преки чуждестранни инвестиции, допринесе за нарастване на вноса. Влошаването на условията за търговия, наблюдавано през четвъртото тримесечие на 2011 г. и продължило до септември 2012 г., също имаше важно значение за увеличаването на търговския дефицит.

През 2012 г. номиналният темп на растеж на **износа** (2,6%) се забави спрямо предходната година (30,2% през 2011 г.). Темпът на растеж на **вноса** (8,9%) изпревари този на износа. През първата половина на годината той нарастваше под влияние на плавното възстановяване на вътрешното търсене, докато през второто полугодие се забави, за което повлия забавянето на вътрешното търсене, обусловено от рецесията в еврозоната и влошаването на икономическата конюнктура у нас.

Финансовата сметка на платежния баланс бе на излишък в размер на 2 231,3 млн. евро през 2012 г., при дефицит 968,2 млн. евро през 2011 г. Основен принос за излишъка имаха притокът на преки чуждестранни инвестиции и емисията на международните

капиталови пазари през юли на български еврооблигации с номинална стойност 950 млн. евро.

Финансов сектор

През 2012 г. при **паричните агрегати** се наблюдава забавяне в темповете на растеж спрямо предходната година. Към декември 2012 г. годишният прираст на широките пари възлезе на 8,5% спрямо 12,2% в края на 2011 г. Парите извън банките се характеризираха с положителен растеж, който към края на годината достигна 9,1% спрямо 5,9% в края на 2011 г.

След ускорение в темповете на растеж на кредита през първата половина на годината прирастът на вземанията на банките от неправителствения сектор се забави, достигайки 2,8% на годишна база в края на декември 2012 г. По-бавното нарастване на вземанията в сравнение с растежа на номиналния БВП за 2012 г. доведе до минимален спад на съотношението „вземания от неправителствения сектор към БВП“, което в края на 2012 г. достигна 71,9% (с 0,2 процентни пункта по-ниско, отколкото в края на 2011 г.). Основни фактори за динамиката на кредита бяха слабата инвестиционна активност на предприятията и неблагоприятната ситуация на пазара на труда, която ограничаваше потреблението на домакинствата. Годишният прираст на вземанията от нефинансови предприятия възлезе на 4,7%, при 6,1% в края на предходната година. Активността относно кредитирането на домакинствата остана слаба, като към края на годината бе отчетен 1% спад на годишна база.

Банките продължиха да финансират кредитната си дейност основно чрез привличане на депозити от резиденти – домакинства и нефинансови предприятия. През 2012 г. тези депозити нараснаха съответно с 3,6 млрд. лв. и 0,6 млрд. лв. Като цяло техният прираст бе в размер на 3,8 млрд. лв.

През годината ликвидността в банковата система остана висока и към декември 2012 г. коефициентът на ликвидни активи възлезе на 26%.

Фондове за допълнително пенсионно осигуряване

По данни на Комисията за финансов надзор към 31.12.2012 г. броят на осигурените лица в четирите вида пенсионни фондове (универсални, професионални, доброволни и доброволни по професионални схеми) достига 4 092 502, което представлява нарастване с 99 996 лица, или с 2,5 на сто спрямо края на 2011 г.

Броят на новоосигурените лица във фондовете за допълнително пенсионно осигуряване за 2012 г. са общо 128 855 лица. От тях най-голям брой са новоосигурените в универсалните пенсионни фондове – 98 052, или 76 на сто от всички новоосигурени.

Акумулираните нетни активи в системата на допълнителното пенсионно осигуряване към 31.12.2012 г. са 5 681 870 хил. лв. и регистриран ръст от 1 109 127 хил. лв., или 24,3 на сто в сравнение с нетните активи към 31.12.2011 г.

Пенсионноосигурителните дружества приключват отчетната 2012 г. с общи приходи в размер на 113 603 хил. лв., което представлява увеличение с 14,8 на сто в сравнение с отчетените приходи през 2011 г. Дружествата реализират положителен общ нетен финансов резултат за 2012 г. в размер на 31 654 хил. лв., което представлява увеличение на този показател с 39,4% в сравнение с 2011 г.

Производителност на труда

Оптимизирането на разходите за труд, съобразено с изменението на добавената стойност в икономиката, допринесе за продължаващо повишаване на производителността на труда, която средно за годината нарасна със същия темп, както през 2011 г. (5,4%). Основен принос за увеличението на производителността на труда имаха секторите промишленост и търговия, транспорт, хотелиерство и ресторантьорство, при които този показател нарасна съответно с 5,6 и 5,1% за 2012 г.

Номиналните разходи за труд на единица продукция общо за икономиката продължиха да забавят темпа си на растеж, който през 2012 г. достигна 0,2% (при 3% през 2011 г. и 5,6% през 2010 г.). Основно значение за тази динамика имаха продължаващият процес на повишаване на производителността на труда и по-бавното увеличаване на компенсацията на един нает. Номиналните разходи за труд на единица продукция се понижиха през 2012 г. в редица подсектори на услугите, като търговия, транспорт, хотелиерство и ресторантьорство; финансови и застрахователни дейности и операции с недвижимо имущество. Реалните разходи за труд на единица продукция общо за икономиката продължиха да намаляват, като през 2012 г. се понижиха с 2% след спад с 1,8% през 2011 г.

Работна заплата

По предварителните данни на НСИ **средномесечната работна заплата** за 2012 г. е **777 лв.** и се е повишила с 91 лв. спрямо 2011 г., или с 13,3 на сто. Средната работна заплата през 2012 г. в общественния сектор е 796,25 лв., а в частния сектор 770,42 лв. Продължава тенденцията средната заплата в общественния сектор да превишава тази в частния, но разликата е само 3,4%, докато през 2011 г. е била значително по-висока – 15,2% за сметка на общественния сектор.

Един от основните инструменти на държавата в политиката на доходите е нормативно определяната минимална работна заплата. През 2012 г. нейният размер беше: от 1 януари до 30 април 2012 г. – 270 лв.; от 1 май 2012 г. до 31 декември 2012 г. – 290 лв.

Домакински бюджети

През 2012 г. **средният годишен доход общо на лице** от домакинство е 4 541 лв., което е с 15,3% повече спрямо 2011 г. Основната част от този доход – 95,3%, е получена под формата на текущи приходи от работна заплата, пенсии, социални помощи, детски надбавки, както и на приходи от предприемачество и продажба на имущество. Останалата част от отчетения доход – 4,7%, се дължи на приходи от заеми, кредити и спестявания.

Работната заплата продължава да бъде основен източник на доход на домакинствата. През 2012 г. работната заплата формира 52,7% от общия доход на домакинствата, а през 2011 г. – 51,8%. В номинално изражение доходът на домакинствата от работна заплата се увеличава. През 2012 г. домакинствата са разполагали средно на лице с 2 281 лв., получени от работна заплата, докато през 2011 г. тези средства са възлизали на 1 960 лв., т.е. доходът от работна заплата се е повишил с 16,4%.

През 2012 г. се наблюдава **понижение на дела на пенсията като източник на доходи** за българските домакинства. Те формират 26,7% от общия доход на домакинствата, докато през 2011 г. техният дял е 30,1%. Общо социалните трансфери (пенсии, семейни добавки за деца, социални помощи, стипендии и обезщетения при безработица) формират 30,1% от общия годишен доход на лице от домакинство през 2012 г., а през 2011 г. този дял е бил 33,3%.

През 2012 г. относителният дял на **дохода от домашно стопанство** остава на нивото от 2011 г. и е 1,7% от общия доход на домакинствата.

През 2012 г. българските домакинства са изразходвали 4 058 лв. средно на лице, което е с 16,1% повече от 2011 година. Основната част 83,5% традиционно са похарчени за задоволяване на потребностите, а 15,8% за плащане на данъци и други разходи (регулярни и еднократни трансфери към други домакинства, основен ремонт на жилище и други).

За храна са изразходвани 1 355 лв. средно на лице от домакинството. Относителният дял на разходите за храна от общия разход намалява от 36,2% през 2011 на 33,4% през 2012 г.

Статистическите данни в динамика за по-дълги периоди от време свидетелстват за промени в структурата на потреблението на българските домакинства. През последната година домакинствата намаляват консумацията на хляб и тестени изделия с 5,6 кг и през

2012 г. тя достига 101,1 кг средно на лице. Повишава се консумацията на безалкохолни напитки, кисело мляко, картофи, месни произведения, сирене и кашкавал. Известно понижение се наблюдава при консумацията на прясно мляко, плодове и зеленчуци. През 2012 г. е повишено потреблението на цигари и алкохолни напитки

Заетост¹

През 2012 г. общо за икономиката ситуацията на трудовия пазар продължи да се влошава. Заетостта задълбочи спада си, понижавайки се с 4,3%, при 3,4% през 2011 г. Основен принос за по-голямото понижение на заетостта през 2012 г. имаше секторът на услугите, където тя спадна с 3,2% (при намаление с 2,7% през 2011 г.). Индустрията продължи да допринася за намалението на заетостта в икономиката, като през годината темпът от 5% на съкращаване на заети в сектора бе сходен с този през 2011 г., докато в селското стопанство спадът на заетостта с 6,6% бе по-голям (3% през 2011 г.).

Средногодишният брой на заетите лица на 15 и повече навършени години е 2 934,0 хил., което е с 31,2 хил. души по-малко от 2011 г. Коефициентът на заетост (съотношението между броя на заетите лица и населението на 15 и повече навършени години) за същата възрастова група е 46,6%, точно колкото е била през 2011 г.

Заетите лица на възраст 15-64 навършени години са 2 894,9 хиляди. Коефициентът на заетост за населението в тази възрастова група е 58,8%, съответно 61,3% за мъжете и 56,3% за жените.

Повече от половината от всички заети лица продължава да са мъже. В структурата на заетите лица техният дял е 52,5% , като в сравнение с 2011 г. делът им е нараснал с 0,4 процентни пункта. Делът на жените през 2012 г. е 47,5% и е намалял спрямо предходната 2011 г., когато са били 47,9% от всички заети. Коефициентът на заетост на мъжете е 50,8% и бележи спад от 0,3 на сто спрямо 2011 г, а на жените е 42,6% и отбелязва нарастване с 0,2 процентни пункта спрямо 2011 г.

Безработица²

Равнището на регистрирана безработица в страната средно за 2012 г. е 11,1%. В резултат на реализацията на активната политика по заетостта и провежданите целенасочени и адекватни действия, не се допуснаха резки скокове в равнището на регистрираната безработица. През този период равнището на безработица в страната постепенно намалява – от 11,5% през февруари и март, когато са отчетени най-високите стойности през 2012 г., до 10,6% през септември и отново, обичайно нараства през есенно-зимните месеци до 11,4% през декември. Потокът от регистрирани безработни отчасти се компенсира чрез активно трудово посредничество за насочване максимално бързо на възможно по-голям брой безработни към заетост на първичния пазар, с мащабната реализация на схемите по Оперативна програма “Развитие на човешките ресурси” и чрез включване в програми и мерки за заетост.

През 2012 г. средномесечният брой на безработните в страната е 364 537 лица. Основният поток от безработни в бюрата по труда е формиран от периодично освобождавани заети лица без процедура за масови уволнения, предимно от малки и средни предприятия.

Население и демографски процеси

Динамиката в развитието на демографските процеси и измененията в структурите на населението през последните десетилетия оказват силно влияние върху основните системи на обществото: икономическата, образователната, здравната и системата за социална защита. Текущата демографска ситуация в страната се характеризира с продължаващо намаляване и застаряване на населението, намаляваща раждаемост и задържащо се високо равнище на общата смъртност. Като положителни тенденции през 2012 г. могат да се отчетат

¹ Източник - Наблюдение на работната сила (НСИ)

² Източник - Агенция по заетостта

намаляващата детска и преждевременна смъртност и увеличаващата се средна продължителност на живота на населението.

Към 31 декември 2012 г. **населението на България е 7 282 041 души**, което представлява 1,5% от населението на Европейския съюз. В сравнение с 2011 г. населението на страната намалява с 45 183 души, или с 0,6%. **Мъжете са 3 543 606 (48,7%), а жените – 3 738 435 (51,3%),** или съотношението е 1 000 мъже към 1 055 жени. Броят на мъжете преобладава във възрастите до 52 години. С нарастване на възрастта се увеличава броят и относителният дял на жените от общото население на страната.

Продължава процесът на застаряване на населението. В края на 2012 г. лицата на 65 и повече навършени години са 1 395 078, или 19,2% от населението на страната. В сравнение с 2011 г. делът на населението в тази възрастова група нараства с 0,4 процентни пункта, а спрямо 2005 г. увеличението е с 2,0 процентни пункта. Процесът на застаряване е по-силно изразен сред жените, отколкото сред мъжете. Относителният дял на жените на възраст над 65 години е 22,2%, а на мъжете – 16,0%. Тази разлика се дължи на по-високата смъртност сред мъжете и като следствие от нея – по-ниската средна продължителност на живота при тях.

Застаряването на населението води до **повишаване на общата средна възраст**, която от 40,4 години през 2001 г. нараства на 41,2 години през 2005 г. и достига 42,8 години в края на 2012 г.

Тенденцията на застаряване на населението води до промени и в неговата **основна възрастова структура**. Влияние върху съвкупностите на населението в и над трудоспособна възраст оказват както застаряването, така и законодателните промени при определянето на възрастовите граници при пенсиониране. Населението в **трудоспособна възраст** към 31.12.2012 г. е 4 503 хил. души, или 61,8% от цялото население, като мъжете са 2 363 хил., а жените – 2 140 хил. Въпреки увеличаващата се възрастова граница за пенсиониране, трудоспособното население е намаляло с близо 20 хил. души, или с 0,4% спрямо предходната година. Към края на 2012 г. в **над трудоспособна възраст** са 1 731 хил. души, или 23,8%, а в **под трудоспособна възраст** – 1 048 хил. души, или 14,4% от населението на страната.

Възпроизводството на трудоспособното население се характеризира чрез коефициента на **демографско заместване**, който показва съотношението между броя на влизащите в трудоспособна възраст (15-19 години) и броя на излизащите от трудоспособна възраст (60-64 години). Към 31.12.2012 г. това съотношение е 64. За сравнение, през 2001 г. всеки 100 лица, излизащи от трудоспособна възраст, са били замествани от 124 млади хора.

ПРАВНА РАМКА НА ДОО ПРЕЗ 2012 г.

1. Кодекси и закони

- ❖ **Кодекс за социално осигуряване (КСО).** Това е основният нормативният акт, събиращ в логическа цялост трите стълба на социалното осигуряване:
  - държавно обществено осигуряване;
  - допълнително задължително осигуряване;
  - допълнително доброволно осигуряване.

Двете осигурителни схеми – разходопокривната и капиталопокривната, са регламентирани в един кодекс, в съответствие с концепцията на тристълбовия модел на българската осигурителна система.

Кодексът за социално осигуряване урежда държавното обществено осигуряване при общо заболяване, трудова злополука, професионална болест, майчинство, безработица, старост и смърт и допълнителното социално осигуряване, което включва: 1) допълнителното задължително пенсионно осигуряване при старост и смърт; 2) допълнителното доброволно пенсионно осигуряване при старост, инвалидност и смърт; 3) допълнителното доброволно осигуряване за безработица и/или професионална квалификация.

- ❖ **Кодекс на труда,** доколкото урежда: узаконяване на трудовия договор и встъпване в осигурителни правоотношения; прекратяване на трудовия договор и преминаване към реализиране на осигурителни права; отпуски, по време на които се дължат обезщетения от държавното обществено осигуряване; специална закрила на някои категории лица и връзката при тези казуси със социалното осигуряване; особени случаи за зачитане на стаж; други трудовоправни въпроси, свързани със социално-осигурителните отношения.
- ❖ **Закон за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2012 г.** С него беше приет консолидирания бюджет на ДОО за 2012 г. и бюджета на фондовете: “Пенсии”, “Пенсии, несвързани с трудова дейност”, “Трудова злополука и професионална болест”, “Общо заболяване и майчинство”, “Безработица” и административния бюджет на Националния осигурителен институт. С този закон ежегодно се определят нивата на минималните осигурителни доходи по основни икономически дейности и групи професии, минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се и максималния осигурителен доход за всички осигурени лица, минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст, дневния минимален размер на обезщетението за безработица, паричното обезщетение за отглеждане на малко дете и др. Със Закона за бюджета на ДОО се приема план-сметката на фонд “Гарантирани вземания на работниците и служителите”, определя се максималния размер на гарантираните вземания за съответната година. Размерът на осигурителните вноски за фонд “Трудова злополука и професионална болест” по групи основни икономически дейности се определя също със Закона за бюджета на ДОО.
- ❖ **Закон за установяване на трудов и осигурителен стаж по съдебен ред** (ДВ бр. 26 от 29.03.2011 г.). С него се отмени Указ № 527 от 1961 г. за установяване на трудов стаж по съдебен ред поради настъпилото несъответствие на новите обществено-икономически отношения и принципи, свързани с осигурителните права. Законът урежда установяването на:
  - трудов стаж, придобит след 31 декември 1999 г.;
  - осигурителен стаж по КСО;
  - времето, което се зачита за трудов стаж и за трудов стаж при пенсиониране, положен до 31 декември 1999 г. съгласно действащите дотогава разпоредби.

В закона е регламентиран редът за установяване на стажа и възможните писмени доказателства, в зависимост от характера на упражняваната трудова дейност.

- ❖ **Закон за гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя.** Изпълнява гаранционно-обезпечителна функция. Прилага се по отношение на работодателите, спрямо които може да се открие производство по несъстоятелност, а обезпечени от фонда са наетите по трудово правоотношение работници и служители. Законът урежда изискуемите условия, даващи правно основание работниците и служителите да получат гарантирани вземания при несъстоятелност на работодателя и реда за тяхното изплащане. С него се създаде специализиран фонд **“Гарантирани вземания на работниците и служителите”**, чието административно, техническо, счетоводно, правно и информационно обслужване се извършва от Националния осигурителен институт. Този фонд е финансовият източник за получаването на начислени, но неизплатени трудови възнаграждения и на паричните обезщетения на работниците и служителите поради несъстоятелност на работодателя до определен размер.
- ❖ **Закон за награждаване на лица за особени заслуги към българската държава и нация** (ДВ бр. 89 от 13.11.2012 г., в сила от 01.01.2013 г.). С новоприетия закон се уреждат условията и реда за отпускане на държавна парична награда на лица за особени заслуги към държавата и нацията за цялостния им принос и/или за изключителните им постижения:
  - 1) в различни области на обществения живот;
  - 2) за укрепване и развитие на гражданското общество, демократичните институции и за защита на човешките права и свободи.

Държавна парична награда може да се предостави и на лица, проявили лична доблест при изпълнение на своя обществен и граждански дълг. Тя може да се предостави пожизнено, периодично или еднократно в зависимост от заслугите, а размерът се определя от Народното събрание.

2. Наредби и постановления

- ❖ **Наредба за пенсиите и осигурителния стаж.** Обхваща детайлно всички пенсионни права и условията, свързани с отпускането, изплащането, преизчисляването, спирането и прекратяването на пенсиите и добавките към тях. Правната уредба на документа съдържа норми, определящи начина за изчисляване на осигурителния стаж, правилата за неговото доказване в зависимост от вида на осигуряване на лицето, норми със самостоятелно правно значение, касаещи отпускането и изплащането на пенсиите, и др.
- ❖ **Наредба за категоризиране на труда при пенсиониране.** Определя съответните видове труд към коя категория се причисляват съобразно степента на вредност и тежест, специфичния характер и особените условията на труд. На тази база се извършва зачитането на стажа от трета, втора или първа категория труд, във връзка с определяне на правото за пенсиониране и размера на пенсията.
- ❖ **Наредба за обществено осигуряване на самоосигуряващите се лица и българските граждани на работа в чужбина и морските лица.** Определя реда за осигуряване на едноличните търговци, собствениците и/или съдружниците в търговски дружества, физически лица – членове на неперсонифицирани дружества, регистрираните да упражняват свободна професия и/или занаятчийска дейност лица, земеделските производители и тютюнопроизводители, полагащите труд без трудово правоотношение, работещите в чужбина по договор с български осигурител или изпратени от

- български посредник и съпругът/съпругата на дългосрочно командирован служител в дипломатическа служба. От 01.01.2010 г. с наредбата се регламентира и осигуряването на морските лица.
- ❖ **Наредба за елементите на възнаграждението и за доходите, върху които се правят осигурителни вноски.** Изчерпателно обхваща различните видове доходи, върху които се дължат осигурителни вноски, сроковете и реда за внасянето им.
  - ❖ **Наредба за изчисляване и изплащане на паричните обезщетения и помощи от държавното обществено осигуряване.** Регламентира реда и начина за изчисляване и изплащане на паричните обезщетения за временна неработоспособност или за бременност и раждане и помощите от ДОО. Паричните обезщетения за временна неработоспособност, трудоустрояване, бременност и раждане, за отглеждане на малко дете и помощите от ДОО се изчисляват и изплащат от териториалните поделения на НОИ по банков път.
  - ❖ **Наредба за отпускане и изплащане на паричните обезщетения за безработица.** Съдържа реда за отпускането, изменянето, отказването, спирането, прекратяването, възобновяването и възстановяването на паричните обезщетения на безработните лица от териториалните поделения на НОИ.
  - ❖ **Наредба за установяване, разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки.** Определя условията и реда за деклариране, установяване, разследване, регистриране и отчитане на трудовите злополуки.
  - ❖ **Наредба за реда за съобщаване, регистриране, потвърждаване, обжалване и отчитане на професионалните болести.** Определя реда за съобщаване, регистриране, потвърждаване, обжалване и отчитане на професионалните болести (ПМС № 168/11.07.2008 г., в сила от 22.07.2008 г.). Наредбата се приема на основание чл. 63 от КСО. От 01.07.2009 г. НОИ създаде и поддържа информационна система за професионалните болести. Събраната информация се предоставя на МЗ, МТСП и НСИ. При поискване информация се предоставя и на осигурителя и други заинтересовани институции. Управителят на НОИ и министърът на здравеопазването осъществяват контрола по изпълнението на наредбата.
  - ❖ **Наредба за реда и начина за информиране на работниците и служителите и за отпускане и изплащане на гарантираните вземания при несъстоятелност на работодателя.** Урежда реда и начина за информиране на работниците и служителите за откриването на производството по обявяването в несъстоятелност на работодателя им, както и самото отпускане и изплащане на гарантираните вземания, които се отпускат и изплащат от съответното ТП на НОИ по седалището на работодателя въз основа на разпореждане от директора на фонд "ГВРС".
  - ❖ **Наредба за медицинската експертиза.** Определя критериите и принципите на медицинската експертиза на работоспособността, реда за нейното осъществяване и органите за установяване на временна и трайна инвалидност на хората в трудоспособна и извън трудоспособна възраст и на децата. Тя включва експертиза на временната неработоспособност, експертиза на трайно намалената работоспособност и определяне характера на заболяването (професионално или общо заболяване).
  - ❖ **Правилник за устройството и дейността на Националния съвет по медицинска експертиза.** С него се урежда устройството и дейността на Националния съвет по медицинска експертиза, орган към МС за сътрудничество и координация при разработването и провеждането на политиката в областта на медицинската експертиза. Националният съвет се състои от: председател – заместник министър-председател, определен от

министър-председателя; заместник-председатели – министъра на здравеопазването и министъра на труда и социалната политика, и членове: министъра на финансите, управителя на Националния осигурителен институт, директора на Националната здравноосигурителна каса и директора на Националната експертна лекарска комисия (НЕЛК).

- ❖ **Наредба № 5 от 29 декември 2002 г. за съдържанието и реда за изпращане на уведомлението по чл. 62, ал. 4 от Кодекса на труда.** Указва реда за подаване на уведомленията в териториалните дирекции на НАП за регистриране на сключените, изменените и прекратените трудови договори. Сключването и регистрирането на трудовия договор е първото условие за поставяне началото на осигурителните отношения между работодателя, наетия и осигурителната институция.
- ❖ **Наредба № Н-8 за съдържанието, сроковете, начина и реда за подаване и съхранение на данни от работодателите, осигурителите за осигурените при тях лица, както и от самоосигуряващите се лица.** Издадена е от министъра на финансите и съгласувана с управителя на НОИ. С нея се уреждат сроковете, съдържанието, редът, начинът за събиране и съхраняване на данни от работодателите, от осигурителите за осигурените от тях лица, от осигурителните каси, както и от самоосигуряващите се лица за държавното обществено осигуряване, Учителският пенсионен фонд, допълнителното задължително пенсионно осигуряване, здравното осигуряване, фонд “Гарантирани вземания на работниците и служителите”, облагаемия доход и данъкът за доходи от трудови правоотношения по смисъла на Закона за данъците върху доходите на физическите лица. Контролът за спазване на наредбата се осъществява от НАП и НОИ в изпълнение на възложените им дейности. От 01.01.2009 г. (ДВ бр. 3/2009 г.) за подаване на данни с приложение № 1 към чл. 2, ал. 1 се прилага Класификатора по икономически дейности (КИД) за 2008 г.
- ❖ **Наредба за прехвърляне на пенсионни права от и към пенсионните схеми на Европейския съюз, на Европейската централна банка и на Европейската инвестиционна банка** (ДВ бр. 82 от 26.10.2012 г.). Тя се приема на основание чл. 343ж във връзка с чл. 343е от Кодекса за социално осигуряване и регламентира:
  - 1) реда за прехвърляне на пенсионни права от и към пенсионна схема на Европейския съюз (Съюза), на Европейската централна банка (ЕЦБ) и на Европейската инвестиционна банка (ЕИБ);
  - 2) изчисляването на актюерския еквивалент на пенсионните права за старост, подлежащи на прехвърляне по чл. 343а, ал. 1, т. 1 от Кодекса за социално осигуряване (КСО);
  - 3) начина на актуализиране на средствата, подлежащи на обратно прехвърляне от пенсионна схема на Съюза по чл. 343г, ал. 1, т. 1 КСО.
- ❖ **ПОСТАНОВЛЕНИЕ № 94 на МС от 18.05.2010 г.** за изплащане на обезщетения на съпругите /съпрузите на военнослужещите, които са ги последвали при преместването им в друго населено място и поради това са прекратили трудовите или служебните си правоотношения, и на безработните съпруги /съпрузи на военнослужещите, участващи в международни операции и мисии.

3. Други нормативни документи

- ❖ **Инструкция № 13/2000 г. за прилагане на Наредбата за категоризиране на труда при пенсиониране (НКТП).** Издадена е на основание чл. 37, ал. 5, т. 2 от КСО във връзка с § 4 от заключителните разпоредби на НКТП. Инструкцията определя обхвата на Наредбата, като урежда въпросите, свързани с изискванията за категоризиране труда на работещите в различните дейности, производства, работни места и професии. Задължителна е за всички работодатели, които осъществяват производства и дейности и имат назначени лица, чиито длъжности и работни места са обхванати с НКТП. Списъците, утвърдени от управителя на НОИ и приложени към инструкцията, са задължителни.
- ❖ **Инструкция № 1 от 20.05.2011 г. за работата и отчетността с болничните листове за временна неработоспособност** (ДВ, бр. 44 от 10.06.2011 г., в сила от 01.07.2011 г.). С нея се отмени старата Инструкция № 5 от 2001 г. за работата и отчетността с болничните листове за временна неработоспособност (в сила до 1 юли 2011 г.). Инструкцията регламентира условията и реда за работата и отчетността на бланките “Болничен лист за временна неработоспособност” (обр. НОИ / МЗ № 606).
- ❖ **Инструкция № 5/30.06.2005 г. за приемане и съхраняване на разплащателните ведомости на прекратени осигурители без правопримемник** (на основание чл. 5, ал. 12 от КСО, в сила от 01.07.2005 г.). С тази инструкция се уреждат условията и редът за предаване, приемане, обработване, съхраняване и използване на разплащателните ведомости на осигурители, които са прекратили дейността си и са без правопримемник, както и на документите, въз основа на които се установява осигурителен стаж и доход на лицата, които са работили в организациите по § 12 от преходните и заключителни разпоредби на Закона за собствеността и ползването на земеделските земи. Предаването на документите се извършва в ТП на НОИ, на територията на което са седалищата им, чрез заявление-декларация от осигурителя, че е прекратил дейността си.
- ❖ **Наредба за ползване и изплащане на паричните помощи за профилактика и рехабилитация.** С наредбата се регламентират условията за ползване и изплащане на паричните помощи за профилактика и рехабилитация от средствата на фондовете: “Общо заболяване и майчинство”, “Пенсии”, “Трудова злополука и професионална болест”, “Пенсии, несвързани с трудова дейност” и редът за провеждане на процедура за избор на юридически лица – изпълнители на дейността по профилактика и рехабилитация.

4. Регламенти и договори (спогодби) в областта на международните осигурителни отношения

След присъединяването на България към Европейския съюз в областта на осигурителните отношения, наред с българското законодателство, НОИ прилага и европейските регламенти, координиращи действията на всички страни в Европейския съюз по обезпечаване правата на работещите и пенсионерите, които пребивават или живеят в различни страни. Предназначението на координационните регламенти не е да се уеднаквяват осигурителните системи, а да се синхронизират специфичните национални законодателства, прилагани от държавите членки при реализиране на осигурителните права на гражданите, придобити в различни страни.

Националният осигурителен институт е компетентната българска институция и служба за връзка по прилагане разпоредбите на:

- 1) **Регламент (ЕО) № 883/2004** на Европейския парламент и на Съвета за координация на системите за социална сигурност;
- 2) **Регламент (ЕО) № 987/2009** на Европейския парламент и на Съвета за установяване процедурата за прилагане на Регламент (ЕО) № 883/2004 за координация на системите за социална сигурност;
- 3) **Регламент (ЕИО) № 1408/71** на Европейската общност за координиране на схемите за социална сигурност на наети лица и самостоятелно заети лица и членове на техните семейства, които се движат в Европейската общност
- 4) **Регламент (ЕИО) № 574/72** на Съвета (ЕИО) за определяне реда за прилагане на Регламент 1408/71.

От 1 май 2010 г. влязоха в сила нови европейски регламенти за координация на системите за социална сигурност:

1) **Регламент (ЕО) № 883/2004** на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 г. за координация на системите за социална сигурност. В неговата консолидирана версия са отразени измененията, извършени с Регламент (ЕО) № 988/2009 на Европейския парламент на Съвета от 16 септември 2009 г. за изменение на Регламент (ЕО) № 883/2004 за координация на системите за социална сигурност и за определяне съдържанието на неговите приложения;

2) **Регламент (ЕО) № 987/2009** на Европейския парламент на Съвета от 16 септември 2009 г. за установяване процедурата за прилагане на Регламент (ЕО) № 883/2004 за координация на системите за социална сигурност.

Тези регламенти заменят прилаганите до сега регламенти на Съвета (ЕИО) № 1408/71 и № 574/72.

Старите координационни регламенти ще продължат да се прилагат само в някои определени случаи, както следва:

- когато все още не е приключила процедурата, започнала при тяхното действие;
- по отношение на гражданите на трети държави чрез Регламент (ЕО) № 859/2003 на Съвета от 14 май 2003 г. за разширяване на приложното поле на разпоредбите на Регламент (ЕИО) № 1408/71 и Регламент (ЕИО) № 574/72;
- по отношение на Швейцария по силата на сключено споразумение за това до сключване на споразумение за разширяване действието на новите регламенти (до 1 април 2012 г.);
- по отношение на страните от Европейското икономическо пространство (Норвегия, Исландия и Лихтенщайн) по силата на сключено споразумение за това до сключване на споразумение за разширяване действието на новите регламенти (до 1 юни 2012 г.). От 1 юни 2009 г. не се прилагат разпоредбите на Спогодбата между Правителството на Република България и Федералния съвет на Конфедерация Швейцария за социално осигуряване. От тази дата се удължи действието на Споразумението между Европейската общност и нейните държави-членки и Конфедерация Швейцария относно свободното движение на хора и се разшири обхвата му с прилагането по отношение на България. В отношенията между България и Швейцария в областта на социалната сигурност до 31.03.2012 г. се прилагат разпоредбите на Регламент на Съвета (ЕИО) № 1408/71 и Регламент на Съвета (ЕИО) № 574/72. С решение от 31 март 2012 г. на Съвместния съвет, създаден по силата на Споразумение между страните-членки на Европейския съюз и Швейцария, отношенията в социалната сфера между ЕС и Швейцария ще се основават на Регламент (ЕО) № 883/2004 за координация на системите за социална сигурност и прилагания Регламент (ЕО) № 987/2009. Те разширяват своя обхват, регламентирайки взаимодействието в социалната сфера между страните от ЕС от една страна и Конфедерация Швейцария от друга и заменят досега действащите Регламенти № 1408/71 и № 574/72, които остават приложими единствено в

отношенията на страните от ЕС и държавите от Европейското икономическо пространство (Исландия, Лихтенщайн и Норвегия).

От 1 юни 2012 г. действащите в рамките на Европейския съюз – Регламент (ЕО) №883/2004 за координация на системите за социална сигурност и прилагания Регламент (ЕО) № 987/2009 - разширяват своя обхват, като включват освен държавите-членки на ЕС и държавите от Европейското икономическо пространство (Норвегия, Исландия и Лихтенщайн). Те ще заменят досега действащите Регламенти № 1408/71 и № 574/72, които до този момент се прилагаха между държавите-членки на ЕС и държавите от ЕИП в областта на социалната сигурност.

От предишните международни спогодби останаха да действат само двустранните спогодби с държавите извън ЕС. Те са 9 двустранни международни договора за социално осигуряване и едно споразумение за изплащане на пенсиите, отпуснати в Република България на лица, живеещи на територията на Република Турция.

Действащите спогодби /договори през 2012 г. са:

- Спогодба по държавното обществено осигуряване с Народна република Албания, в сила от 1 май 1953 г.
- Конвенция по социалното осигуряване с Федеративна република Югославия, в сила от 1 септември 1958 г. Прилага се със Сърбия, Черна гора, Босна и Херцеговина. През месец ноември 2011 г. е подписан нов договор с Република Сърбия, който е в сила от 1 февруари 2013 г.
- Договор с Украйна за социално осигуряване, в сила от 1 април 2003 г.
- Договор с Република Македония за социално осигуряване, в сила от 1 август 2003 г.
- Спогодба с Република Хърватия за социално осигуряване, в сила от 1 октомври 2004 г.
- Договор между Република България и Република Молдова за социално осигуряване, в сила от 1 септември 2009 г.
- Спогодба за социална сигурност между Република България и Държавата Израел, в сила от 1 септември 2009 г.
- Договор между Република България и Руската федерация за социална сигурност, в сила от 20 март 2010 г.
- Спогодбата за социална сигурност с Република Корея, в сила от 1 март 2010 г.
- Споразумение с Правителството на Република Турция за изплащане на български пенсии в Република Турция, в сила от 1 март 1999 г.

ПРЕГЛЕД НА ПРОМЕНИТЕ В ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО ПРЕЗ 2012 Г.

I. Изменения в Кодекса за социално осигуряване

1. Изменения и допълнения в Кодекса за социално осигуряване, извършени със Закона за бюджета на ДОО за 2012 г. (ДВ бр. 100 от 20.12.2011 г., в сила от 01.01.2012 г.)

Промени по осигуряването

➤ В чл. 6, ал. 3 се конкретизира размерът на осигурителната вноска за фонд “Пенсии”, която е за сметка на работодателя за лицата, работещи на длъжност балерина, балетист или танцьор в културни организации. Тя е 12,9 на сто за родените преди 1 януари 1960 г. и 10,1 на сто за родените след 31.12.1959 г.

➤ В чл. 6а се записва, че за лицата, командировани по реда на чл. 121, ал. 3 от КТ в друга държава-членка на ЕС, страна по споразумението за европейското икономическо пространство или Конфедерация Швейцария за нормативно определен минимален доход, там където няма минимални ставки на заплащане да се счита минималния месечен размер на

осигурителния доход за календарната година по икономически дейности и квалификационни групи професии, определен в Закона за бюджета на ДОО в България.

Управление

➤ В чл. 37 от КСО отпадна текста, според който подуправителят може да свиква и ръководи заседанията на Съвета на управителя.

➤ В чл. 38 от КСО се доуточни, че член на Съвета на управителя е и **самият Управител и той свиква и ръководи заседанията му.**

Промени по пенсиите

➤ С промените през 2011 г. беше предвиденото от 31 декември 2020 г. възрастта за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст да започне да нараства. Но с промените, в сила от 01.01.2012 г. възрастта започна да се увеличава от 31.12.2011 г. с по 4 месеца от началото на всяка следваща календарна година до достигане на 63 годишна възраст за жените и 65 годишна възраст за мъжете.

През 2012 г. условията за отпускане на пенсия за осигурителен стаж и възраст по реда на чл. 68, ал. 1 и 2 от КСО за жените са навършена възраст 60 години и 4 месеца и осигурителен стаж 34 години и 4 месеца, а за мъжете навършена възраст 63 години и 4 месеца и осигурителен стаж 37 години и 4 месеца.

➤ Възрастта за пенсиониране по чл. 68, ал. 3 от КСО (при недостигащ осигурителен стаж) също започва да се увеличава, считано от 31.12.2011 г. от първия ден на всяка следваща календарна година с 4 месеца до достигане на 67 години.

За пенсиониране по чл. 68, ал. 3 от КСО през 2012 г. е необходимо лицата да имат навършена възраст **65 години и 4 месеца** и не по-малко от **15 години действителен осигурителен стаж.**

➤ В сила от 01.01.2012 г. се завиши от **25 на 27 години общият осигурителен стаж** за придобиване право на пенсия за военнослужещите по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България; държавните служители по Закона за Министерството на вътрешните работи и по Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража, държавните служители по чл. 11 от Закона за пощенските услуги, държавните служители, осъществяващи дейността по охрана на съдебната власт по чл. 391 от Закона за съдебната власт, следователите и младши следователите; държавните служители от Държавна агенция “Национална сигурност”; служителите в Главна дирекция “Пожарна безопасност и защита на населението” на Министерство на вътрешните работи, изпълняващи някои от дейностите по чл. 52г, ал.2, т. 8 и 9 от Закона за МВР. Посоченият кръг лица се пенсионира и ако има поне две трети (18 години) действително изслужени на съответните длъжности, като правото на пенсия се преценява към датата на уволнението от съответната длъжност.

➤ Допълни се изречение второ от чл. 70, ал. 1 от КСО относно **процента за отложено пенсиониране.** От 01.01.2012 г. той става **4 на сто** и съответната пропорционална част от този процент за месеците осигурителен стаж. Допълнението в текста няма обратно действие и се отнася само за лица, които са отложили пенсионирането си и имат действителен осигурителен стаж, придобит след 31.12.2011 г. За стаж, придобит до 01.01.2012 г., процентът за отложено пенсиониране остава 3.

➤ С променения текст на чл. 94, ал. 1 от КСО се урежда общото правило за определяне началната дата на отпускане на всички видове пенсии. **Пенсиите се отпускат от датата на придобиване на правото, ако заявлението с необходимите документи е подадено в 6-месечен срок от тази дата. Ако документите са подадени след изтичане на 6-месечния срок от придобиване на правото, пенсиите се отпускат от датата на подаването им.**

➤ С новата ал. 2 на чл. 94 от КСО се регламентира, че не всички пенсии за осигурителен стаж и възраст се отпускат от датата на прекратяването на осигуряването, а само на осигурените по чл. 4, ал. 1, т. 1 – 4 и 6 и чл. 4а от КСО. А това са:

- работниците и служителите, наети на работа за повече от пет работни дни, или 40 часа, през един календарен месец, независимо от характера на работата, от начина на заплащането и от източника на финансиране (чл. 4, ал. 1, т. 1 от КСО);
- държавните служители (чл. 4, ал. 1, т. 2 от КСО);
- съдиите, прокурорите, следователите, държавните съдебни изпълнители, съдиите по вписванията и съдебните служители, както и членовете на Висшия съдебен съвет и инспекторите в инспектората към Висшия съдебен съвет (чл. 4, ал. 1, т. 3 от КСО);
- военнослужещите по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България, държавните служители по Закона за Министерството на вътрешните работи и Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража, държавните служители по Закона за Държавна агенция “Национална сигурност”, както и лицата по чл. 69, ал. 5 (чл. 4, ал. 1, т. 4 от КСО);
- лицата, които работят по втори или по допълнителен трудов договор (чл. 4, ал. 1, т. 6 от КСО);
- морските лица (чл. 4а от КСО).

➤ **Промяната в § 4 от ПЗР на КСО** е свързана със завишаване на възрастта за придобиване право на пенсия на лицата, работещи при условията на първа и втора категория труд. До 31 декември 2014 г. включително, лицата, които са работили 10 години при условията на първа категория труд или 15 години при условията на втора категория труд могат да се пенсионират, ако имат сбор от осигурителен стаж и възраст 94 за жените и 100 за мъжете и са:

- 1) навършили възраст преди 1 януари 2012 г. 47 години за жените и 52 години за мъжете при първа категория труд или 52 години за жените и 57 години за мъжете при втора категория труд;
- 2) от 31 декември 2011 г. възрастта по т. 1 се увеличава от първия ден на всяка следваща календарна година с 4 месеца за жените и мъжете до достигане на 48-годишна възраст за жените и 53-годишна възраст за мъжете при първа категория труд и 53 години за жените и 58 години за мъжете при втора категория труд.

За 2012 г. възрастта за отпускане на пенсия по този ред е: за жените - 47 години и 4 месеца при първа категория и 52 години и 4 месеца при втора категория труд, а за мъжете - 52 години и 4 месеца при първа категория труд и 57 години и 4 месеца при втора категория труд.

➤ **Текстът на § 5 от ПЗР на КСО** се синхронизира с променените условия за придобиване на пенсия за осигурителен стаж и възраст. По този начин и възрастта за придобиване право на пенсия за учителите започва да нараства с 4 месеца от началото на всяка календарна година.

Във връзка с условието за увеличаване на пенсионната възраст от 01.01.2012 г. по силата на измененото изречение второ на чл. 68, ал. 1 от КСО, през 2012 г. условията за отпускане на пенсия за осигурителен стаж и възраст по реда на § 5, ал. 1 от ПЗР на КСО за жените са навършена възраст 57 години и 4 месеца и учителски осигурителен стаж 25 години и 4 месеца, а за мъжете - навършена възраст 60 години и 4 месеца и учителски осигурителен стаж 30 години и 4 месеца.

➤ **Отмени се § 64 от ПЗР на Закона за изменение и допълнение на КСО** (ДВ бр. 100 от 2010 г.), с който бе регламентирано, че пенсиите за трудова дейност, отпуснати с начална дата до 31.12.2016 г. трябва да се преизчислят от 01.01.2017 г. по реда на КСО с процент 1,2 на сто за всяка година осигурителен стаж, без да се променя доходът, от който е изчислена пенсията.

Осъвременяване на пенсиите

➤ С промяната в чл. 100 от КСО се регламентира, че ежегодното осъвременяване на пенсиите следва да се извършва с **процент, равен на индекса на потребителските цени** през предходната календарна година. То би следвало да се извършва ежегодно от 1 юли и да се отнася за всички пенсии, отпуснати до 31 декември на предходната година. До промяната пенсиите се осъвременяваха с процент, равен на 50 на сто от нарастването на осигурителния доход и 50 на сто от индекса на потребителските цени през предходната година.

Промени, свързани с обезщетенията и помощите, изплащани по КСО

➤ От началото на 2012 г. с промените в чл. 11, 12 и 13 от КСО и новия чл. 13г се регламентира, че размерът на еднократната помощ при смърт на осигурено лице, която се изплаща поравно на неговите наследници, вече не е с фиксиран размер от две минимални работни заплати, а се определя ежегодно в Закона за бюджета на ДОО за съответната година.

➤ Завиши се периодът, от който се изчислява **паричното обезщетение при временна неработоспособност или трудоустрояване** от 12 на 18 месеца.

➤ Периодът, от който се изчислява паричното обезщетение при бременност и раждане също се завиши – от 18 на 24 месеца.

➤ С промяната в **§ 22о от ПЗР на КСО** отново се удължи с 1 година срокът на действие на тази преходна разпоредба. И през 2012 г. осигурителите продължиха да изплащат за своя сметка първите три дни от временната неработоспособност в размер 70 на сто от среднодневното брутно възнаграждение за месеца, в който е настъпила временната неработоспособност, но не по-малко от 70 на сто от среднодневното уговорено възнаграждение.

Промени в обезщетенията за безработица

➤ След промените едно от условията за придобиване право на обезщетение за безработица е лицата да **не са придобили право на пенсия** за осигурителен стаж и възраст или за ранно пенсиониране в Република България, или пенсия за старост в друга държава и съответно, ако те придобият такава пенсия, обезщетението ще бъде прекратено. До промяната изискването беше **да не е отпусната пенсия**.

➤ Периодът, от който се изчислява парично обезщетение за безработица, се завиши от 18 на 24 месеца.

Ревизионни актове за начет

➤ Редактирана е разпоредбата на **чл. 110, ал. 1, т. 1 от КСО**. В новия текст е избегнат изреча “документи с невярно съдържание”. Конкретизирано е, че контролните органи на НОИ съставят на физическите и юридическите лица ревизионни актове за начет в следните случаи: за причинените от тях щети на държавното обществено осигуряване от неправилно извършени осигурителни разходи, включително от неправилно удостоверяване на осигурителен стаж или осигурителен доход и от актове на медицинската експертиза, които са отменени, поради нарушаване на нормативните разпоредби при издаването им. По този начин текстът е по-конкретен и указва точно в кои случаи се издават ревизионни актове за начет.

Давност

➤ Прецизира се текстът на чл. 115, ал. 4, с който се уреждат давностните срокове за получаване на суми от ДОО. Дължимите от държавното обществено осигуряване вземания се погасяват с изтичане на тригодишна давност, считано от 1 януари на годината, следваща годината за която се отнасят.

Допълнително пенсионно осигуряване

➤ С промяната в чл. 127, ал. 1 беше конкретизиран кръгът на лицата, които задължително се осигуряват за допълнителна пенсия в универсален пенсионен фонд. Това са родените след 31.12.1959 г., осигурени във фонд “Пенсии”. До промяната трябваше да се осигуряват лицата, родени след 31.12.1959 г., осигурени по дял първи на КСО, като текста не беше толкова конкретен.

➤ В ал. 2 се добави текста “които са осигурени във фонд “Пенсии” на държавното обществено осигуряване”. С това се уточни, че задължително се осигуряват в професионален пенсионен фонд не просто работещи по условията на първа и втора категория труд, но когато те са осигурени във фонд “Пенсии” на ДОО.

Отговорност за нарушения на разпоредбите на законодателството относно държавното обществено осигуряване

➤ Промяната на чл. 349, ал. 1 е свързана със завишаване на глобата, която се налага на **осигурители - юридически лица и еднолични търговци**. За нарушения на разпоредбите на част първа на КСО, на нормативните актове по прилагането му или за неизпълнение на задължителни предписания на контролен орган им се налага и имуществена санкция от 500 до 2000 лв. за всеки отделен случай. В общия случай, глобата на виновните лица е в размер от 100 до 2000 лв. за всеки отделен случай.

Допълнителни разпоредби

➤ Във връзка с правата за отпускане на парично обезщетение за безработица беше допълнен § 1, ал. 1 от Допълнителните разпоредби на КСО с нова т. 11. С нея се конкретизира, че “пенсия за осигурителен стаж и възраст” е пенсията по чл. 68, чл. 69, чл. 69а от КСО, § 4 и § 5 от ПЗР на КСО.

2. Допълнения в Кодекса за социално осигуряване, извършени със Закона за изменение и допълнение на Кодекса на труда (ДВ бр. 7 от 24.01.2012 г.)

➤ В чл. 6а от КСО, в който се регламентира редът за внасяне на осигурителни вноски на командировани лица, се включиха и командированите работници и служители, изпратени от предприятие, което осигурява временна работа, в рамките на предоставяне на услуги в друга държава-членка на Европейския съюз, в друга държава-страна по Споразумението за Европейското икономическо пространство, или в Конфедерация Швейцария.

➤ В чл. 57, ал. 1 се допълни, че **задължение за регистриране на трудова злополука има предприятието ползвател**, когато пострадалото лице е изпратено за изпълнение на временна работа.

➤ Създава се **нов чл. 66а**, с който се урежда, че предприятието, когато в него са изпратени работници или служители за изпълнение на временна работа, има същите задължения по дейностите, свързани с регистрирането на трудовите злополуки и съобщаването на професионалните болести, както и всички други задължения, които имат осигурителите в това отношение.

3. Изменение и допълнение в Кодекса за социално осигуряване със Закона за изменение и допълнение на Закона за Комисията за финансов надзор (ДВ бр. 21 от 13.03.2012 г.)

➤ В чл. 122а, ал. 1 се създаде нова т. 11, с която към документите за получаване на лицензия за извършване на дейност по допълнително пенсионно осигуряване, дружествата трябва да представят и **документи, отразяващи политиката за възнагражденията на дружеството**.

➤ В КСО, в част втора, дял първи, глава девета, се създава раздел IV с чл. 123о. С него се регламентира, че дружествата за допълнително социално осигуряване приемат и прилагат политика за възнагражденията на лицата, които работят за него, а Комисията за

финансов надзор определя с наредба изискванията към политиката за възнагражденията и начина на оповестяването ѝ.

➤ В новия чл. 229д се регламентира видът и начинът за предоставяне на информация на Европейския орган за застраховане и професионално пенсионно осигуряване и на Европейската комисия от Комисията за финансов надзор.

➤ В **допълнителните разпоредби на КСО** се създава нов § 1а, с който се регламентира, че Кодексът за социално осигуряване въвежда изискванията на следните директиви:

- 1) Директива 79/7/ЕИО на Съвета от 19 декември 1978 г. относно постепенното прилагане на принципа на равното третиране на мъжете и жените в сферата на социалното осигуряване.
- 2) Директива 86/378/ЕИО на Съвета от 24 юли 1986 г. относно прилагането на принципа на равното третиране на мъжете и жените в професионалните социалноосигурителни схеми.
- 3) Директива 98/49/ЕО на Съвета от 29 юни 1998 г. за запазване на правото на допълнителна пенсия на заети лица и самостоятелно заети лица, движещи се в границите на Общността.
- 4) Директива 2003/41/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 3 юни 2003 г. относно дейностите и надзора на институциите за професионално пенсионно осигуряване.
- 5) Директива 2006/54/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 5 юли 2006 г. за прилагането на принципа на равните възможности и равното третиране на мъжете и жените в областта на заетостта и професиите.
- 6) Директива 2010/78/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 24 ноември 2010 г. за изменение на директиви 98/26/ЕО, 2002/87/ЕО, 2003/6/ЕО, 2003/41/ЕО, 2003/71/ЕО, 2004/39/ЕО, 2004/109/ЕО, 2005/60/ЕО, 2006/48/ЕО, 2006/49/ЕО и 2009/65/ЕО във връзка с правомощията на Европейския надзорен орган (Европейски банков орган), Европейския надзорен орган (Европейски орган за застраховане и професионално пенсионно осигуряване) и Европейския надзорен орган (Европейски орган за ценни книжа и пазари) (ОВ, L 331/120 от 15 декември 2010 г.).

4. Изменение и допълнение в Кодекса за социално осигуряване със Закона за изменение и допълнение на Закона за държания служител (ДВ, бр. 38 от 18.05.2012 г., в сила от 01.07.2012 г.).

➤ С новосъздадените ал. 3 и ал. 4 в чл. 33 от КСО се регламентира, че дейността на Националния осигурителен институт се осъществява от администрация, в която работят лица по трудово и **служебно правоотношение**. В чл. 37, ал. 5 с създава нова т. 10, в която се записва, че управителят на НОИ упражнява функциите на орган по назначаването по отношение на държавните служители и на работодател по отношение на служителите, работещи по трудово правоотношение. До промените всички служители на НОИ работеха само по трудово правоотношение по реда на Кодекса на труда.

5. С промените в Закона за здравето (ДВ бр. 40 от 29.05.2012 г.) се регламентира, че експертизата на децата до 16-годишна възраст ще се извършва от ТЕЛК и НЕЛК с участието на специалист по детски болести. Детските експертни лекарски комисии (ДЕЛК) престават да съществуват и в тази връзка са и промените в Кодекса за социално осигуряване. В чл. 98, ал. 7, в който се регламентира редът за обжалване на актовете на ТЕЛК и НЕЛК, отпадна абревиатурата ДЕЛК.

6. Допълнения в Кодекса за социално осигуряване, направени със Закона за изменение и допълнение на Закона за Министерство на вътрешните работи (ДВ бр. 44 от 12.06.2012 г., в сила от 01.07.2012 г.)

➤ Беше допълнен чл. 69, ал. 2, т. 1 и 2, като се указа следното: **Действително изслужения осигурителен стаж** на държавните служители по Закона за Министерството на вътрешните работи и по Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража, държавните служители по чл. 11 от Закона за пощенските услуги, държавните служители, осъществяващи дейността по охрана на съдебната власт по чл. 391 от Закона за съдебната власт, следователите и младши следователите **може да се допълва и със стаж**, положен по Закона за Държавна агенция "Национална сигурност" и като военнослужещи по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България за придобиване право на пенсия при освобождаване от служба при облекчените условия за пенсиониране. През 2012 г. те са: независимо от навършената възраст, при наличие на 27 години общ осигурителен стаж, от които две трети действително изслужени на посочените длъжности.

7. Изменения и допълнения в Кодекса за социално осигуряване със Закона за изменение и допълнение на Закона за защита от дискриминация (ДВ бр. 58 от 31.07.2012 г., в сила от 01.08.2012 г.)

➤ С новосъздадената ал. 9, на чл. 4 от КСО беше добавена още една категория осигурени лица. **Съпрузите на лицата, регистрирани като упражняващи свободна професия и/или занаятчийска дейност и на регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители, когато с тяхно съгласие участват в упражняваната дейност на съпрузите, могат да се осигуряват по свое желание и за своя сметка за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт и за общо заболяване и майчинство.** По този ред те могат да внасят осигурителни вноски, ако не са осигурени на друго основание, с изключение на случаите на полагащите труд без трудово правоотношение (осигурени по реда на чл. 4, ал. 3, т. 5 от КСО).

➤ С изменението на чл. 8, ал. 1 от КСО на тези лица е дадена възможност да участват в образуването на осигурителни каси, както и да се осигуряват чрез тях.

➤ В § 1а от допълнителните разпоредби се създава нова т. 7, с която Кодексът за социално осигуряване въвежда изискванията на следната директива: Директива 2010/41/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 7 юли 2010 г. за прилагане на принципа на равно третиране на мъжете и жените, които извършват дейности в качеството на самостоятелно заети лица, и за отмяна на Директива 86/613/ЕИО на Съвета (ОВ, L 180/1 от 15 юли 2010 г.).

8. Закон за изменение и допълнение на Кодекса за социално осигуряване (ДВ бр. 81 от 23.10.2012 г., в сила от 01.09.2012 г.)

➤ С новата т. 10 на чл. 4, ал. 1, в кръга на лицата, задължително осигурени за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица са добавени и **кандидатите за младши съдии и младши прокурори по Закона за съдебната власт.**

9. Промени в Кодекса за социално осигуряване със Закона за награждаване на лица за особени заслуги към българската държава и нация (ДВ бр. 89 от 13.11.2012 г., в сила от 01.01.2013 г.)

➤ С новоприетия Закон за награждаване на лица за особени заслуги към българската държава и нация се отменя чл. 91 от КСО. По този начин от 1 януари 2013 г. се отмени основанието за отпускане на **пенсия за особени заслуги към държавата и нацията**, която се отпускате от Народното събрание по предложение на Министерския съвет.

➤ С преходните и заключителни разпоредби на КСО се отменя § 6, ал. 4, в която беше регламентиран размерът на **пенсията за особени заслуги.**

➤ Създава се нов § 6а, с който се записва, че отпуснатите пенсии за особени заслуги до 31 декември 2012 г. по отменения вече чл. 91 от КСО, продължават да се изплащат в размерите, определени към тази дата.

II. Промени в други нормативни актове

1. Наредба № Н-8 от 2005 г. за съдържанието, сроковете, начина и реда за подаване и съхранение на данни от работодателите, осигурителите за осигурените от тях лица, както и от самоосигуряващите се лица.

1.1. Промени с Наредба за изменение и допълнение на Наредба № Н-8 от 2005 г. за съдържанието, сроковете, начина и реда за подаване и съхранение на данни от работодателите, осигурителите за осигурените от тях лица, както и от самоосигуряващите се лица (ДВ бр. 5 от 17.01.2012 г., в сила от 01.01.2012 г.)

➤ В чл. 3, ал. 1 от Наредбата се създава нова т. 5, съгласно която декларация образец № 1 се подава в съответната компетентна териториална дирекция на НАП от работодателите, осигурителите и техните клонове и поделения само **след издадени задължителни предписания от контролните органи на НОИ**, когато декларацията се подава след 30 април на годината, следваща годината, за която се отнася, и не съдържа данни за осигурителен стаж, зачетен по реда на чл. 9, ал. 3 от КСО, данни само за здравно осигуряване или данък по чл. 42 от Закона за данъците върху доходите на физическите лица. По този ред декларация може да се подаде само на електронен или хартиен носител.

➤ Работодателите и осигурителите, клоновете и поделенията, които имат месечно повече от 30 осигурени лица, подават декларации образец № 1, 3 и 6 само по електронен път чрез използване на квалифициран електронен подпис на подателя. До промяната осигурените лица трябваше да са повече от 40.

➤ С § 4 от Наредбата се приема и нов образец на Декларация образец № 1 “Данни за осигуреното лице” и указания за попълването ѝ. Една от промените, която се въвежда с новата декларация, е във връзка с чл. 10, ал. 2 от КСО, че осигуряването се прекъсва през периодите, които не се зачитат за осигурителен стаж, независимо че дейността по чл. 4 или чл. 4а, ал. 1 не е прекратена. В т. 14 от декларацията се попълва не само денят на прекъсване на правоотношението, но и денят на неговото възобновяване. Аналогично е изменението на текста на т. 15, в който освен денят, в който осигуряването е прекратено, се попълва и денят, в който осигуряването на лицата се прекъсва, без да е налице прекратяване на правоотношението.

1.2. Наредба за изменение и допълнение на Наредба № Н-8 от 2005 г. за съдържанието, сроковете, начина и реда за подаване и съхранение на данни от работодателите, осигурителите за осигурените при тях лица, както и от самоосигуряващите се лица (ДВ бр. 68 от 04.09.2012 г., в сила от 1 август 2012 г.).

➤ Допълнена е разпоредбата на чл. 2, ал. 2, като за лицата по чл. 4, ал. 9 от КСО (Съпрузите на лицата по чл. 4, ал. 3, т. 1 и 4 от КСО, когато с тяхно съгласие участват в упражняваната от тях трудова дейност, могат да се осигуряват по желание) е въведено задължение да подават декларация обр. № 6. Съгласно допълнението в чл. 2, ал. 2, т. 1 същите лица попълват по реда, предвиден за самоосигуряващите се лица, в декларация обр. № 6 ЕГН, ЛНЧ или служебен номер, издаден от НАП.

➤ В чл. 3 от наредбата се направиха следните промени:

- Завиши се срокът, в който самоосигуряващите се лица подават декларация Образец № 1 от 10 на 20 дни след внасянето на дължимите авансово осигурителни вноски за съответния месец;
- Данните за лицата по чл. 4, ал. 9 от КСО се подават до 20-о число на месеца, следващ месеца, за който се отнасят;
- С новосъздадената т. 3 в ал. 3 се регламентира, че лицата по чл. 4, ал. 9 от КСО подават еднократно декларация обр. № 6 в срок до 30 април за внесените

осигурителни вноски за предходната календарна година. Декларацията може да се коригира от лицата по чл. 4, ал. 9 от КСО до изтичане на срока за подаването ѝ (чл. 3, ал. 5).

➤ В същата връзка са и промените в декларация обр. № 1 и декларация обр. № 6 и указанията за попълването ѝ.

➤ Направено е допълнение в § 2, т. 3 от Допълнителните разпоредби на Наредба № Н-8 от 29 декември 2005 г., като лицата по чл. 4, ал. 9 от КСО се добавят към задължените лица по смисъла на наредбата.

2. Промени в Наредба № 1 от 2007 г. за ползване и изплащане на паричните помощи за профилактика и рехабилитация

2.1. Промени с Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 1 от 2007 г. за ползване и изплащане на паричните помощи за профилактика и рехабилитация (ДВ бр. 14 от 17.02.2012 г.).

➤ Промените в чл. 14 и чл. 14а на наредбата касаят документацията, която се разменя между НОИ и изпълнителите на дейността по профилактика и рехабилитация във връзка с осъществяване на дейността.

➤ В чл. 14 се регламентира, че изпълнителите на дейността по профилактика и рехабилитация издават протокол на името на лицето (ползвател на услугата), в три екземпляра – по един за съответното ТП на НОИ, за юридическото лице – изпълнител на дейността и за лицето. В протокола се описва датата и часът на постъпване и напускане, броят на нощувките, броят на хранодните, броят и видът на извършените диагностични и терапевтични процедури и размерът на изразходваните за тях суми. Формулярът на самия протокол се прие като Приложение № 4 към чл. 14 от наредбата.

➤ Създаде се нов чл. 14а, с който се регламентира, че средствата за направените разходи за дейността по профилактика и рехабилитация за всяко лице се изплащат въз основа на отчет, който се изготвя в два екземпляра – по един за изпълнителя на дейността и за ТП на НОИ, издало удостоверенията. В отчета се отразяват данни от протоколите по чл. 14, ал. 1 – имената на лицата, на които са издадени, ЕГН/ЛНЧ, номерата на протоколите и дължимите суми за всеки един от тях за хранене, нощувки и процедури, както и общата им стойност. Формулярът на самия отчет се прие като Приложение № 5 към чл. 14а от наредбата.

➤ Отчетът и документацията, въз основа на която се изплащат средствата за профилактика и рехабилитация, се предоставят от изпълнителя на дейността на ТП на НОИ не по-късно от 7 дни след напускане на лицата за възстановяване на изразходваната сума. До промяната те бяха длъжни да предоставят документите след напускане на лицата, но не по-късно от 5-о число на следващия месец, за възстановяване на изразходваните суми.

➤ Срокът, в който ТП на НОИ е длъжно да изплати средствата за направените разходи за диагностични и терапевтични процедури, нощувки и частична парична помощ за хранене, беше намален наполовина – до 10 работни дни след получаване на документите.

3. Наредба за елементите на възнаграждението и за доходите, върху които се правят осигурителни вноски

3.1. Постановление № 32 от 16 февруари 2012 г. за изменение и допълнение на Наредбата за елементите на възнаграждението и за доходите, върху които се правят осигурителни вноски (ДВ бр. 16 от 24.02.2012 г., в сила от 1 януари 2012 г.).

➤ В съответствие с промяната на чл. 6, ал. 3 от Кодекса за социално осигуряване е изменен **чл. 1, ал. 7** от наредбата. Съгласно новата редакция на чл. 6, ал. 3 от Кодекса за социално осигуряване, за лицата по чл. 4, ал. 1, т. 9 от Кодекса за социално осигуряване (специализантите, които получават възнаграждение по договор за обучение за придобиване на специалност от номенклатурата на специалностите, определена по реда на чл. 181, ал. 1 от Закона за здравето), осигурителните вноски се дължат върху получените възнаграждения, но

върху не по-малко от минималната месечна работна заплата за страната. В тази връзка в изречение първо на чл. 1, ал. 7 от наредбата думите “начислено, но неизплатено или неначислено” се заличават, а думите “минималния месечен осигурителен доход за съответната професия по основната икономическа дейност на осигурителя” се заменят с “минималната месечна работна заплата за страната”. **Осигурителните вноски за специализантите** се внасят върху полученото възнаграждение, но върху не по-малко от минималната месечна работна заплата за страната. Когато лицето не е работило през целия месец, осигурителните вноски се внасят върху не по-малко от минималната месечна работна заплата, определена пропорционално на отработените дни и дните по чл. 40, ал. 5 от Кодекса за социално осигуряване през месеца.

➤ В разпоредбата на чл. 1, ал. 8 от наредбата са направени следните изменения и допълнения:

- В т. 1 размерът на дневните пари при командировка, върху които не се дължат и внасят осигурителни вноски, **вече е ограничен до двукратния им размер**, определен в нормативен акт.
- В т. 7 на чл. 1, ал. 2 от наредбата се заличава “ал. 3 на чл. 232 от Кодекса на труда”, тъй като обезщетението, което се дължи на това основание от КТ, се изплаща от работника на работодателя и няма характер на доход от трудова дейност, съответно не представлява осигурителен доход.
- Във връзка с направени промени в различни закони и с оглед еднакво третиране на различни суми по различни специални закони са направени промени в текстовете от т. 8 до т. 14. В тях изчерпателно е изброено върху кои суми, давани еднократно или периодично, не се начисляват и внасят осигурителни вноски.

➤ С оглед регламентирането на реда за определяне на годишния осигурителен доход на регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители, произвеждащи преработена растителна и/или животинска продукция, в чл. 3, ал. 3, т. 1 и т. 3 от наредбата са изменени. В т. 1 са включени регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители, произвеждащи преработена растителна и/или животинска продукция, чийто облагаем доход се формира по реда на чл. 26, ал. 1 от Закона за данъците върху доходите на физическите лица. А в т. 3 са включени тези, на които облагаемият доход се формира по реда на чл. 29 от Закона за данъците върху доходите на физическите лица. Също така е предвидено при определяне на годишния осигурителен доход на лицата по т. 1 и т. 3 от ал. 3 да не се включват сумите, получени под формата на държавни помощи, субсидии и друго подпомагане от Европейския фонд за гарантиране на земеделието, Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и от държавния бюджет. Това допълнение е предвид характера на тези плащания, които като цяло представляват средства за подпомагане, във връзка с изпълнение на определени национални мерки или реализиране на Общата селскостопанска политика на Европейския съюз, а не възнаграждения за положен труд. Получените от регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводителите държавни помощи, субсидии и друго подпомагане от Европейския фонд за гарантиране на земеделието, Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и държавния бюджет не представляват доходи от трудова дейност.

➤ Създаде се нов чл. 4а, съгласно който лицата по чл. 4, ал. 1, т. 1, 2, 3 и 4 и чл. 4а, ал. 1 от Кодекса за социално осигуряване, за периодите, през които не са работили поради незаконно недопускане или отстраняване от работа или са били без работа поради уволнение, което е признато за незаконно от компетентните органи (чл. 9, ал. 3, т. 1 и т. 2 от Кодекса за социално осигуряване), **трябва да представят пред осигурителя/работодателя декларация за месечния размер на осигурителния доход, върху който са били осигурявани или да декларират обстоятелството, че не са били осигурявани на друго основание**. С текста на новата разпоредба се цели улесняване прилагането на разпоредбата на чл. 9, ал. 3, т. 1 и т. 2 от Кодекса за социално осигуряване от осигурителите.

➤ Във връзка с продължаване действието на § 22о от ПЗР на КСО, в § 2 от Преходните и заключителни разпоредби на наредбата се удължи периодът, за който при определяне на осигурителния доход за първите три работни дни от временната неработоспособност вместо възнаграждението по чл. 40, ал. 5 от КСО се взема предвид възнаграждението за дните по § 22о, т. 1 от преходните и заключителните разпоредби на КСО или среднодневното брутно възнаграждение за месеца, в който е настъпила временната неработоспособност.

4. Наредба за обществено осигуряване на самоосигуряващите се лица, българските граждани на работа в чужбина и морските лица

4.1. Постановление № 31 на МС от 16.02.2012 г. за изменение и допълнение на Наредбата за обществено осигуряване на самоосигуряващите се лица, българските граждани на работа в чужбина и морските лица (ДВ бр. 16 от 24.02.2012 г., в сила от 01.01.2012г.)

➤ В чл. 1, ал.1 и в чл. 2, ал. 1 е направено допълнение, с което се уточнява че земеделските производители и тютюнопроизводители са **регистрирани**. Уточнението е с цел прецизиране на разпоредбата в терминологично отношение в съответствие с КСО.

➤ Допълнен е текстът на чл. 1, ал. 3, а именно: “При прекъсване и възобновяване на съответната трудова дейност, както и при започване на друга трудова дейност през календарната година, самоосигуряващото се лице не може да променя вида на осигуряването.” Разпоредбата е прецизирана, тъй като при започване на друга трудова дейност като самоосигуряващо се лице през календарната година, същото не може да променя вида на осигуряването извън срока по чл. 1, ал. 4 от наредбата (до края на месец януари на съответната календарна година).

➤ С промените в чл. 2, ал. 3 се цели да се гарантира еднаквото прилагане на закона за всички категории лица. От 1 март 2012 г. регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители, които упражняват и друга дейност като самоосигуряващи се лица, задължително се осигуряват върху не по-малко от минималния осигурителен доход, определен за лицата, регистрирани като упражняващи свободна професия и/или занаятчийска дейност; лицата, упражняващи трудова дейност като еднолични търговци, собственици или съдружници в търговски дружества и физическите лица – членове на неперсонифицирани дружества.

➤ Промяната в чл. 16 е във връзка със синхронизиране на текста с Кодекса за социално осигуряване. В текста се уточнява, че лицата, изпратени на работа в чужбина от български посредник, могат да се осигуряват за своя сметка, **върху минималния осигурителен доход** за самоосигуряващите се лица, определен със Закона за бюджета на ДОО за съответната година.

4.2. Постановление № 247 от 11 октомври 2012 г. за изменение и допълнение на Наредбата за обществено осигуряване на самоосигуряващите се лица, българските граждани на работа в чужбина и морските лица (ДВ бр. 80 от 19.10.2012 г., в сила от 1 август 2012 г.)

➤ В наименованието на раздел II се добавя и “общественото осигуряване на лицата по чл. 4, ал. 9 от КСО”. Това са съпрузите на самоосигуряващите се лица, когато с тяхно съгласие участват в упражняваната от тях трудова дейност, да могат да се осигуряват по свое желание и за своя сметка за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт и за общо заболяване и майчинство, ако не са осигурени по чл. 4, ал. 1 и/или чл. 4, ал. 3, т. 1, 2 и 4, и/или чл. 4а от Кодекса за социално осигуряване.

➤ В раздел II на Наредбата се създава чл. 17б, с който се регламентира как внасят осигурителните вноски тези лица, върху какъв осигурителен доход, в какви срокове, как се прекъсва, прекратява или възобновява дейността им, даваща основание за осигуряването.

➤ Съгласно изменението на чл. 19 на лицата по чл. 4, ал. 9 от КСО, се издават осигурителни книжки, в които се заверява осигурителния им стаж и доход. Те вписват в осигурителните книжки периодите, през които съпрузите им са подлежали на осигуряване.

➤ Създаден е нов чл. 19б, съгласно който осигурителните вноски за по-долу изброените лица се внасят задължително за целия период от датата, от която са заявили възникване или възобновяване на осигуряването, до датата, от която са заявили неговото прекъсване или прекратяване:

- изпратените за участие в международни мисии по реда на Закона за Министерството на вътрешните работи;
- лицата, изпратени на работа в чужбина от български посредник;
- лицата, работещи в международни органи или организации със съгласието на компетентните български държавни органи;
- съпругът /съпругата на дългосрочно командирован служител в дипломатическа служба за времето, през което е пребивавал в чужбина по време на задграничния му мандат;
- съпрузите на лицата по чл. 4, ал. 3, т. 1 и 4 от Кодекса за социално осигуряване, когато с тяхно съгласие участват в упражняваната от тях трудова дейност.

5. Наредба за изчисляване и изплащане на паричните обезщетения и помощи от държавното обществено осигуряване

5.1. Постановление № 34 на МС от 16.02.2012 г. за изменение и допълнение на Наредбата за изчисляване и изплащане на паричните обезщетения и помощи от държавното обществено осигуряване (ДВ бр. 16 от 24.02.2012 г., в сила от 1 януари 2012 г.)

➤ Част от промените в Наредбата са свързани със завишаване на периода, от който се изчисляват паричните обезщетения за временна неработоспособност поради общо заболяване (от 12 на 18 месеца) и при бременност и раждане (от 18 на 24 месеца).

➤ След промените в чл. 11, ал. 3 и ал. 5 от наредбата, при едновременно предоставяне на повече от два броя основни документи (болнични листове и/или заявления-декларации, и/или декларации за промяна в обстоятелствата) декларациите, приложение № 15, задължително се представят в ТП на НОИ само на електронен носител, а осигурителните каси представят декларациите, приложение № 15 само на електронен носител, независимо от броя на основните документи.

➤ В чл. 17 са направени промени във връзка с осигуряването на специализантите. При изчисляването на обезщетения за временна неработоспособност, когато възнаграждението не е начислено, до начисляването му за нетно възнаграждение ще се взема предвид минималната работна заплата за страната, а не минималният месечен осигурителен доход по чл. 6, ал. 2, т. 3 КСО.

➤ Направени са промени (в сила от 1 април 2012 г.) в Заявлението-декларация за изплащане на парично обезщетение при бременност и раждане на основание чл. 50, ал. 1 и чл. 51 КСО за остатъка от 135 до 410 календарни дни (Приложение № 2), в Заявлението-декларация за изплащане на парично обезщетение за отглеждане на малко дете на основание чл. 53 КСО (Приложение № 3), в Заявлението-декларация за изплащане на парично обезщетение за отглеждане на малко дете на основание чл. 54 КСО (Приложение № 4) и в Заявление-декларация за изплащане на парично обезщетение при раждане на дете на основание чл. 50, ал. 7 КСО след навършване на 6-месечна възраст на детето за остатъка до 410 календарни дни (Приложение № 14). За улеснение на лицата и осигурителите, с вписването на ЕГН на детето в т. 4 от декларативната част на приложенията, отпада задължението им да предоставят в ТП на НОИ копие от удостоверението за раждане на детето, когато е български гражданин или е чужд гражданин с издаден ЕГН.

➤ Създадена е нова т. 11 (Правоотношението /осигуряването на майката /осиновителката не е прекратено) от Заявлението-декларация, приложение № 14 към наредбата, в която бащата /осиновителя следва да декларира дали е налице и това обстоятелство при подаването на документа. Тази промяна е във връзка с условието за изплащане на парично обезщетение на бащата /осиновителя при раждане на дете след

навършване на 6-месечна възраст на детето за остатъка до 410 календарни дни, осигуряването на майката /осиновителката да не е прекратено.

➤ В сила от 1 април 2012 г. са направени изменения и в образеца на декларацията от осигурителя /самоосигуряващия се относно правото на парично обезщетение (Приложение № 15) към наредбата, и са приети указания за попълването му.

5.2. ПОСТАНОВЛЕНИЕ № 246 на МС от 11.10.2012 г. за изменение и допълнение на Наредбата за изчисляване и изплащане на паричните обезщетения и помощи от държавното обществено осигуряване (ДВ бр. 80 от 19.10.2012 г., в сила от 1 август 2012 г.)

➤ С допълнение в чл. 9, ал. 1 и чл. 10, ал. 1 от наредбата се регламентира, че лицата по чл. 4, ал. 9 от КСО (съпрузите на самоосигуряващите се лица, когато с тяхно съгласие участват в упражняваната от тях трудова дейност, могат да се осигуряват по свое желание и за своя сметка за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт и за общо заболяване и майчинство, ако не са осигурени по чл. 4, ал. 1 и/или чл. 4, ал. 3, т. 1, 2 и 4, и/или чл. 4а от Кодекса за социално осигуряване) представят документите за изплащане на паричните обезщетения на осигурителя си, който ги представя не по-късно от 11 дни след внасяне на осигурителните вноски за съответния месец в ТП на НОИ. “Осигурител” за тези лица, съгласно новосъздадената ал. 3 в § 1а от допълнителните разпоредби към наредбата, са техните съпрузи – самоосигуряващите се лица по чл. 4, ал. 3, т. 1 и 4 от КСО.

➤ Във връзка с изчисляването и изплащането на паричните обезщетения на лицата по чл. 4, ал. 9 от КСО е прецизиран текстът на чл. 16, ал. 1, т. 1 и чл. 23, а в чл. 17 е създадена нова ал. 7, която урежда определянето на нетното им възнаграждение.

6. Наредба за отпускане и изплащане на паричните обезщетения за безработица

6.1. Постановление № 35 на МС от 16.02.2012 г. за изменение и допълнение на Наредбата за отпускане и изплащане на паричните обезщетения за безработица (ДВ бр. 16 от 24.02.2012 г., в сила от 1 януари 2012 г.)

➤ Част от промените в наредбата са свързани с удължаването на периода, от който се изчисляват паричните обезщетения за безработица – от 18 на 24 месеца.

➤ Във връзка с отпадане на основанието в КСО за отпускане на обезщетение за дълготрайна безработица са и направените промени в чл. 15, ал. 1 от наредбата.

➤ В Приложение № 1 “Заявление за отпускане на парично обезщетение за безработица на основание чл. 54а КСО” беше направена промяна в декларативната част, като лицата трябва да декларират дали са придобили право на пенсия за осигурителен стаж и възраст или за ранно пенсиониране в Република България или пенсия за старост в друга държава. Тази промяна е във връзка с промяната в Кодекса за социално осигуряване, съгласно която обезщетение за безработица се отпуска, ако лицата нямат право на пенсия, а не само ако не е отпусната. В същия смисъл е и промяната в Приложение № 5 “Декларация за промяна в обстоятелствата за изплащане на парично обезщетение за безработица”, в която при придобиване право на пенсия лицата трябва да заявят това обстоятелство в срок до 7 работни дни пред съответното ТП на НОИ.

7. Наредба за пенсиите и осигурителния стаж

7.1. Постановление № 33 на МС от 16.02.2012 г. за изменение и допълнение на Наредбата за пенсиите и осигурителния стаж (ДВ бр. 16 от 24.02.2012 г., в сила от 01.01.2012 г.)

➤ С промяната в чл. 1, ал. 8 на НПОС нормативно са уредени случаите, при които се подават заявления за отпускане и изплащане на вече отпуснати пенсии на лица, които **не са български граждани и нямат постоянен адрес** в страната и **за които не се прилагат разпоредбите на международен договор**, по който Република България е страна. Те следва да се подават до столично управление „Социално осигуряване”. Това са лица, които нямат ЕГН/ЛНЧ и документ, удостоверяващ пребиваване с адрес в България.

➤ В чл. 2, т. 1 се указва кои лица следва да предоставят документ за прекратяване на осигуряването, а именно **по чл. 4, ал. 1, т. 1 - 4 и 6 и чл. 4а КСО**. Промяната е във връзка с допълнението, което беше направено в Кодекса за социално осигуряване.

➤ С направената промяна в чл. 10, ал. 1 от НПОС се съкращава **от 6 на 5 месеца срока**, в който длъжностното лице, на което е възложено ръководството на пенсионното осигуряване в ТП на НОИ, се произнася по подадено заявление за пенсия и/или добавка.

➤ Промените в чл. 10 от НПОС са във връзка със сроковете за отпускане на пенсиите и добавките, в зависимост от датата на заявлението на лицето, ако същата е след датата на решението на медицинската комисия или след датата на подаване на жалбата от председателя на медицинската комисия.

➤ С новата ал. 5 в чл. 10а изменената разпоредба на ал. 2 на чл. 10б и новата ал. 6 на чл. 10в НПОС е създаден ред за движение на документацията между длъжностното лице в НОИ, РКМЕ и медицинската комисия при прилагане разпоредбите на международен договор в областта на социалната сигурност.

➤ Промяната в чл. 15 на НПОС е във връзка с нарастването на възрастта за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст. Подробно е разписано, от 1 януари на всяка календарна година, какви са условията за придобиване право на пенсия (възраст и стаж) за мъжете и жените до 1 януари 2020 г., когато възрастта и стажът трябва да престанат да нарастват.

➤ В ал. 3 на чл. 15 от НПОС подобно са указани по години изискуемите условия за придобиване право на пенсия при недостигащ осигурителен стаж (не по-малко от 15 години действителен осигурителен стаж) и навършена възраст, която от 1 януари 2012 г. започна да нараства с 4 месеца от началото на всяка следваща календарна година.

➤ Новосъздаденият чл. 16а НПОС е във връзка с променящите се от 01.01.2012 г. условия за навършена възраст при отпускане на пенсии за осигурителен стаж и възраст по § 4, ал. 1 от ПЗР на КСО. Подробно по години се разписани условията за придобиване право на пенсия от лицата, които са работили минимум 10 години при условията на първа категория труд и 15 години при условията на втора категория труд.

➤ Промяната в чл. 17а е във връзка със завишения осигурителен стаж за придобиване право на пенсия за лицата, работещи по специални закони – от 25 на 27 години общ осигурителен стаж, от които 18 години действително изслужени на съответните длъжности. Промяната е във връзка с измененията в чл. 69, ал. 1-3 и 5 КСО.

➤ Изменена е разпоредбата на чл. 19а НПОС във връзка с променящите се условия през различните календарни години за придобиване на право на учителска пенсия по § 5, ал. 1 от ПЗР на КСО, а именно при наличие на учителски осигурителен стаж и до три години по рано от навършването на общата възраст за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст.

➤ Изменена е разпоредбата на чл. 21, ал. 3 от НПОС, по силата на която пенсиите за инвалидност поради общо заболяване, за трудова злополука или професионална болест, отпуснати по отменения Закон за пенсиите, могат да се преизчислят по реда на чл. 21, ал. 3 НПОС от осигурителен доход за тригодишен период, при подадени заявления в териториалните поделения на НОИ след 31.12.2011 г. В разпоредбата на чл. 21, ал. 3 е посочено, че тригодишният период е до 01.01.1997 г. в съответствие с текста на чл. 70, ал. 3-6 КСО. Когато разпоредбата се прилага за лица, с отпуснати пенсии за инвалидност поради общо заболяване и за инвалидност поради трудова злополука или професионална болест по отменения Закон за пенсиите, с начална дата до 01.01.1997 г., изборът на трите последователни години е от последните 15 години осигурителен стаж до датата на инвалидизиране или на злополуката или констатирането на професионалното заболяване.

➤ Съгласно изменената разпоредба на чл. 32, ал. 2, при преценяване правото на наследствена пенсия за осигурителен стаж и възраст от наследодател, който не е бил пенсионер, се счита, че той със смъртта си отговаря на изискването за навършена възраст

съгласно действащата разпоредба на чл. 68, ал. 1 КСО към датата на смъртта, а не към момента на разглеждане на искането за отпускане на наследствена пенсия.

➤ С новата ал. 17 на чл. 38 е уточнено, че при преценяване на правото и определяне размера на пенсиите за трудова дейност осигурителният стаж, изчислен в работни дни, се превръща в календарни дни. Това превръщане се извършва служебно от пенсионния орган.

➤ Въз основа на направените изменения в **чл. 40, ал. 1 и 2 НПОС**, отнасящи се до установяване на осигурителния стаж и осигурителния доход, при преценяване на правото и определяне на размера на пенсиите, свързани с трудова дейност, по подадени заявления след 31.12.2011 г., когато за определени периоди има данни в регистъра за осигурените лица, но липсват документи за осигурителен стаж и осигурителен доход, или същите са нередовни, **зачитането на стажа и определянето на дохода се извършва служебно въз основа на информацията в регистъра на осигурените лица**, при попълнена от лицето декларация за това обстоятелство или след изтичане на срока по чл. 5, ал. 1 НПОС. С приоритетното ползване на данните от регистъра на осигурените лица за установяване на осигурителен стаж и осигурителен доход при пенсиониране се цели да се намали броят на документите, подавани на хартия и да се улеснят клиентите.

➤ В чл. 41 е създадена ал. 4, с която се урежда нормативно установяването на осигурителния стаж и осигурителния доход на морските лица и специализантите, получаващи възнаграждение по договор за обучение за придобиване на специалност – с данните по чл. 5, ал. 4 КСО, а ако няма такива – с удостоверения образец УП-3 и УП-2.

➤ С промяната в чл. 80, ал. 5 от НПОС при извършване на преводи по банкови сметки в други държави, банковите преводни разноски се разпределят между НОИ и лицето, като съответно НОИ поема разходите на своята обслужваща банка, а другите разходи са за сметка на пенсионера. Разпоредбата влиза в сила от 28.02.2012 г., а до тази дата банковите преводни разноски са изцяло за сметка на пенсионера.

➤ С новата редакцията на текстовете на чл. 85 НПОС се прецизира налагането на удържки за запори по реда на ГПК и ДОПК, както и определянето на размера на удържките.

➤ С новата редакция на чл. 87, ал. 2 НПОС нормативно е уреден въпросът, свързан с реда за уведомяване на запороналожителя и длъжника за размера на удържката и за месеца, от който започват да се правят удържки от пенсията на лицето. Такова уведомление се изпраща във всички случаи и при промяна в удържките за запори по образувани изпълнителни дела.

➤ С допълнението на ал. 5 от чл. 92 от НПОС нормативно се уреди възможността в случаите, когато не се възстановят сумите от неправилно изплатени суми за пенсии от териториалното поделение “Български пощи” в срока за доброволно изпълнение, ТП на НОИ да състави акт за начет по реда на чл. 110 КСО на ТП на БП. По силата на новата ал. 6 на чл. 92 НПОС е създадена възможност информацията във връзка с изплащане на пенсиите да се предоставя от ТП на НОИ на ОПС на БП на технически носител, за което е необходимо да има сключен договор между НОИ и „Български пощи” ЕАД”.

➤ В допълнителните разпоредби на НПОС е създаден § 2а, с който се уточнява понятието “лица с постоянен адрес в чужбина”. Това са лицата, които към датата на постъпване на заявлението за отпускане или изменение на пенсия, нямат настоящ адрес в Република България.

➤ В преходните и заключителни разпоредби на НПОС е създаден нов § 4б, с който са уредени случаите на вече постановените до 31.12.2011 г. разпореждания за отпускане на пенсии по § 5, ал. 1 от ПЗР на КСО. Срочната пенсия в намален размер на лица с учителски осигурителен стаж, ще се изплащат от Учителския пенсионен фонд до изтичането на сроковете, които първоначално са определени в разпорежданията, след което те ще продължат да се изплащат в пълен размер от фонд “Пенсии”.

➤ В преходните и заключителни разпоредби на НПОС е създаден нов § 8б със следното съдържание: “За лицата, подали заявления за отпускане на пенсия по чл. 68, ал. 1 и 2 КСО във връзка с чл. 9а, ал. 2 КСО до 31 декември на съответната календарна година, за

които сроковете по чл. 1, ал. 5 и чл. 45а, ал. 4 и 6 изтичат през следващата година, правото на пенсия се преценява при условията за календарната година, в която е подадено заявлението. Размерът на осигурителните вноски се определя към датата на внасянето им. Пенсията за осигурителен стаж и възраст се отпуска от датата на внасяне на осигурителните вноски.” Създаването на този текст е вследствие отменената възможност (в сила от 01.01.2012 г.) за разсрочено внасяне на осигурителните вноски за лицата, решили да откупят осигурителен стаж за времето на обучение или на тези, на които не им достига до 5 години осигурителен стаж за пенсиониране.

7.2. Постановление № 248 от 11 октомври 2012 г. за изменение и допълнение на Наредбата за пенсиите и осигурителния стаж (ДВ бр. 80 от 19.10.2012 г., в сила от 1 август 2012 г.)

➤ Част от промените, които са направени в НПОС, са във връзка с осигуряването на лицата по чл. 4, ал. 9 от КСО (съпрузите на самоосигуряващите се лица, когато с тяхно съгласие участват в упражняваната от тях трудова дейност, да могат да се осигуряват по свое желание и за своя сметка за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт и за общо заболяване и майчинство, ако не са осигурени по чл. 4, ал. 1 и/или чл. 4, ал. 3, т. 1, 2 и 4, и/или чл. 4а от Кодекса за социално осигуряване). В чл. 37 и чл. 38, ал. 8 се указва че осигурителният стаж на тези лица се зачита за времето, за което са били внесени осигурителни вноски. В чл. 46, ал. 2 се допълни, че се зачита за осигурителен стаж, но не се взема предвид при определяне на осигурителния доход времето, през което лицата по **чл. 4, ал. 9 КСО** са се осигурявали върху:

- а) минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица, определен със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване, като съпрузи на лица по чл. 4, ал. 3, т. 1 КСО;
- б) минималния осигурителен доход за регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители, определен със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване, като съпрузи на лица по чл. 4, ал. 3, т. 4 КСО.

➤ В чл. 38, ал. 7 от НПОС се уточни, че за един месец осигурителен стаж и на специализантите, които получават възнаграждение по договор за обучение за придобиване на специалност, се зачита месецът, през който те са получили възнаграждение не по-малко от минималната работна заплата за страната и върху нея са внесени или са дължими осигурителни вноски. Ако през месеца възнаграждението, върху което са внесени осигурителните вноски, е по-малко от минималната работна заплата за страната, осигурителният стаж се определя, като полученото възнаграждение се раздели на среднодневната минимална работна заплата за страната.

8. Наредба за осигурителните каси

8.1. Постановление № 249 на МС от 11.10.2012 г. за изменение и допълнение на Наредбата за осигурителните каси (ДВ бр.80 от 19.10.2012 г., в сила от 01.08.2012 г.)

➤ С изменението на чл. 8, ал. 1 от КСО на лицата по чл. 4, ал. 9 (съпрузите на лицата по ал. 3, т. 1 и 4, когато с тяхно съгласие участват в упражняваната от тях трудова дейност, могат да се осигуряват по свое желание и за своя сметка за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт и за общо заболяване и майчинство, ако не са осигурени по ал. 1 и/или ал. 3, т. 1, 2 и 4, и/или чл. 4а) е дадена възможност да участват в образуването на осигурителни каси, както и да се осигуряват чрез тях. В тази връзка са и промените в Наредбата за осигурителните каси, като лицата по чл. 4, ал. 9 от КСО са дописани в текстовете, уреждащи осигурителните отношения между осигурителната каса и нейните членове.

9. Инstrukция № 5 от 30.06.2005 г. за приемане и съхраняване на разплащателните ведомости на прекратени осигурители без правоприменик

9.1. Инstrukция за изменение и допълнение на Инstrukция № 5 от 2005 г. за приемане и съхраняване на разплащателните ведомости на прекратени осигурители без правоприменик (ДВ бр. 34 от 04.05.2012 г.)

➤ В чл. 5 се създава нова ал. 4, съгласно която разплащателните ведомости на осигурители подлежат на предаване и в случаите **на прекратяване на регистрацията на клонове или поделения на чуждестранни осигурители със седалище и адрес на управление в чужбина, без да е извършена ликвидация.**

➤ Към чл. 5 се създават нови алинеи 7 и 8, съгласно които заявлението-декларация от осигурителя, че е прекратил дейността си, може да бъде подадено не само от осигурители (както беше до преди промяната), а и от други физически и юридически лица, както и от наследниците на починал едноличен търговец, собственик на търговско дружество или самоосигуряващо се лице. Тези допълнения се правят с цел облекчаване процедурата за подаване на заявление-декларация.

➤ В чл.22, ал.2 се правят следните изменения и допълнения:

- При издаване на удостоверение за осигурител, регистриран след 01.01.2000 г., проверката в регистъра на осигурените лица и трудовите договори се извършва от длъжностно лице от отдел ООА /сектор ОА. Дава се възможност, по преценка на началник-отдел /началник-сектор “Осигурителен архив” да се извърши допълнителна проверка и от контролните органи на съответното териториално поделение.

- За осигурители, регистрирани до 01.01.2000 г., проверките в регистъра на осигурените лица и трудовите договори следва да се извършват от контролните органи в териториалните поделения за издаване на удостоверения за предаване на разплащателни ведомости (чл. 22, ал. 4).

- В чл. 22, ал. 5 срокът на валидност на удостоверенията се променя на 12 месеца, считано от датата на издаването. Промяната в срока на валидност се наложи от практиката в интерес на осигурителите и от изискването на Агенцията по вписванията. Тази алинея се допълва с второ изречение за случаите, когато не е приключила процедурата по заличаване на осигурител и удостоверението за предаване на разплащателните ведомости е с изтекъл срок, да се издава ново удостоверение с валидност 12 месеца.

➤ С промените в чл. 29а на инstrukцията се регламентира, че Националният осигурителен институт **създава и поддържа информационна система** за съдържанието на ведомостите на прекратените осигурители **под формата на електронно досие на всеки осигурител.** Данните от информационната система се използват за изчисляване и отпускане на пенсии и парични обезщетения.

➤ Промяната в чл. 30 е свързана с използването на документите, приети за съхранение в ТП на НОИ и в архивохранилищата. Те ще се използват за издаване на документи за осигурителен стаж и осигурителен доход. С тези промени на практика започна използването на данните, от приетите документи от прекратените осигурители.

СОЦИАЛНООСИГУРИТЕЛНИ ПРОГРАМИ НА ДОО

Държавното обществено осигуряване предоставя финансова защита на лицата, засегнати от социалните рискове болест, инвалидност, старост, безработица и др. Социалноосигурителните обезщетения са предназначени да компенсират загубата на доход от труд поради настъпването на даден риск. Осигурителните права на лицата финансово се обезпечават чрез натрупаните средства от законоустановени осигурителни вноски във фондовете на ДОО.

Държавното обществено осигуряване предоставя, при съблюдаване на определени изисквания, обезщетения и помощи на загубилите доходи при временна или трайна, пълна или частична загуба на работоспособност.

Чрез държавното обществено осигуряване под управлението на Националния осигурителен институт, се администрират осем от общо девет според Конвенция № 102 на МОТ осигурителни риска:

1. болест;
2. инвалидност;
3. майчинство;
4. отглеждане на дете в семейството;
5. трудова злополука и професионално заболяване;
6. старост /навършена възраст за пенсия;
7. смърт на наследодател или загуба на издържач член на семейството;
8. безработица;
9. медицински услуги /здравеопазване.

Обслужването на деветия осигурителен риск, свързан със здравеопазването и медицинските услуги, се осъществява от Националната здравноосигурителна каса.

За посочените осигурителни рискове са формирани, условно казано, съответни социално-осигурителни програми. Те са свързани с отпускането и изплащането на пенсии, обезщетения и помощи във връзка с:

- пенсионното осигуряване за старост, инвалидност и смърт на наследодател;
- изплащане на пенсии, несвързани с трудова дейност;
- осигуряване за временна неработоспособност при болест, раждане и отглеждане на дете;
- осигуряване за трудова злополука и професионална болест;
- осигуряване за безработица.

Социално-осигурителните програми на ДОО се отнасят за:

- Обезщетения и помощи за временна неработоспособност, трудова злополука и професионална болест, бременност, раждане и отглеждане на дете, профилактика и рехабилитация;
- Обезщетения за безработица;
- Пенсии за осигурителен стаж и възраст, за инвалидност поради общо заболяване, за трудова злополука и професионална болест, наследствени, социални за старост, социални за инвалидност, гражданско-инвалидни, военно-инвалидни, за особени заслуги, персонални.

С присъединяването към Европейския съюз България прие да обвърже своята държавна политика с основните ценности, принципи и практики, присъщи на Европейския социален модел: „...добро икономическо развитие, високо равнище на социална защита и образование и социален диалог”. С европейските регламенти за координация на социалноосигурителните схеми се въвежда модернизирани и опростяване на правилата за координация на схемите за социална сигурност, утвърждаване на принципа за приложимост само на едно законодателство, засилване ролята на административното сътрудничество и поетапно преминаване към електронен обмен на данни между институциите с оглед гарантиране правата на гражданите на ЕС и подобряване на обслужването при реализирането

им. Приложимото законодателство е особено важно за работниците, които се придвижват и работят в границите на ЕС, за работодателите, длъжащи осигурителните вноски, както и за Националния осигурителен институт, който администрира социалното осигуряване в България.

Двустранните споразумения по обществено осигуряване не засягат националната система за осигуряване и разпоредбите, указващи кои лица подлежат на осигуряване, размерите на паричните обезщетения, при какви условия и за какъв период се предоставят. Тези въпроси се уреждат от съответното национално законодателство. За всеки, който работи в друга държава, е от значение да не остане лишен от правото да се осигурява и да получава краткосрочни и дългосрочни обезщетения при настъпване на даден осигурителен риск. Но важно е също да не бъде задължен да се осигурява едновременно по законодателствата на двете страни.

Към края на 2012 г. действат **9 двустранни международни договора за социално осигуряване и едно междуправителствено споразумение** за изплащане на пенсиите, отпуснати в България на лица, живеещи на територията на Република Турция. Спогодбите с държави-членки на ЕС (Германия, Полша, Чехия, Словакия, Унгария, Австрия, Кипър, Румъния, Испания, Холандия и Люксембург), сключени и влезли в сила преди 1 януари 2007 г., от датата на членството на България в Европейския съюз се замениха от регламентите на ЕС в отношенията между България и съответната друга държава-членка.

ПЕНСИИ

1. Пенсии за трудова дейност

1.1. Пенсии за осигурителен стаж и възраст

Основният вид пенсия, която се отпуска по нашето законодателство и заема най-висок дял в разходите на ДОО за пенсии, е тази за **осигурителен стаж и възраст (ОСВ)**.

Критериите за придобиване право на пенсия са два:

- 1) навършена пенсионна възраст;
- 2) придобит осигурителен стаж.

От 1 януари 2011 г. отпадна т. нар. точкова система, при която право на пенсия се придобиваше при нормативно определен сбор от осигурителен стаж и възраст. За 2012 г. мъжете, осигурени при условията на трета категория труд, придобиват право на пенсия при навършена възраст **63 години и 4 месеца** и наличие на **37 години и 4 месеца** осигурителен стаж, а жените – при навършена възраст **60 години и 4 месеца** и наличие на **34 години и 4 месеца** осигурителен стаж (чл. 68, ал. 1-2 от КСО).

Таблица № 1: Условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст (чл. 68, ал. 1 и 2 от КСО) за периода 2010-2012 г.

Година	Възраст		Точки (сбор от стаж и възраст)	
	Мъже	Жени	Мъже	Жени
2010	63	60	100	94
Година	Мъже	Жени	<i>Осигурителен стаж</i>	
2011	63	60	37 г.	34 г.
2012	63 г. 4 м.	60 г. 4 м.	37 г. 4 м.	34 г. 4 м.

В случай че лицата **не отговарят на посочените условия**, придобиват право на пенсия при наличие на не по-малко от **15 години действителен осигурителен стаж** и навършена възраст **65 години и 4 месеца** за двата пола (чл. 68, ал. 3 от КСО).

Учителите придобиват право на срочна пенсия за ранно пенсиониране в намален размер, изплащана от Учителския пенсионен фонд. Изискванията са: навършена възраст за мъжете **60 години и 4 месеца** и наличие на **30 години и 4 месеца** учителски осигурителен

стаж; за жените – навършена възраст **57 години и 4 месеца** и наличие на **25 години и 4 месеца** учителски осигурителен стаж (§5, ал.1 от ПЗР на КСО). Срочната пенсия за ранно пенсиониране се изплаща до навършване на възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО, след което пенсията им се изплаща в пълен размер от фонд **“Пенсии” на ДОО**.

Учителите, които са придобили право на учителска пенсия за ранно пенсиониране, но не са се възползвали от него, се пенсионираат по условията на чл. 68, ал. 1-2 от КСО. Те получават пенсия в пълен размер от фонд **“Пенсии”**, както и **добавка** от Учителския пенсионен фонд.

Учителите, които имат изискуемия осигурителен стаж за придобиване право на учителска пенсия за ранно пенсиониране, но се пенсионираат след навършване на възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО, получават **срочна пенсия в пълен размер** от Учителския пенсионен фонд до изпълнение на условията за придобиване право на пенсия по чл. 68, ал. 1-2 от КСО, но не по-късно от навършване на възрастта по чл. 68, ал. 3 от КСО, след което пенсията им се изплаща от фонд **“Пенсии”**.

Военнослужещите по Закона за отбраната и въоръжените сили на РБ, държавните служители по Закона за Министерството на вътрешните работи и по Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража, държавните служители по чл. 11 от Закона за пощенските услуги, държавните служители, осъществяващи дейността по охрана на съдебната власт по чл. 391 от Закона за съдебната власт, следователите и младши следователите, държавните служители от Държавна агенция **“Национална сигурност”** придобиват право на пенсия при уволнение, независимо от възрастта им, ако имат **27 години общ осигурителен стаж**, две трети (**18 години**) от които да са действително изслужени на съответните длъжности по посочените закони (чл. 69, ал.1 от КСО). Тези лица, прослужили **15 години** на длъжности от летателния състав, парашутистите, екипажите на подводните съдове и водолазния състав, придобиват право на пенсия **при уволнение, независимо от възрастта им**.

Служителите в Главна дирекция **“Пожарна безопасност и защита на населението”** на Министерството на вътрешните работи, изпълняващи някоя от дейностите по чл. 52 г, ал. 2, т. 8 и 9 от Закона за Министерството на вътрешните работи, придобиват право на пенсия, **при прекратяване на правоотношението, независимо от възрастта им**, при **27 години** осигурителен стаж, от които две трети действително изслужени в системата, или ако са прослужили **15 години** на длъжност **“водолаз”**.

Балерините, балетистите и танцьорите в културни организации придобиват право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, **независимо от възрастта им**, ако имат **25 години осигурителен стаж** на тези длъжности (чл. 69а от КСО).

Работилите **10 години** при условията на **I категория труд** или **15 години** при условията на **II категория труд** могат да се пенсионираат, ако имат навършена нормативно определената възраст за ранно пенсиониране за календарната година в зависимост от пола и категорията на положениия труд и отговарят на изискванията за сбор от осигурителен стаж и възраст (§4, ал. 1 от ПЗР на КСО).

Минималният размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1-2 от КСО (с пълен осигурителен стаж) за периода 01.01.2012 - 31.05.2012 г. е **136,08 лв.**, а за периода 01.06.2012 - 31.12.2012 г. е **145 лв.** **Минималният размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 3** от КСО (с непълен осигурителен стаж) за периода 01.01.2012 - 31.05.2012 г. е **115,67 лв.**, а за периода 01.06.2012 - 31.12.2012 г. – **123,25 лв.** (85% от минималната пенсия за ОСВ).

Максималният размер на получаваните една и повече пенсии, без добавките към тях, определен съгласно § 6, ал. 1 от ПЗР на КСО, през 2012 г. се запазва на нивото от 01.04.2009 г. и е **700 лв.** Той е 35% от максималния осигурителен доход, или 2 000 лв. за 2012 година.

Таблица № 2 : Условия за придобиване право на пенсия по § 4 от ПЗР на КСО

Година	Възраст				Осигурителен стаж (мъже и жени)		Точки (сбор от стаж и възраст)	
	I категория труд		II категория труд		I кат. труд	II кат. труд	Мъже	Жени
	Мъже	Жени	Мъже	Жени				
2010	52	47	57	52	10	15	100	94
2011	52	47	57	52	10	15	100	94
2012	52 г. 4 м.	47 г. 4 м.	57 г. 4 м.	52 г. 4 м.	10	15	100	94

Забележка: Работилите 10 години в трудова среда, визирана в чл. 104, ал. 3 от КСО, могат да се пенсионират, ако имат 90 точки и навършена възраст – 47 години за жените и 52 години за мъжете. Ако трудовият договор на тези лица е прекратен на основание чл. 328, ал. 1, т. 1 и 2 от КТ, могат да се пенсионират на 45-годишна възраст и сбор от осигурителен стаж и възраст 90 точки.

1.2. Пенсии за инвалидност

Осигурените лица имат право на пенсия за инвалидност поради общо заболяване или трудова злополука и професионална болест при доказана пълна или частична загуба на работоспособност завинаги или за продължително време и при наличие на придобит осигурителен стаж.

Пенсия за инвалидност поради общо заболяване се отпуска при 50 и над 50 на сто трайно намалена работоспособност /вид и степен на увреждане. Задължително условие е и наличието на осигурителен стаж, придобит до датата на инвалидизирането, а за слепите по рождение и за ослепелите преди постъпване на работа – до датата на заявлението за пенсия, според навършената възраст, както следва:

- до 20-годишна възраст и за слепите по рождение и за ослепелите преди постъпването им на работа – независимо от продължителността на осигурителния стаж;
- до 25 годишна възраст – една година;
- до 30 годишна възраст – три години;
- над 30 годишна възраст – пет години;
- инвалидите по рождение и инвалидите с придобита инвалидност до постъпването на работа – една година.

Пенсиите за инвалидност поради общо заболяване се отпускат **за срока на инвалидността**, определен в експертното решение на ТЕЛК /НЕЛК, с изключение на пенсиите на лицата, навършили възрастта по чл. 68 от КСО, които се отпускат **пожизнено**.

Минималният размер на пенсията за инвалидност поради общо заболяване за 2012 г., в зависимост от намалената работоспособност /вид и степен на увреждане на лицата, е както следва:

- над 90 на сто (115% от минималният размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1-2 от КСО) – за периода 01.01.2012 - 31.05.2012 г. е 156,49 лв., а за периода 01.06.2012 - 31.12.2012 г. – 166,75 лв.
- от 71 до 90 на сто (105% от минималният размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1-2 от КСО) – за периода 01.01.2012 - 31.05.2012 г. е 142,88 лв., а за периода 01.06.2012 - 31.12.2012 г. – 152,25 лв.
- от 50 до 70,99 на сто (85% от минималния размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1-2 от КСО) – за периода 01.01.2012 - 31.05.2012 г. е 115,67 лв., а за периода 01.06.2012 - 31.12.2012 г. – 123,25 лв.

Този вид пенсия не се отпуска, възобновява или възстановява на получаващите пенсия за осигурителен стаж и възраст. С факта на пенсионирането им с пенсия за осигурителен стаж и възраст те вече са обезщетени за намалената им работоспособност след навършване на законово определената възраст.

Осигурените, загубили 50 и над 50 на сто от работоспособността си поради трудова злополука или професионална болест, имат право на **пенсия за инвалидност поради трудова злополука или професионална болест**, независимо от продължителността на осигурителния стаж.

Минималният размер на пенсията за трудова злополука и професионална болест в зависимост от намалената работоспособност /вид и степен на увреждане на лицата за 2012 г. е:

- над 90 на сто (125% от минималния размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1-2 от КСО) – за периода 01.01.2012 - 31.05.2012 г. е 170,10 лв., а за периода 01.06.2012 - 31.12.2012 г. – 181,25 лв.
- от 71 до 90 на сто (115% от минималния размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1-2 от КСО) – за периода 01.01.2012 - 31.05.2012 г. е 156,49 лв., а за периода 01.06.2012 - 31.12.2012 г. – 166,75 лв.
- от 50 до 70,99 на сто (минималния размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1-2 от КСО) – за периода 01.01.2012 - 31.05.2012 г. е 136,08 лв., а за периода 01.06.2012 - 31.12.2012 г. – 145 лв.

Пенсиите за трудова злополука и професионална болест също се отпускат за срока на инвалидността, определен в експертното решение на ТЕЛК /НЕЛК с изключение на пенсиите на лицата, навършили възрастта по чл. 68 от КСО, които се отпускат пожизнено.

2. Пенсии, несвързани с трудова дейност

По силата на Кодекса за социално осигуряване се отпускат и пенсиите, които не са свързани с трудова дейност и осигурително участие. Те имат подчертан социален характер и не са осигурително плащане, но поради периодичността на получаването им и добре развитата и работеща система на НОИ на територията на страната, те успешно се администрират от осигурителната институция. Този вид пенсии не могат да преминават в наследствени и със смъртта на носителя на правото на пенсия се прекратяват (с изключение на пенсиите за военна инвалидност, които могат да преминават в наследствени). Финансирането на нетрудовите пенсии е за сметка на републиканския бюджет.

Отличаващите особености за пенсиите, несвързани с трудова дейност, са следните:

- **Пенсия за военна инвалидност** се отпуска на лица, които са загубили работоспособността си поради това, че са заболели или пострадали през време или по повод на наборната военна служба, службата в запаса или в резерва. Право на такава пенсия имат и лица, пострадали при оказване на съдействие на въоръжените сили;
- Лицата, загубили работоспособността си поради това, че са заболели или пострадали при изпълнение на граждански дълг или случайно от органите на властта при изпълнение на служебните задачи на тези органи, имат право на **пенсия за гражданска инвалидност**;
- **Социална пенсия за старост** могат да получат лицата, навършили 70-годишна възраст, когато годишният доход на член от семейството към датата на навършване на възрастта е по-малък от сбора на гарантирания минимален доход, установен за страната през последните 12 месеца;
- Право на **социална пенсия за инвалидност** имат лица, навършили 16-годишна възраст, с трайно намалена работоспособност /вид и степен на увреждане повече от 71 на сто;
- Министерският съвет по определени от него условия и ред в изключителни случаи може да отпуска **персонални пенсии** на лица, по отношение на които не са налице някои от изискванията за придобиване право на пенсия по КСО. Пенсиите се отпускат с решение на Министерския съвет по предложение на министъра на труда и социалната политика, съгласувано с министъра на финансите. Лица, на които могат да се отпуснат персонални пенсии, са:

- деца без право на наследствена пенсия от починал родител;
  - жени, навършили 65-годишна възраст, които са родили и отгледали пет и повече деца до навършване на 18 години;
  - лица, навършили 65-годишна възраст, които са **полагали грижи** в продължение на повече от **10 години за инвалиди** – членове на техните семейства, постоянно нуждаещи се от чужда помощ.
- **Пенсия за особени заслуги** към държавата и нацията се отпуска от Народното събрание по предложение на Министерския съвет.

Размерът на **социалната пенсия за старост, като измерител за другите пенсии, несвързани с трудова дейност**, се определя от Министерския съвет по предложение на МТСП и НОИ. Пенсиите за военна инвалидност, гражданска инвалидност и социалната пенсия за инвалидност се определят в процент от социалната пенсия за старост в зависимост от намалената работоспособност на лицата.

Минималните размери на пенсиите, несвързани с трудова дейност, през 2012 г. са както следва:

- **Социална пенсия за старост (СПС) – 100,86 лв.**
- **Пенсия за военна инвалидност** в процент от социалната пенсия за старост и в зависимост от намалената работоспособност /вид и степен на увреждане на лицата:
  - над 90 на сто – 151,29 лв. (150% от СПС) за редници и сержанти и 161,38 лв. (160% от СПС) за офицери;
  - от 71 до 90 на сто – 141,20 лв. (140% от СПС) за редници и сержанти и 151,29 лв. (150% от СПС) за офицери;
  - от 50 до 70,99 на сто – 115,99 лв. (115% от СПС) за редници и сержанти и 121,03 лв. (120% от СПС) за офицери.
- **Пенсия за гражданска инвалидност** в процент от социалната пенсия за старост и в зависимост от намалената работоспособност /вид и степен на увреждане на лицата:
  - над 90 на сто – 151,29 лв. (150% от СПС);
  - от 71 до 90 на сто – 141,20 лв. (140% от СПС);
  - от 50 до 70,99 на сто – 115,99 лв. (115% от СПС).
- **Социална пенсия за инвалидност** в зависимост от намалената работоспособност или вид и степен на увреждане на лицата:
  - над 90 на сто – 121,03 лв. (120% от СПС);
  - от 71 до 90 на сто – 110,95 лв. (110% от СПС);
- **Персонална пенсия – 90,77 лв. (90% от СПС).**
- Размерът на **пенсията за особени заслуги** за всяка календарна година се изплаща в максималния размер на пенсиите. За 2012 г. е 700 лв.

3. Наследствени пенсии

Наследниците на осигурено лице или пенсионер имат право на наследствена пенсия при определени условия. На наследниците се отпуска наследствена пенсия спрямо вида на получаваната от наследодателя лична пенсия или от тази, на която би имал право.

Условията за отпускане и получаване на **наследствена пенсия** са следните:

- **Децата** имат право на наследствена пенсия до 18-годишна възраст, а след навършването ѝ, ако учат – за срока на обучението, но не по-късно от навършването на 26-годишна възраст, както и над тази възраст, ако са инвалидизирани до 18, съответно до 26-годишна възраст;
- **Преживелият съпруг /съпруга** има право на наследствена пенсия 5 години по-рано от общата възраст за отпускане на пенсия за осигурителен стаж и възраст за съответната година или преди това, ако е неработоспособен;
- **Родителите** имат право на наследствена пенсия от децата си, ако са навършили общата възраст за придобиване право на пенсия и не получават лична пенсия;

➤ **Родителите на лицата, починали по време на наборна военна служба**, имат право на наследствена пенсия независимо от възрастта им.

Наследствената пенсия се определя в процент от полагащата се лична пенсия на наследодателя така: при един наследник – 50%; при двама наследници – 75%; при трима и повече наследници – 100%. Отпуска се общо на всички правоимащи и се разпределя поравно между тях.

Минималният размер на наследствената пенсия не може да бъде по-малък от 75% от минималния размер на пенсията за ОСВ по чл. 68, ал. 1-2 от КСО. За периода 01.01.2012 - 31.05.2012 г. е 102,06 лв., а за периода 01.06.2012 - 31.12.2012 г. – 108,75 лв.

4. Добавки към пенсиите

Към пенсиите се изплащат различни добавки, които **не са свързани** пряко с трудовата дейност или **осигурителното участие** на лицата. Те имат **социално-защитен или компенсаторен** характер. Получават се на основание изрични разпоредби в КСО, други закони или правното основание е в нормативен акт на Министерския съвет. Съгласно действащото законодателство през 2012 г. към пенсиите се отпускат и изплащат следните добавки:

➤ **Добавка за чужда помощ** по чл. 103 от КСО – пенсионерите с трайно намалена работоспособност /вид и степен на увреждане над 90%, които постоянно се нуждаят от чужда помощ, получават към определената им пенсия добавка в размер 75% от социалната пенсия за старост;

➤ **Вдовишка добавка** по чл. 84 от КСО – добавка от пенсията или сбора от пенсиите, които е получавал починалият съпруг /съпруга;

➤ **Добавка на пострадалите в Отечествената война** (Указ № 1611 от 1985 г.);

➤ **Добавка на ветераните от войните** (чл. 5 от Закона за ветераните от войните);

➤ **Добавка** на лица, които са били в затвори, трудововъзпитателни общежития, лагери и места за задържане (**чл. 9** от Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресираните лица (**ЗПГРРЛ**)).

Има и добавки, които вече не се отпускат, но продължават да се изплащат. По силата на изричен текст от ПЗР на КСО добавките към пенсиите, получавани към момента на влизане в сила на кодекса, отпуснати по отменени закони, продължават да се изплащат на правоимащите лица. Това са **добавките за миньори** и **добавките** за навършилите съответно **75- и 80-годишна** възраст лица.

Размерът на добавката за чужда помощ, добавката на пострадалите в Отечествената война по Указ № 1611/1985 г. и добавката към пенсиите на ветераните от войните се определя в процент от социалната пенсия за старост.

За 2012 г. размерът на добавката на **инвалидите от войните** е 50,43 лв. (50% от социалната пенсия за старост), а за **ветераните от войните** 100,86 лв. (100% от СПС).

Добавката за чужда помощ е в размер 75 на сто от СПС. За 2012 г. тя е 75,65 лв.

Месечната **добавка** към пенсиите по **чл. 9 ЗПГРРЛ** е в размер от 30 до 50 на сто от средната пенсия за ОСВ за предходната година, в зависимост от периода на задържането на репресираното лице.

Вдовишката добавка по чл. 84 от КСО за 2012 г. е в размер **26,5 на сто** от пенсията или сбора от пенсиите, които е получавал наследодателя.

5. Средни показатели за пенсиите към 31 декември 2012 г. по пол и възрастови групи

При изчисляването на средните показатели за пенсиите е включен броят на пенсиите, които се отпускат и изплащат по българското законодателство, пенсиите, отпуснати по европейски регламенти и международни договори и спогодби, както и пенсиите, отпуснати по споразумението с Република Турция.

5.1. Брой на пенсиите

Броят на пенсиите, изплащани към 31 декември 2012 г., е **2 687 012**. Спрямо предходната година е отчетено понижение с **0,7%**, или с **18 016 бр.** по-малко (2 705 028 бр. за 2011 г.). Мъжете получават 41,9 % от броя на пенсиите, а жените - 58,1 %. Освен всички първи пенсии, които са 2 208 446 бр., тук се включват и пенсиите, получавани като втора (470 911 бр.), трета или четвърта (7 655 общ бр.). Личните пенсии са 2 547 409 бр., а наследствените – 139 603.

Броят на **новоотпуснатите лични и наследствени пенсии** през 2012 г. е **128 103**. Според поредността на изплащаната пенсия, **първите пенсии са 89 879**, с 19 705 бр. по-малко от предходната година (109 584 бр. за 2011 г.). От тях **пенсиите за инвалидност поради общо заболяване (лични и наследствени) са 37 987**. В това число влизат и отпуснати наследствени пенсии от пенсии по отменени закони, но при запазени наследствени права по тях. Те са намалели с 4,9%, или с 1 970 бр. по-малко в сравнение с 2011 г., когато са били 39 957 бр. Спад с 28,5% се наблюдава и при отпуснатите **първи пенсии за осигурителен стаж и възраст (лични и наследствени) по чл. 68 от КСО**. Те наброяват 44 546, при 62 327 бр. за 2011 г., или със 17 781 бр. по-малко. Причината за този значителен спад е намалението в броя на **новоотпуснатите лични първи пенсии за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО** – от 59 652 бр. през 2011 г. на 42 141 бр. през 2012 г., или със 17 511 бр. по-малко, поради покачването от 31 декември 2011 г. на минимално изискуемата пенсионна възраст и минимално изискуемия осигурителен стаж, необходими за отпускането на този вид пенсия.

Увеличение с 10,4% или с 302 бр. се наблюдава при отпуснатите **първи пенсии за осигурителен стаж и възраст (лични и наследствени) по чл. 69 от КСО** – 3 219 бр. (2 917 бр. за 2011 г.).

Броят на **новоотпуснатите първи пенсии за трудова злополука и професионална болест** 238 (при 280 бр. за 2011 г.) бележат спад с 15%.

Останалите **новоотпуснати 3 887 броя пенсии са от фонд “Пенсии, несвързани с трудова дейност”**, от които най-многобройни са **новоотпуснатите социални пенсии за инвалидност** – 3 255 броя като първи пенсии (3 455 бр. за 2011 г.).

Към 31 декември 2012 г. се изплащат **1 662 056 лични пенсии за осигурителен стаж и възраст** (в т.ч. лични пенсии за ОСВ по отменени закони и приравнени към този вид пенсии). Те са с 22 136 бр. по-малко от предходната година (1 684 192 бр. към 31 декември 2011 г.). От тях 68 918 бр. (дял 4,2 на сто) са отпуснатите при **непълнен осигурителен стаж**.

Личните пенсии за осигурителен стаж и възраст **1 657 098 бр.** (в т.ч. лични пенсии за ОСВ и лични пенсии за ОСВ – СВОК на ТПК) представляват 65,1% от всички лични пенсии. От тях отпуснатите по чл. 69 от КСО са 5,4%, или 89 162 броя. От общия брой на личните пенсии за осигурителен стаж и възраст 2,0% са отпуснати на лица, работили при условията на първа категория труд, 4,8% – на работили при условията на втора и 53,4 % – при трета категория. Със смесен осигурителен стаж са 39,8% от личните пенсии.

Общо **личните пенсии за инвалидност** към 31 декември 2012 г. са **880 575**, което представлява 34,6% от всички лични пенсии. Тук се включват пенсиите за инвалидност поради общо заболяване (в т.ч. пенсии за инвалидност поради общо заболяване по отменени закони), за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест, социалните

пенсии за инвалидност, както и пенсиите за военна и гражданска инвалидност. От тях с най-голям дял (51,2%) са пенсиите за инвалидност с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане от 71% до 90%. Те наброяват 450 922. Пенсиите на лица с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане над 90 на сто са 30,4%. Останалите 18,2% са пенсии на лица с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане от 50 до 70,99 на сто. С неуточнена група инвалидност са 0,2%. Общо личните пенсии за инвалидност **нарастват с 6 506 (0,7%)** спрямо броя им към 31 декември 2011 г. (874 069 бр.).

Броят на **новоотпуснатите** лични пенсии за инвалидност през 2012 г. е **30 820**. Той е с 598 по-малко в сравнение с 2011 г. (31 418 бр.). От тях **трудовете** пенсии за инвалидност (в т.ч. и военноинвалидните) са **27 565**, като броят им е с **398** пенсии по-малък в сравнение със същите през 2011 г. (27 963 бр.). Към 31 декември 2012 г. се изплащат **363 112** лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване, които заемат 41,2% дял от личните пенсии за инвалидност. Броят им нараства с 5 111, или с 1,4% спрямо 2011 г. (358 001 бр.)

От **Фонд “Пенсии, несвързани с трудова дейност”** към края на 2012 г. са изплатени 508 353 лични пенсии, което е с 1 984 пенсии повече спрямо броя им към края на 2011 г. (506 369 бр.). Към 31 декември 2012 г. са изплатени 500 176 социални пенсии за инвалидност, от които 47 307 пенсии са първи пенсии и 452 869 са изплащани към друг вид пенсия в размер 25 на сто от социалната пенсия за инвалидност.

От фонда са изплатени 3 258 социални пенсии за старост, 25 пенсии за особени заслуги към държавата и нацията, 2 937 персонални пенсии, 355 пенсии за гражданска инвалидност, 6 586 пенсии за военна инвалидност и други.

Към края на 2012 г. броят на **личните пенсии за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест** е намалял. Изплатени са 13 888 пенсии, или с 5,1 на сто по-малко спрямо броя им в края на 2011 г., когато са били 14 634.

5.2. Брой на пенсионерите

В сравнение с 2011 г., **общият брой на пенсионерите** за 2012 г. бележи **намаляване**. Към 31 декември 2012 г. те наброяват **2 208 446**, което е с 0,8 %, или с 18 619 по-малко спрямо броя им през 2011 г. (2 227 065). Намалението в общия брой на пенсионерите се дължи на понижението в броя на пенсионерите с лични пенсии за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО, които от 1 577 327 през 2011 г. са намалели на 1 557 396 през 2012 г., или с 19 931 пенсионера по-малко. Лични първи пенсии са получавали 2 083 587 пенсионери (94,3 на сто от пенсионерската съвкупност), а наследствени – 124 859 (5,7 на сто). В сравнение с предходната година при пенсионерите с лични пенсии е отчетено намаление с 0,8%, или със 17 125 бр. (2 100 712 през 2011 г.), а при тези с наследствени пенсии – с 1,2%, или с 1 494 бр. (126 353 през 2011 г.).

Пенсии за сметка на държавното обществено осигуряване са получавали 2 151 221 пенсионери, а чрез трансфер от Републиканския бюджет – останалите 57 225 пенсионери.

Общият **брой на пенсионерите с новоотпуснати пенсии** през 2011 г. е **122 886**. От тях с лични пенсии са 84% (103 204 души), а с наследствени – 16% (19 682 души). В разпределението по пол дялът на мъжете и жените съответно е 46,2% мъже и 53,8% жени.

5.3. Разпределение на пенсионерите по пол и възрастови групи

Според **разпределението по пол** в общата съвкупност от 2 208 446 пенсионери се забелязва превес на жените. **Съотношението между двата пола в броя на пенсионерите** е 58,0% жени и 42,0% мъже. **Броят им е 1 280 702 жени и 927 744 мъже**. С лични пенсии са 1 181 087 жени (56,7%) и 902 500 мъже (43,3%). При получаващите наследствени пенсии дялът на жените (79,8%) е значително по-голям от този на мъжете (20,2%), което се дължи на по-високата продължителност на живота при жените и на по-ниската им пенсионна възраст.

В съвкупността на пенсионерите, получаващи пенсии от фонд “Пенсии” (за осигурителен стаж и възраст и за инвалидност общо заболяване), чийто общ брой е **2 140 116**, жените са 1 249 304 (или 58,4%), а мъжете – 890 812 (41,6%).

Към 31 декември 2012 г. пенсионерите, които получават **лични пенсии за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО**, са **1 569 548** (в т.ч. лични пенсии за ОСВ по отменени закони), от които 619 520 мъже (39,5%) и 950 028 жени (60,5%). В сравнение с броя им в края на 2011 г. (1 591 714) е отчетен спад с 1,4% на лицата, които получават лични пенсии за ОСВ.

При получаващите лични пенсии за **ОСВ по чл. 69 от КСО** (военнослужещи, офицери, сержанти и др. по специален режим на пенсиониране) се наблюдава ръст с 0,5%. Към 31 декември 2012 г. техният брой е **89 155**, или с 448 повече от предходната година (88 707 бр. за 2011 г.). При получаващите лични пенсии за ОСВ по чл. 69 от КСО мъжете са 86 860 (97,4%), а жените – 2 295 (2,6%).

През 2012 г. отново се констатира увеличение на общия брой на пенсионерите с **лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване** в сравнение с броя им в края на 2011 г. (357 570), което е 1,5% ръст. Към 31 декември 2012 г. те наброяват **362 781** (в т.ч. лични пенсии за ИОЗ по отменени закони). При пенсионерите с лични пенсии от този вид делът на жените е 55,7% и е по-голям от този на мъжете – 44,3%.

Относително малка е разликата в броя на пенсионерите по пол при лицата, които получават повече от една пенсия и първата е поради **трудова злополука и професионална болест**. От **11 105** пенсионери жените са 5 706 (51,4%), а мъжете 5 399 (48,6%). При пенсионерите с лични пенсии за ТЗПБ обаче делът на мъжете е 68,8%, а на жените – 31,2%. Този факт се дължи на обстоятелството, че в секторите, където са повечето трудови злополуки и професионални заболявания, работят предимно мъже. Обратно е съотношението при наследствените пенсии за ТЗПБ, където съотношението между жени и мъже е в полза на жените. Те преобладават значително с дял 88,8%, докато мъжете са 11,2%. Най-вероятно причината е, че като работят при по-тежки и нездравословни условия на труд мъжете са по-потърпевши от неспазване на условията за безопасност при работа, претърпяват повече трудови злополуки и професионални заболявания, по-често получават лични пенсии за ТЗПБ и много по-често тези пенсии преминават в наследствени и се получават от жени.

Пенсионерите, получаващи пенсии от фонд “Пенсии, несвързани с трудова дейност”, общо са **57 225**. Делът на жените с този вид пенсии е 44,9%, а на мъжете – 55,1%. В съвкупността мъжете са повече от жените поради спецификата на много от нетрудовите пенсии (военна инвалидност, гражданска инвалидност), при които правоимащите са предимно мъже.

В **разпределението на пенсионерите по възрастови групи** най-голям дял заемат пенсионерите на възраст между 65 и 69 години. Техният дял е 20,3%, а общият им брой е 449 097. Най-много мъже и най-много жени има във възрастовата група от 65 до 69 години (21,0% за мъжете и 19,8% за жените).

От получаващите **лична** пенсия най-многобройна е групата на пенсионерите на възраст между 65 и 69 години (21,1%). От гледна точка на пола най-много мъже (21,5%) и най-много жени (20,8%) има в същата възрастова група.

При получаващите **наследствена** пенсия най-многобройна е групата на лицата до 44-годишна възраст – 37 434 (30,0%), в която се намират всички учащи младежи с право на наследствена пенсия от починал родител. В тази група лицата от женски пол са 19 167 (51,2%), а от мъжки – 18 267 (48,8%).

Най-многобройна е групата на жените с наследствени пенсии при 55-59 годишните вдовици – 28 431 (28,5%). А най-многобройна е групата на мъжете, получаващи наследствени пенсии на възраст до 44 години – 18 267 (72,4%).

Броят на **пенсионерите с новоотпуснати първи пенсии** през 2012 г. е **89 879**, от които **76 210 лични** и **13 669 наследствени**. Те бележат спад с 18,0% спрямо 2011 г.

(109 584). В общия брой на пенсионерите с **новоотпуснати пенсии** през 2012 г. **най-много** са пенсионерите на възраст **60-64** години (37,5%).

Най-много от пенсионерите с **новоотпуснати лични** пенсии са във възрастовата група от 60 до 64 години – 41,9%. В същата възрастова група са и най-много от жените (50,4%) и най-много от мъжете (34,6%) с новоотпуснати лични пенсии.

В структурата на пенсионерите с **новоотпуснати наследствени** пенсии най-голям дял заемат лицата на възраст от 55 до 59 години (51,4%). В тази възрастова група попадат най-много от жените с новоотпуснати наследствени пенсии – 63,0%, а при мъжете с този вид пенсия най-голяма е групата на лицата до 44-годишна възраст – 60%.

5.4. Средна възраст на пенсионерите

Върху средната възраст на пенсионерите влияние оказват редица фактори като: средна продължителност на живота в България, средна възраст на пенсионерите с новоотпуснати пенсии, нормативно определената възраст за придобиване право на пенсия, референтния период на осигурително участие преди пенсиониране в масовия случай и при облекчени изисквания и др.

През 2012 г. нормативно определената възраст за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст за мъжете е 63 години и 4 месеца, а за жените – 60 години и 4 месеца при пълен осигурителен стаж.

Средната възраст на пенсионерите с **лични пенсии** към 31 декември 2012 г. е **68,8 години**. На мъжете пенсионери средната възраст е 67,5 години, а на жените – 69,8. Или разликата е 2,3 години в полза на жените, което се дължи основно на по-голямата средна продължителност на живота при жените. Средната възраст на пенсионерите, получаващи **лични пенсии за осигурителен стаж и възраст**, е **71,8 години**, като при мъжете е 71,0, а при жените – 72,4 години. От тях пенсионираните по **чл. 68, ал. 1-3 от КСО** са на средна възраст 72,2 години. За мъжете тя е 72,0 години, а за жените – 72,4. За пенсионерите по **чл. 69 от КСО** средната възраст 63,4 години е значително по-ниска, съответно 63,3 години при мъжете и 64,3 при жените.

Средната възраст на **пенсионерите с новоотпуснати лични пенсии** през 2012 г. е **56,2 години**. Мъжете средно са се пенсионирали на 56,5 години, а жените – на 55,8. Тук се включват пенсионерите, получаващи всички видове пенсии. При **новоотпуснатите наследствени** пенсии за ОСВ средната възраст на пенсионерите е **54,8 години** (за жените – 56,5 години, за мъжете – 43,6 години). Възрастта, на която са се пенсионирали лицата за **осигурителен стаж и възраст по чл. 68 от КСО** през 2012 г. средно е **61,4 години**, мъже – 62,0, жени – 60,7 години.

Средната възраст на пенсионерите с новоотпуснати пенсии плавно **се покачва**, но все още остава сравнително ниска спрямо нормативно определената при масовия случай, за което благоприятства и съществуването на облекчаващи пенсионирането нормативни разпоредби:

- До 31.12.2014 г. осигурените лица, работили при условията на първа и втора категория труд, могат да се пенсионираат по-рано от общите условия по чл. 68 от КСО, ако отговарят на изискванията на § 4 от Преходните и заключителни разпоредби на КСО;
- Удължен до 31.12.2014 г. е срокът за ползване на преференциални права за пенсиониране на работилите в миннодобивната промишленост. Това са лицата, които се пенсионираат на възможно най-ниската пенсионна възраст – 45 години;
- От 01.01.2011 г. балерините, балетистите и танцьорите в културни организации се пенсионираат, независимо от възрастта им, ако имат 25 години осигурителен стаж на тези длъжности.

Средната възраст на пенсионерите с новоотпуснати лични пенсии за осигурителен стаж и възраст по реда на **чл. 69 от КСО** на военнослужещи, офицери и сержанти и приравнени към тях е **49,7 години**. Преходната разпоредба на КСО за пенсиониране по условията на отменения Закон за пенсиите относно тази категория лица действаше до 31.12.2003 г., но след промените (ДВ, бр. 67 от 2003 г.) офицерите и сержантите от МВР можеха да се пенсионираат по отменения Закон за пенсиите до края на 2005 г., ако до 31.12.2003 г. имат необходимия осигурителен стаж за придобиване право на пенсия. С допълнителни промени на чл. 69 от КСО от 01.01.2008 г. (ДВ, бр. 109 от 2007 г.) списъкът на лицата, които могат да се пенсионираат по реда на чл. 69 от КСО, се допълни със служителите от Държавна агенция “Национална сигурност”. Даде се възможност на лицата, които имат право да се пенсионираат по реда на чл. 69 от КСО, да се възползват от тази възможност за пенсиониране при уволнение, **независимо от възрастта**, ако имат 25 години осигурителен стаж, от които две трети са действително изслужени на определени длъжности. С приетия нов Закон за отбраната и въоръжените сили на РБ (ДВ, бр. 35/2009 г., в сила от 12.05.2009 г.) при придобиване на права по КСО, прослуженото време на кадрова военна служба по отменения ЗОВС се зачита за военна служба. Със същия закон вече една година осигурителен стаж се зачита за три години от трета категория труд за военнослужещите, участващи в операции и мисии извън страната с висока степен на риск. За тези с ниска степен на риск – една година действително изслужено време се зачита за две години осигурителен стаж от трета категория труд при пенсиониране.

Средната възраст на получаващите лична пенсия за инвалидност поради общо заболяване през 2012 г. е **59,9 години**. В разпределението по пол средната възраст на жените е 59,9 години, или с 2,2 години повече спрямо тази на мъжете – 57,7 години. При **новоотпуснатите лични пенсии** средната възраст е 51,8 години а при **наследствените** – 42 години.

По групи намалена работоспособност /вид и степен на увреждане, **средната възраст** на лицата е:

- с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане над 90% – **52,7 години**;
- с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане от 71 до 90% – **51,9 години**;
- с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане от 50 до 70,99% – **51,4 години**.

Сравнително по-ниска е **средната възраст** на пенсионерите с **новоотпуснати лични пенсии за инвалидност поради ТЗПБ**. Към 31 декември 2012 г. тя е **47,9 години**. Мъжете средно са получили пенсия на 46,6 години, а жените – на 53,1 години. Възрастта на пенсионерите, получаващи **наследствени пенсии** от този вид, средно е 47,1 години. При жените е 51,3 години, а при мъжете – 28,7 години.

5.5. Среден индивидуален коефициент (СИК)

Индивидуалният коефициент (ИК) е важен показател, характеризиращ размера на пенсията, тъй като участва в пенсионната формула. Индивидуалният коефициент е пряко свързан с дохода, върху който са внесени осигурителните вноски за период от три последователни години от последните 15 години осигурителен стаж до 31 декември 1996 г., и с дохода, върху който са внасяни вноски за периода след тази дата до датата на пенсионирането. Колкото по-висок е този доход спрямо средния за страната, толкова по-голям е индивидуалният коефициент, а оттам и размерът на пенсията.

Средният индивидуален коефициент на пенсионер за личните първи пенсии за **осигурителен стаж и възраст** към 31.12.2012 г. е **1,310**. За мъжете е 1,588, а за жените 1,104. Общо при новоотпуснатите пенсии средният индивидуален коефициент е по-нисък – 1,289, като за жените е 1,108, а за мъжете 1,441. С индивидуален коефициент до **1** са **33,6%**

(555 979) от общия брой лични първи пенсии за **осигурителен стаж и възраст**. От тях 20,5% (113 847) се получават от мъже, а много по-голямата част 79,5% (442 132) – от жени.

➤ С коефициент **от 1 до 2** са **54,3%** или 897 781 пенсионери. От тях мъжете са 49,2% (441 393), а жените – 50,8% (456 388). Тук съотношението между мъжете и жените е много близко, макар и с лек превес на жените.

➤ Получаваните пенсии с индивидуален коефициент **от 2 до 3** са **9,1%** (150 768) от личните първи пенсии за осигурителен стаж и възраст. Получаваните от мъже са 117 334 (77,8%), а от жени – 33 434 (22,2%).

➤ С коефициент **от 3 до 4** са **1,7%** (27 905) от пенсиите. От тях мъжете са 80,3% (22 395), а жените – 19,7% (5 510).

➤ С коефициент **над 4** са **0,3%** (5 609) от получаваните лични пенсии за ОСВ. От тях 79,1% (4 438) са мъжете и 20,9% (1 171) са жените.

➤ Без индивидуален коефициент (отпуснати в минимален размер) са **1,0%** (15 723) от получаваните лични пенсии за ОСВ. От тях 43,5% (6 835) са мъжете и 56,5% (8 888) са жените. Тук жените отново са забележимо повече.

Както се вижда, с високи индивидуални коефициенти над 2, 3 и 4, зад които стоят респективно високи работни заплати или висок осигурителен доход, с най-голям дял от около 80% са мъжете. Много по-малкият дял на жените с високи индивидуални коефициенти е между 19,7% и 22,2%. Същевременно почти 80% от най-ниските индивидуални коефициенти със стойност до 1 са на жени.

По **категории труд** средният индивидуален коефициент на личните първи пенсии за **осигурителен стаж и възраст** към 31.12.2012 г. е както следва:

➤ За работилите при условията на **първа категория труд** ИК е **1,759**. При мъжете е 1,836, а при жените – 1,552. За **новоотпуснатите** пенсии ИК е 1,673 (1,679 за мъжете и 1,664 за жените).

➤ За **втора категория труд** средният ИК е **1,442** (мъже – 1,563, жени – 1,259). При **новоотпуснатите** пенсии средният ИК е 1,418 (мъже – 1,580, жени – 1,316).

➤ За работилите при най-масовата **трета категория труд** средният ИК е **1,161** (1,461 – мъже и 1,075 – жени). При **новоотпуснатите** пенсии ИК е 1,217 (мъже – 1,440, жени – 1,133).

Средният индивидуален коефициент на личните първи пенсии за **инвалидност поради общо заболяване** е **0,956** (мъже – 1,073 и жени – 0,864). С индивидуален коефициент 0,981 са пенсионерите с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане над 90%, с коефициент 0,967 са пенсионерите със загубена работоспособност от 71 до 90% и с 0,934 са тези с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане от 50 до 70,99%.

При **новоотпуснатите** лични първи пенсии за **инвалидност поради общо заболяване** средният ИК е 1,008 (мъже – 1,105 и жени – 0,897). За пенсионерите с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане над 90% средният ИК е 1,035. С коефициент 1,042 са пенсионерите със загубена работоспособност от 71 до 90% и коефициент 0,982 тези с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане от 50 до 70,99%.

На пенсионерите с лични пенсии за **инвалидност поради трудова злополука и професионална болест** СИК е 1,137 (мъже – 1,227 и жени – 0,934). Средният индивидуален коефициент на пенсионерите с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане над 90% е 1,206, от 71 до 90% е 1,155 и с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане от 50 до 70,99% коефициентът е 1,123.

При **новоотпуснатите** лични първи пенсии за **инвалидност поради трудова злополука и професионална болест** средният ИК е 1,282 (мъже – 1,348 и жени – 0,954). За тези с намалена работоспособност /вид и степен на увреждане над 90% средният коефициент е 1,006; с коефициент средно 1,018 са пенсионерите със загубена работоспособност от 71 до 90%; 1,350 е СИК при намалена работоспособност /вид и степен на увреждане от 50 до 70,99%.

Сравненията на данните за индивидуалните коефициенти на пенсионерите по признак пол показват неравнопоставеност на жените и мъжете, измерена през легалното заплащане и действителния осигурителен доход, рефлектиращи пряко в индивидуалния коефициент на пенсионера. Заплащането от своя страна зависи от множество фактори, сред които вида на изпълняваните дейности, в които са били заети жените и мъжете преди пенсиониране, времето прекарано в безработица, времето отдадено на зависими от грижи членове на семейството и др. фактори.

Запазва се тенденцията **индивидуалните коефициенти на мъжете да са по-високи от тези на жените**. Дължи се на това, че мъжете имат по-висок осигурителен доход от жените, защото работят предимно в по-тежки условия при първа и при втора категория труд или в икономически дейности с по-високо заплащане на труда, по-често заемат ръководни длъжности в стопанския сектор или в институциите и органите за управление на държавата, получават по-високо заплащане в сравнение с жените, не отсъстват от работа поради грижи за членове на семейството, стереотипно считано за задължение на жените.

5.6. Среден осигурителен стаж

Средният осигурителен стаж, превърнат към трета категория труд, към 31 декември 2012 г. при **личните първи пенсии за осигурителен стаж и възраст** е 37,1 години, а при новоотпуснатите – 38,3 години. За мъжете е 43,1, като при новоотпуснатите намалява на 40,2 години. При жените е 32,6, а при новоотпуснатите – 36,1 години. **Действителният стаж** при личните първи пенсии за осигурителен стаж и възраст е 33,3 години (мъже – 35,8; жени – 31,4). При **новоотпуснатите** действителният стаж е 34,7 години (мъже – 34,6; жени – 34,7).

Средният действителен осигурителен стаж на пенсионерите с лични първи пенсии за ОСВ по **чл. 68 от КСО** е 33,3 години, а превърнатият – 36,5 години. За мъжете действителният стаж е 36,4 години, а 42,5 години – превърнатият. При жените средният осигурителен стаж е по-нисък отколкото при мъжете и разликата между действителния и превърнатия е значително по-малка, като стойностите са съответно 31,4 и 32,6 години. При **новоотпуснатите** пенсии действителният стаж е 35,0 години, а превърнатият – 37,8 години.

Средният **осигурителен стаж на пенсионерите с лични първи пенсии за ОСВ по чл. 69 от КСО** е 31,7 години действителен, а превърнат 47,6 години. Значително по-голяма е разликата между действителния и превърнатия стаж на тази категория пенсионери отколкото на лицата, пенсионирали се по чл. 68 от КСО. Сравнително малка е разликата между действителния осигурителен стаж на мъжете и жените, съответно 31,7 и 29,8 години, но пак по-ниската стойност е за жените. При мъжете превърнатият стаж е 47,7 години, а при жените – 43,7 години. Разликата между действителния стаж (29,7 г.) и превърнатия (46,2 г.) при **новоотпуснатите** пенсии е 16,5 г.

При пенсиите за **инвалидност поради общо заболяване** към 31 декември 2012 г. действително положеният осигурителен стаж средно е 22,0 години, а признатият по чл. 75, ал. 2 от КСО – 12,5 години. За мъжете и действителният стаж (22,1 години) и признатият стаж (14,7 г.) са по-високи от съответните средни стойности за двата пола. За жените действителният стаж е 22,0 години, а признатият – 10,8 години. При **новоотпуснатите** пенсии тези величини са доста по-ниски. Действителният среден трудов стаж е 18,5 години, а признатият – 12,3, като при мъжете 18,8 е действителен и 12,3 години признат, а при жените – 18,2 действителен и 12,3 години признат.

Данните сочат, че при всички случаи **жените средно имат по-ниска продължителност на осигурителния стаж**, поради по-ниската законова възраст за пенсиониране и по-чести отсъствия от пазара на труда поради грижа за зависими членове на домакинството, по-често засягащата ги безработица и др.

5.7. Средногодишни месечни размери на изплащаните лични пенсии за трудова дейност по пол

Средният месечен размер на пенсията на пенсионер за 2012 г. е **271,21 лв.** и бележи растеж, при 265,33 лв. за 2011 г.

Средногодишният месечен размер на изплащаните пенсии за **осигурителен стаж и възраст (по чл. 68 и чл. 69 от КСО)** за 2012 г. е **294,36 лв.** Средните месечни размери на изплащаните пенсии се изчисляват от разхода за тях (с разхода за пенсиите по международни спогодби) без пощенска такса и ДДС, като е включен разхода за добавката към пенсиите на участниците и пострадалите от войните, а средствата са разпределени според вида на водещата пенсия.

При пенсионерите с **лични пенсии за осигурителен стаж и възраст** (без пенсиите по отменени закони и по чл. 69 от КСО), средния месечен размер на изплащаната пенсия за 2012 г. е **285,36 лв.** В разпределението по пол средният изплащан месечен размер на пенсията при **мъжете (352,21 лв.)** е значително по-голям от този при **жените (241,19 лв.)**. Средният основен месечен размер (изчислен средногодишно за 2012 г.) за този вид пенсия е 251,02 лв. (330,40 лв. за мъжете и 198,56 лв. за жените).

Средният месечен размер на изплащаните **лични пенсии за ОСВ по чл. 69 от КСО** за 2012 г. е **467,61 лв.** Пенсиите на **мъжете** средномесечно са **467,69 лв.**, а на **жените 464,46 лв.**, или жените вземат с 3,23 лв. по-малко от мъжете. Разликата в размерите при двата пола за този вид пенсия не е толкова осезаема както при останалите видове пенсии, тъй като основно отражение върху този показател дава основният месечен размер на пенсиите за ОСВ по чл. 69 от КСО, при който разликата по пол също е сравнително малка. Средният основен месечен размер (изчислен средногодишно за 2012 г.) е 453,50 лв. (454,14 лв. за мъжете и 428,97 лв. за жените).

Средният месечен размер на изплащаните **лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване** (без пенсиите по отменени закони) е **217,50 лв.** И тук разликата в размера на пенсиите между двата пола е в полза на **мъжете**. Те получават **228,87 лв.**, или с 20,45 лв. повече от **жените (208,42 лв.)**. Средният основен месечен размер е 182,28 лв. (200,31 лв. за мъжете и 167,88 лв. за жените).

Разлика между мъжете и жените съществува и в изплащаните размери на **личните пенсии за инвалидност поради общо заболяване на военнослужещите и приравнените към тях**. Общо за двата пола размерът за 2012 г. е **290,10 лв.** За **мъжете е 291,46 лв.**, а за **жените – 268,26 лв.** Средният основен месечен размер за този вид пенсия е 244,84 лв. (246,42 лв. за мъжете и 219,45 лв. за жените).

Незначителна е разликата между двата пола в средните месечни размери на изплащаните **лични пенсии за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест** (без пенсиите по отменени закони). Общо **средният изплащан месечен размер е 245,40 лв.**, като за **мъжете е 245,25 лв.**, а за **жените – 246,14 лв.** Средният основен месечен размер за този вид пенсия е 191,21 лв. (202,98 лв. за мъжете и 164,42 лв. за жените).

5.8. Средни основни размери на личните пенсии за трудова дейност по пол към 31 декември 2012 г.

При пенсионерите с **лични първи пенсии за осигурителен стаж и възраст** (чл. 68 и чл. 69 от КСО) към 31 декември 2012 г. общият средномесечен **основен размер** на пенсията е **265,07 лв.** В структурното разпределение по пол се запазва тенденцията средният основен месечен размер на пенсията при **мъжете (349,27 лв.)** да е значително по-голям от този на **жените (202,33 лв.)**. Тъй като в размера на пенсиите се отразяват по-ниските трудови и осигурителни доходи на жените, по-ниските индивидуални коефициенти на жените, както и по-ниският среден осигурителен стаж на жените в сравнение със същите показатели за

мъжете, вследствие тези зависимости средностатистически жените получават по-ниски пенсии.

Общият **основен** средномесечен размер на пенсиите на лицата, пенсионирани се по **чл. 68 от КСО**, е **254,36 лв.** Пенсиите на мъжете средномесечно са 334,03 лв., а на жените - 201,98 лв., или **жените вземат със 132,05 лв. средно по-малко от мъжете.**

Общият **основен** средномесечен размер на пенсиите по **чл. 69 от КСО (457,08 лв.)** надвишава значително средния размер на пенсиите на лицата, придобили право на най-масовата пенсия по чл. 68 от КСО (254,36 лв.), което означава разлика от 202,72 лв. средно в полза на лицата от силовите ведомства, в сравнение със средната пенсия за ОСВ на пенсионирани по чл. 68 от КСО лица.

Разликата в основните средномесечни размери на пенсиите на жените и мъжете пенсионери – бивши военнорслужещи и приравнени към тях (**чл. 69 от КСО**) и през 2012 г. е сравнително малка (5,0%). Мъжете получават лични първи пенсии в размер 457,67 лв., а жените – 434,90 лв., което се дължи на факта, че нормативните изисквания за придобиване право на този вид пенсия са еднакви за двата пола и съответно във формулата за изчисляване на размера на пенсията участва почти еднакъв осигурителен стаж, с леко предимство за мъжете при превръщането му в трета категория труд. Допълнително влияние върху минималната разлика между размерите на двата пола за този вид пенсия оказва и минималната разлика в средните индивидуални коефициенти (1,978 за мъжете и 1,957 за жените).

Пенсионерите с лични първи пенсии за **инвалидност поради общо заболяване** имат среден основен размер на пенсията **190,25 лв.** И тук разликата в размера на пенсията между двата пола е в полза на мъжете. Те получават 210,16 лв., или с 35,67 лв. повече от жените (174,49 лв.).

Голяма е разликата в средните основни размери на пенсиите на военнорслужещите и приравнените на тях (247,38 лв.) и на останалите трудови пенсии за инвалидност поради общо заболяване (190,33 лв.). **Военнорслужещите получават средно с 57,05 лв. по-висока пенсия за инвалидност.**

Разпределението по пол на пенсионерите с лични първи пенсии за **инвалидност поради трудова злополука и професионална болест** към 31 декември 2012 г. показва, че средномесечният основен размер на пенсията при мъжете е 206,10 лв., а при жените – 167,37 лв. Общият среден основен размер на пенсията за ТЗПБ е **194,19 лв.**, което е с 3,94 лв. повече спрямо пенсията за инвалидност поради общо заболяване (190,25 лв.).

5.9. Средни основни размери на личните пенсии за трудова дейност по възрастови групи и пол

Осигурителен стаж и възраст

През 2012 г. личните първи пенсии за осигурителен стаж и възраст за всички възрастови групи са със **среден основен месечен размер 265,07 лв.** С най-висок средномесечен размер на пенсиите са пенсионерите до 40-годишна възраст и между 40 и 44 години (съответно 565,35 лв. и 489,99 лв.). В тези възрастови групи попадат 467 пенсионери, или 0,03% от общата съвкупност на пенсионерите с лични пенсии за ОСВ (1 638 042 души). Следващите по големина месечни размери (461,40 лв.) се получават от пенсионерите на възраст между 50 и 54 години и от тези между 45 и 49 години (448,52 лв.). Това са предимно хора, работили в условията на първа и втора категория труд, придобили право на пенсия на по-ниска възраст. Тук попадат и военнорслужещи, приравнени на тях и други по специален режим за ранно пенсиониране. Най-голямата по брой група на 65-69-годишните (23,7%) е със среден основен месечен размер 265,62 лв.

С най-ниски средномесечни основни размери на пенсиите са лицата на възраст над 95 години (193,98 лв.) и във възрастовите групи на 90-94-годишните (201,05 лв.) и 85-89-годишните (209,95 лв.). Трите групи заемат 6,5% от общия брой. **Най-възрастните в**

посочените групи получават сравнително по-ниски пенсии, което е **показателно за изоставането на размерите на пенсиите с отдалечаване във времето от момента на отпускането им**. Този факт е очевиден и прилаганите до сега механизми за осъвременяване и индексирание на пенсиите не преодоляват тенденцията за изоставащи размери на пенсиите на пенсионерите в по-високите възрастови групи. Обективно това изоставане няма как да се преодолее, тъй като по-старите генерации са се пенсионирали при други социално-икономически условия.

Според **разпределението по пол и възраст** мъжете, попадащи във възрастовата група до 40 години и между 40-44-годишните, са с най-висок среден основен месечен размер на пенсията, съответно – 580,92 лв. и 493,45 лв. При жените със значително по-висок от средния размер пенсия за всички жени са групите на 50-54-годишните (420,35 лв.) и 45-49-годишните (408,99 лв.). Най-нисък размер на пенсията за мъжете и жените се наблюдава при най-възрастните – над 95-годишните, 249,42 лв. за мъжете и 148,23 лв. за жените.

Инвалидност общо заболяване

Разпределението по възрастови групи при пенсиите за инвалидност поради общо заболяване показва, че най-висок е средният размер (200,15 лв.) на хората на възраст 55-59 години, следвани от 75-79-годишните със средна пенсия 197,75 лв. След тях е възрастовата група на 60-64-годишните, които получават средна месечна пенсия 197,16 лв. Тези три възрастови групи представляват 48,0% от общата съвкупност (323 573) на пенсионерите с лични първи пенсии за ИОЗ. С най-ниски средномесечни основни размери на пенсиите е групата до 20 години (139,05 лв.), следвана от групата на 20-24-годишните (148,07 лв.) поради ниските възнаграждения и осигурителен доход на по-младите хора и по-краткия им осигурителен стаж. Те заемат 0,2% от общия брой.

В **разпределението по пол и възраст** с най-висок средномесечен размер на пенсията за ИОЗ при мъжете са тези от възрастовата група на 85-89-годишните (261,47 лв.), докато при жените тя е при 55-59-годишните (187,19 лв.). С най-нисък размер на пенсията при мъжете е групата на 20-24-годишните (146,98 лв.), докато при жените най-нисък размер на пенсията се наблюдава при групата до 20 години – 131,91 лв.

Трудова злополука и професионална болест

Най-висок средномесечен размер на пенсиите за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест (204,65 лв.) получават пенсионерите на възраст 55-59 години, следвани от групата на 60-64-годишните със среден размер 200,87 лв. Те съставляват 30,5% от получаващите този вид пенсия. С най-ниски средномесечни размери на пенсиите са групите на лицата на възраст над 95 години (147,48 лв.) и на 20-24 годишните (159,08 лв.).

Според **разпределението по пол и възраст** с най-висок среден размер на пенсията за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест при мъжете е групата на 70-74-годишните (217,81 лв.), докато за жените се наблюдава при 65-69 годишните (172,79 лв.). С най-нисък размер на пенсията за мъжете е групата на 20-24 годишните (159,08 лв.), а за жените той е в групата на лицата над 95 години със среден размер 148,11 лв.

5.10. Средна продължителност на получаване на пенсиите по пол

Средната продължителност за получаване на една лична пенсия се определя от данните за броя на прекратените лични пенсии поради смърт за отчетната година и от информацията за годината, през която са били отпуснати тези пенсии, т.е. продължителността за получаване на даден вид пенсия.

През 2012 г. средната продължителност на получаване на една пенсия е 20,8 години. Запазва се тенденцията продължителността на получаване на пенсия при жените да е по-голяма от тази при мъжете. **Жените получават пенсия 23,7 години, а мъжете 18,0 години, или с 5,7 години по-кратко.**

Средната продължителност на получаване на личните пенсии **за осигурителен стаж и възраст** е общо **22,2 години**, при жените 25,0, при мъжете 19,5 години. От тях работещите при условията на първа категория труд получават пенсия средно 24,4 години (жени – 24,9 години, мъже – 24,4 години), втора категория – 20,5 години (жени – 21,6 години, мъже – 20,3 години) и трета категория – 24,4 години (жени – 25,8 години, мъже – 21,7 години).

При пенсиите за **инвалидност поради трудова злополука и професионална болест** стойността на показателя е **31,0 години**. Поради специфичните законови условия за правото на получаване на този вид пенсия, в сравнение с пенсията за инвалидност общо заболяване, средно тя се получава много по-дълго време. Мъжете я получават средно 31,2 г., а жените 30,4 г.

Средната продължителност за получаване на една лична пенсия за **инвалидност поради общо заболяване** за 2012 г. е **10,0 години**. Мъжете са получавали този вид пенсия средно 8,8 години, а жените – 11,3 години.

Сравнителният анализ по видове пенсии показва, че **средната продължителност** за получаване на една лична пенсия е **най-дълга** за пенсионерите с пенсии за **инвалидност поради трудова злополука и професионална болест**, следвани от пенсиите за осигурителен стаж и възраст. **Най-кратко** получават лична пенсия лицата с пенсии за инвалидност поради общо заболяване, защото те имат срочен характер.

5.11. Брой на изменените пенсии

Общият брой на **изменените пенсии (лични и наследствени)** за 2012 г. е **886 802**. Най голям дял в броя на изменените пенсии през годината заемат личните пенсии за осигурителен стаж и възраст – 512 807 бр., или 57,8%. На второ място с дял 29,1%, или 257 856 бр., са изменените лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване. На трето място са наследствените пенсии за инвалидност поради общо заболяване – 59 547 бр., или 6,7% от всички изменени пенсии през годината.

Общият брой на изменените пенсии за 2012 г. (886 802 бр.), като дял от броя на пенсиите към 31 декември 2012 г. (2 687 012 бр.), възлиза на 33,0%. Причината за този висок брой за 2012 г. е увеличението на минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст.

5.12. Прекратени пенсии по причина за прекратяване

Общият брой на **прекратените и спрени пенсии** през 2012 г. е 141 505. От тях 120 330 са лични и 21 175 наследствени. Пенсията се прекратява при отпадане на основанието за получаването ѝ. В зависимост от причините за прекратяване най-много са прекратените пенсии поради смърт на пенсионера – 99 772, или 70,5%. На второ място са прекратените поради промяна на вида на пенсията – 17 643, което е 12,5% от всички прекратени пенсии. Променян е видът от пенсия за инвалидност в пенсия за осигурителен стаж и възраст поради изпълнени условия за отпускане на пенсия за ОСВ. Поради рехабилитиране на инвалиди и поради прехвърляне на пенсионната преписка за обслужване в друго ТП на НОИ са прекратени 10 679 пенсии, или 7,5%.

От всички 97 046 **лични пенсии, прекратени поради смърт**, 49,8% са на жени и 50,2% на мъже. Броят на **прекратените поради смърт лични пенсии за осигурителен стаж и възраст** е 77 949, от които 39 612 (50,8%) на мъже и 38 337 (49,2%) на жени.

През 2012 г. са **прекратени след рехабилитиране на инвалиди или поради смърт 19 252 лични пенсии за инвалидност**. От тях 10 018 (52,0%) са на мъже и 9 234 (48,0%) на жени. От прекратените поради рехабилитиране (4 190) 53,2% са на жени и 46,8% на мъже. Средната продължителност на получаването им за периода от инвалидизирането до възстановяването на работоспособността е 5,5 г., като при жените е 5,8 г., а при мъжете – 5,3 г.

Прекратените (по причина на смърт или след рехабилитиране) лични пенсии за **инвалидност поради общо заболяване** през 2012 г. са 18 878. Прекратените пенсии на мъже са 9 757 (дял 51,7%), а на жените – 9 121 (дял 48,3%).

Най-малък брой пенсии, **прекратени след рехабилитиране** на инвалиди или смърт, са тези за **инвалидност поради трудова злополука и професионална болест** – 374 пенсии. От тях на мъже са 69,8% (261 бр.), а на жени 30,2% (113 бр.).

5.13. Средни показатели за добавките към пенсиите през 2012 г. по пол и вид на добавката

Всички изплащани към пенсиите добавки към 31 декември 2012 г. общо наброяват **929 584**.

От общия брой на добавките с най-голям относителен дял са т.н. **вдовишки добавки по чл. 84 от КСО**. Отпускат се на преживелия съпруг /съпруга в размер 26,5 на сто от пенсията /пенсиите на починалия съпруг /съпруга. Към 31 декември 2012 г. **броят** на тези добавки е **718 346** (в т.ч. 351 вдовишки добавки към учителски пенсии), получавани от **594 074** души. Броят на добавките, които се получават от жени (574 733), е близо 4 пъти повече от броя на добавките, които се получават от мъже (143 613). **Средният месечен размер** на добавката по чл. 84 от КСО към 31 декември 2012 г. е **54,97 лв.** Статистиката показва, че мъжете получават по-високи пенсии от жените и съответно вдовишките добавки, изчислени от техните пенсии, също са по-високи. През 2012 г. вдовишката добавка при жените средно е 59,2 лв., а при мъжете – 38,1 лв.

Към края на годината към инвалидни пенсии се изплащат **98 794 добавки за чужда помощ**. За сметка на ДОО се изплащат 84 617 добавки (85,7% от всички добавки за чужда помощ), а останалите се изплащат със средства от републиканския бюджет.

Добавките по отменени закони вече не се отпускат, но отпуснатите продължават да се изплащат до отпадане на основанието за изплащане. Такива са добавките за навършена 75- и 80-годишна възраст, които след деноминацията на лева през 1999 г. останаха в пренебрежително малък размер – съответно 0,15 лв. и 0,23 лв. Продължава да се изплаща и добавката в размер 33,30 лв. за лица, пенсионирали се като миньори по отмененото ПМС № 40 от 1968 г., или отговаряли на неговите условия. Към 31 декември 2012 г. са изплатени **58 812 добавки за старост** и **35 161 миньорски добавки**.

Към края на 2012 г. са изплатени **10 474 добавки** съгласно **чл. 9 от Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресираните лица**.

На основание Указ № 1611 /1985 г. на инвалидите от войните и по чл. 5 от Закона за ветераните от войните са изплатени **8 348 добавки на ветерани от войните**.

Броят на пенсиите, към които се получават различните видове добавки (без добавките по чл. 84 от КСО), за 2012 г. е 150 856.

КРАТКОСРОЧНИ ОБЕЗЩЕТЕНИЯ И ПОМОЩИ

1. Парични обезщетения за временна неработоспособност

Паричните обезщетения за временна неработоспособност, трудоустрояване, бременност и раждане, за отглеждане на малко дете и помощите от ДОО от 1 януари 2007 г. се изчисляват и изплащат от териториалните поделения на НОИ.

При изпълнени определени нормативни условия през 2012 г., осигурените за общо заболяване и майчинство лица имат право на парични обезщетения за периодите на **временна неработоспособност и трудоустрояване**, ако имат най-малко 6 месеца осигурителен стаж, с изключение на ненавършилите 18-годишна възраст.

Лицата, осигурени за трудова злополука и професионална болест, имат право на парично обезщетение за **трудова злополука или професионална болест**, както и на

обезщетение при **трудоустрояване** в тези случаи, независимо от продължителността на осигурителния стаж.

Дневното парично обезщетение за временна неработоспособност поради общо заболяване се изчислява в **размер 80 на сто**, а за временна неработоспособност поради трудова злополука или професионална болест – **90 на сто** от среднодневното брутно трудово възнаграждение или среднодневния осигурителния доход, върху които са внесени или дължими осигурителни вноски, а за самоосигуряващите се лица – внесени осигурителни вноски за общо заболяване и майчинство за период от 18 календарни месеца, предхождащи месеца на настъпване на неработоспособността. Дневното парично обезщетение за временна неработоспособност поради общо заболяване не може да надвишава среднодневното нетно възнаграждение за периода, от който е изчислено обезщетението.

На осигуреното лице се изплаща парично обезщетение за временна неработоспособност **за времето, през което е под карантина**.

Парично обезщетение се полага и за времето, през което осигуреното лице е отстранено от работа, когато **не може да бъде трудоустроено на друга подходяща работа**. Това обезщетение се изплаща за не повече от 90 календарни дни през една календарна година.

На неработоспособните лица, изпратени от здравните органи на **санаторно-курортно лечение** се изплаща обезщетение за целия им престой в заведенията, включително до 3 календарни дни за пътуване. Обезщетението е в размерите, определени съответно за общо заболяване или за трудова злополука и професионална болест.

Паричното обезщетение за **гледане на болен член от семейството** се изплаща при условията и в размера на паричното обезщетение за временна неработоспособност поради общо заболяване. Обезщетението се изплаща в следните случаи:

- **гледане или належащо придружаване за медицински преглед**, изследване или лечение в страната или в чужбина на болен член на семейството **над 18-годишна възраст** (на всеки осигурен до 10 дни през една календарна година);
- **гледане или належащо придружаване за медицински преглед**, изследване или лечение в страната или в чужбина на **болно дете до 18-годишна възраст** (до 60 дни през една календарна година общо за всички осигурени членове на семейството);
- **гледане на дете под карантина до 18-годишна възраст**, болно от заразна болест (до изтичане срока на карантината);
- **гледане на болно дете до 3-годишна възраст**, настанено в заведение за болнична помощ заедно с осигурения (за времето, през което осигуреният е бил в заведението);
- **гледане на здраво дете**, върнато от детско заведение **поради карантина** (докато трае карантината).

За членове на семейството на осигуреното лице се смятат неговите възходящи и низходящи по права линия, съпругът и съпругата.

Този вид парично обезщетение се изплаща и за гледане на дете, настанено при близки, роднини или приемно семейство.

Обезщетение се полага на лица, които вследствие общо заболяване, трудова злополука или професионална болест са **трудоустроени на по-нископлатена работа**. Дневното парично обезщетение е в размер на разликата между полученото среднодневно трудово възнаграждение през 18-те календарни месеца преди трудоустрояването и получаваното среднодневно трудово възнаграждение след трудоустрояването. Това обезщетение се дължи за времето на трудоустрояване, но за не повече от 6 календарни месеца.

Парично обезщетение на **трудоустроена** на друга работа осигурена жена **поради бременност или кърмене** на дете или **напреднал етап на лечение инвитро** се изплаща, ако на новата работа възнаграждението ѝ се намали.

Осигурената майка добива право на парично **обезщетение за бременност и раждане**, ако има 12 месеца осигурителен стаж като осигурена за този осигурителен случай.

Обезщетението се изплаща за срок 410 календарни дни, от които 45 преди раждането. Когато случаят е настъпил след прекъсване или прекратяване на осигуряването, осигурените лица нямат право на парични обезщетения. Когато обаче осигуряването за общо заболяване и майчинство е прекратено през време на получаване на обезщетението за бременност и раждане, последното се изплаща до изтичането на срока.

Осигурената или осигуреният за общо заболяване и майчинство, когато осинови дете, има право на **обезщетение за бременност и раждане в размер на разликата от възрастта на детето в деня на предаването му за осиновяване до изтичането на срока на полагащото се обезщетение за раждане.**

Осигуреният за общо заболяване и майчинство баща има право на **парично обезщетение при раждане на дете за срок до 15 календарни дни** през време на отпуск по чл. 163, ал. 7 от Кодекса на труда. Към датата, от която започва ползването на отпуска, бащата трябва да има 12 месеца осигурителен стаж, или да придобие този стаж по време на отпуска, с оглед отпускане на обезщетението за остатъка до изтичането му. Той трябва да е осигурен за общо заболяване и майчинство в деня, предхождащ датата, от която започва ползването на отпуска.

Осигуреният за общо заболяване и майчинство баща /осиновител има право на **парично обезщетение при раждане на дете след навършване на 6-месечна възраст на детето за остатъка до 410 календарни дни** през времето на отпуска по чл. 163, ал. 8 от Кодекса на труда.

Размерът на дневното парично обезщетение при бременност и раждане е равен на **90 на сто** от среднодневното брутно трудово възнаграждение или среднодневния осигурителния доход, върху които са внесени или дължими осигурителни вноски, а за самоосигуряващите се лица – внесени осигурителни вноски за общо заболяване и майчинство за периода от 24 календарни месеца, предхождащи месеца на настъпване на временната неработоспособност. То не може да бъде по-голямо от среднодневното нетно възнаграждение за периода, от който е изчислено обезщетението, и по-малко от минималната дневна работна заплата, установена за страната.

Ако през времето на изплащане на парично обезщетение при бременност и раждане или за отглеждане на дете осигурената придобие отново право на парично обезщетение при бременност и раждане, обезщетението е в размера, определен за предходното дете, ако това е по-благоприятно за лицето.

След изтичането на срока на обезщетението за бременност и раждане през време на **допълнителния платен отпуск за отглеждане на малко дете** на майката /осиновителката или на лицето, което е поело отглеждането на детето, се изплаща месечно **парично обезщетение** в размер, определян ежегодно със Закона за бюджета на ДОО. За **2012 г.** то е **240 лв.** Обезщетението могат да получат осигурените и самоосигуряващите се лица за общо заболяване и майчинство, ако имат 12 месеца осигурителен стаж като осигурени за този социален риск. Обезщетението за отглеждане на малко дете се изплаща до навършване двегодишна възраст на детето. Не се изплаща при смърт на детето, даване за осиновяване или при настаняване на детето в детски заведения, включително и **детски ясли**, както и при отглеждането му от лице, включено в програми за подкрепа на майчинството.

Обезщетение при неизползване на допълнителен платен отпуск за отглеждане на малко дете се изплаща на:

- майката /осиновителката, ако не ползва този отпуск, или лицето, което ползва такъв отпуск го прекъсне;
- самоосигуряващото се лице с право на обезщетение за отглеждане на малко дете започне да упражнява трудова дейност, за която се осигурява за общо заболяване и майчинство.

Паричното обезщетение е в размер **50 на сто** от обезщетението за отглеждане на дете, ако лицето е осигурено за общо заболяване и майчинство. През **2012 г.** то е **120 лв.** месечно.

2. Средни показатели за паричните обезщетения за временна неработоспособност по пол

За 2012 г. са изплатени **1 837 663 бр.** (1 871 778 бр. за 2011 г.) **парични обезщетения за временна неработоспособност поради общо заболяване** (общо заболяване, гледане на болен член от семейството, карантина, нетрудови злополуки и др.) за 12 100 012 болнични дни със среднодневен размер 21,97 лв. От изплатените обезщетения 716 611 бр. (39%) са на мъже за 4 889 976 болнични дни със среднодневен размер 23,77 лв. Естествено по-висок е броят на изплатените на жени обезщетения за временна неработоспособност поради общо заболяване – 1 121 052 бр. (61,0%) за 7 210 036 болнични дни, но среднодневният размер (20,74 лв.) е по-нисък.

Броят на лицата, получили парични обезщетения за временна неработоспособност поради общо заболяване (общо заболяване, гледане на болен член от семейството, карантина, нетрудови злополуки и др.) за 2012 г. е **1 434 158** (1 447 758 за 2011 г.). Делът на жените 60,9 % (873 131 бр.) е относително по-голям спрямо този на мъжете 39,1% (561 027 бр.). Преобладаването на жените сред ползващите този вид обезщетение е следствие от факта, че традиционно жените ползват болнични при гледане на болни деца и членове на семейството. От общия брой на жените, получили обезщетение за временна неработоспособност поради общо заболяване, 12,9% са го ползвали за гледане на болен член от семейството, докато при мъжете този показател е със значително по-ниска стойност – 1,6%.

Средното обезщетение за временна неработоспособност поради общо заболяване (общо заболяване, гледане на болен член от семейството, карантина, нетрудови злополуки и др.) за 2012 г. е **144,64 лв.** (137,47 лв. за 2011 г.). Като цяло се запазва осезаемата разлика по пол в размера на средните обезщетения. Отношението на средното обезщетение на жените към общото средно обезщетение е 92,2%, докато при мъжете е 112,1%.

Среднодневният размер на обезщетението за временна неработоспособност поради гледане на болен член от семейството и карантина е 19,41 лв. При обезщетенията за неработоспособност поради нетрудови злополуки среднодневният размер е 21,10 лв.

Броят на **паричните обезщетения за бременност и раждане** за 2012 г. е **666 057** (11 465 301 изплатени болнични дни със среднодневен размер 22,55 лв.), като е отчетено снижаване с 11,4% спрямо броят им през 2011 г. (751 650). **Средното обезщетение** за бременност и раждане за 2012 г. (**388,12 лв.**) се е понижило незначително с 2,45 лв. спрямо предходната година, когато е било 390,57 лв. От изплатените обезщетения 21 639 бр. са на мъже за 184 871 болнични дни със среднодневен размер 32,31 лв. Основният брой на изплатените обезщетения за бременност и раждане естествено е на жени – 644 418 бр. за 11 280 430 болнични дни, но с по-нисък среднодневен размер 22,39 лв.

Намаляване на броя с 9,8% се забелязва и при **паричните обезщетенията за отглеждане на малко дете**, които за 2011 г. са 582 915 бр., а за 2012 г. – **525 934 броя** (10 189 047 изплатени дни със среднодневен размер 10,60 лв.). От изплатените обезщетения 6 590 бр. са на мъже за 127 464 дни със среднодневен размер 11,28 лв. Преобладаващият брой на изплатените обезщетения за отглеждане на малко дете **до навършване на двегодишна възраст** е на жени (519 344 бр.) за 10 061 583 дни със среднодневен размер 10,59 лв. Тъй като обезщетението за отглеждане на малко дете следва обезщетението за бременност и раждане, то по-малкият брой на последните през 2011 г. води и до по-малкия брой на обезщетенията за отглеждане на малко дете през 2012 г.

Структурата на обезщетенията за “бременност и раждане” по пол се характеризира с пълна доминанта на жените (96,8%) и незначителен дял на мъжете (3,2%). След нормативните промени в духа на насърчаване равнопоставеността на половете делът на мъжете, ползващи обезщетение в предвидените от закона случаи, е нараснал от 0,1% през 2008 г. на 3,2 % през 2012 г. От получаващите обезщетения за отглеждане на малко дете относителният дял на жените (98,7%) също изцяло доминира спрямо този на мъжете (1,3%).

За 2012 г. са изплатени **21 058 броя** (21 422 бр. за 2011 г.) **парични обезщетения за трудова злополука или професионална болест** за 209 898 болнични дни със среднодневен размер 29,07 лв. **Средното обезщетение** за трудова злополука или професионална болест за 2012 г. е **289,75 лв.** (285,28 лв. за 2011 г.). От изплатените обезщетения 13 732 бр. са на мъже за 137 949 болнични дни със среднодневен размер 29,58 лв. Значително по-нисък е броят на изплатените обезщетения за временна неработоспособност поради трудова злополука или професионална болест на жени – 7 326 бр. за 71 949 болнични дни със среднодневен размер 28,08 лв. **Броят на лицата**, които са получили обезщетение за трудова злополука или професионална болест за годината, е **13 567**, при 13 331 лица за 2011 г., от които 4 755 жени (35,0%) и 8 812 мъже (65,0%).

3. Парични помощи

Осигурените лица могат да получат от държавното обществено осигуряване следните видове **помощи**:

- ◆ Изплаща се **помощ** в размер на 60-дневното парично обезщетение за временна неработоспособност (чл. 11, ал. 3 от КСО), когато осигуреното лице има определена загубена работоспособност 50 и над 50 на сто, но **не му достига** необходимия **осигурителен стаж** за отпускане на **пенсия за инвалидност** поради общо заболяване.
- ◆ При **смърт на осигуреното лице** се изплаща еднократна помощ на съпругът /съпругата, децата и родителите. Помощта се разпределя поравно между тях и размерът ѝ се определя ежегодно със Закона за бюджета на ДОО. За 2012 г. тя е 540 лв.
- ◆ Осигурените лица имат право на парични помощи за **профилактика и рехабилитация** и за **помощно-технически средства**, свързани с увреждането.

4. Средни показатели за паричните помощи

Броят на **еднократните помощи при смърт** на осигуреното лице към 31 декември 2012 г. е **10 201**, което е със 7,9% повече спрямо броя им през 2011 г. (9 450). Получаващите еднократната помощ при смърт са със среден размер на помощта 192,54 лв. За сравнение, през 2011 г. е била 173,44 лв.

През 2012 г. на 4 лица е отпусната **парична помощ за инвалидност поради общо заболяване** когато няма основание за отпускане на инвалидна пенсия поради недостатъчен стаж. Средният размер на помощта е 704 лв. (426,75 лв. за 2011 г.) Тъй като е необходимо изрично волеизявление на лицето, за да бъде преценено правото на този вид помощ, много е вероятно поради липса на информираност за това право от страна на осигурените лица някои от тях да не се възползват от него, макар че биха могли да са потенциални бенефициенти.

Лицата, ползвали **парични помощи за профилактика и рехабилитация** през 2012 г., са **40 461**, като средният брой на дните, за които е изплатено обезщетението за едно лице, е 10 дни. Ползвалите този вид помощ са с 1 380 души повече отколкото са били през 2011 г. (39 081). Средният разход за парична помощ за профилактика и рехабилитация на едно лице през 2012 г. е 389,51 лв. (388,00 лв. за 2011 г.). Броят на изплатените дни е 404 606, при 390 786 през 2011 г.

ПРОГРАМА ЗА ПРОФИЛАКТИКА И РЕХАБИЛИТАЦИЯ

Осигурените лица имат право на парични помощи за профилактика и рехабилитация. Право на парични помощи за профилактика и рехабилитация имат лицата, за които са били внесени или са дължими осигурителни вноски за период от шест последователни календарни месеца, предхождащи месеца, през който се провежда профилактиката и рехабилитацията. Изискването за внесени или дължими осигурителни вноски за период от шест последователни календарни месеца не се отнася за лица с увреждане, получено в резултат от претърпяна трудова злополука или професионална болест. Право на парични помощи имат и лицата, получаващи лична пенсия за инвалидност, ако не са навършили възрастта по чл. 68, ал. 1-3 от Кодекса за социално осигуряване, не са осигурени и срока на инвалидността в експертното решение на ТЕЛК /НЕЛК не е изтекъл. Паричната помощ на всяко правоимащо лице се предоставя еднократно в рамките на една календарна година, като продължителността е 10 дни.

Със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната година се определят средства, които могат да се разходват за тази дейност по условия и ред, регламентирани в Наредба № 1 от 13 февруари 2007 г. за ползване и изплащане на паричните помощи за профилактика и рехабилитация. За 2012 г. предвидените средства са в размер на 15 362 329 лв.

За 2012 г. са сключени договори с 14 юридически лица за общо 47 изпълнители на дейността по профилактика и рехабилитация, разположени на територията на 16 области – София-град, София-област, Пловдив, Варна, Бургас, Сливен, Ловеч, Габрово, Монтана, Пазарджик, Стара Загора, Добрич, Благоевград, Кюстендил, Велико Търново и Смолян. По брой изпълнители и съответно с най-висок относителен дял са Пловдив и София-град – с по 8 изпълнители (17% от общия брой). На трето място е Бургас със 7 изпълнители (14,9% от общия брой).

Финансирането на дейността по профилактика и рехабилитация през 2012 г. се осъществи при следните нормативни условия:

- средства за не повече от общо 4 основни диагностични и терапевтични процедури дневно (вкл. прегледите и изследванията) по цени, утвърдени от надзорния съвет на НОИ;
- частична парична помощ за хранене – крайна цена в размер на 5,00 лв. за един храноден;
- лимит за една ношувка (съобразен с категорията /акредитационната оценка на изпълнителя на дейността по профилактика и рехабилитация) – крайна цена в размер на 18,00 лв.

Усвоените средства за дейността през 2012 г. са в размер на 15 766 515 лв. (по данни от Регистър “Рехабилитация”).

Общо изплатените суми от съответните фондове на държавното обществено осигуряване са разпределени, както следва:

- 15 176 926 лв. от фонд “Общо заболяване и майчинство”;
- 566 720 лв. от фонд “Пенсии”;
- 12 154 лв. от фонд “Пенсии, несвързани с трудова дейност”;
- 10 715 лв. от фонд “Трудова злополука и професионална болест”.

Разпределението на изразходваните средства по предоставени услуги от общия разход за тях 2012 г. е:

- за ношувки – 7 277 999 лв. (46,2%);
- за диагностични и терапевтични процедури – 6 466 096 лв. (41,0%);
- за частична парична помощ за хранене – 2 022 420 лв. (12,8%).

Към 31 декември 2012 г. са изплатени направените разходи по 40 491 удостоверения, разпределени по фондове, както следва:

- 38 976 бр. от фонд “Общо заболяване и майчинство”;

- 1 455 бр. от фонд “Пенсии”;
- 32 бр. от фонд “Пенсии, несвързани с трудова дейност”;
- 28 бр. от фонд “Трудова злополука и професионална болест”.

През 2012 г. са издадени удостоверения за ползване на парична помощ за профилактика и рехабилитация на 40 865 лица, като 13,5% от общия брой удостоверения за страната са издадени в ТП на НОИ – София-град, 9,8% в ТП на НОИ – Пловдив и 6,8% в ТП на НОИ – Стара Загора.

В разпределението по фондове с относителен дял 96,2% от общия брой лица, ползвали парична помощ за профилактика и рехабилитация, са от фонд “Общо заболяване и майчинство”, 3,6% са от фонд “Пенсии” и 0,2% от фондовете “Пенсии”, несвързани с трудова дейност” и “Трудова злополука и професионална болест”.

От провелите профилактика и рехабилитация лица с най-голям относителен дял са тези със заболявания на опорно двигателния апарат – 63,0%, на периферната нервна система – 26,3% и на централната нервна система – 2,6%.

Разпределени по възраст, най-голям е относителният дял на лицата над 51-годишна възраст – 61,8%, което кореспондира с по-високата заболеваемост сред тази възрастова група. На второ място с 36,2% е дялът на лицата от 31 до 50-годишна възраст. Несъществен е относителният дял на преминалите през програмата лица под 30-годишна възраст – 2,0%. От ползвалите паричната помощ лица, 62,8% са жени.

По процент трайно намалена работоспособност /вид и степен на увреждане броят на лицата, ползвали програмата за профилактика и рехабилитация, е следният:

- с пожизнена инвалидност – 155 лица;
- с трайно намалена работоспособност /вид и степен на увреждане от 50 до 70,99 на сто – 597 лица;
- с трайно намалена работоспособност /вид и степен на увреждане от 71 до 90 на сто – 580 лица;
- над 90 на сто трайно намалена работоспособност /вид и степен на увреждане – 173 лица.

Данните от изхода на лечението през 2012 г. показват, че с подобрение са 99,8% от лицата, с непроменено здравословно състояние са 0,1% и с влошено – 0,1%.

Разпределението по преминали лица в изпълнителите на дейността през 2012 г. е отразено в следващата таблица.

Таблица № 3 : Разпределение на преминалите лица в изпълнителите на дейността по профилактика и рехабилитация през 2012 г.

Юридически лица, изпълнители на дейността по профилактика и рехабилитация	Преминали лица (%)
“ПРО” ЕАД	61,63
“СБР – НК” ЕАД	21,40
ВМА	7,00
“СБР – Бургаски минерални бани” ЕАД	1,74
“СБР Стайков и фамилия” ЕООД	1,22
“СБР Банкя” АД	1,08
“СБР – Сапарева баня” АД	1,00
“СБР – Варна” АД	1,49
“СБР – Здраве” ЕАД	0,60
“СБР – Марикостиново” ЕООД	0,65
“СБР – Тузлата” ЕООД	0,31
“НСБФТР” ЕАД	0,05
МИ на МВР	0,26
СБР “Мари” ЕООД	1,57
ОБЩО:	100,00

От общия брой лица най-много (61,6%) са провели профилактиката и рехабилитацията в изпълнителите на дейността към “Профилактика, рехабилитация и отдих” ЕАД, като за тях са изплатени 9 371 702 лв.

В изпълнителите на дейността към “Специализирани болници за рехабилитация – Национален комплекс” ЕАД са провели профилактика и рехабилитация 21,4% с изплатени средства 3 392 336 лв., като това е вторият по големина дял.

На трето място е Военномедицинска академия с относителен дял на преминали лица 7,0% и изплатени средства 1 015 735 лв.

Контролът по изразходваните средства на държавното обществено осигуряване се осъществява от териториалното поделение на НОИ, на територията на което се намират изпълнителите на дейността, на основание чл. 17 от Наредба № 1. С Инstrukция за контролната дейност по ползването и изплащането на паричните помощи за профилактика и рехабилитация са уредени условията, редът и сроковете за извършване на контрол в териториалните поделения на НОИ и при изпълнителя на дейността. През 2012 г. са извършени 235 броя проверки при изпълнителите на дейността по профилактика и рехабилитация, 94 от които са инициирани по повод увеличени брой на издадените удостоверения през месец октомври 2012 г. За допуснати нарушения са съставени 59 ревизионни акта за начет в размер на 11 275 лв. На изпълнителите на дейността към “Профилактика, рехабилитация и отдих” ЕАД са съставени ревизионни актове на обща стойност 8 972 лв. Следват изпълнителите на дейността към “Специализирани болници за рехабилитация – Национален комплекс” ЕАД с общ начет 1 116 лв. и “Специализирана болница за рехабилитация – Варна” АД с 349 лв.

През 2012 г. в Националния осигурителен институт не са постъпили сигнали от лица за съществени нарушения по отношение на условията и провеждането на диагностичните и терапевтичните процедури при изпълнителите на дейността.

ОБЕЗЩЕТЕНИЯ ЗА БЕЗРАБОТИЦА

1. Право и размер на обезщетенията за безработица

За придобиване право на **обезщетение за безработица** лицата трябва да са били осигурени за безработица най-малко **9 от последните 15 месеца** преди датата на прекратяване на трудовото правоотношение.

За да придобият право на обезщетение осигурените лица следва още:

- да имат регистрация като безработни в Агенцията по заетостта;
- да не са придобили право на пенсия за осигурителен стаж и възраст или пенсия за ранно пенсиониране в Република България, или пенсия за старост в друга държава;
- да не упражняват трудова дейност, за която подлежат на задължително осигуряване по чл. 4 от КСО.

За придобиване право на парично обезщетение за безработица се зачита и времето: на платен и неплатен отпуск за отглеждане на дете; на платени и неплатени отпуски за временна неработоспособност и за бременност и раждане; на неплатен отпуск до 30 календарни дни в една календарна година; зачетено за осигурителен стаж по законодателството на друга държава на основание на международен договор, по който Република България е страна.

Периодът за изплащане на паричните обезщетения се определя съобразно продължителността на осигурителния стаж.

Таблица № 4 : Период за изплащане на обезщетение за безработица

Осигурителен стаж (години)	Период на изплащане на обезщетението (месеци)
до 3	4
от 3 до 5	6
от 5 до 10	8
от 10 до 15	9
от 15 до 20	10
от 20 до 25	11
над 25	12

Паричното обезщетение за безработица се изплаща от датата на последното прекратяване на осигуряването, ако:

- заявлението е подадено в 3-месечен срок от тази дата;
- лицето се е регистрирало като безработно в Агенцията по заетостта в срок 7 работни дни от тази дата.

През 2012 г. размерът на дневното парично обезщетение на безработните лица е **60 на сто от среднодневното възнаграждение или среднодневния осигурителен доход**, върху който са внесени или дължими осигурителни вноски във фонд “Безработица” за последните **24 календарни месеца**, предхождащи месеца на прекратяване на осигуряването. То не може да бъде по-малко от минималния дневен размер на обезщетението за безработица, който се определя ежегодно със Закона за бюджета на ДОО. За 2012 г. **минималният дневен размер** на обезщетението е **7,20 лв.** Месечният размер на паричното обезщетение за безработица се определя, като полученият дневен размер се умножи по броя на работните дни в месеца, за който се отнася.

Когато в 24-месечния период, от който се определя среднодневното възнаграждение или среднодневният осигурителен доход, се включва време, което се зачита за осигурителен стаж, без да се дължат осигурителни вноски, или през което лицето не е осигурено за безработица, при определяне на осигурителния доход се вземат съответно:

- за времето на платен и неплатен отпуск за отглеждане на дете, на неплатен отпуск за временна неработоспособност и за бременност и раждане и на неплатен отпуск до 30 работни дни в една календарна година – среднодневната минимална работна заплата, установена за страната;
- за времето на платен отпуск за временна неработоспособност и за бременност и раждане – доходът, от който е изчислено паричното обезщетение;
- за времето, зачетено за осигурителен стаж по законодателството на друга държава на основание на международен договор, по който България е страна – среднодневната минимална работна заплата, установена за страната;
- за времето, през което лицето не е осигурено за безработица – среднодневната минимална работна заплата, установена за страната.

Изплатените парични обезщетения за безработица се възстановяват от лицата, чието уволнение е отменено като незаконно, и за периода, за който им е отпусната пенсия за осигурителен стаж и възраст или пенсия за ранно пенсиониране, както и за периода, през който са получавали парично обезщетение за временна неработоспособност, бременност и раждане.

Безработните лица, чиито правоотношения са били прекратени по тяхно желание или с тяхно съгласие, или поради виновното им поведение, както и придобилите право на обезщетение преди изтичането на три години от предходното упражняване на правото на обезщетение за безработица, получават минималния размер на обезщетението за срок от 4 месеца.

В чл. 230 и чл. 231 от Закона за отбрана и въоръжените сили на Република България и в Наредбата за отпускане и изплащане на паричните обезщетения за безработица е регламентирано правото и редът за отпускане и изплащане на паричните обезщетения за безработица на **съпругите (съпрузите) на военнослужещите**, които са ги последвали при преместването им от едно в друго населено място и поради това са прекратили трудовите или служебните си правоотношения, както и на безработните съпруги (съпрузи) на военнослужещите, участващи в международни операции и мисии.

Размерът на месечното обезщетение по чл. 230 и чл. 231 от ЗОВСРБ се определя ежегодно със Закона за държавния бюджет на Република България. За 2012 г. размерът на обезщетението е **270 лв.**

Обезщетението за безработица на тази категория лица се изплаща от Националния осигурителен институт за сметка на държавния бюджет.

2. Средни показатели за безработните лица, получаващи парични обезщетения за безработица през 2012 г.

През 2012 г. осигурените лица за фонд “Безработица” са 2 299 972. В сравнение с 2011 г., когато са били 2 311 558 броят им е намалял с 11 586 души. Нестабилността и сътресенията в европейската и световната икономика повлияха на пазара на труда в България, като доведоха до намалено потребление, несигурна икономическа среда и свито производство, което е съпроводено с освобождаване на работна сила.

По данни на Агенцията по заетостта средногодишният брой на **регистрираните безработни лица** се е увеличил в сравнение с предходната година и през 2012 г. те са **364 536**. Нарастването е с **31 935 лица**, или с 9,6%. По-висок дял на безработните жени спрямо безработните мъже отново е факт. Относителният дял на безработните жени през 2012 г. е 54,6%, а на мъжете – 45,4%.

През 2012 г. средногодишният брой на безработните във всички възрастови групи се увеличи. Както и в предходни години, **най-голям дял** заемат **безработните лица над 55-годишна възраст**. Техният относителен дял е **22,1 на сто**, което показва, че тази група лица, останали веднъж без работа, по-трудно си намират нова работа. Спрямо 2011 г. средногодишният им брой се е увеличил с 8,3 на сто. При младежите до 29-годишна възраст се отчита най-голямо увеличение на броя на безработните в сравнение с предходната година, като най-високо е нарастването при възрастовата група на 19-годишните – 24 на сто. При възрастовата група от 20 до 24 г. увеличението на регистрираните безработни спрямо 2011 г. е 19,5 на сто и съответно 14,9 на сто при групата от 25 до 29 г.

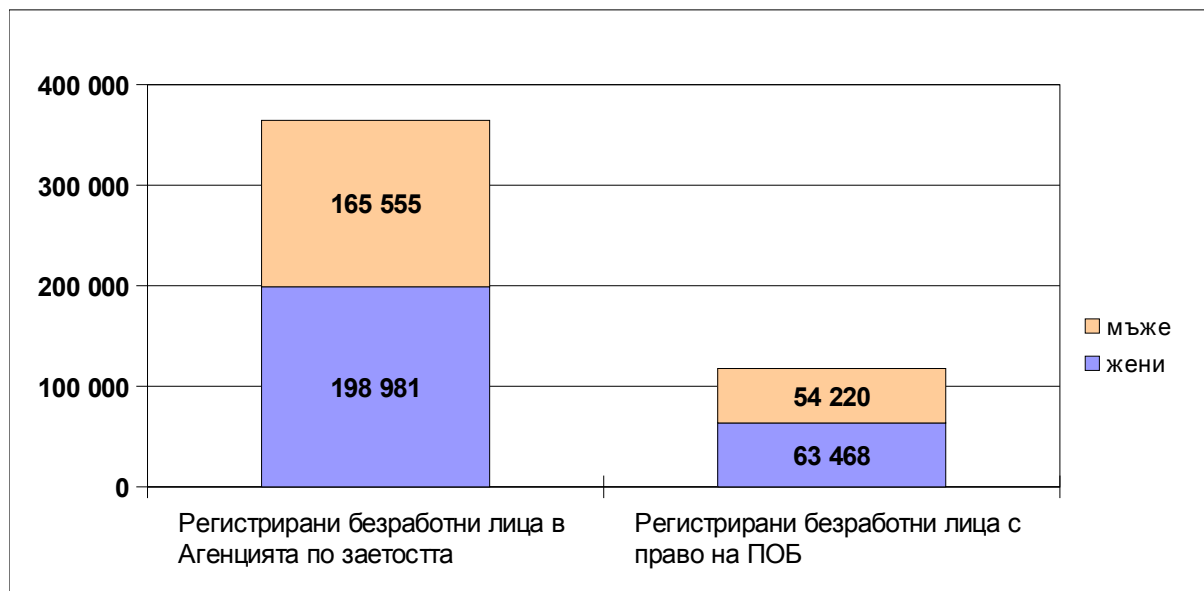
Тези данни дават основание да се направи извод, че най-застрашени от оставане без работа и преминаване в списъка на бенефициентите с обезщетение за безработица, са две групи: младежите и хората в предпензионна възраст. За функционирането на осигурителната система от значение е създаването и поддържането на активни мерки за управление на трудовия пазар, целево насочени както към младите хора, така и към лицата в предпензионен период от социалния живот, особено предвид перспективата за покачваща се пенсионна възраст.

Регистрираните **безработни лица с право на парично обезщетение** за безработица средногодишно през 2012 г. са **117 688** броя. Те са се увеличили с 10,4% спрямо 2011 г., когато са били 106 580. Делът им от общия брой на регистрираните безработни лица е **32,3%**, което е увеличение спрямо предходната година с 0,3%.

Таблица № 5 : Осигурени за безработица, регистрирани безработни и лица с право на парични обезщетения за безработица

Показатели	Осигурени лица за фонд "Безработица" през 2012 г.		Регистрирани безработни лица през 2012 г.		Регистрирани безработни лица с право на ПОБ през 2012 г.	
	брой	%	брой	%	брой	%
Брой лица, в т.ч.	2 299 972	100,0%	364 536	100,0%	117 688	100,0%
По пол						
Мъже	1 136 153	49,4%	165 555	45,4%	54 220	46,1%
Жени	1 163 819	50,6%	198 981	54,6%	63 468	53,9%
По възраст						
до 19 г.	27 182	1,2%	6 753	1,9%	360	0,3%
от 20 до 24 г.	171 197	7,4%	29 085	8,0%	6 749	5,7%
от 25 до 29 г.	243 512	10,6%	38 941	10,7%	11 693	9,9%
от 30 до 34 г.	274 412	11,9%	40 797	11,2%	13 152	11,2%
от 35 до 39 г.	307 278	13,4%	40 856	11,2%	13 887	11,8%
от 40 до 44 г.	297 239	12,9%	39 583	10,9%	14 236	12,1%
от 45 до 49 г.	274 543	11,9%	40 084	11,0%	14 840	12,6%
от 50 до 54 г.	283 708	12,3%	47 986	13,2%	17 830	15,2%
над 55 г.	420 901	18,3%	80 451	22,1%	24 941	21,2%

От регистрираните безработни лица с право на парични обезщетения за безработица жените са 63 468 (53,9%), а мъжете – 54 220 (46,1%). Относителните дялове на жените и мъжете са се запазили на нивата от предходната година.

Фигура № 1: Разпределение на регистрираните безработни лица през 2012 г. (по пол)

Според **възрастовото разпределение** най-много регистрирани безработни лица с право на обезщетение са във възрастовата група на над 55 годишните. Те са 24 941, или 21,2%. Следващата по-големина група е на младите безработни лица до 29-годишна възраст, които са 18 802 бр., или 16%, следвани от групата на възраст от 50 до 54 г. (17 830 бр., или 15,2%). След тях по големина на заемания дял е групата на безработните от 45 до 49 г., които са 14 840 бр., или 12,6%.

През 2012 г. регистрираните безработни с право на обезщетение при възрастовата група на 19 годишните са 6 пъти повече в сравнение с 2011 г. Голямо увеличение на броя се забелязва и при групите от 20 г. до 29 г. и от 25 г. до 29 г., като нарастването е съответно с 43,4 на сто и 16 на сто спрямо предходната година. Най-малко е нарастването на броя на безработните с право на обезщетение във възрастовата група на над 55 годишните (0,1 на сто).

Затрудненията, които изпитва икономиката, оказват сериозен натиск върху младите хора и възможностите за трудовата им реализация. Трудният преход от образование към работа, както и високите нива на неактивност и незаинтересованост сред напусналите рано училище или образователната система, се превръща в сериозен проблем не само за голяма част от младежите, но и за обществото. Същевременно множество млади хора попадат в сивия сектор на икономиката или епизодично работят „на светло“. Те са склонни да приемат каквато и да е работа, включително почасова и временна, и се затрудняват с намирането на постоянно работно място.

Средният размер на паричното обезщетение за безработица през 2012 г. на регистрираните безработни с право на обезщетение е **257,35 лв.** Той е с 0,2% по-малък спрямо нивото му през 2011 г., с което се прекъсва тенденцията на растеж на размера на обезщетението през последните години. Дължи се основно на увеличението на периода, от който се изчислява обезщетението (от 18 на 24 месеца) през 2012 г., който влияе негативно върху размера му, тъй като при изчисляването му влизат повече месеци с по-ниски доходи, които иначе растат ежегодно заради увеличението най-вече на минималните осигурителни прагове. Продължи да съществува значителна разлика в средния размер на обезщетението между жените и мъжете, която е 38,61 лв.

Най-голям размер **средномесечно обезщетение** са получили безработните в София-град – 368,98 лв., а най-малък в област Разград – 203,38 лв.

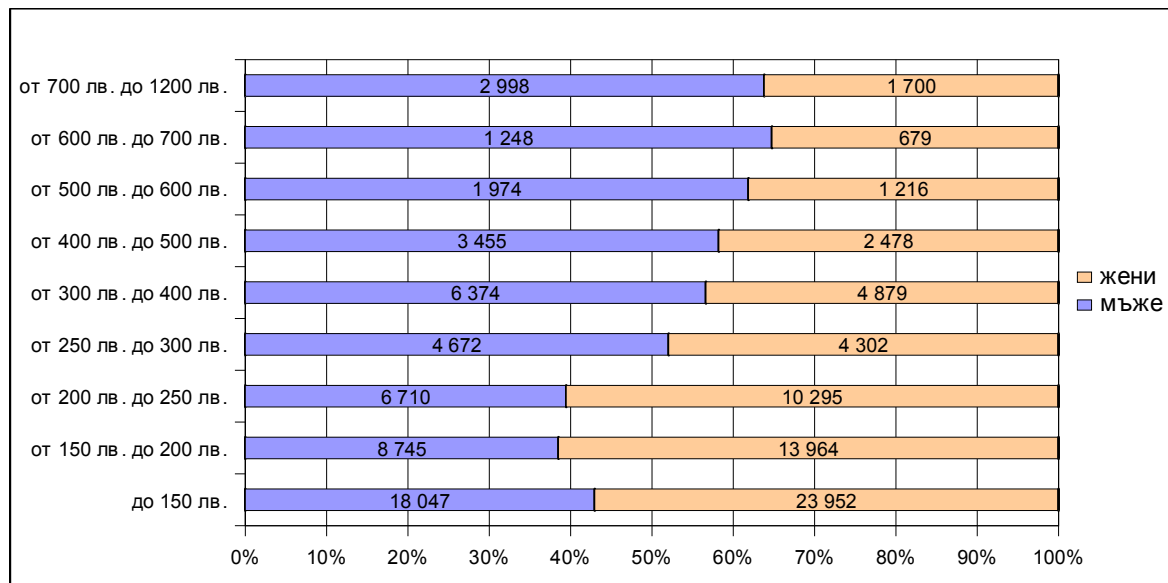
Както и предходната година, София-град остава областта с най-добри показатели по отношение на най-високо средно обезщетение за безработните лица – съответно мъже 413,37 лв. и жени - 340,13 лв. С най-ниски обезщетения са мъжете в област Търговище – 219,98 лв., и жените в област Видин – 187,91 лв.

Разпределението по **групи месечни размери** на паричните обезщетения показва, че средно през годината най-много са регистрираните безработни с размер на паричното обезщетение до 150 лв. Те са 41 999 души, или 35,7% от всички регистрирани с право на обезщетение през 2012 г. От тях 57 на сто са жени. Другите две големи групи безработни лица са с размер на обезщетението от 150 до 200 лв. (22 709 души, или 19,3%) и от 200 до 250 лв. (17 005 души, или 14,5%).

Разпределението на безработните **с право на обезщетение по области** през 2012 г. показва, че с най-голяма концентрация те са в София-град – 15 143 бр. (12,9%), Пловдив 10 045 бр. (8,5%), Бургас 7 103 бр. (6%) и Варна 7 383 бр. (6,3%). Най-малък брой регистрирани с право на ПОБ има в областите Видин и Габрово, съответно 1 844 и 1 887 лица. Темпът на нарастване на безработицата по райони е различен и зависи от икономическото състояние на района, неговата специализация, териториално разположение, природните ресурси и др. От тези области единствено в областите Бургас и Габрово няма нарастване на броя на безработните с право на обезщетение в сравнение с 2011 г., където е отчетено намаление съответно с 1,2% и 3,4%. В Областите София-град, Пловдив, Варна и Видин увеличението на безработните лица с право на ПОБ спрямо предходната година, е съответно с 3,4%, 7,4%, 12,1% и 53%.

Според образователния ценз най-голям е относителният дял на безработните със средно образование. Те наброяват 71 746 души и представляват 61% от всички, получаващи обезщетение. Следващата по-големина е групата на лицата с основно и по-ниско образование – 24 374, или 20,7%. Най-малобройната група е на висшистите с квалификационна степен специалист, бакалавър, магистър и доктор. Те са 21 568 души, или 18,3%.

Фигура № 2 : Регистрирани безработни лица с право на обезщетение, разпределени по размер на ПОБ и по пол, през 2012 г.

През 2012 г. в структурата на безработните лица с право на парично обезщетение има промяна в сравнение с 2011 г. Като абсолютни стойности безработните от всички степени на образование се характеризират с нарастване на броя. Делът на лицата с основно и по-ниско образование, които са с най-висок коефициент на безработица през 2012 г., е нараснал с 15,8% в сравнение с 2011 г. С по-малък темп нарасна броят на безработните със средно образование (9,3%) и на тези с висше образование (8,5%). Това показва, че в условията на икономическа криза по-високата степен на образование осигурява по-големи възможности за професионална реализация. Лицата с основно образование изпитват сериозни затруднения да се реализират на пазара на труда спрямо тези с по-висока степен на образование.

В зависимост от **осигурителния стаж** най-много са безработните с осигурителен стаж до 3 години. Те са общо 30 114 бр., или 25,6%. Въпреки че те най-малко време получават парично обезщетение (4 месеца), те са най-многобройната група. Това показва, че липсата на професионален опит се оказва сериозна трудност при намирането на работа и в същото време увеличава риска от оставане без работа. Другата рискова група са хората с много стаж, които трудно се преквалифицират и трудно намират нова работа. Регистрираните безработни с право на обезщетение със стаж над 25 години са 25 037 бр., или 21,3%.

Средномесечно през 2012 г. **новорегистрираните безработни с право на обезщетение** са 17 572 лица. В сравнение с 2011 г., когато са били 15 784, са се увеличили с 11,3%. Средно за годината делът на жените е бил 54,1%, а на мъжете - 45,9%. Най-много безработни с право на обезщетение са се регистрирали през м. януари (23 011) и през м. октомври (20 896), а най-малко през - м. февруари (13 629) и м. август (13 648), като резултат от сезонната заетост.

Средно за годината са **прекратени обезщетенията** на 18 139 безработни лица, което е с 4,4% повече от 2011 г. Най-много прекратени обезщетения има през месеците май (19 380) и ноември (19 332), а най-малко са прекратени през януари (16 413). Въпреки че от началото на 2011 г. не се отпускат парични **обезщетения за дълготрайна безработица**, продължават да се изплащат отпуснатите до края на 2010 г. Средногодишно през 2012 г. се е изплащало такова обезщетение на 646 лица, от които 67,6% са жени. Най-много са изплатените обезщетения през месеците януари и февруари – съответно 1 126 и 1 052 броя.

ТРУДОВИ ЗЛОПОЛУКИ

С рамковата Директива 89/391/ЕИО относно мерките за насърчаване подобряването на безопасността и здравето на работниците, на работното място се въвежда задължението работодателите да водят списък на трудовите злополуки, в резултат на които работникът е бил неработоспособен в продължение на повече от три дни, и в съответствие с националното законодателство и/или практика да изготвят отчети за трудовите злополуки, при които са пострадали техни работници (член 9(1), букви в/ и г/).

На тази основа през 1990 г. стартира проектът за Европейска статистика на трудовите злополуки (ЕСТЗ), чиято цел е хармонизиране на данните, използвани за регистриране на трудовите злополуки. През 2001 г. Евростат и ГД “Трудова заетост, социални въпроси и приобщаване” публикуваха “Европейска статистика на трудовите злополуки – методология – версия 2001 г.”. България хармонизира статистическата си система за трудовите злополуки в периода 2000-2002 г., непосредствено след приемането на окончателния вариант на методологията и внедряването ѝ в държавите членки на ЕС през 2001 г. Данните за трудовите злополуки за 2004 г., които България изпраща на Евростат през 2006 г., напълно отговарят на европейската методология и са сравними с тези на другите страни от съюза.

В периода 2001-2010 г. събирането на данни не е нормативно регламентирано от законодателството на ЕО. Държавите-членки на доброволна основа редовно изпращат статистически данни за трудовите злополуки на Комисията (Евростат). Събраните статистически данни за трудовите злополуки, достигнатата степен на хармонизация и качество на информацията дават основание през 2008 г. тази дейност да бъде нормативно регламентирана в ЕО.

В Регламент (ЕО) № 1338/2008 на Европейския парламент и на Съвета от 16 декември 2008 г. относно статистиката на Общността в областта на общественото здраве и здравословните и безопасни условия на труд (наричан по-долу Рамковият регламент), в член 2 и приложение IV са определени задължения за предоставяне на Комисията (Евростат) на статистически данни относно трудовите злополуки. Статистическите данни се предоставят годишно и се изпращат не по-късно от 18 месеца след края на референтната година (отчетния период).

С Регламент (ЕС) № 349/2011 на Комисията (наричан по-долу Регламентът за ЕСТЗ), приет на 11 април 2011 г., се прилага Рамковият регламент относно статистиката в областта на трудовите злополуки и се дефинират променливите, определенията и класификациите. Референтният период е **календарната година**, през която на компетентните национални органи е **съобщено за злополуките**.

Европейската статистика за трудовите злополуки (ЕСТЗ) прилага нова методология – версия 2012 г.

1. Състояние на трудовия травматизъм през 2011 г.

С приемането на Регламент (ЕС) № 349/2011 на Комисията за прилагане на Регламент (ЕО) № 1338/2008 на Европейския парламент и на Съвета се внасят промени в методологията за статистика на трудовите злополуки. Референтният период, за който се отнасят статистическите данни за трудовите злополуки до 2010 г., е календарната година през която злополуките са **станали**, а от 2011 г. – календарната година, през която злополуките са **съобщени** на компетентния национален орган. За България това е Националният осигурителен институт.

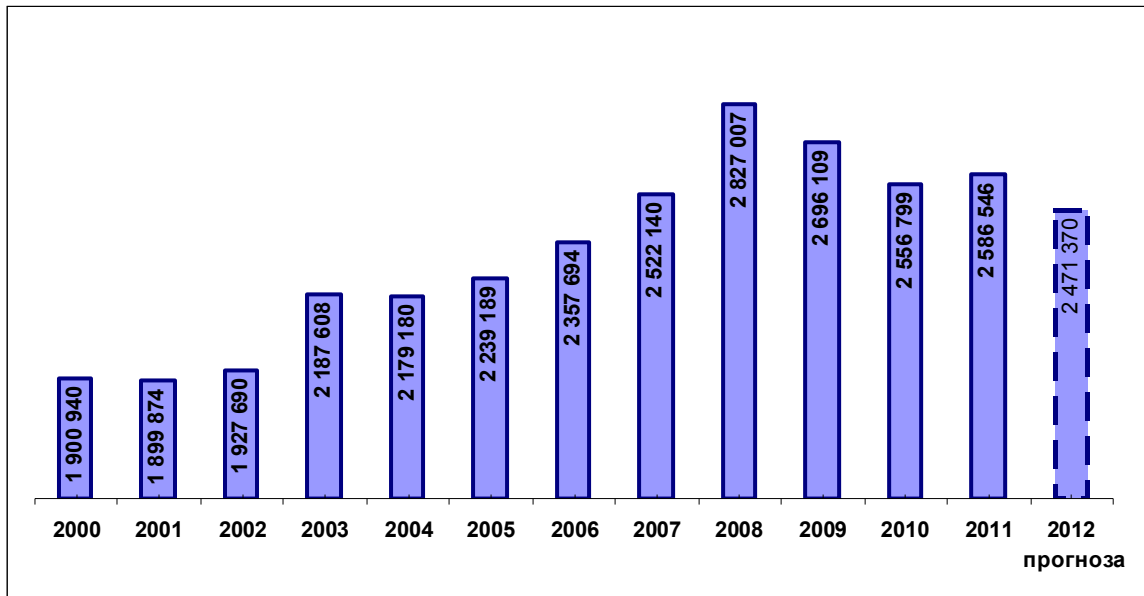
Съгласно КСО, всяка трудова злополука може да се декларира пред ТП на НОИ в срок една година от събитието, поради което статистическата информация за трудовите злополуки с окончателни данни се изготвя една година по-късно.

По окончателните данни от декларираните 3 105 злополуки през 2011 г., за трудови са приети общо 2 891. От тях, 1 злополука е станала през 2009 г., 81 – през 2010 г. и 2 809 – през 2011 г.

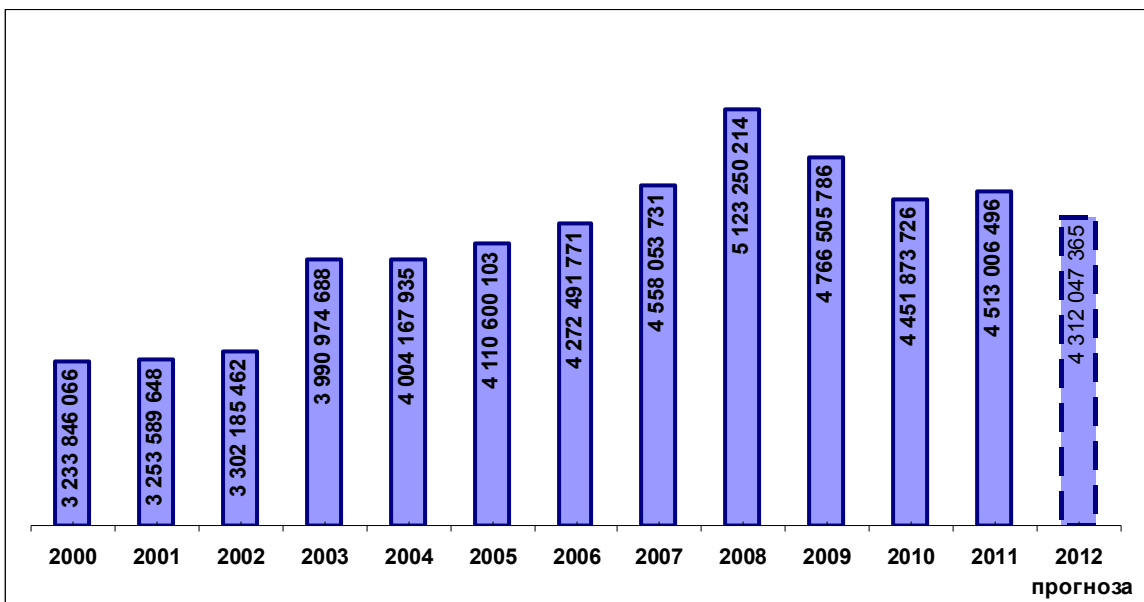
Трудовите злополуки по чл. 55, ал. 1 от Кодекса за социално осигуряване, т. е. станали на самото работно място, през време и по повод на извършваната работа и при всяка работа, извършвана в интерес на предприятието, когато са причинили неработоспособност или смърт, са 2 384 бр., което представлява 82,5% от общия брой трудови злополуки.

Смъртните трудови злополуки са общо 116 бр., а инвалидните - 82 бр.

През 2011 г. по данни на Националния осигурителен институт, средносписъчният брой на осигурените лица за осигурителните рискове трудова злополука и професионална болест е 2 586 546. Отработени са 4 513 006 496 човекочаса. Осигурените лица са с 29 747 души, а отработените човекочаса с 61 132 770 повече, спрямо предходната година.

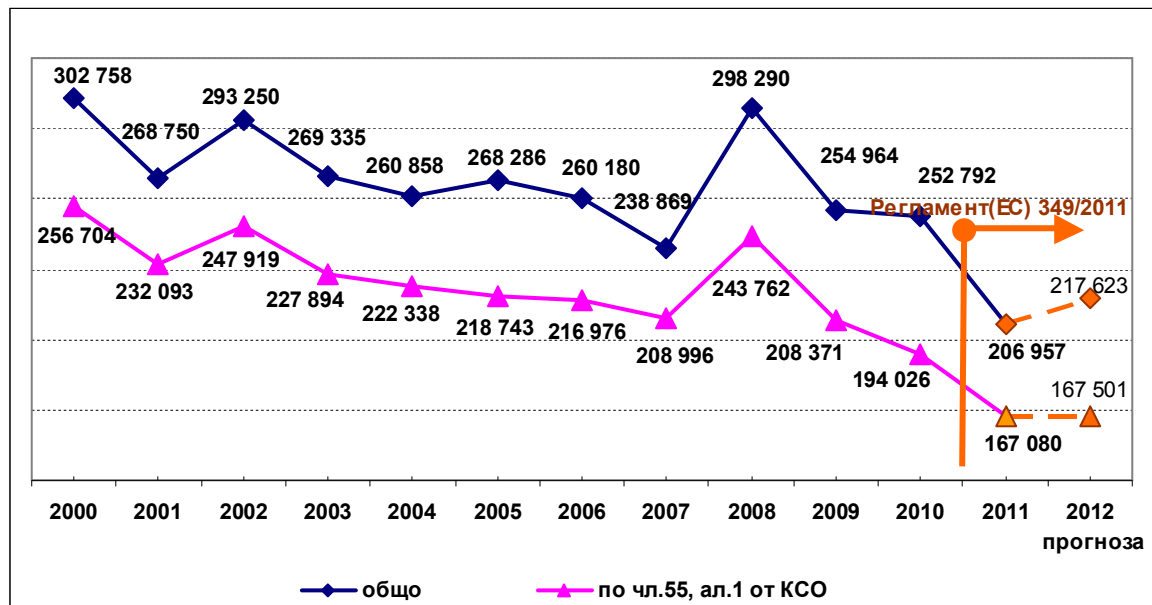
Фигура № 3 : Средносписъчен брой на наетите/осигурените лица

Фигура № 4 : Отработени човекочасове

Годишният фонд работно време на един осигурен при 8-часов работен ден е 226,5 дни за 2008 г., 221,0 дни за 2009 г., 217,6 дни за 2010 г. и 218,1 дни за 2011 г.

Загубени са общо 206 957 календарни дни от трудови злополуки, като спрямо 2010 г. те са намалели с 45 835 дни.

Фигура № 5 : Загубени календарни дни от трудови злополуки

Поради трудови злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО през 2011 г. са загубени 167 080 календарни дни, което представлява 80,7% от общия брой загубени календарни дни.

Стойностите на показателите на трудовите злополуки за 2011 г. общо за страната са:

- Коефициент на честота $K_{\text{ч}} = 1,12$ (0,92)*
(брой трудови злополуки на 1 000 осигурени);
- Индекс на честота $I_{\text{ч}} = 0,64$ (0,53)*
(брой трудови злополуки на 1 млн. отработени човекочаса);
- Коефициент на тежест $K_{\text{т}} = 0,080$ (0,065)*
(загубени календарни дни от трудови злополуки, на един осигурен);
- Индекс на тежест $I_{\text{т}} = 46$ (37)*
(загубени календарни дни от ТЗ на 1 млн. отработени човекочаса);

Конкретните стойности на показателите на трудовите злополуки общо за страната за 2011 г. спрямо 2010 г. се променят, както следва:

- $K_{\text{ч}}$ е намален с 0,09 (0,04) пункта;
- $I_{\text{ч}}$ е намален с 0,05 (0,02) пункта;
- $K_{\text{т}}$ е намален с 0,019 (0,011) пункта;
- $I_{\text{т}}$ е намален с 11 (7) пункта.

2. Трудови злополуки през 2011 г. по регионален признак

Разпределението на трудовите злополуки по региони показва допуснатите трудови злополуки в предприятията, регистрирани като осигурители в съответното ТП на НОИ.

През 2011 г. най-голям е **абсолютният брой на трудовите злополуки** в София-град – 898 бр., Пловдив – 279 бр., Варна – 264 бр., Стара Загора – 190 бр., Бургас – 128 бр., Велико Търново – 108 бр. и Русе – 103 бр., което представлява 68,1% от общия брой на злополуките.

* Забележка: Числата в скобите показват стойностите на показателите на трудовите злополуки по чл.55, ал.1 от КСО.

Осигурените лица за трудова злополука и професионална болест в тези региони са съответно 64,1% от общия брой на осигурените лица за този риск. Най-малко трудови злополуки са регистрирани в ТП на НОИ – Видин и Кърджали, съответно 8 и 19 случая.

Най-много **смъртни трудови злополуки** са станали в София-град – 24 бр., Стара Загора – 12 бр., Пловдив – 11 бр., Варна, Пазарджик и Сливен – по 7 бр., Русе и Шумен – по 5 бр., Добрич и Разград – по 4 бр. В три ТП на НОИ – Видин, Перник и Силистра няма регистрирани смъртни трудови злополуки.

Най-много трудови злополуки, **причинили инвалидност** са станали в Пловдив – 17 бр., Варна – 9 бр., Русе, София-град и Стара Загора – по 8 бр. В осем ТП на НОИ – Видин, Габрово, Кърджали, Ловеч, Монтана, Смолян, Хасково и Ямбол не са регистрирани трудови злополуки, довели до инвалидност.

3. Разпределение на трудовете злополуки през 2011 година по икономически дейности

Разпределението на трудовете злополуки за 2011 г. се извършва по йерархичните равнища в сектор и раздел на Класификацията на икономическите дейности – версия 2008, за краткост наричана КИД-2008.

Съпоставяйки показателите на трудовете злополуки **по сектори** на КИД-2008 спрямо общите за страната, като най-проблемен и през 2011 г. е сектор “Добивна промишленост” с най-високи показатели за честота и тежест. Показателите за честота и тежест са около 4-5 пъти над средните за страната. В сектора са работили 1,3% от осигурените лица за трудова злополука и професионална болест и са допуснати 173 трудови злополуки или 6,0% от всички случаи.

Високи са показателите на трудови злополуки и в секторите “Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива”, “Доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване”, “Строителство” и “Транспорт, складиране и пощи”. През 2011 г. в тях са работили около 15,2% от осигурените лица и са допуснати общо 778, или 26,9% от всички трудови злополуки.

В сектор “Преработваща промишленост”, обхващащ 24 икономически дейности на КИД-2008, през 2011 г. са работили около 22,5% от осигурените лица и са регистрирани и признати най-много трудови злополуки в абсолютен брой – 769, или 26,6% от всички трудови злополуки. Следват секторите “Транспорт, складиране и пощи” – 325 бр., “Строителство” – 292 бр., “Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети” – 227 бр., “Държавно управление” – 198 бр., “Хуманно здравеопазване и социална работа” – 175 бр. и “Образование” – 146 бр. Трудовите злополуки, отчетени в тези сектори са 47,1% от общия брой.

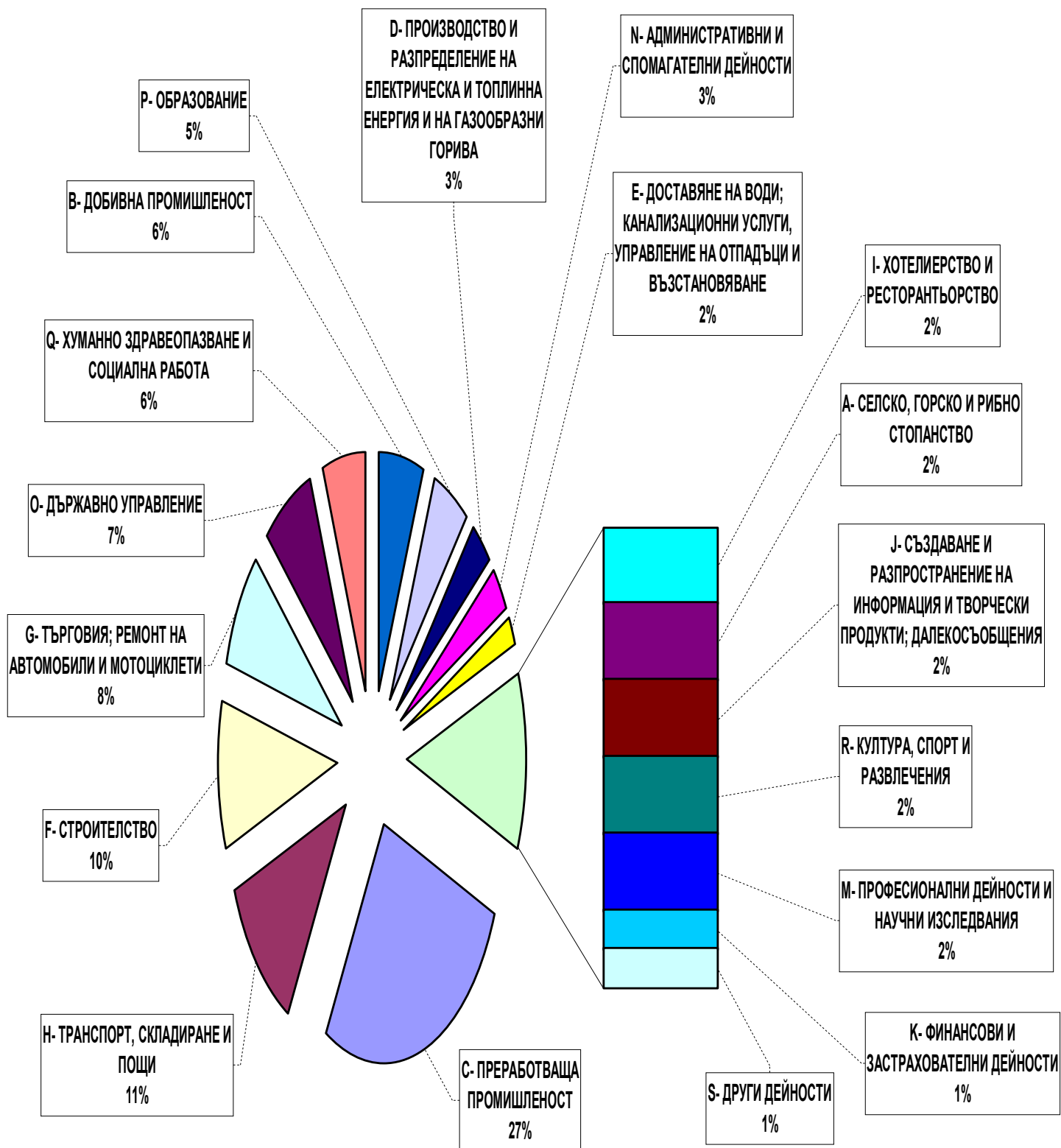
Най-много смъртни трудови злополуки са регистрирани в секторите “Транспорт, складиране и пощи” – 26 бр., “Строителство” – 23 бр., “Преработваща промишленост” – 19 бр., “Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети” – 15 бр., “Селско, горско и рибно стопанство” – 7 бр., “Добивна промишленост” – 6 бр., “Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива” и “Административни и спомагателни дейности” по 4 бр.

Коефициентът на честота на смъртните трудови злополуки (брой смъртни трудови злополуки на 10 000 осигурени) през 2011 г. общо за страната е 0,45. В 5 сектора този коефициент е над общия за страната. Най-висок е в секторите “Добивна промишленост” – 1,83, “Транспорт, складиране и пощи” – 1,68 и “Строителство” – 1,44.

Под средните за страната са 11 сектора, като най-малък е коефициентът в “Образование” – 0,06, “Професионални дейности и научни изследвания” – 0,12, “Хуманно здравеопазване и социална работа” – 0,16 и “Държавно управление” – 0,17.

Таблица № 6 : Трудови злополуки през 2011 г. по сектори на Класификация на икономическите дейности (КИД-2008)

Наименование на позицията	Код по КИД - 2008 г.	Среден списъчен брой на осигурените лица	Отработени човеко-часове	ТРУДОВИ ЗЛОПОЛУКИ - 2011								ПОКАЗАТЕЛИ							
				Трудови злополуки (бр.)		в т.ч. трудови злополуки предизвикали:				Загубени календарни дни от трудови злополуки (бр.)		Коефициент на честота К _ч		Коефициент на тежест К _т		Индекс на честота И _ч		Индекс на тежест И _т	
				общо	по чл. 55, ал. 1от КСО	смърт		инвалидност		общо	по чл. 55, ал. 1от КСО	общо	по чл. 55, ал. 1от КСО	общо	по чл. 55, ал. 1от КСО	общо	по чл. 55, ал. 1от КСО	общо	по чл. 55, ал. 1от КСО
						общо	по чл. 55, ал. 1от КСО	общо	по чл. 55, ал. 1от КСО										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
ЗА СТРАНАТА		2586546	4513006496	2891	2384	116	94	82	74	206957	167080	1,12	0,92	0,080	0,065	0,64	0,53	46	37
СЕЛСКО, ГОРСКО И РИБНО СТОПАНСТВО	A	70267	123183168	68	55	7	6	3	3	5598	4428	0,97	0,78	0,080	0,063	0,55	0,45	45	36
ДОБИВНА ПРОМИШЛЕНОСТ	B	32758	61438088	173	163	6	6	2	2	12250	11605	5,28	4,98	0,374	0,354	2,82	2,65	199	189
ПРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕНОСТ	C	581037	1049506268	769	681	19	16	39	37	58889	51399	1,32	1,17	0,101	0,088	0,73	0,65	56	49
ПРОИЗВОДСТВО И РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЕЛЕКТРИЧЕСКА И ТОПЛИННА ЕНЕРГИЯ И НА ГАЗООБРАЗНИ ГОРИВА	D	38006	74232443	90	76	4	2	0	0	6800	5588	2,37	2,00	0,179	0,147	1,21	1,02	92	75
ДОСТАВЯНЕ НА ВОДИ; КАНАЛИЗАЦИОННИ УСЛУГИ, УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИ И ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ	E	39871	76008888	71	64	1	1	3	3	5082	4872	1,78	1,61	0,127	0,122	0,93	0,84	67	64
СТРОИТЕЛСТВО	F	160057	263846147	292	278	23	19	14	12	24427	23970	1,82	1,74	0,153	0,150	1,11	1,05	93	91
ТЪРГОВИЯ; РЕМОНТ НА АВТОМОБИЛИ И МОТОЦИКЛЕТИ	G	441181	748484648	227	193	15	11	8	7	15593	12451	0,51	0,44	0,035	0,028	0,30	0,26	21	17
ТРАНСПОРТ, СКЛАДИРАНЕ И ПОЩИ	H	154723	274159386	325	277	26	25	5	5	19289	15742	2,10	1,79	0,125	0,102	1,19	1,01	70	57
ХОТЕЛИЕРСТВО И РЕСТОРАНТЪОРСТВО	I	142353	218755173	71	57	0	0	1	1	4639	3790	0,50	0,40	0,033	0,027	0,32	0,26	21	17
СЪЗДАВАНЕ И РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ТВОРЧЕСКИ ПРОДУКТИ; ДАЛЕКОСЪОБЩЕНИЯ	J	69146	127370267	54	42	2	1	0	0	3241	2145	0,78	0,61	0,047	0,031	0,42	0,33	25	17
ФИНАНСОВИ И ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ	K	86010	155886273	32	15	0	0	1	0	1287	429	0,37	0,17	0,015	0,005	0,21	0,10	8	3
ОПЕРАЦИИ С НЕДВИЖИМИ ИМОТИ	L	29460	46532965	14	11	1	0	1	0	1008	682	0,48	0,37	0,034	0,023	0,30	0,24	22	15
ПРОФЕСИОНАЛНИ ДЕЙНОСТИ И НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ	M	83664	139674451	44	34	1	1	0	0	2842	2237	0,53	0,41	0,034	0,027	0,32	0,24	20	16
АДМИНИСТРАТИВНИ И СПОМАГАТЕЛНИ ДЕЙНОСТИ	N	103340	176625362	81	71	4	2	0	0	2809	2118	0,78	0,69	0,027	0,020	0,46	0,40	16	12
ДЪРЖАВНО УПРАВЛЕНИЕ	O	178789	315060437	198	110	3	2	3	2	14121	7339	1,11	0,62	0,079	0,041	0,63	0,35	45	23
ОБРАЗОВАНИЕ	P	162866	298316944	146	95	1	1	0	0	11156	6780	0,90	0,58	0,068	0,042	0,49	0,32	37	23
ХУМАННО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И СОЦИАЛНА РАБОТА	Q	127170	221574696	175	109	2	0	1	1	13206	7538	1,38	0,86	0,104	0,059	0,79	0,49	60	34
КУЛТУРА, СПОРТ И РАЗВЛЕЧЕНИЯ	R	34838	61036258	45	38	0	0	1	1	3681	3085	1,29	1,09	0,106	0,089	0,74	0,62	60	51
ДРУГИ ДЕЙНОСТИ	S	49839	79095142	16	15	1	1	0	0	1039	882	0,32	0,30	0,021	0,018	0,20	0,19	13	11
ДЕЙНОСТИ НА ДОМАКИНСТВА КАТО РАБОТОДАТЕЛИ; НЕДИФЕРЕНЦИРАНИ ДЕЙНОСТИ НА ДОМАКИНСТВА ПО ПРОИЗВОДСТВО НА СТОКИ И УСЛУГИ ЗА СОБСТВЕНО ПОТРЕБЛЕНИЕ	T	94	144959	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,000	0,000	0,00	0,00	0	0
ДЕЙНОСТИ НА ЕКСТЕРИТОРИАЛНИ ОРГАНИЗАЦИИ И СЛУЖБИ	U	1077	2074533	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,00	0,000	0,000	0,00	0,00	0	0

Фигура № 6 : Разпределение на общия брой трудови злополуки, декларирани през 2011 г. по сектори на Класификация на икономическите дейности - 2008 (КИД - 2008)

В секторите “Преработваща промишленост”, “Строителство” и “Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети” са допуснати най-голям брой трудови злополуки, довели до инвалидност, съответно 39, 14 и 8 бр.

При съпоставяне на данните за трудовите злополуки **по икономически дейности**, най-много трудови злополуки са станали в “Държавно управление” – 198 бр., от които 110 случая са станали на работното място или при работа в интерес на предприятието, “Сухопътен транспорт” – 175 бр., “Хуманно здравеопазване” – 155 бр., “Образование” – 146 бр. и “Строителство на сгради” – 125 бр.

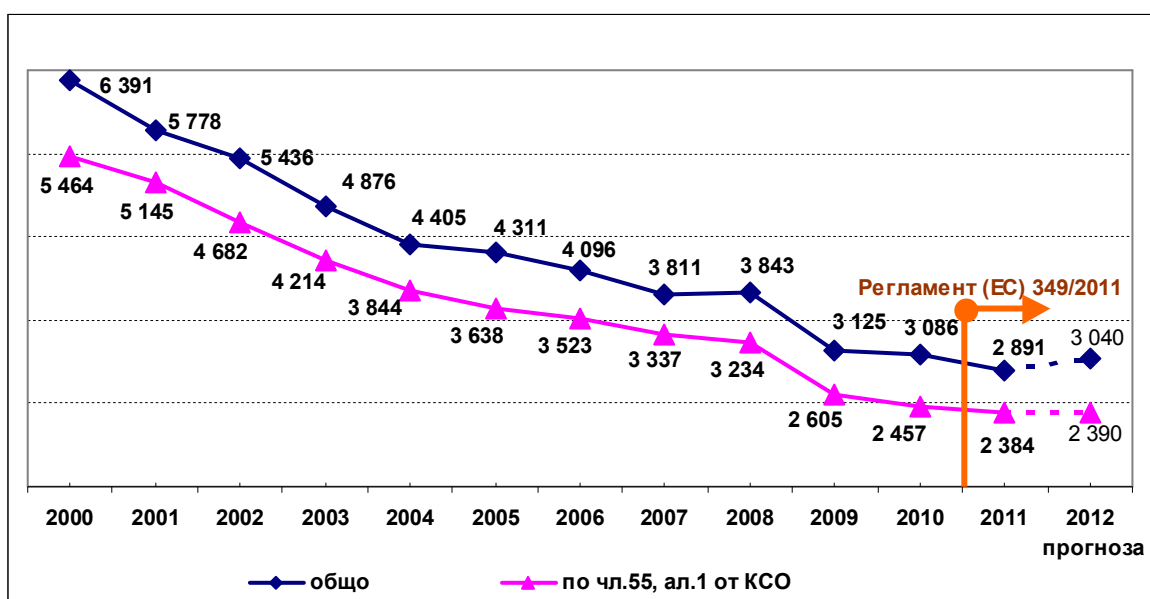
Инвалидните трудови злополуки са най-много в “Строителство на сгради” – 10 бр., “Търговия на едро, без търговията с автомобили и мотоциклети”, “Производство на изделия от други неметални минерални суровини”, “Производство на метални изделия, без машини и оборудване” - по 5 случая, “Сухопътен транспорт”, “Производство на дървен материал и изделия от дървен материал и корк, без мебели; производство на изделия от слама и материали за плетене” и “Производство на основни метали” - по 4 злополуки.

Най-високи общи **показатели за честота (Кч; Ич)** са в икономическите дейности “Добив на метални руди” (Кч – 11,73; Ич – 6,31), “Спомагателни дейности в добива” (Кч – 5,49; Ич – 3,33), “Добив на въглища” (Кч – 4,27; Ич – 2,23), “Воден транспорт” (Кч – 3,87; Ич – 4,40) и “Артистична и творческа дейност” (Кч – 3,63; Ич – 2,04).

Почти в същите дейности са и най-високи общите **показатели за тежест (Кт; Ит)** – “Добив на метални руди” (Кт – 0,577; Ит – 310), “Спомагателни дейности в добива” (Кт – 0,511; Ит – 309), “Добив на въглища” (Кт – 0,399; Ит – 208), “Воден транспорт” (Кт – 0,328; Ит – 373) и “Строителство на съоръжения” (Кт – 0,195; Ит – 110).

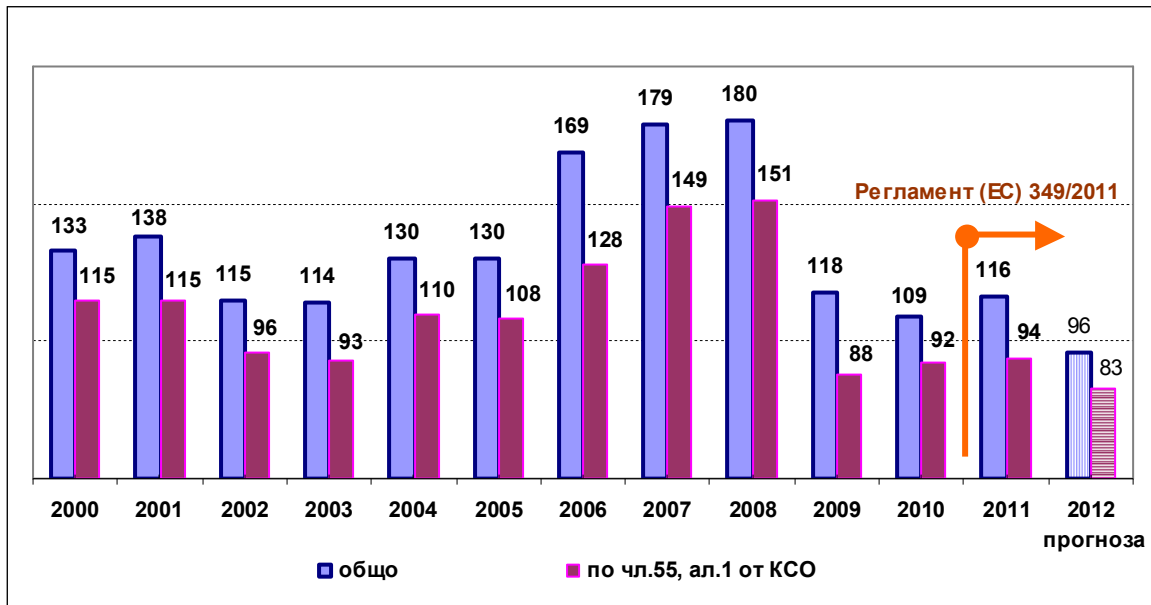
4. Сравнение на показателите на трудовите злополуки през периода 2000-2011 г.

Динамиката на окончателните стойности на показателите на трудовите злополуки за периода от 2000 до 2011 г., както и на предварителните данни за 2012 г. е представена в графичен вид. Стойностите за 2012 г. са прогнозни, изчислени на база разполагаемите оперативни данни от информационната система на НОИ. Както за 2011 г., така и за 2012 г., те са изчислени по брой декларираните злополуки за календарната година, съгласно действащия Регламент (ЕС) 349/2011. През 2012 г. се очаква да се отчете увеличение на общия брой трудови злополуки и намаление на смъртните трудови злополуки.

Фигура № 7 : Трудови злополуки

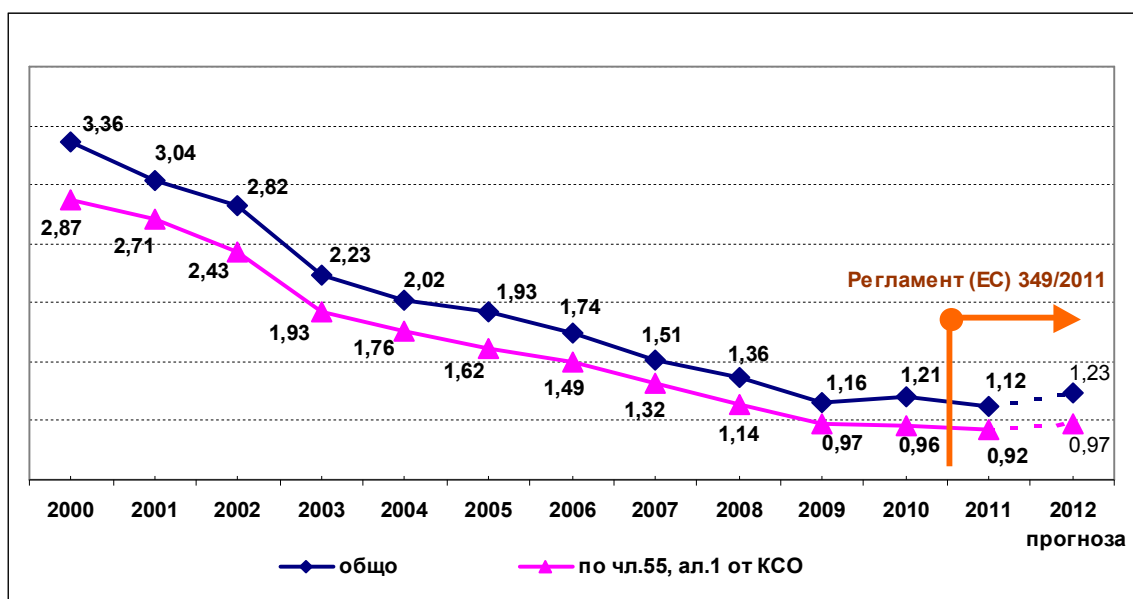

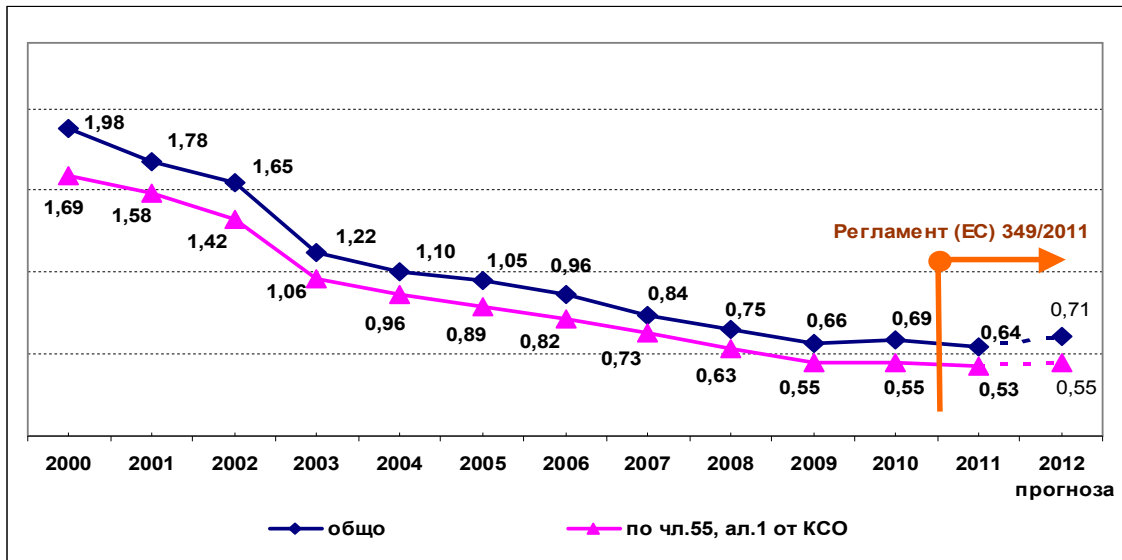
Фигура № 8 : Смъртни трудови злополуки

Показателите за честота и тежест на трудовете злополуки са изчислени и представени графично в два разреза. Първият е общо за всички трудови злополуки, а вторият – за злополуките, станали при обстоятелствата, определени в чл. 55, ал. 1 от КСО.

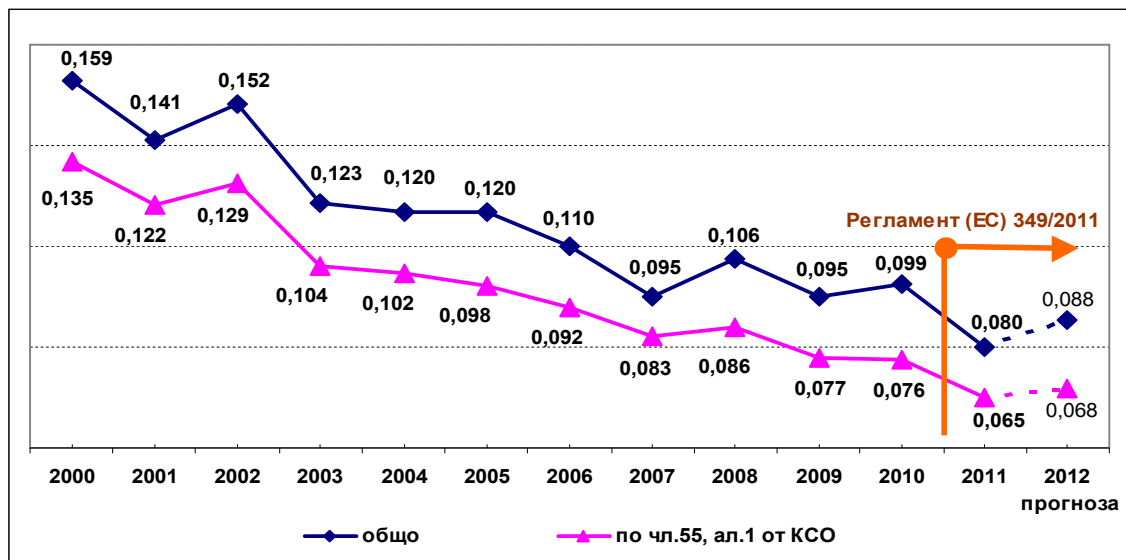
Съпоставянето на окончателната информация за трудовете злополуки за периода 2006-2011 г. показва, че стойностите на показателите, характеризиращи трудовия травматизъм за честота и тежест до 2009 г., намаляват. През 2010 г. коефициентът на честота спрямо 2009 г. се е увеличил с 0,05 пункта, а индекса на честота - с 0,03 пункта. В сравнение с 2010 г. през 2011 г., показателите за честота намаляват – коефициентът на честота намалява с 0,09 пункта, а индексът на честота - с 0,05 пункта. Коефициентът на тежест е намалял с 0,019 пункта, а индексът - с 11 пункта. Очаква се през 2012 г. тези показатели да се увеличават.

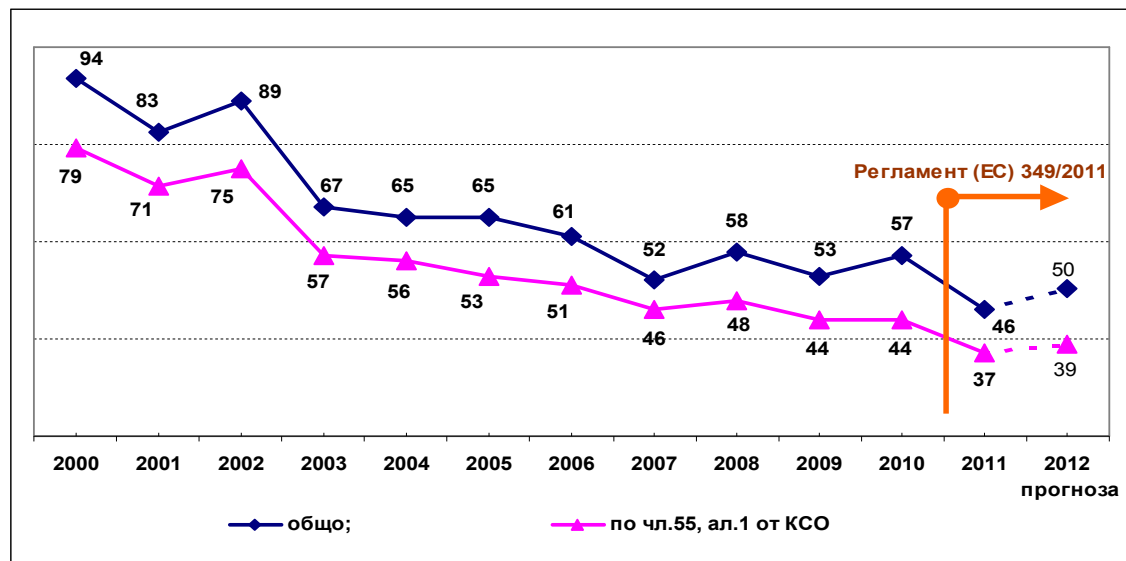
Фигура № 9 : Коефициент на честота Кч
(брой трудови злополуки на 1000 наети/осигурени лица)

Фигура № 10 : Индекс на честота Ич
(брой трудови злополуки на 1 млн. отработени човекочасове)

Фигура № 11 : Коэффициент на тежест Кт
(брой загубени календарни дни на 1 нает/осигурен)

Фигура № 12 : Индекс на тежест Ит
(брой загубени календарни дни на 1 млн. отработени човекочасове)

5. Трудови злополуки през 2012 г.

През 2012 г. в Националния осигурителен институт са регистрирани 3 250 декларации за трудови злополуки. От тях признати за трудови са 3 040 злополуки, от които 2 390 са станали на работното място. Смъртните трудови злополуки са 96 бр., а довелите до инвалидност – 40 бр. Загубените календарни дни от трудови злополуки са общо 199 886 бр.

Разпределението на трудовете злополуки по икономически сектори показва, че 24% от тях са станали в “Преработваща промишленост”, 11% в “Транспорт, складиране и пощи”, 10% в “Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети”, 9% в “Държавно управление”, 8% в “Строителство”, 6% в “Хуманно здравеопазване и социална работа”, и по 5% в “Добивна промишленост” и “Образование”.

Най-много смъртни трудови злополуки са станали в секторите “Преработваща промишленост” – 24 бр., “Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети” – 18 бр., “Транспорт, складиране и пощи” – 13 бр., “Строителство” – 12 бр. и “Селско, горско и рибно стопанство” – 9 бр.

От довелите до инвалидност 40 трудови злополуки, 14 бр. са регистрирани в сектор “Преработваща промишленост”, 6 бр. в “Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети”, в “Строителство” – 4 бр. и др. В седем сектора не са допуснати трудови злополуки, довели до инвалидност.

ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ И ОСИГУРИТЕЛЕН ДОХОД ПРЕЗ 2012 Г.

Размерът на осигурителните вноски за ДОО и ДЗПО се определя в Кодекса за социално осигуряване. В него са регламентирани размерите на осигурителните вноски по фондове и категории осигурени лица, както и участието на държавата при набирането на средствата за фонд “Пенсии” чрез трансфер в размер 12 на сто върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година.

Размерите на осигурителните вноски за фонд “Пенсии” за 2012 г. останаха непроменени. Разпределението на **осигурителните вноски за ДОО по фондове** е както следва:

- За фонд “Пенсии”:
  - за лицата, родени **преди 1 януари 1960 г.**:
    - 17,8 на сто за работещите при условията на III категория труд, като 7,9 на сто е за сметка на осигурения и 9,9 на сто за сметка на осигурителя;
    - 20,8 на сто за работещите при условията на I и II категория труд и за тези по чл.4, ал.1, т. 4 и чл. 69а от КСО, както и за следователите по Закона за съдебната власт. Разпределението е 12,9 на сто за осигурителя и 7,9 на сто за осигуреното лице.
  - за лицата, родени **след 31 декември 1959 г.**:
    - 12,8 на сто за работещите при условията на III категория труд, като за сметка на осигурителя е 7,1 на сто и за осигуреното лице – 5,7 на сто;
    - 15,8 на сто за работещите при условията на I и II категория труд и за тези по чл. 4, ал. 1, т. 4 и чл. 69а от КСО, както и за следователите по Закона за съдебната власт. Размерът на вноската за сметка на осигурителя е 10,1 на сто, а за сметка на осигурения – 5,7 на сто.
- За фонд “Общо заболяване и майчинство” – 3,5 на сто;
- За фонд “Безработица” – 1,0 на сто;
- За фонд “Трудова злополука и професионална болест” размерът на осигурителната вноска е диференциран в пет степени от 0,4 до 1,1 на сто според нивото на риска по групи основни икономически дейности:

- 0,4% за първо ниво на риска;
- 0,5% за второ ниво на риска;
- 0,7% за трето ниво на риска;
- 0,9% за четвърто ниво на риска;
- 1,1% за пето ниво на риска.
- За **фонд “Гарантирани вземания на работниците и служителите”** през 2012 г. не се внасят осигурителни вноски, съгласно Закона за бюджета на ДОО за 2012 г.
- За **допълнително задължително** пенсионно осигуряване в **професионален фонд**:
  - 12% за лицата, работещи при условията на I категория труд;
  - 7% за лицата, работещи при условията на II категория труд.
- За **допълнително задължително** пенсионно осигуряване в **универсален пенсионен фонд** – 5 на сто и разпределението между осигурител и осигурено лице съответно е 2,8 на сто и 2,2 на сто.

Осигурителните вноски за фондовете “Общо заболяване и майчинство” и “Безработица” през 2012 г. се разпределят между осигурител и осигурен в съотношение 60:40.

Осигурителните вноски за различните **категории осигурени лица**, определени в чл. 6 от КСО, са следните:

- За **работниците и служителите**, работещи при условията на **трета категория труд** – 22,3 на сто, плюс диференцирания размер на вноската за трудова злополука и професионална болест.
- За **работниците и служителите**, работещи при условията на **първа и втора категория труд** – 25,3 на сто, плюс диференцирания размер на вноската за трудова злополука и професионална болест. За тази категория лица работодателят внася в професионален пенсионен фонд 12 на сто за първа и 7 на сто за втора категория труд за допълнително задължително пенсионно осигуряване.
- **Държавните служители**, съдиите, прокурорите, следователите, държавните съдебни изпълнители, съдиите по вписванията и съдебните служители, членове на Висшия съдебен съвет и инспектората към ВСС, а от 01.09.2012 г. и кандидатите за младши съдии и младши прокурори по Закона за съдебната власт – 22,3 на сто и диференцирания размер на вноската за трудова злополука и професионална болест.
- За **кадровите военнослужещи** по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България, държавните служители по Закона за Министерството на вътрешните работи и Закона за изпълнение на наказанията и Закона за Държавна агенция “Национална сигурност”, както и лицата по чл. 69, ал. 5 от КСО – 25,3 на сто, плюс диференцирания размер на вноската за трудова злополука и професионална болест.
- Осигурителната вноска за **учителите** е в размер **26,6** на сто плюс диференцирания размер на вноската за трудова злополука и професионална болест. От тази вноска изцяло за своя сметка работодателят внася 4,3 на сто в Учителския пенсионен фонд.
- **Членовете на кооперации**, работещи без трудови правоотношения в кооперацията, се осигуряват за всички осигурени социални рискове, без безработица. Размерът на осигурителната вноска за тях е **21,3** на сто, плюс диференцирания размер на вноската за трудова злополука и професионална болест.
- Работниците и служителите, наети на работа при един работодател за **не повече от 5 работни дни** (40 часа) през календарния месец или наети на работа при повече работодатели – при всеки от тях за не повече от 5 работни дни (40 часа) през

календарния месец, се осигуряват само за инвалидност, старост и смърт и за трудова злополука и професионална болест. Размерът на осигурителната вноска е **17,8** на сто плюс диференцирания размер на вноската за трудова злополука и професионална болест.

- Осигурителната вноска за **самоосигуряващите** се лица, избрали да се осигуряват само за пенсия, е **17,8** на сто и е изцяло за тяхна сметка. Ако се осигуряват и за общо заболяване и майчинство, тя е **21,3** на сто.
- За лицата, регистрирани като **упражняващи свободна професия и/или занаятчийска дейност, земеделски производители и тютюнопроизводители**, както и за упражняващите трудова дейност като **еднолични търговци, собственици или съдружници в търговски дружества и физическите лица - членове на неперсонифицирани дружества**, осигурителната вноска е изцяло за тяхна сметка и се дължи авансово: върху месечен осигурителен доход между минималния и максималния месечен размер на дохода, определен със ЗБДОО за съответната година. Тя е в размер 17,8 на сто, а когато се осигуряват и за общо заболяване и майчинство – 21,3 на сто.
- **Морските лица** задължително се осигуряват за своя сметка за общо заболяване, майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост, смърт, трудова злополука и професионална болест. Осигурителните вноски се дължат в размерите за фондовете върху избран месечен осигурителен доход между минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица и максималния месечен размер на осигурителния доход, определен със Закона за бюджета на ДОО за съответната година. Размерът на осигурителната вноска е 21,3 на сто (24,3 на сто за работещите при условията на I и II-ра категория труд). По свое желание могат да се осигуряват и за безработица.
- Размерът на осигурителната вноска за **работещите без трудово правоотношение** е само за фонд “Пенсии” и е в размер 17,8 на сто. Разпределя се съответно 9,9 на сто за осигурител и 7,9 на сто за осигурено лице.
- **Съпрузите на** лицата, регистрирани като упражняващи свободна професия и/или занаятчийска дейност, както и на регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители, когато с тяхно съгласие участват в упражняваната от тях трудова дейност, могат да се осигуряват по свое желание и за своя сметка за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт и за общо заболяване и майчинство, ако не са осигурени на друго основание (в сила от 01.08.2012 г.).

Осигурителната вноска:

- за съпрузите на лицата, регистрирани като упражняващи свободна професия и/или занаятчийска дейност, се дължи върху минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица и е в размер 21,3 на сто;
- за съпрузите на лицата, регистрирани като земеделски производители и тютюнопроизводители, се дължи върху минималния осигурителен доход за регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители и е в размер 21,3 на сто.

➤ Осигурителните вноски за **работниците и служителите по трудови и служебни правоотношения и приравнените към тях**, се дължат върху получените, включително начислените и неизплатените брутни месечни възнаграждения или неначислените месечни възнаграждения, но не по-малко от минималния месечен осигурителен доход по икономически дейности и групи професии.

➤ За лицата, работещи без трудови правоотношения (**граждански договори**), осигурителните вноски се внасят, върху получените възнаграждения след приспадане на разходите за дейността.

➤ **Самоосигуряващите** се лица внасят осигурителни вноски за своя сметка върху избран осигурителен доход **между 420 и 2000 лв.** и годишно върху доходите по данъчната

декларация. Родените след 31.12.1959 г. дължат осигурителни вноски и за универсален пенсионен фонд. **Минималният месечен размер на осигурителния доход** за самоосигуряващите се лица зависи от облагаемия им доход за 2010 г. от дейността като самоосигуряващо се лице, деклариран в годишната данъчна декларация, и е диференциран както следва:

- до 5400 лв. – 420 лв.;
- от 5400,01 лв. до 6500 лв. – 450 лв.;
- от 6500,01 лв. до 7500 лв. – 500 лв.;
- над 7500 лв. – 550 лв.

Минималният месечен размер на осигурителния доход за самоосигуряващите се лица, които не са упражнявали дейност през 2010 г., както и за започналите дейност през 2011 г. и 2012 г., е 420 лв.

➤ Минималният месечен размер на осигурителния доход за регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители е **240 лв.**

➤ Максималният месечен размер на осигурителния доход за всички осигурени лица през **2012 г. е 2000 лв.**

➤ Върху средствата за **социалните разходи**, давани постоянно или периодично пряко в пари или в натура на работниците и служителите, се внасят осигурителни вноски в размерите съобразно категорията труд и разпределението между осигурител и осигурен, както е за фонд “Пенсии” и за допълнително задължително пенсионно осигуряване в универсален фонд.

➤ Осигурителните вноски и осигурителният доход на **работниците и служителите, командировани в друга държава** (членка на Европейския съюз; страна по Споразумението за Европейското икономическо пространство или в Конфедерация Швейцария), се дължат върху получените, включително начислените и неизплатените, брутни месечни възнаграждения или неначислените месечни възнаграждения, както и други доходи от трудова дейност в приемащата държава и в България, но върху не по-малко от минималните ставки на заплащане на труда в приемащата държава. Лицата, командировани в държава, в която не са определени минимални ставки на заплащане, се дължат върху не по-малко от минималния месечен осигурителен доход по икономически дейности и групи професии, но не повече от максималния месечен размер на осигурителния доход през календарната година.

➤ От 01.07.2010 г. за първите три работни дни на временната неработоспособност осигурителят изплаща на осигуреното лице **70 на сто** от среднодневното брутно възнаграждение за съответния месец. Това е трудово възнаграждение, което е осигурителен доход по смисъла на чл. 6, ал. 2 от КСО и върху него се дължат осигурителни вноски за ДОО.

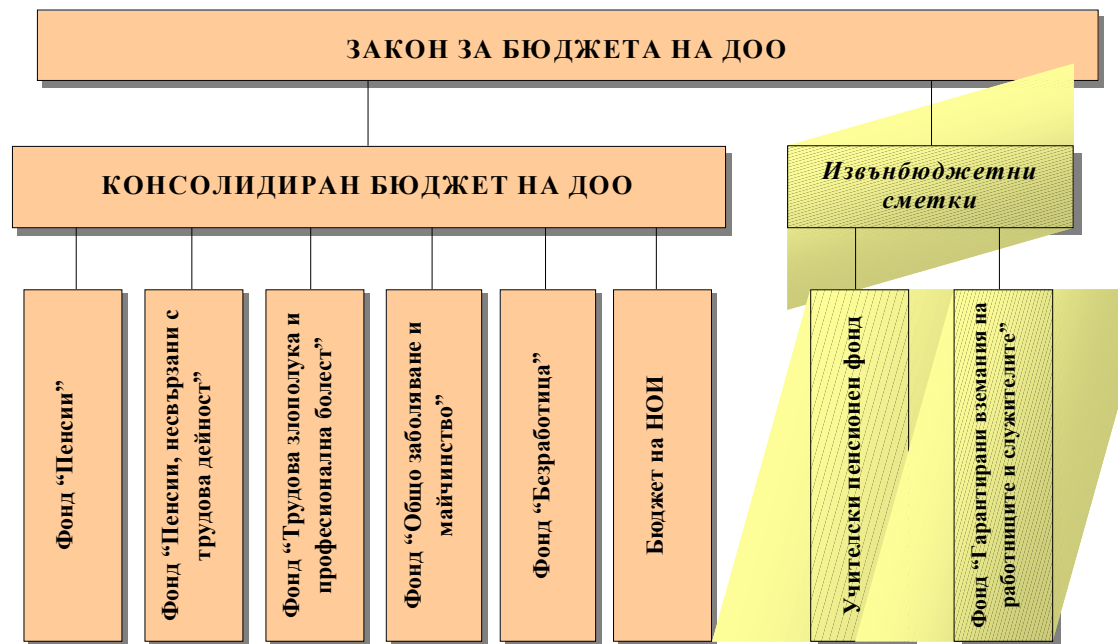
➤ Когато осигурените получават доходи от различни дейности, осигурителните вноски се внасят върху различните доходи в следната последователност (чл. 6, ал. 10 КСО):

1. доходи по трудови и/или служебни правоотношения, по договори за управление и контрол на търговски дружества, на еднолични търговци и на неперсонифицирани дружества и от трудова дейност като член-кооператори, синдици и ликвидатори, както и работниците и служителите, наети на работа при един или повече работодатели за не повече от 5 работни дни в един календарен месец;
2. осигурителен доход като еднолични търговци, собственици или съдружници в търговски дружества или неперсонифицирани дружества, упражняващи свободна професия и/или занаятчийска дейност, регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители;
3. доходи за работа без трудови правоотношения (граждански договори).

БЮДЖЕТ НА ДЪРЖАВНОТО ОБЩЕСТВЕНО ОСИГУРЯВАНЕ ЗА 2012 Г.

Законът за бюджета на държавното обществено осигуряване е основният финансов план на социалноосигурителната система, с който се реализира определената за годината осигурителна политика. Той се приема всяка финансова година от Народното събрание на Република България и включва консолидирания бюджет на ДОО, бюджетите на фондовете – “Пенсии”, “Пенсии, несвързани с трудова дейност”, “Трудова злополука и професионална болест”, “Общо заболяване и майчинство”, “Безработица” и бюджета на Националния осигурителен институт. С него се приемат също и извънбюджетните план-сметки на Учителския пенсионен фонд и на фонд “Гарантирани вземания на работниците и служителите”.

Съществено влияние върху отчетената приходна и разходна част на бюджета на ДОО за 2012 г. оказва изпълнението на основните показатели, заложи в макрорамката на държавния бюджет. Определените от Министерството на финансите (МФ) и одобрени от Министерския съвет макропоказатели, както и действащата нормативна база и реализираните политики през годината, определят облика на консолидирания бюджет на ДОО и обуславят неговото изпълнение.

Фигура № 13 : Бюджетна структура на ДОО

Консолидираният бюджет на ДОО за 2012 г. е разработен в изпълнение на Решение № 40 на Министерски съвет от 21 януари 2011 г. за бюджетната процедура за 2012 г. и Указания БЮ № 2 от 04.02.2011 г. на Министерство на финансите за подготовка на тригодишната бюджетна прогноза и на разходните тавани по първостепенни разпоредители на бюджетни кредити (ПРБК), без общини, за периода 2012-2014 г. и допълнителни указания за подготовка на проектите на бюджетите на ПРБК за 2012 г. В него бяха отразени основните допускания по средносрочната фискална рамка за периода 2012-2014 г., както и основните макроикономически показатели до 2014 г., приети с Решение № 246 на МС от 15 април 2011 г.

Анализът на изпълнението на консолидирания бюджет на ДОО и на бюджетите по фондове показва реализирането на една от основните функции на НОИ - да управлява ефективно и прозрачно средствата на ДОО в съответствие с фондовия принцип за финансиране и изразходване на средствата според структурата на осигурените социални рискове. Последващият контрол върху изпълнението на бюджета в неговите съставни части по осигурителни фондове и социално-осигурителни програми, финансирани от тези фондове, е действителен инструмент за проследяване набирането и изразходването на бюджетните средства, реализацията на дългосрочните и годишните приоритети на социалноосигурителната политика и постигнатите резултати и ефекти.

Изпълнението на консолидирания бюджет на ДОО за 2012 г. показва следното:

- ❖ Планираните приходи (без получените трансфери) са **3 877 952,5 хил. лв.**, а планираните разходи (без предоставените трансфери) са **8 455 191,5 хил. лв.** Изпълнението на бюджета на ДОО за 2012 г. показва, че са постъпили **3 853 580,7 хил. лв.**, или изпълнението на плана е **99,4 на сто**. Изразходвани са **8 362 149,2 хил. лв.**, което представлява **98,9 на сто** от утвърдения бюджет.
- ❖ Съгласно Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2012 г., консолидираният бюджет на ДОО е **балансиран на нула** чрез **субсидия от републиканския бюджет** за покриване недостига от средства, която по план е в размер на **1 916 991,9 хил. лв.**, но в действителност са получени **1 848 811,2 хил. лв.**
- ❖ Държавата е финансирала ДОО с **трансфер от републиканския бюджет** на обща стойност **4 519 978,7 хил. лв.**, което представлява **54,1 на сто** от направените разходи през 2012 г.
- ❖ В края на годината е **реализиран остатък** в размер **526,3 хил. лв.** по валутните сметки на НОИ.

Консолидираният бюджет на ДОО през 2012 г. има следната структура:

- I. Приходи и трансфери
- II. Разходи и трансфери
- III. Дефицит /Излишък
- IV. Финансиране

Основните резултати, с които се характеризира изпълнението на бюджета на ДОО за 2012 г. по отделните части на бюджетната структура, са показани по-долу в анализа.

ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПРИХОДНАТА ЧАСТ НА БЮДЖЕТА НА ДОО ЗА 2012 г.

В приходната част бюджетът на ДОО за 2012 г. беше реализиран при запазване на основните осигурителни параметри на нивата им от 2011 г.:

2. Запазване на размерите и съотношенията на осигурителните вноски за фондовете на държавното обществено осигуряване и участието на държавата в осигуряването за фонд "Пенсии" чрез трансфер в размер и по ред, определен в чл. 21, т. 5 от КСО – 12 на сто върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година;
3. Запазване на диференцирания минимален месечен размер на осигурителния доход за самоосигуряващите се лица, съобразно облагаемия им доход за 2010 г. (съответно 420 лв., 450 лв., 500 лв. и 550 лв.) по скала, определена в чл. 8 от ЗБДОО за 2012 г.;
4. Запазване на 240 лв. на минималния осигурителен доход за регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители;

5. Запазване на максималния месечен размер на осигурителния доход за всички осигурени лица на 2 000 лв.;
6. Договорени по-високи осигурителни прагове по 85 основни икономически дейности и квалификационни групи професии за 2012 г. Увеличението на минималните осигурителни прагове е с 6,9 на сто за сключилите споразумение, а административното увеличение за тези, които не са постигнали споразумение, е 4,5 на сто в сравнение с 2011 г. Общото повишение на минималните осигурителни прагове по основни икономически дейности и групи професии спрямо 2011 г. е средно с 5,9 на сто.

Общо постъпилите приходи и трансфери в консолидирания бюджет на държавното обществено осигуряване за 2012 г. са **8 373 748,1 хил. лв.**, при планирани 8 465 555,7 хил. лв., или изпълнението на плана е **98,9 на сто**. В сравнение с предходната 2011 г. те са със **117 977,3 хил. лв.**, или с **1,43 на сто повече**.

I. ОСИГУРИТЕЛНИ ПРИХОДИ

Постъпилите през годината **осигурителни приходи са 6 201 421,1 хил. лв.** (при планирани **6 220 337,0 хил. лв.**). От тези приходи **61,8 на сто** са от осигурителни вноски и **38,2 на сто** са трансфери от РБ в размер на 12 на сто върху сбора на осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година. В сравнение с 2011 г. разполагаемите осигурителни приходи са с **86 589,9 хил. лв.**, или с **1,38 на сто по-малко**.

Финансирането на държавното обществено осигуряване с осигурителни приходи от 76,2 на сто през 2011 г. спада на **74,1 на сто** през 2012 г.

Таблица № 7 : Постъпили приходи и трансфери в консолидирания бюджет на ДОО

Показатели	2012 г.				2011 г.		% изпълнение през 2012 г. спрямо	
	ПЛАН – ЗБДОО		ОТЧЕТ		ОТЧЕТ		ЗБДОО План 2012 г.	Отчет за 2011 г.
	(хил. лв.)	структура	(хил. лв.)	структура	(хил. лв.)	структура		
ОСИГУРИТЕЛНИ ПРИХОДИ	6 220 337,0	73,48%	6 201 421,1	74,06%	6 288 011,0	76,17%	99,70	98,62
Осигурителни вноски	3 851 210,3	61,91%	3 832 294,4	61,80%	3 807 237,3	60,55%	99,51	100,66
Трансфер от РБ в размер на 12 на сто върху сбора на осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година	2 369 126,7	38,09%	2 369 126,7	38,20%	2 480 773,7	39,45%	100,00	95,50
Неданъчни приходи	27 550,1	0,33%	22 209,7	0,27%	31 743,7	0,38%	80,62	69,97
Приходи и доходи от собственост	5 585,1	20,27%	5 665,6	25,51%	5 208,3	16,41%	101,44	108,78
Глоби, санкции и наказателни лихви	21 915,0	79,55%	13 486,2	60,72%	35 220,6	110,95%	61,54	38,29
Други неданъчни приходи	50,0	0,18%	3 057,9	13,77%	-8 685,2	-27,36%	6115,80	-35,21
Внесени ДДС и други данъци	-807,9	-0,01%	-1 002,7	-0,01%	-877,9	-0,01%	124,11	114,22
ПОЛУЧЕНИ ТРАНСФЕРИ И СУБСИДИИ	2 218 476,5	26,21%	2 151 040,7	25,69%	1 936 894,0	23,46%	96,96	111,06
Получени трансфери от ЦБ за ДОО	301 484,6	13,59%	301 484,6	14,02%	305 199,4	15,76%	100,00	98,78
Допълнителни субсидии от ЦРБ за покриване на недостига от средства	1 916 991,9	86,41%	1 849 367,4	85,98%	1 631 524,5	84,23%	96,47	113,35
Трансфери от МТСП по програми за насърчаване на заетостта	-	-	178,2	0,008%	168,1	0,009%	-	106,01
Трансфери от МТСП за фонд "Условия на труд"	-	-	10,5	0,0005%	-	-	-	-
Трансфери от НСИ по международни програми и споразумения	-	-	-	-	2,00	0,0001%	-	-
Помощи, дарения и други безвъзмездно получени суми от чужбина	-	-	79,3	0,0009%	-	-	-	-
ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	8 465 555,7	100%	8 373 748,1	100%	8 255 770,8	100%	98,92	101,43

1. Приходи от осигурителни вноски

Приходите от осигурителни вноски се формират от вноски на работодатели или възложители, работници и служители (лични вноски) и от самоосигуряващи се лица.

Съгласно указанията на МФ за изпълнение на бюджетната процедура, проектът на Консолидирания бюджет на ДОО за 2012 г., касаещ приходите от осигурителни вноски на заетите осигурени лица от реалния сектор на икономиката, беше съгласуван с Националната агенция за приходите (НАП). Бяха планирани 3 240 000,0 хил. лв. приходи от осигурителни вноски, вкл. главници и лихви по ревизионни актове за начет. Отчетените приходи, събрани от НАП, са 3 270 326,8 хил. лв., или с 30 326,8 хил. лв. (0,9 на сто) над планираните.

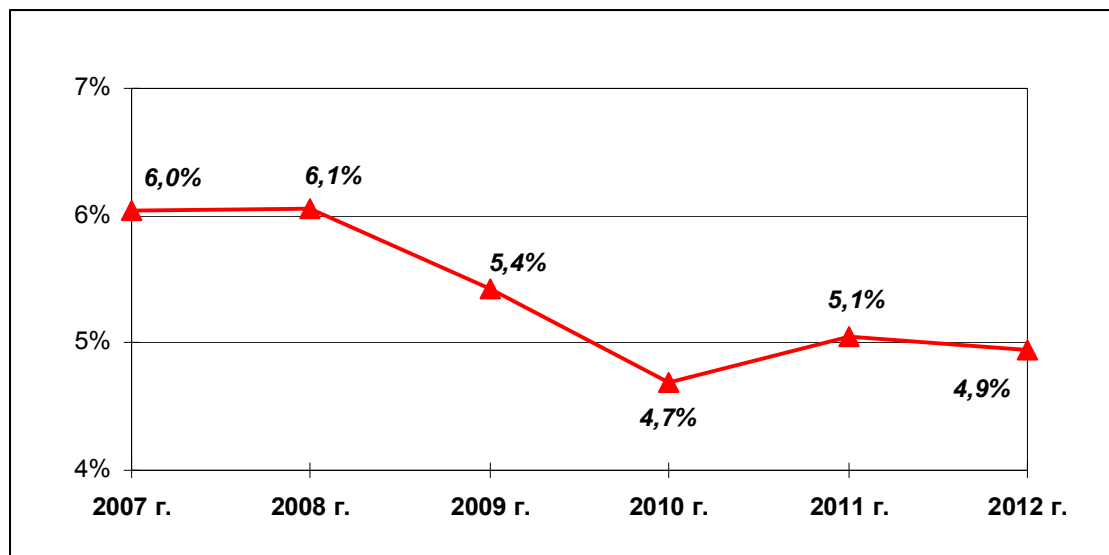
Планираните приходи от осигурителни вноски за 2012 г. са 3 851 210,3 хил. лв., но са постъпили **3 832 294,4 хил. лв.**, или изпълнението на плана е **99,5 на сто**. Неизпълнението на плана (с 18 915,9 хил. лв.) се формира главно от неизпълнение в приходите от:

- лични вноски от работници и служители – с 9 863,9 хил. лв. (0,7 на сто) по-малко;
- вноски от самоосигуряващи се лица – с 26 349,3 хил. лв. (11,5 на сто) по-малко;
- главници по ревизионни актове за начет, събрани от контролните органи на НАП – с 4 615,6 хил. лв. (40,3 на сто) по-малко.

Постъпилите приходи от осигурителни вноски през годината са с **0,66 на сто (25 057,1 хил. лв.)** повече от тези през 2011 г. (3 807 237,3 хил. лв.). За по-високите приходи от осигурителни вноски в сравнение с 2011 г. допринесоха следните политики:

- Нарастване на минималните осигурителни прагове по основни икономически дейности и квалификационни групи професии средно с 5,9 на сто;
- Минималната работна заплата беше повишена от 1 май 2012 г. на 290 лв., което е увеличение със 7,4 на сто в сравнение с предишния размер 270 лв. По-високата минимална работна заплата осигурява повече постъпления от осигурителни вноски и повишава социалната защита на по-нискоквалифицираните работници и служители.

Като измерител на общото осигурително участие, **съотношението на приходите от осигурителни вноски към brutния вътрешен продукт е 4,9%**. В сравнение с предходната година, когато е било 5,1%, се отчита намаление с 0,2%.

Фигура № 14 : Приходи от осигурителни вноски към БВП (%)

Броят на осигурените лица, средните осигурителни доходи, размерът на осигурителната вноска и процентът на събираемост определят прихода от осигурителни вноски.

➤ **Броят и структурата на осигурените лица** се планират и наблюдават от Националния осигурителен институт, доколкото влияят директно върху изпълнението на приходите и разходите по бюджета на ДОО. Техните планови и фактически равнища са резултативни от цялостното икономическо развитие на страната през годината.

Общият брой на осигурените лица, за които са постъпили приходи от осигурителни вноски през 2012 г., е **2 770 030**, при план 2 765 158, или с 4 872 души повече.

Работещите по трудов договор общо от 1-ва, 2-ра и 3-та категория труд съставляват 83,8% от осигурените в ДОО лица. Работещите при условията на 3-та категория са 2 176 408 души (при планирани 2 172 646 души) или 93,8% от осигурените лица в тази съвкупност. При работещите във 2-ра категория труд отчетеният брой 137 070 души е с 38,1 на сто, или 37 797 души повече от планирания. В броя на заетите от първа категория труд е отчетено намаление с 1 181 души спрямо планирания, като делът им в тази съвкупност е едва 0,3%.

Държавните служители, наетите в специални дейности и във Висшия съдебен съвет са 117 367 души, което е с 14 791 души по-малко от планираните. Делът им в структурата на осигурените в ДОО лица е 4,2%.

Наетите на работа при един или повече работодатели (при всеки от тях) за не повече от пет работни дни (40 часа) през календарния месец са с 2 720 души повече от планираните, а работещите без трудови правоотношения са с 8 249 души по-малко от планираните (71 203 души). Тези две групи участват съответно с 0,9% и 2,3% в структурата на осигурените в ДОО лица.

При план 10 753 души, осигурените, включени в програми за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта, са 8 977 души, или 0,3% от осигурените в ДОО.

Самоосигуряващите се лица са 236 760 души, при планирани 250 170 души, или 8,5% от всички осигурени лица с вноски. От тях 128 442 души (при план 132 928) се осигуряват за всички социални рискове и 108 318 души (при план 117 242) се осигуряват само за пенсия.

Таблица № 8 : Осигурени в ДОО лица и средномесечен осигурителен доход на база приходи от осигурителни вноски през 2012 г.

Показатели	ЗБДОО – План		Отчет	
	брой	СОД – лв.	брой	СОД – лв.
ОСИГУРЕНИ ЛИЦА С ВНОСКИ	2765158	584,34	2770030	584,11
Общо осигурени от I, II и III категория труд	2279697	594,35	2320075	591,55
- осигурени от първа категория труд	7778	972,55	6597	913,90
- осигурени от втора категория труд	99273	749,50	137070	614,80
- осигурени от трета категория труд	2172646	585,91	2176408	589,11
Държавни служители, наети в специални дейности и във Висшия съдебен съвет	132158	1016,52	117367	1054,03
Членове на кооперации, работещи без трудови правоотношения	1143	220,83	1054	208,92
Лица, включени в програми за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта	10753	237,95	8977	219,75
Осигурени от възложител лица (без трудови правоотношения)	70060	306,18	61900	297,82
Осигурени лица наети при един или повече работодатели (при всеки от тях) за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец	21177	120,63	23897	111,04
Самоосигуряващи се лица	250170	398,51	236760	416,36
Самоосигурени лица за всички социални рискове	112270	441,93	116451	446,36
Самоосигурени лица само за пенсия	89323	430,14	89813	435,10
Самоосигуряващи се земеделски производители и тютюнопроизводители, осигурени за всички соц. рискове	20658	240,00	11991	244,41
Самоосигуряващи се земеделски производители и тютюнопроизводители, осигурени само за пенсия	27919	240,00	18505	248,08

➤ **Осигурителният доход** се регламентира всяка календарна година със Закона за бюджета на ДОО (ЗБДОО) и е в диапазон между минимален размер, определен по категории или групи осигурени лица, и максимален размер, еднакъв за всички осигурени лица. Осигурителният доход на **осигурените от работодател** лица е изплатеното, включително начисленото и неизплатено или неначисленото брутно трудово възнаграждение, но върху не по-малко от минималния месечен осигурителен доход за съответната основна професия по дадената икономическа дейност на осигурителя. Включва всички възнаграждения и други доходи от трудова дейност с ограничение до максималния му месечен размер.

Максималният размер на осигурителния доход през 2012 г. остана на нивата от предходната година – 2 000 лв. месечно за всички осигурени лица.

Осигурителният доход за самоосигуряващите се лица, **регистрирани като упражняващи свободна професия или занаятчийска дейност**, е облагаемият доход, след намаляването му с разходите за дейността, определени по реда на Закона за данъците върху доходите на физическите лица (ЗДДФЛ). Лицата, работещи само по „**граждански договори**”, подлежат на осигуряване, само ако месечното им възнаграждение по договор след намаляването му с разходите за дейността (25%), определени по реда на Закона за данъците върху доходите на физическите лица, се формира сума, равна или над една минимална работна заплата за страната. Осигурителният доход за самоосигуряващите се лица, упражняващи трудова дейност като **еднолични търговци, собственици или съдружници в търговски дружества и физическите лица – членове на неперсонифицирани дружества**, е декларируваният от тях доход между минималния (от 420 до 550 лв. за 2012 г.) и максималния месечен размер, определен със ЗБДОО за съответната година.

С цел по-пълна осигурителна защита на самоосигурените лица, от 1 януари 2011 г. се въведе диференцирани минимални месечни размери на осигурителния доход за самоосигуряващите се лица, съобразно данните за облагаемия им доход за по-предходна година. Минималните размери за 2011 г. се установиха съответно на 420, 450, 500 и 550 лв. съобразно величината на облагаемия доход на лицата по установената четиристепенна скала, като същите се прилагаха и за 2012 г.

Годишният осигурителен доход за самоосигуряващите се лица се определя като разлика между декларирувания в справка към годишната данъчна декларация или определения с влязъл в сила ревизионен акт по Данъчно-осигурителния процесуален кодекс облагаем доход от упражняване на съответната трудова дейност и сбора от доходите, върху които са внасяни авансово осигурителни вноски.

Всички работодатели законово са задължени да осигуряват наетите при тях лица най-малко върху минималния осигурителен доход за съответната икономическа дейност и основна професия. Ако реалните им заплати обаче са по-високи от тези осигурителни прагове, вноските задължително следва да се правят върху тях до определената горна граница на осигурителния доход за годината. Когато тази законова разпоредба не се спазва, нарушението подлежи на санкциониране от контролните органи по събиране на осигурителните задължения.

За бюджетните организации не се договаря минимален осигурителен доход, а началните заплати на наетите лица се променят съгласно политиката по доходите, заложената при разработване на държавния бюджет за всяка година.

Средният осигурителен доход на база постъпили приходи от осигурителни вноски през 2012 г. е **584,11 лв.** и е почти на нивото на планирания (584,34 лв.).

Елементи на приходите от осигурителни вноски

Анализът следва структурата на осигурените лица, за които са постъпили осигурителни вноски през 2012 г., разпределени по типове осигуряване.

1) Вноските от работодатели /възложители за наетите от тях лица заемат най-голям дял (59,2%) в структурата на общите приходи от осигурителни вноски. През 2012 г. тези приходи възлизат на **2 267 164,1 хил. лв.**, при план 2 249 352,2 хил. лв., или изпълнението на плана е **100,79 на сто**. В приходите от осигурителни вноски от работодатели са включени преведените суми за осигуровки за работещите по трудов договор от първа, втора и трета категория труд, държавните служители и наетите в специални дейности и във Висшия съдебен съвет, работещите без трудово правоотношение и други.

Най-съществен дял (77,9%) в структурата на приходите от осигурителни вноски от работодател /възложител са постъпленията за **работещите по трудов договор** от 1-ва, 2-ра и 3-та категория труд. През 2012 г. тези приходи възлизат на **1 767 257,3 хил. лв.** общо за трите категории труд. От тях 1 621 234,4 хил. лв. за работещите при условията на 3-та категория (100,6 на сто изпълнение спрямо плана) и 146 022,9 хил. лв. за лицата, работещи при условията на 1-ва и 2-ра категория труд (110,1 на сто изпълнение). Общо изпълнението на плана е **101,35 на сто**, като преизпълнението с 1,35 на сто се дължи основно на постъпилите 13 351,3 хил. лв. повече за осигурените от 1-ва и 2-ра категория труд.

През 2012 г. **по трудови договори са работили 2 320 075 души**, което е с 40 378 души повече от планираните. От тях **6,2 на сто** общо са от първа и втора категория и **93,8 на сто** от трета категория труд.

Работещите по трудов договор през 2012 г. са се осигурявали върху осигурителен доход средно **591,55 лв.**, при планиран 594,35 лв. Или средномесечният осигурителен доход е с 2,80 лв. по-нисък от планирания.

Приходите от осигурителни вноски за държавните служители, наетите в специални дейности и във Висшия съдебен съвет са 300 215,0 хил. лв., при планирани 327 345,9 хил. лв., или **91,7 на сто** изпълнение. Делът им в структурата на вноските от работодател /възложител е 13,2%. Неизпълнението с 27 130,9 хил. лв. се дължи на по-малкия с **11,2 на сто** брой на осигурените лица от планирания. Най-съществен е процентът на намаление при броя на държавните служители, които са с **11 369 души**, или с 36,0 на сто **по-малко** от планирания брой. С намаляването на броя на държавните служители същественото е това, че съответно намаляват лицата, за които отпада задължението за начисляване на лична осигурителна вноска. Същевременно намалява и броя на заетите лица, които са осигурени за сметка на републиканския бюджет. Средният осигурителен доход, върху който са осигурявани **държавните служители** (без наетите в специални дейности), е **1 123,93 лв.**, или с **29,0 на сто** над планирания със закона за бюджета (871,10 лв.).

За наетите на работа при един или повече работодатели (при всеки от тях) за не повече от пет работни дни (40 часа) през един календарен месец, които са осигурени за инвалидност, старост и смърт и за трудова злополука и професионална болест, приходите от осигурителни вноски през 2012 г. са **2 483,8 хил. лв.**, или със **7,9 на сто по-малко** от планираните. Неизпълнението се дължи на по-ниския със **7,9 на сто** от планирания среден осигурителен доход, тъй като броят на осигурените е с **12,8 на сто** по висок от планирания. Обикновено такъв договор се сключва за длъжности и работни места, при които натовареността не е целомесечна и няма възможност за уплътняване на пълно или дори на непълно работно време.

Постъпленията от осигурителни вноски общо за работещите **без трудови правоотношения** са в размер **17 573,0 хил. лв.**, а по план – 20 230,7 хил. лв. Формират се от внесените осигурителни вноски от възложители за работещите без трудови правоотношения (в т. ч. и за членовете на кооперации, работещи без трудови правоотношения) върху изплатеното им възнаграждение след приспадане на разходите за дейността, определени по реда на ЗДДФЛ. Неизпълнението с 2 657,7 хил. лв. (13,1 на сто) се дължи на по-малкия с **11,6 на сто** брой на осигурените лица от предвидения. Средният осигурителен доход, върху който са осигурявани **работещите без трудови правоотношения** (т. нар. граждански договори) е с 2,7 на сто по-нисък от планирания (306,18 лв.).

Членовете на кооперации, работещи без трудови правоотношения, са се осигурявали върху осигурителен доход средно 208,92 лв., при план 220,83 лв., или с 5,4 на сто по-нисък от планирания.

Осигурителните вноски за лицата, включени в програми за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта, са **2 346,0 хил. лв.** и са с **934,0 хил. лв.**, или **28,5 на сто по-малко** от планираните (3 280,0 хил. лв.). Неизпълнението се дължи на по-малкия (с 16,5 на сто) брой осигурени лица и по-ниския (със 7,6 на сто) среден осигурителен доход от планираните стойности.

Постъпленията от осигурителните вноски за фонд "Пенсии", дължими за лицата, които не са работили поради предвидените в КСО обективни причини (незаконно недопускане или отстраняване от работа или оставане без работа поради **уволнение, което е признато за незаконно** от компетентните органи, непредоставена от осигурителя подходяща работа на трудоустроени лица и пр.) възлизат на **1 763,3 хил. лв.**, при план 2 640,4 хил. лв., или изпълнението на плана е **66,78 на сто**. За тези лица осигурителната вноска е изцяло за сметка на работодателя и е в размера за фонд "Пенсии".

Осигурителните вноски върху средствата за социални разходи (39 164,0 хил. лв.), дължими само за фонд "Пенсии" и за ДЗПО съобразно категорията труд на наетите лица, са с **9 379,7 хил. лв.**, или **31,5 на сто повече** от планираните (29 784,3 хил. лв.).

Приходите от осигурителни вноски за осигурените за ТЗПБ (за сметка само на работодателя) са **133 596,9 хил. лв.**, или с **14,6 на сто повече** от планираните (116 592,7 хил. лв.). Делът им в структурата на приходите от осигурителни вноски от работодател /възложител е **5,9 на сто**, при план 5,2 на сто.

Таблица № 9 : Приходи от осигурителни вноски през 2012 г.

ПОКАЗАТЕЛИ	ПЛАН – збдоо		ОТЧЕТ		Изпълне- ние %
	(хил. лв.)	структура	(хил. лв.)	структура	
Осигурителни вноски от работодател/възложител	2 249 352,2	58,41%	2 267 164,1	59,16%	100,79
1. Общо за осигурените от I, II и III категория труд	1 743 641,9	77,52%	1 767 257,3	77,95%	101,35
3-та категория труд	1 610 970,3	92,39%	1 621 234,4	91,74%	100,64
1-ва и 2-ра категория труд	132 671,6	7,61%	146 022,9	8,26%	110,06
2. Държавни служители, наети в специални дейности и във Висшия съдебен съвет	327 345,9	14,55%	300 215,0	13,24%	91,71
3-та категория труд	101 688,9	31,06%	90 580,9	30,17%	89,08
1-ва и 2-ра категория труд	225 657,0	68,94%	209 634,1	69,83%	92,90
3. Наетите на работа за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец, осигурени по реда на чл. 4, ал. 2 от КСО	2 696,4	0,12%	2 483,8	0,11%	92,12
3-та категория труд	2 628,7	97,49%	2 430,7	97,86%	92,47
1-ва и 2-ра категория труд	67,7	2,51%	53,1	2,14%	78,43
4. Осиг. вноски върху доходи без трудови правоотношения	20 230,7	0,90%	17 573,0	0,78%	86,86
5. Осиг. вноски за Ф "ТЗПБ" за лицата, осигурени за тр. зп. и проф. болест от работодатели - от 0,4 до 1,1%	116 592,7	5,18%	133 596,9	5,89%	114,58
6. Осиг. вноски върху обезщетенията за оставане без работа - по КТ, Закона за висшето образ. и ЗДС	2 782,0	0,12%	1 495,5	0,07%	53,76
7. Осиг. вноски за ф "Пенсии" поради незаконно недопускане или отстраняване от работа	2 640,4	0,12%	1 763,3	0,08%	66,78
3-та категория труд	2 231,5	84,51%	1 444,0	81,89%	64,71
1-ва и 2-ра категория труд	408,9	15,49%	319,3	18,11%	78,09
8. Осиг. вноски за включените в програми за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта	3 280,0	0,15%	2 346,0	0,10%	71,52
9. Осиг. вноски, дължими за периоди преди 1.01.2005 г.	190,0	0,008%	132,9	0,01%	69,95
10. Осиг. вноски върху средствата за социални разходи	29 784,3	1,32%	39 164,0	1,73%	131,49
11. Осиг. вноски върху изплатени гарантирани вземания	167,9	0,01%	-	-	-
Лични осигурителни вноски	1 355 777,5	35,20%	1 345 913,6	35,12%	99,27
Осиг. вноски от самоосигуряващи се лица, в т.ч. от:	229 591,6	5,96%	203 242,3	5,30%	88,52
- осигурени само за пенсия, в т.ч.:	76 654,6	33,39%	72 835,0	35,84%	95,02
- земеделски производители	11 304,2	14,75%	7 657,0	10,51%	67,74
- осиг. само за пенсия при годишно изравняване за 2010 г.	27 111,9	11,81%	1 898,2	0,93%	7,00
- осиг. за всички осиг. рискове (без ТЗПБ и безработица), в т.ч.:	115 470,6	50,29%	115 006,2	56,59%	99,60
- земеделски производители	10 446,6	9,05%	6 138,1	5,34%	58,76
- осиг. вноски върху мин. осиг. доход за времето на обучение	2 579,5	1,12%	1 959,9	0,96%	75,98
- осиг. вноски върху мин. осиг. доход от лицата, на които не им достигат до 5 г. осигурителен стаж за пенсия	7 775,0	3,39%	11 543,0	5,68%	148,46
Главница по ревизионни актове за начет от НАП	11 440,0	0,30%	6 824,4	0,18%	59,65
Приходи от професионалните пенсионни фондове по чл. 157, ал. 7 от КСО и § 4, ал. 4 от ПЗР на КСО	5 049,0	0,13%	9 150,0	0,24%	181,22
ОБЩО ПРИХОДИ ОТ ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ	3 851 210,3	100%	3 832 294,4	100%	99,51

2) Личните вноски от наетите по трудови и без трудови правоотношения са следващи в структурата на приходите от осигурителни вноски. През 2012 г. са постъпили 1 345 913,6 хил. лв. вноски от работници и служители, като изпълнението спрямо плана е **99,3 на сто**.

3) Приходите от осигурителни вноски **общо от самоосигуряващи се лица** по отчета за 2012 г. са в размер **203 242,3 хил. лв.**, а по план – 229 591,6 хил. лв. Тук са включени постъпилите осигурителни вноски от самоосигуряващите се лица през годината, от закупения до 5 години осигурителен стаж и осигурителните вноски при годишното изравняване на доходите на самонаетите лица. Делът им в общите приходи от осигурителни вноски през 2012 г. е **5,3 на сто** (при план 6,0 на сто). Неизпълнението с 26 349,3 хил. лв. (11,5 на сто) се дължи на по-малкия с **13 410 брой** общо на самоосигуряващите се от предвидения. По отчетни данни средният осигурителен доход, върху който са се осигурявали всички самоосигуряващи се, включително осигурените земеделски производители и тютюнопроизводители, е с **4,5 на сто по-висок** от планирания. При планиран 398,51 лв., е отчетен **416,36 лв.** среден осигурителен доход на самоосигуряващите се лица.

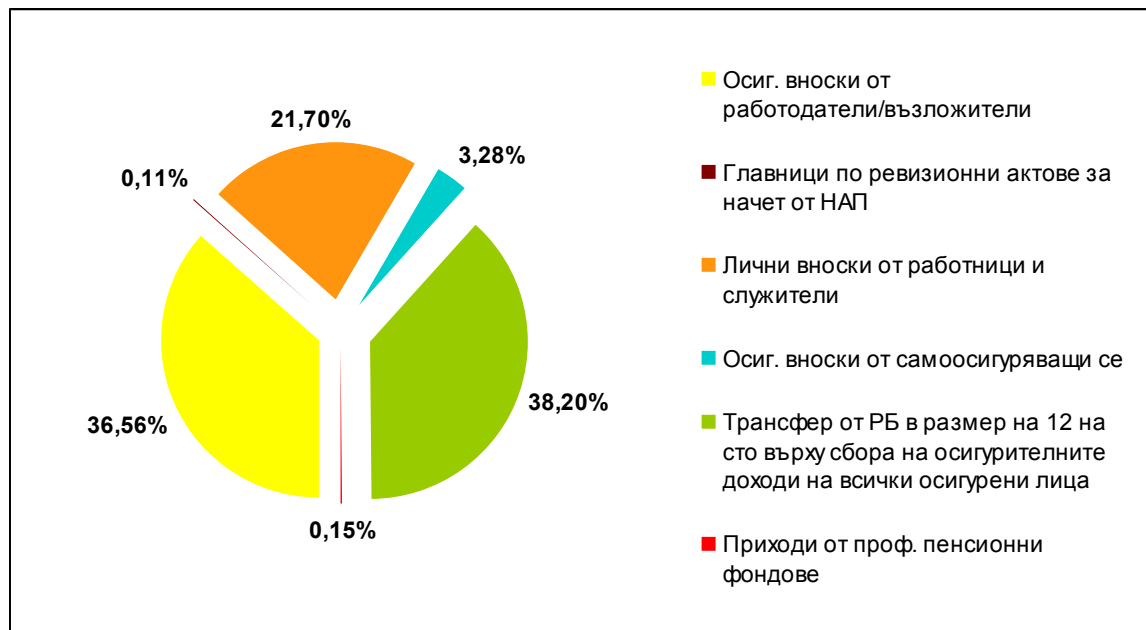
- ◆ В структурата на осигурените за собствена сметка през 2012 г. по-висок относителен дял (**54,2 на сто**) заемат лицата, осигуряващи се за **всички осигурени социални рискове** без ТЗПБ и безработица, и **45,8 на сто** съответно осигурените **само за пенсия**.
- ◆ По-голямата група самоосигуряващи се (вкл. регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители) са 128 442 души, което е с **4 486 осигурени лица по-малко** от планираните. Средният осигурителен доход (446,36 лв.), върху който са се осигурявали **самоосигуряващите се лица**, осигурени за всички социални рискове, е с 4,43 лв. (1,0 на сто) по-висок от планирания. Отчетеният им брой е с 4 181 души **повече** от планирания. Регистрираните **земеделски производители и тютюнопроизводители**, които са се осигурявали за фондовете “Пенсии” и “Общо заболяване и майчинство”, са с **8 667 души**, или **6,5 на сто по-малко** от планирания брой. Те са внасяли осигуровки върху среден доход **244,41 лв.**, който е с 4,41 лв., или с **1,8 на сто** по-висок от планирания. Общо приходите от осигурителни вноски за самоосигуряващите се за всички осигурени социални рискове без ТЗПБ и безработица са **115 006,2 хил. лв.**, или с 464,4 хил. лв. по-малко от планираните (115 470,6 хил. лв.).
- ◆ Намаление с 8 924 е отчетено и в броя на самоосигуряващите се **само за пенсия** спрямо планирания брой. То е разликата от намаления с 9 414 души брой на регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители и същевременно увеличения с 490 души брой на самоосигуряващите се лица. Средният осигурителен доход на избралите да се осигуряват **само за пенсия** е **435,10 лв.** (при план 430,14), или с **1,2 на сто** по-висок. Осигурените само във фонд “Пенсии” **земеделски производители и тютюнопроизводители** през 2012 г. са се осигурявали върху по-висок с **3,4 на сто** среден осигурителен доход от планирания – **248,08 лв.** (при план 240 лв.). **Общите приходи от осигурителни вноски** за самоосигуряващите се само за пенсия от двете групи са в размер **72 835,0 хил. лв.** (при план **76 654,6 хил. лв.**), или спадът е с **5,0 на сто**. В т.ч. за самоосигуряващите се спадът е **0,3 на сто** (със 172,4 хил. лв. по-малко). А при регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители приходите от осигурителни вноски намаляват с 3 647, 2 хил. лв., или с **32,3 на сто** по-малко от планираните.
- ◆ Постъпилите приходи от осигурителни вноски от лицата, които са внасяли авансово осигуровки върху по-ниски доходи и след това са довели дължимите вноски **при годишното изравняване** с декларирането на по-високи доходи, са **1 898,2 хил. лв.**, при планирани 27 111,9 хил. лв., или едва **7,0 на сто** изпълнение. Осигуряването при тях е само за пенсия и то с размера на осигурителната вноска за предходната година.
- ◆ Приходите във фонд “Пенсии” от лицата, завършили висше или полувисше образование, внесли осигурителни вноски за откупуване на **осигурителен стаж за**

времето на обучение, през 2012 г. са **1 959,9 хил. лв.**, или с **24,1 на сто по-малко** от планираните (2 579,5 хил. лв.). Осигурителните вноски се изчисляват с процента, определен за фонд “Пенсии” за родените преди 01.01.1960 г. (за 2012 г. 17,8%) върху минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица, определен със ЗБДОО към датата на внасянето на вноските (за 2012 г. 420 лв.). Сумата на осигурителните вноски за 1 месец “закупен” осигурителен стаж през 2012 г. е 74,76 лв. През 2012 г. **765 лица** са внесли за своя сметка осигурителни вноски за времето за обучение, като **откупеният период средно на едно лице е 34 месеца**.

- ◆ Постъпилите през годината вноски за **откупуване на стаж от лицата, на които не им достига до 5 години осигурителен стаж** за пенсия за ОСВ, са **11 543,0 хил. лв.** при план 7 775,0 хил. лв., или **48,5 на сто повече**. Възможността да заплатят осигурителни вноски до 5 години осигурителен стаж, недостигащ за придобиване право на пенсия по общия ред на чл. 68 от КСО, може да се ползва от лицата, навършили общата възраст за пенсиониране. От този ред не могат да се ползват лица, желаещи да се пенсионира на по-ниска от общата възраст – например работилите при по-неблагоприятни условия на труд, които искат да се пенсионира по реда на § 4, ал. 1-3 от ПЗР на КСО и др.

4) В групата на приходите от осигурителни вноски се отнасят и постъпленията от **главници по ревизионни актове за начет**, които през 2012 г. са **0,18 на сто** от общите приходи от вноски през годината. Събраните суми от контролните органи на Националната агенция за приходите през 2012 г. са 6 824,4 хил. лв. което е с **40,3 на сто по-малко** от планираните (11 440 хил. лв.).

5) Постъпленията от **професионалните фондове** на ДЗПО за ранно пенсиониране се отчитат в групата на приходите от осигурителни вноски. Това са събраните и преведени средства по индивидуалните сметки на осигурените лица от първа и втора категория труд в професионалните пенсионни фондове на ДЗПО, които се пенсионира с пенсия за осигурителен стаж и възраст от фонд “Пенсии” на ДОО. Прехвърлените през 2012 г. средства от **професионалните пенсионни фондове** по чл. 157, ал. 7 от КСО и §4, ал. 4 от ПЗР на КСО са **9 150,0 хил. лв.**, при план 5 049 хил. лв., или **81,2 на сто повече**.

Фигура № 15 : Структура на постъпилите осигурителни приходи през 2012 г. по източници на финансиране

2. От 2009 г. **държавата** се включи като **“трети осигурител”** във фонд **“Пенсии”** чрез **трансфер** от републиканския бюджет **в размер на 12 на сто върху сбора от осигурителните доходи** на всички осигурени лица за календарната година. През 2012 г. преведената сума от републиканския бюджет е равна на планираната в ЗБДОО (2 369 126,7 хил. лв.) и с **111 647,0 хил. лв.** (4,5 на сто) по-малко от отчетената през 2011 г. По този начин държавата е осигурила **38,2 на сто** (при 39,5 на сто през 2011 г.) от постъпленията от осигурителни приходи за покриване на разходите за пенсии.

II. НЕДАНЪЧНИ ПРИХОДИ

Постъпилите през 2012 г. **неданъчни приходи** в бюджета на ДОО са **22 209,7 хил. лв.** и са с **5 340,4 хил. лв.**, или **19,4 на сто по-малко** от планираните (27 550,1 хил. лв.). Те включват приходи и доходи от собственост, глоби, санкции и наказателни лихви (събрани от НАП и НОИ) и други неданъчни приходи. В сравнение с 2011 г. при постъпленията от неданъчни приходи е отчетен спад с **30 на сто**, или с 9 534,0 хил. лв. по-малко.

1) Събраните суми от **глоби, санкции и наказателни лихви** са в размер на **13 486,2 хил. лв.**, при планирани 21 915,0 хил. лв., или **61,5 на сто** изпълнение. В сравнение с предходната година приходите по това перо са намалели с **61,7 на сто** (постъпили са 21 734,4 хил. лв. по-малко). Събраните **лихви по ревизионни актове за начет в приход на ДОО от НАП** са в размер на **11 669,8 хил. лв.** (117,2 на сто от планираните) при събрани 19 641,9 хил. лв. през 2011 г.. От ревизионни актове за начет, **съставени от контролните органи на НОИ**, са постъпили начети и лихви в размер на **1 759,5 хил. лв.** (при план 4 200,0 хил. лв.), което е с **609,9 хил. лв.** по-малко от постъпилите през 2011 г. (2 369,4 хил. лв.).

2) **Приходите и доходите от собственост** (от наем на имущество, от продажба на стоки и услуги, приходи от лихви и др.) са с **80,5 хил. лв. повече** от планираните (5 585,1 хил. лв.) и с **457,3 хил. лв. повече** от отчетените през 2011 г.

III. ПОЛУЧЕНИ ТРАНСФЕРИ И СУБСИДИИ

Участието на държавата в поемането на осигурителните разходи, които са за сметка на републиканския бюджет, през 2012 г. се осъществява чрез **трансфер по план** в размер **2 218 476,5 хил. лв.** Това са средства, предвидени за изплащане на:

➤ **Пенсии** за военна инвалидност, пенсии за гражданска инвалидност, социални пенсии за старост и инвалидност, пенсии за особени заслуги, пенсии по отменените Закон за пенсиите и Закон за общественото осигуряване, за които не се дължат осигурителни вноски, както и добавките към тях, в т.ч. и вдовишките добавки по чл. 84 от КСО, определени от пенсии, за които не се дължат осигурителни вноски (вкл. пощенската такса и ДДС). Трансферираната сума е **281 109,5 хил. лв.**;

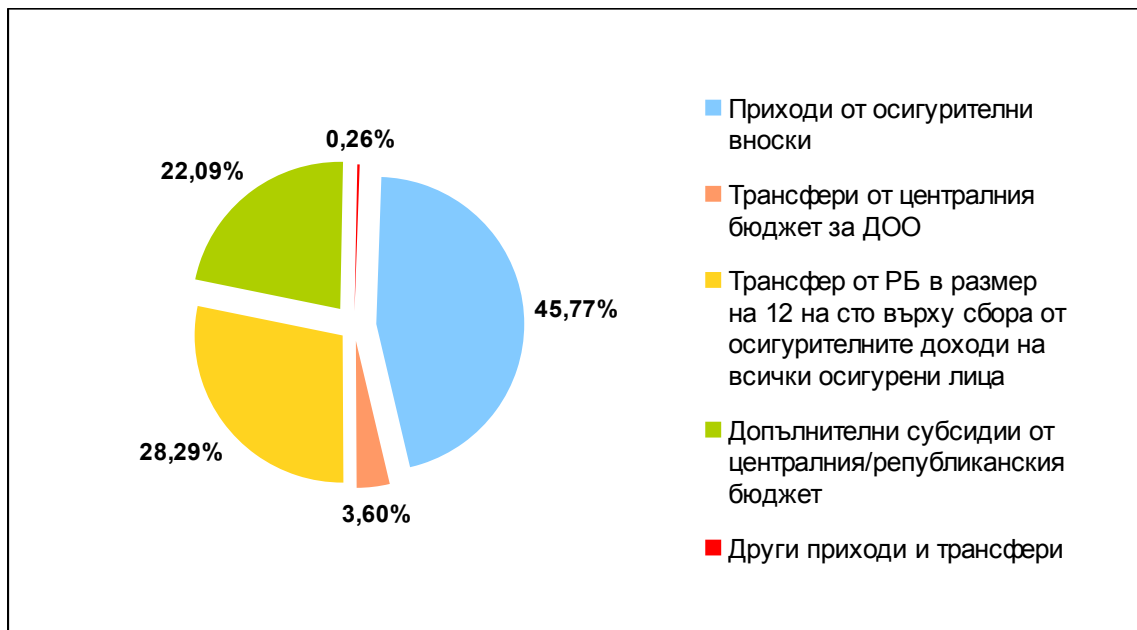
➤ **Добавки към пенсиите** на ветераните от войните и ветераните-инвалиди от Отечествената война, както и на наследниците, получаващи наследствена пенсия от загиналите в Отечествената война (вкл. пощенска такса и ДДС). Трансферираната сума е **10 662,4 хил. лв.**;

➤ **За добавки към пенсиите** по чл. 9 от Закона за политическата и гражданска **реабилитация** на репресираните лица (вкл. пощенска такса и ДДС). Преведената сума е **8 862,7 хил. лв.**;

➤ **Осигурителни вноски** във фонд **“Пенсии”** за осигурителен стаж по чл. 9, ал. 3, т. 3 и ал. 6 и 7 от КСО, зачетен при пенсиониране, които се поемат от държавния бюджет – трансфер от **550,0 хил. лв.**;

➤ **Обезщетения** по чл. 230 и чл. **231**, ал. 1 от Закона за отбраната и въоръжените сили на РБ, съгласно чл. 26а, т. 3 от КСО – трансфер от **300,0 хил. лв.**;

➤ **Допълнителна субсидия за покриване на недостига от средства** – **1 848 811,2 хил. лв.**

Фигура № 16 : Структура на приходите и трансферите в консолидирания бюджет на ДОО през 2012 г.

За отчетната 2012 г. бюджетът на ДОО е получил трансфер от републиканския бюджет в размер на **2 150 852,0 хил. лв. (25,7 на сто от общите приходи и трансфери), който се различава от планирания в следните плащания:**

- ❖ Преведени **556,2 хил. лв.** трансфер по чл. 5 от Правилника за прилагане на Закона за военноинвалидите и военнопострадалите и чл. 6 от Правилника за прилагане на Закона за ветераните от войните;
- ❖ Намаление със **68 180,7 хил. лв. (3,6 на сто)** на субсидията за покриване на недостига от средства.

Полученият трансфер от републиканския бюджет през 2012 г. е с **214 128,1 хил. лв.** повече от този през 2011 г. (1 936 723,9 хил. лв.), което се дължи не следното:

- 1) Допълнителните субсидии за покриване на недостига от средства са с **217 842,9 хил. лв. (13,4 на сто) повече** от тези през 2011 г. (1 631 524,5 хил. лв.).
- 2) Трансферът от РБ за изплащане на пенсиите, несвързани с трудова дейност (и добавките към тях) в сравнение с предходната година е с 3 714,8 хил. лв., или с **1,22 на сто** по-малко.
- 3) Трансферираната сума за зачетен осигурителен стаж по чл. 9, ал. 3, т. 3 и ал. 6 и 7 от КСО и за обезщетения по чл. 230 и чл. 231, ал. 1 от ЗОВС на РБ през 2012 г. възлиза на **850,0 хил. лв.**, което точно съответства на размера ѝ през предходната година.

В групата трансфери през 2012 г. се включват и постъпилите суми от МТСП в размер на **178,2 хил. лв.** за програми за **насърчаване на заетостта** и **10,5 хил. лв.** за фонд "Условия на труд".

ИЗПЪЛНЕНИЕ НА РАЗХОДНАТА ЧАСТ НА БЮДЖЕТ НА ДОО ЗА 2012 Г.

Разходите в консолидирания бюджет (КБ) на държавното обществено осигуряване (ДОО) са за изплащане на пенсии, краткосрочни обезщетения и помощи и за издръжка на службите по социално осигуряване в администрацията на Националния осигурителен институт.

Състоянието на икономиката в страната през този период, изразяващо се основно в продължаващо намаляване на производството, икономически спад, увеличаване броя на безработните и спазване на наложени ограничения на публичните финанси бяха определящи за нивото на разходите по отделните социалноосигурителни програми.

Разходите за държавното обществено осигуряване отразяват резултатите от провежданата социалноосигурителна политика и мястото ѝ в социалната защита на населението.

В областта на разходите КБ на ДОО за 2012 г. беше реализиран при следните социалноосигурителни параметри и политики:

1. В областта на пенсиите:

В резултат на ускоряване на пенсионната реформа се въведоха нови изисквания за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст за всички категории осигурени лица:

- Необходимият осигурителен стаж за придобиване право на пенсия по чл. 68, ал.2 от КСО се увеличи с 4 месеца (37 години и 4 месеца за мъжете и 34 години и 4 месеца за жените);
- Необходимата възраст за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал. 1 от КСО се увеличи с четири месеца (63 години и 4 месеца за мъжете и 60 години и 4 месеца за жените);
- Необходимата възраст за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал.3 от КСО се увеличи с четири месеца (от 65 години на 65 години и 4 месеца);
- Необходимият осигурителен стаж за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 69 от КСО се увеличи с две години от 25 на 27 години;
- За да се осигури известна защита на нискодоходните групи от пенсионерите, минималният размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст (136,08 лв.) се запази до 31 май 2012 г., а за периода от 1 юни до 31 декември 2012 г. се увеличи на 145,00 лв.;
- Пенсиите за трудова дейност не бяха осъвременени по реда чл. 100 от КСО;
- Максималният размер на получаваните една или повече пенсии се запази в размер на 700,00 лв. месечно;
- Тежестта на една година стаж се увеличи от 3 на 4 процента, ако лицето продължи да работи след като отговаря на условията за пенсиониране по чл. 68, ал. 1 и ал. 2 на КСО без да му е отпусната пенсия. За стаж, придобит до 01.01.2012 г., процентът за отложено пенсиониране остана 3 на сто.

2. В областта на паричните обезщетения и помощи:

- Запазиха се нормативите на обезщетенията при временна неработоспособност и при майчинство на нивата от 2011 г. (продължителност на отпуска при бременност и раждане – 410 календарни дни и 240 лв. месечно парично обезщетение за отглеждане на малко дете);
- Запази се режимът на изплащане на паричните обезщетения за временна неработоспособност както през 2011 г.: първите три дни са за сметка на осигурителя, а от четвъртия ден на настъпване на неработоспособността се изплаща обезщетение от държавното обществено осигуряване;
- Запази се минималният дневен размер 7,20 лв. на обезщетението за безработица и ограничаването му на ниво 60 на сто от осигурителния доход на лицето преди загубата на работа на нивото от 2011 г.;
- Към условията за придобиване право на парично обезщетение за безработица се допълни изискването лицата да не са придобили право на пенсия за осигурителен стаж и възраст или за ранно пенсиониране, а ако придобият право на такава, обезщетението се прекратява;
- Удължиха се осигурителните периоди, от които се изчисляват краткосрочните обезщетения: от 12 на 18 месеца за обезщетенията за общо заболяване и трудова

злополука, от 18 на 24 месеца за обезщетението за бременност и раждане, от 18 на 24 месеца за обезщетението за безработица;

- Еднократната помощ при смърт на осигурено лице за 2012 г. се определи в размер на 540 лв.;

През 2012 г. планираните **разходи на консолидирания бюджет на ДОО (без предоставените трансфери)** са 8 455 191,5 хил. лв., а по отчет възлизат на **8 362 149,2 хил. лв.** (98,9 на сто от плана), като основно са:

- **Разходи за пенсии – 7 255 126,1 хил. лв.** (включително еднократно изплащане на допълнителни суми към пенсиите за минали години и **37 791,3 хил. лв.** за пощенска такса, ДДС, и други финансови услуги), или **86,8 на сто** от общите разходи;
- **Разходи за социални помощи и обезщетения – 1 040 299,6 хил. лв.,** или **12,4 на сто** от общите разходи;
- **Разходи за програми, дейности и служби по социалното осигуряване, подпомагането и заетостта – 66 464,3 хил.лв.,** или **0,8 на сто** от общите разходи.

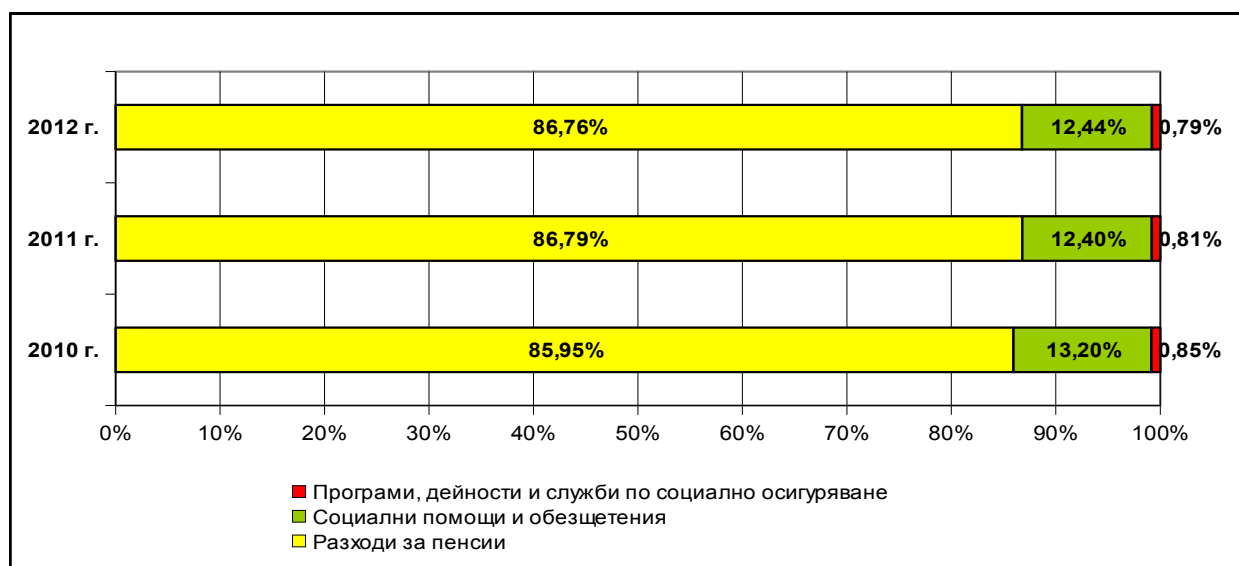
Изпълнението на плана по разходите е 98,9 на сто, което е **икономия** спрямо плана с **93 042,3 хил. лв.** и се дължи на по-ниските отчетени разходи спрямо планираните по всички социалноосигурителни програми.

Таблица № 10 : Разпределение на разходите в консолидирания бюджет на ДОО

Показатели	2012 г.		2011 г.	% изпълнение през 2012 г. спрямо	
	ПЛАН – ЗБДОО	ОТЧЕТ	ОТЧЕТ	ЗБДОО План 2012 г.	Отчет за 2011 г.
РАЗХОДИ ЗА ПЕНСИИ - общо	7 314 015,4	7 255 126,1	7 130 778,9	99,19	101,74
Пенсии	7 270 000,0	7 217 334,8	7 091 518,1	99,28	101,77
в т. ч.: - за трудови пенсии, изплатени от ДОО	6 901 496,7	6 928 595,2	6 748 158,0	100,39	102,67
- за пенсии по международни спогодби	70 000,0	0,0	53 709,7	0,0	0,00
- за пенсии, финансирани от Републиканския бюджет	298 503,3	288 739,6	289 650,4	96,73	99,69
- за издръжка (пощенска такса и ДДС)	44 015,4	37 791,3	39 260,8	85,86	96,26
СОЦИАЛНИ ПОМОЩИ И ОБЕЗЩЕТЕНИЯ	1 062 909,7	1 040 299,6	1 018 350,9	97,87	102,16
ПРОГРАМИ, ДЕЙНОСТИ И СЛУЖБИ ПО СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ	76 703,9	66 464,3	66 542,5	86,65	99,88
ДРУГИ РАЗХОДИ	1 562,5	259,2	575,5	16,59	45,04
ОБЩО:	8 455 191,5	8 362 149,2	8 216 247,8	98,90	101,78

В сравнение с 2011 г., когато отчетените разходи са в размер на 8 216 247,8 хил. лв., **нарастването** в номинално изражение е със **145 901,4 хил. лв.**, а в процентно – с **1,78%**. При разходите за пенсии повишението спрямо предходната година е със 124 347,2 хил. лв., а при сумите, изплатени за парични обезщетения и помощи, е с 21 948,7 хил. лв. Намаление в сравнение с 2011 г. е отчетно при разходите за програми, дейности и служби по социалното осигуряване, подпомагане и заетостта, които са със 78,2 хил. лв. по-малко от изразходваните през предходната година.

Структурата на основните разходи по отчета на консолидирания бюджет за периода 2010-2012 г. е представена на следващата фигура:

Фигура № 17 : Структура на основните разходи в консолидирания бюджет на ДОО

През 2012 г. разходите и трансферите са в размер на **8 367 520,6 хил. лв.** (при планирани **8 462 211,4 хил. лв.**). В тях са включени социалноосигурителни разходи (пенсии, социални помощи и обезщетения), разходи за програми, дейности и служби по социално осигуряване, подпомагане и заетост, разходи за отбрана и сигурност, разходи за лихви по заеми и предоставени трансфери на МТСП. От тях **разходите за бюджета на ДОО са 8 076 952,8 хил. лв.**, при планирани 8 161 576,8 хил. лв., или **98,96%** изпълнение. Процентното изпълнение на тези разходи спрямо отчета за 2011 г. е **101,85**, или със 146 357,9 хил. лв. повече. **Финансираните от ЦРБ разходи са 290 567,8 хил. лв.** и са по-малко, както спрямо планираните, така и в сравнение с отчетените през 2011 г. Намалението е съответно с **3,35%** (10 066,8 хил. лв.) и с **0,33%** (957,3 хил. лв.).

Таблица № 11 : Разходи в консолидирания бюджет на ДОО по източници на финансиране

Показатели	2012 г.		2011 г.	% изпълнение през 2012 г. спрямо	
	ПЛАН – ЗБДОО	ОТЧЕТ	ОТЧЕТ	ЗБДОО План	Отчет за
	хил.лв	хил.лв	хил.лв	2012 г.	2011 г.
1. РАЗХОДИ, ФИНАНСИРАНИ ОТ БЮДЖЕТА НА ДОО	8 161 576,8	8 076 952,8	7 930 594,9	98,96	101,85
Пенсии за сметка на ДОО	6 901 496,7	6 928 595,2	6 748 158,0	100,39	102,67
Пенсии по международни спогодби	70 000,0	0,0	53 709,7	0,00	0,00
Социални помощи и обезщетения	1 062 909,7	1 040 299,6	1 018 350,9	97,87	102,16
Програми, дейности и служби по социално осигуряване	76 703,9	66 464,3	66 542,5	86,65	99,88
Разходи за лихви (лихви по заем от СБ и др. лихви)	441,9	257,9	325,4	58,36	79,26
Отбрана и сигурност	1 120,5	1,3	250,1	0,12	0,52
Издръжка (пощенска такса и ДДС)	41 754,1	35 940,9	37 385,6	86,08	96,14
Предоставени трансфери от ДОО:	7 150,0	5 393,6	5 872,7	75,43	91,84
в т. ч. за: - Агенцията за социално подпомагане към МТСП	3 150,0	2 478,0	2 172,7	78,67	114,05
- МТСП за ф. "Условия на труд"	4 000,0	2 915,6	3 700,0	72,89	78,80
2. РАЗХОДИ, ФИНАНСИРАНИ ОТ ЦР БЮДЖЕТ	300 634,6	290 567,8	291 525,1	96,65	99,67
Пенсии за сметка на РБ	298 503,3	288 739,1	289 644,2	96,73	99,69
ЕДС към пенсиите за периода 2007-2010 г.	0,0	0,4	6,2	0,0	6,5
Издръжка (пощенска такса и ДДС)	2 131,3	1 828,3	1 874,7	85,78	97,52
РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ:	8 462 211,4	8 367 520,6	8 222 120,0	98,88	101,77

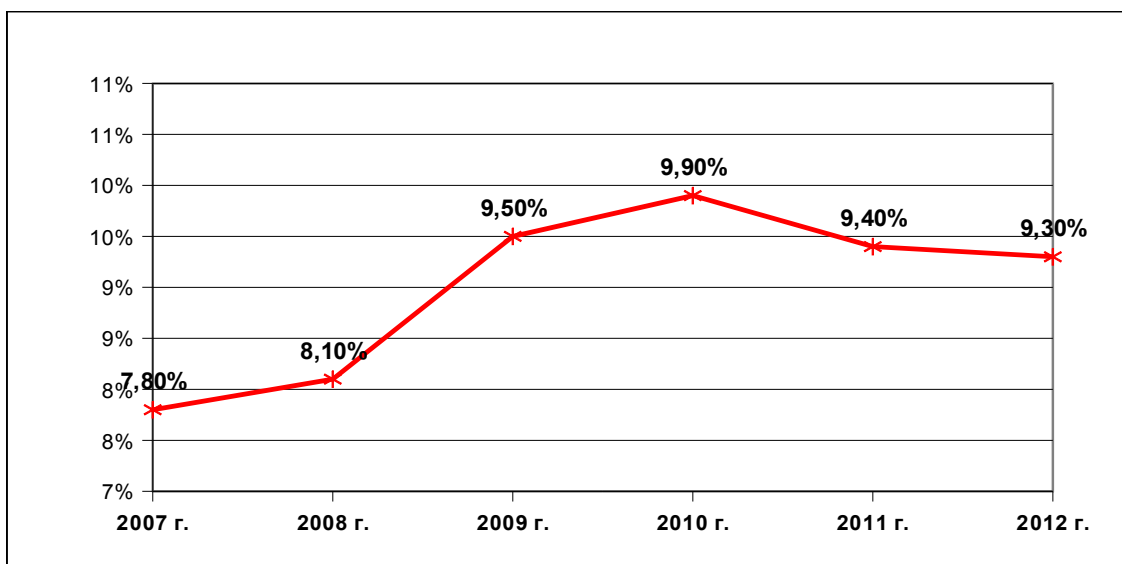
В табл. разходите за издръжка са чистия разход за изплащане на пенсиите, без други фин. услуги

I. РАЗХОДИ ЗА ПЕНСИИ

В структурата на общите разходи най-голям дял заемат разходите за пенсии. Разчетите на пенсиите за 2012 г. се основават както на параметрите, заложи в средносрочната фискална рамка на държавния бюджет, така и на съществуващия брой на пенсионерите и на пенсиите.

Отчетените за 2012 г. **общи разходи за пенсии** (вкл. пощенската такса и ДДС) възлизат на **7 255 126,1 хил. лв.**, при планирани 7 314 015,4 хил. лв. Отчетени са 58 889,3 хил. лв. (0,8%) по-ниски разходи от планираните. В сравнение с 2011 г., когато са били отчетени 7 130 778,9 хил. лв., **покачването е с 1,7%** (124 347,2 хил. лв.).

Чистият разход за пенсии (без пощенската такса и ДДС) е **7 217 334,8 хил. лв.** и представлява **9,3% от БВП**. През последните четири години разходите за пенсии (без пощенска такса и ДДС) надхвърлят 9,0 на сто от БВП, но от 2010 г., когато е достигната най-високата му стойност (9,9%), това съотношение намалява. През 2012 г. процентното изражение на разходите за пенсии към БВП намалява спрямо предходната година поради по-бавния темп на нарастване на разходите за пенсии, отколкото темпа на икономически растеж в страната.

Фигура № 18 : Разходи за пенсии към брутен вътрешен продукт (%)

Основните фактори, влияещи върху разхода за пенсии, са броят на пенсионерите, броят на пенсиите и средният им месечен размер.

От 1 януари 2012 г. пенсиите по международни спогодби, по споразумението с Република Турция и по Европейски регламенти (по показателите брой и разход), се отчитат по съответния вид на пенсията и са добавени към броя на пенсионерите, живеещи в страната. За да се осигури сравнимост на данните между 2011 и 2012 г., пенсиите по международни спогодби, по споразумението с Р. Турция и по Европейските регламенти също са отчетени за 2011 г. по съответния вид на пенсията и са добавени към броя на пенсионерите, живеещи в страната.

Таблица № 12 : Среден брой пенсионери и пенсии и среден месечен размер пенсия на пенсионер за 2012 г.

ВИД НА ПЕНСИЯТА	Среден брой пенсионери	Среден брой пенсии	Ср. мес. р-р пенсия на пенсионер (лв.)
ВСИЧКО (I+II+III)	2 217 642	2 696 906	271,21
I. ФОНД "ПЕНСИИ"	2 148 669	2 156 479	274,96
1. Пенсии за трудова дейност	2 053 748	2 061 542	266,50
2. Пенсии за кадрови военнослужещи, офицери и сержанти	94 921	94 937	458,09
II. ФОНД "ТРУДОВА ЗЛОПОЛУКА И ПРОФ. БОЛЕСТ"	11 455	26 408	232,57
1. Пенсии за трудова дейност	11 433	26 361	232,58
2. Пенсии за кадрови военнослужещи, офицери и сержанти	22	47	228,16
III. ФОНД "ПЕНСИИ, НЕСВЪРЗАНИ С ТРУДОВА ДЕЙНОСТ"	57 518	514 019	138,76
- Военна инвалидност	3 288	6 768	151,61
- Гражданска инвалидност	194	361	155,38
- Социални пенсии за инвалидност	47 440	500 293	141,39
- Персонални пенсии	2 974	2 974	67,01
- Социални пенсии за старост	3 276	3 276	117,08
- Други	346	347	211,38

ЗАБЕЛЕЖКА: Средните размери са изчислени от разхода за пенсии (с международни спогодби и без ПТ и ДДС), като е включен разхода за добавката към пенсиите на участниците и пострадалите от войните, а средствата са разпределени според вида на водещата пенсия.

1. Брой на пенсионерите

Средногодишният брой пенсионери, включително и тези с пенсии по международни спогодби, през 2012 г. е **2 217,6 хил. души**, при 2 227,3 хил. души през 2011 г., или броят им е намалял с **9,7 хиляди**. в следствие на повишените изисквания (стаж и възраст) за придобиване право на пенсия за ОСВ през 2012 г.

Средногодишният брой на пенсионерите с пенсии за осигурителен стаж и възраст (вкл. по чл. 69 КСО и МС) е **1 703,8 хил.**, като броят им е с 13,8 хил. пенсионери или с 0,8% по-малко спрямо предходната година (1 717,6 хил. бр.). Намалението в броя на пенсионерите с пенсии за осигурителен стаж и възраст е съпроводено от увеличение в броя на пенсионерите с инвалидни пенсии. И през 2012 г. средният брой на пенсионерите с **пенсии за инвалидност поради общо заболяване** (вкл. по чл. 69 КСО и МС) отново бележи **нарастване с 1,6%**. От общо 432 169 през 2011 г., те стават 439 081, или с 6 912 души повече.

Броят на пенсионерите към 31 декември 2012 г. е 2 208 446. Лични първи пенсии са получавали 2 083 587 пенсионери (94,3 на сто), а наследствени – 124 859 (5,7 на сто).

Спрямо 31 декември 2011 г. **общият брой пенсионери е намалял с 18 619 (0,8 на сто)**. Осезаемо намаление е отчетено при пенсионерите с лични пенсии (със 17 125 по-малко) и слабо намаление при пенсионерите с наследствени пенсии (с 1 494 по-малко).

Резултатите от ускоряването на пенсионната реформа през 2012 г. – повишаването на възрастта и стажа за придобиване право на пенсия по чл. 68 от КСО с 4 месеца от 1 януари, се изразиха в значително намаляване броя на пенсионираните се през годината. Те са с **19 705 (18 на сто) по-малко** спрямо 2011 г. През 2012 г. са се пенсионирали общо **89 879 лица**. От тях 37 983 са за инвалидност поради общо заболяване (с 1 969 по-малко от 2011 г.), 44 546 са за осигурителен стаж и възраст по чл. 68 на КСО (със 17 781 по-малко от 2011 г.), и 3 219 са за осигурителен стаж и възраст на кадрови военнослужещи по чл. 69 на КСО (с 302 повече от 2011 г.).

Към 31 декември 2012 г. пенсионерите, които получават **лични пенсии за осигурителен стаж и възраст по чл. 68** от КСО са **1 557 396**, като броят им е намалял с 19 931 (1,3 на сто) спрямо края на 2011 г.

Броят на пенсионерите, получаващи **лични пенсии по чл. 69** от КСО (кадрови военнослужещи, офицери и сержанти и пр.) се е увеличил с 448 (0,5 на сто) и към 31 декември 2012 г. той е 89 155.

През 2012 г. броят на пенсионерите с **лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване** се е увеличил с 5 496 (1,5 на сто) спрямо броя им към 31 декември 2011 г. и в края на 2012 г. е **360 594**.

2. Брой на пенсиите

Средногодишният **брой на изплатените пенсии**, включително и тези по международни спогодби, през 2012 г. е **2 696 906 броя**. След отбелязаното увеличение на общия брой на пенсиите през 2010 и 2011 г. спрямо предходната година, броят на пенсиите, изплащани от ДОО през 2012 г., е с **6 844 броя по-малко** от тези през 2011 г. (2 703 750 бр.).

И през 2012 г. се запазва установената тенденция за нарастване на общия брой **пенсии за инвалидност** спрямо предходната година, макар и с ниски темпове. През 2012 г. **средният им брой е 976 313**, като тук са включени трудовите пенсии за инвалидност поради общо заболяване (442 483) и за трудова злополука и професионална болест (26 408), а също и социалните пенсии за инвалидност (500 293), военна и гражданска инвалидност (7 129). Увеличението им спрямо 2011 г., когато са били 964 438, е с 11 875 (**1,2%**).

През 2012 г. **27 452 лица** са получили **лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване**, чийто относителен дял е 36,0% (при 29,6% през 2011 г.) от всички новоотпуснати лични първи пенсии. Спрямо предходната година в абсолютни стойности това е с 393 броя по-малко, но при съпоставяне на относителния дял на новоотпуснатите лични инвалидни пенсии в съвкупността от всички новоотпуснати лични първи пенсии, има увеличение със 6,4%, което е за сметка на намалението в броя на новоотпуснатите лични пенсии за осигурителен стаж и възраст. Предприетият контрол с допълнителни мерки от страна на НОИ доведе до намаляване броя на пенсионерите с лични пенсии за инвалидност поради общо заболяване през периода 2006-2008 г., но въпреки това от 2009 г. броят им отново започна да расте. От началото на 2012 г. НОИ вече няма представители в експертните лекарски комисии, които определят загубената трудоспособност. За сметка на това се разшириха правомощията на медицинските комисии на института. Те вече проверяват всички експертни решения на лица, за които е определена над 50% намалена работоспособност и имат право на инвалидна пенсия. На контрол подлежат както експертните решения на ТЕЛК за първично освидетелстване, така и тези, при които има преосвидетелстване. Превантивна роля има и разписания в КСО общ текст, според който лекарите в експертните комисии носят отговорност, ако с решенията си са нанесли вреди на държавното обществено осигуряване.

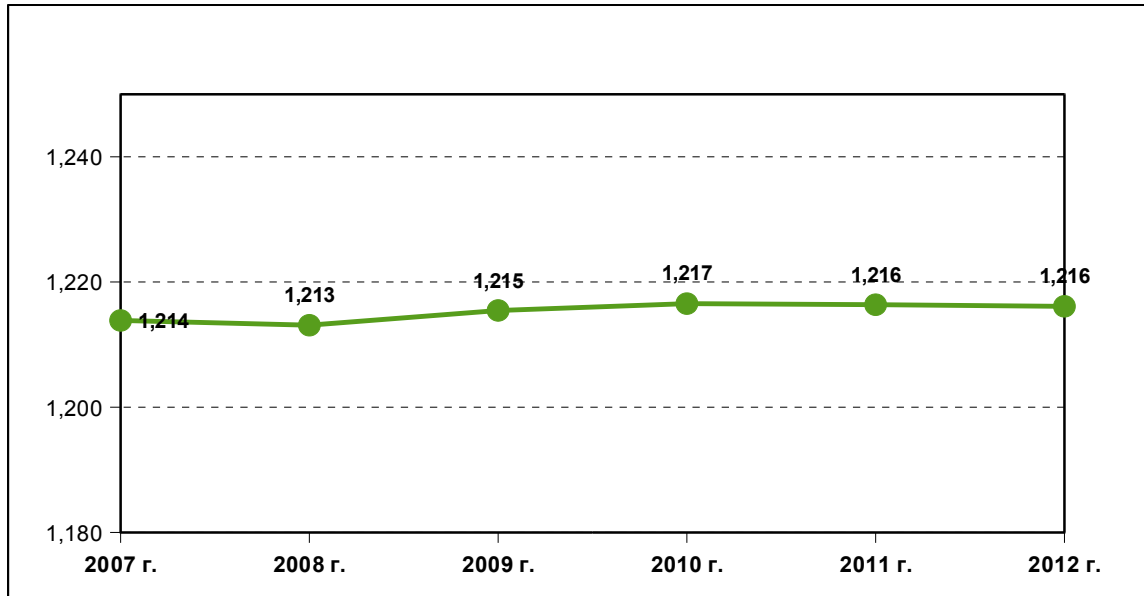
Правото да се получава **социална пенсия за инвалидност** към друг вид пенсия провокира много хора със заболявания, и особено пенсионери в по-напреднала възраст, да искат освидетелстване от органите на медицинската експертиза, за да се възползват от тази възможност. Средният брой пенсии от този вид през 2012 г. достигна **500 293**.

Пенсиите, получавани като **втора, трета или четвърта**, към 31.12.2012 г. са **478 566**, което е увеличение със 603 броя, спрямо предходната година. Делът на пенсионерите, получаващи повече от една пенсия в края на 2012 г. е **17,8%**, а **социалните пенсии за инвалидност** заемат дял **94,6%** от тях. Броят на вторите социални пенсии за инвалидност, отпуснати през 2012 г., е 37 542 като спрямо предходната година те са с 555 бр. (1,5%) по-малко.

През 2012 г. **новоотпуснатите пенсии** (лични и наследствени) са **89 879 броя** и са с **18% по-малко** от тези през 2011 г. Най-съществено с 28,5% са намалели новоотпуснатите пенсии за ОСВ по чл. 68 от КСО, следвани от пенсиите за инвалидност поради общо заболяване и социалните пенсии за инвалидност, които са съответно с 4,9% и 5,8% по-малко. За разлика от тях увеличение спрямо 2011 г. се отчита при новоотпуснатите пенсии за ОСВ по чл. 69 от КСО, като при тях има увеличение от 10,4%.

За периода 2005-2010 г. се наблюдава покачване на **средния брой пенсии, изплащани на един пенсионер**, с изключение на 2008 г., когато броят намалява с 0,001 на сто. През 2011 г. се прекъсва тенденцията на нарастване и се отбелязва стойност 1,216, която се запазва и през 2012 г. През 2012 г. задържането му на нивото от предходната година е вследствие на едновременното намаляване в средния брой на пенсиите и на пенсионерите спрямо предходната година.

Забележка: През 2012 г. броят на пенсионерите и пенсиите е с МС.

Фигура № 19 : Средногодишен брой пенсии на един пенсионер

Броят на пенсиите към 31 декември 2012 г. е 2 687 012 и спрямо 31 декември 2011 г. е **намалял с 18 016** (с 0,7 на сто). Освен всички първи пенсии, които са 2 208 446, в него е включен и броят на вторите, третите и четвъртите пенсии. В края на 2012 г. общо 478 566 пенсии се получават като втори (17,8 на сто от общия брой на пенсиите). Към 31 декември 2012 г. се изплащат 452 869 **социални пенсии** в размер 25 на сто от социалната пенсия за инвалидност на пенсионерите с намалена работоспособност над 70 на сто. Те са с 2 298 (с 0,5 на сто) повече в сравнение с края на 2011 г.

Към 31 декември 2012 г. има отпуснати **1 657 098 лични пенсии за осигурителен стаж и възраст**. Те представляват 65,1 на сто от всички лични пенсии. От тях 2,0 на сто са отпуснати на лица, работили при условията на първа категория труд, 4,8 на сто – на работили при условията на втора категория труд и 53,4 на сто – на лица от трета категория труд. Останалите 39,8 на сто от личните пенсии са на лица със смесен трудов стаж. Спрямо края на предходната година броят им е с 20 383 по-малко. Само през 2012 г. са отпуснати **44 970 лични пенсии за осигурителен стаж и възраст**, докато през цялата 2011 г. броят им е бил 62 169, или с 38,2 на сто повече.

Съгласно КСО, на лица с 50 и над 50 на сто трайно намалена работоспособност се отпускат пенсии за инвалидност. Това са пенсиите за инвалидност поради общо заболяване, за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест, пенсиите за военна инвалидност, за гражданска инвалидност и социалните пенсии за инвалидност. Броят на **личните пенсии за инвалидност** към 31 декември 2012 г. е **880 575** или 34,6 на сто от всички лични пенсии. От тях 30,4 на сто са отпуснати на лица с намалена работоспособност над 90 на сто, 51,2 на сто – на лица с намалена работоспособност от 71 до 90 на сто и 18,2 на сто – на лица с намалена работоспособност от 50 до 70,99 на сто. **Новоотпуснатите** през 2012 г. пенсии са **30 820**. В края на 2011 г. личните пенсии за инвалидност са били 874 069 бр. (с 6 516 по-малко), от които 31 418 отпуснати през годината.

Броят на личните пенсии за **инвалидност поради общо заболяване** към 31 декември 2012 г. е **363 112** (41,2 на сто от броя на личните пенсии за инвалидност), а броят на **социалните пенсии за инвалидност** е **500 176** (56,8 на сто от броя на личните пенсии за инвалидност), от които 47 307 са първи пенсии. В края на предходната година те са били съответно 358 001 и 497 855, като и при двата вида инвалидни пенсии се отчита нарастване на броя им. Личните пенсии за **инвалидност поради трудова злополука и професионална болест** към 31.12.2012 г. са **13 888** (1,6 на сто от броя на личните пенсии за инвалидност). В сравнение с броя им в края на 2011 г. те са със 746 по-малко.

Броят на пенсионерите, които получават **поне една инвалидна пенсия** нараства със 7 601 и в края на 2012 г. достига **671 635 броя**.

На базата на отчетените данни за броя на инвалидните пенсии може да се обобщи, че новоотпуснатите инвалидни пенсии са с относително постоянен брой в последните години, но изплащаните стари пенсии са сравнително много. В края на 2012 г. се изплащат 880 575 пенсии за инвалидност, което е почти 35% от всички пенсии. За това допринася и фактът, че законодателството позволява едновременното получаване на няколко вида инвалидни пенсии от един пенсионер.

Малка част от пенсиите в България са **социални пенсии за старост** (3 258 бр.), пенсии за **особени заслуги** към държавата и нацията (25 бр.), **персонални пенсии** (2 937 бр.), отпуснати от Министерския съвет на лица, по отношение на които не са налице някои от изискванията на Кодекса за социално осигуряване. Тези пенсии са за сметка на републиканския бюджет и се изплащат от фонд "Пенсии, несвързани с трудова дейност". Има останал незначителен брой пенсии, отпуснати **по отменени закони** (СВОК на ТПК, Закон за пенсиониране на земеделските стопани кооператори).

3. Среден месечен размер на пенсиите

През 2012 г. са проведени следните **политики**, които оказаха влияние върху размерите на пенсиите:

1. **Минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст** се увеличи от 136,08 лв. на **145,00 лв.** от 1 юни 2012 г., съгласно чл. 9 от ЗБДОО за 2012 г. Със същия процент се увеличиха всички минимални размери на пенсиите за трудова дейност, свързани с минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст.

2. **Социалната пенсия за старост**, както и размерите на всички обвързани с нея добавки към пенсиите, се запазват на нивата от 1 юли 2009 г., а именно:

- социалната пенсия за старост – 100,86 лв.;
- добавката за чужда помощ – 75,65 лв.;
- добавката към пенсиите на участниците и пострадалите във войните по чл. 5 от ЗВВ – 100,86 лв.;
- добавката по Указ №1611 – 50,43 лв.

3. **Месечната добавка по чл. 9 от Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресираните лица (ЗПГРРЛ)** се определя в процент от средната пенсия за осигурителен стаж и възраст за предходната календарна година и се преизчислява ежегодно от 1 януари. В тази връзка със заповед № 48 от 19.01.2012 г. управителят на НОИ определи средна пенсия за осигурителен стаж и възраст за 2011 г. в размер на 289,19 лв. Средният брой на добавките през 2012 г. е 10 545, а средният месечен размер – 68,29 лв.

4. **Максималният размер** на получаваните една и повече пенсии, без добавките към тях, също остана непроменен - **700,00 лв.**

5. **Осъвременяване** на пенсиите по чл. 100 на КСО не се извърши, съгласно Закона за бюджета на ДОО за 2012 г.

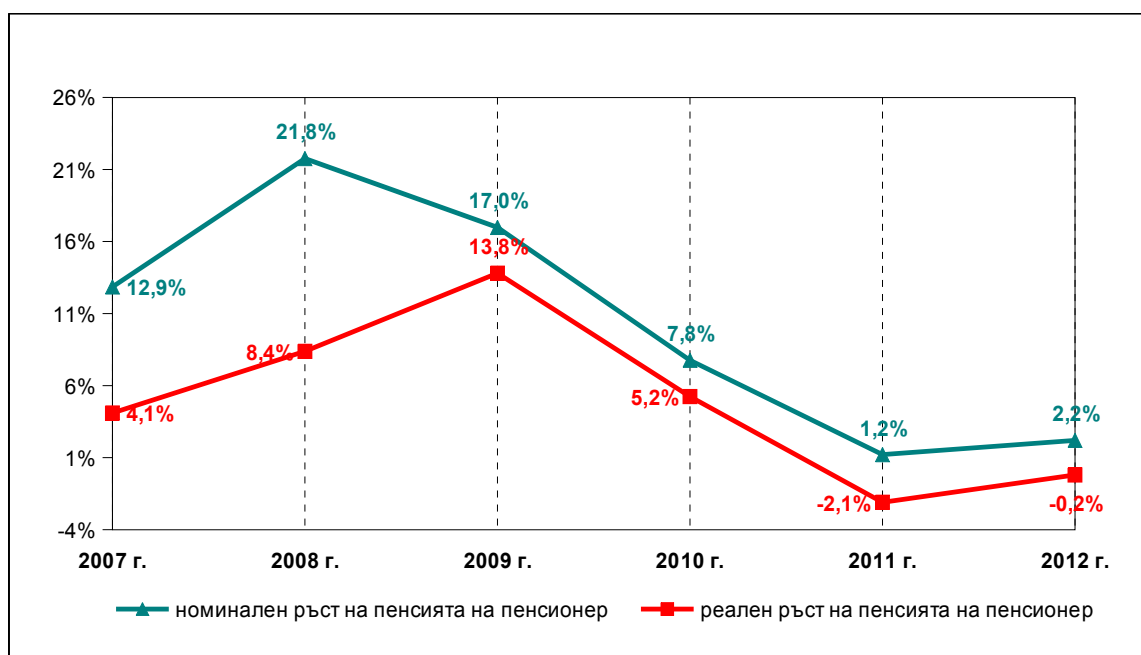
Средният месечен размер на пенсията на един пенсионер за 2012 г. е **271,21 лв.** При неговото изчисляване са взети предвид и добавките по чл. 84 от КСО, добавката за чужда помощ (в размер 75 на сто от социалната пенсия за старост), добавката за ветерани от войните (в размер 100% от социалната пенсия за старост), миньорската добавка (вече не се

отпуска, но продължава да се изплаща в размер 33,30 лв. на пенсионерите, на които е била отпусната преди 2000 г.) и добавките към пенсиите на репресираните лица по чл.9 от ЗПГРРЛ.

В сравнение с предходната година, когато средната пенсия е била 265,33 лв. **нарастването** е с 5,88 лв. Средният размер на един пенсионер с **пенсия за ОСВ** (по чл. 68 и чл.69 от КСО) е **294,36 лв.**, а пенсионерите с пенсии за **инвалидност поради общо заболяване** (без тези по ЗПЗСК, СВОК на ТПК и по чл. 69 от КСО) са получавали средно **201,60 лв.**

През 2012 г. средният месечен размер на пенсиите е нараснал номинално с 2,2 на сто, но реално е намалял с 0,2 на сто, при средногодишна хармонизирана инфлация 2,4 на сто за 2012 г.

Динамиката в номиналния и реалния ръст на средния размер пенсия за периода 2005 г. – 2012 г. е показана на следващата графика:

Фигура № 20 : Динамика в номиналния и реален ръст на средния размер пенсия на пенсионер за периода 2007 – 2012 г. (%)

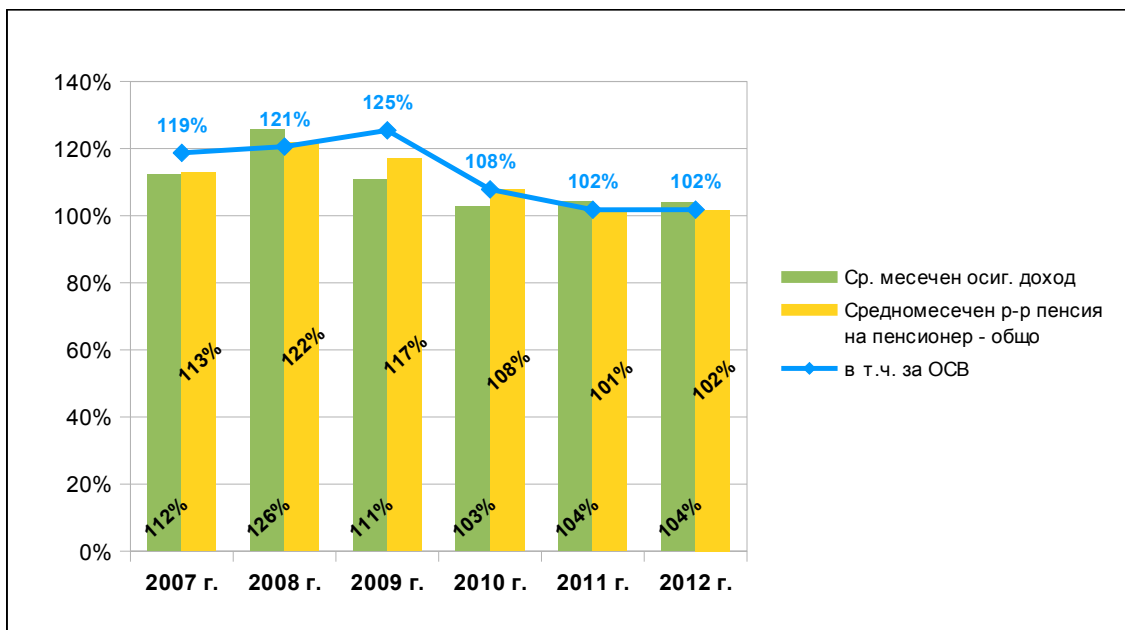
За втора поредна година средният месечен размер на пенсиите реално намалява, въпреки номиналното им нарастване. За годините от 2005 г. до 2010 г. реалният ръст (номиналното увеличение с отчитане на инфлацията) на средната пенсия е превишавало отчетената инфлация. Този изпреварващ ръст се дължи основно на допълнителните мерки за увеличаване на пенсиите, както и на изплащаните през тези години еднократни суми под формата на коледни добавки. През последните две години „замразяването“ на размерите на пенсиите води до реалното им изоставане.

През 2012 г. **новоотпуснатите** пенсии (лични – 270,06 лв. и наследствени – 136,89 лв.) са с **основен среден размер 249,84 лв.** Той е с 6,89 лв. по-висок от средния размер на новоотпуснатите пенсии (242,95) през 2011 г, като в средните основни размери на новоотпуснатите през 2012 г. са взети в предвид и пенсиите по международни спогодби.

Изменените пенсии през 2012 г. са **886 802 броя**, от които 816 770 са лични и 70 032 наследствени. Новият им среден размер е **182,70 лв.**, при стар размер 167,47 лв.

Броят на **прекратените пенсии** е **118 380**, а средният им размер през 2012 г. е **210,71 лв.**

Равнището на **средната пенсия на един пенсионер** през 2012 г. достигна **43,9 на сто** спрямо **брутния** осигурителен доход, а спрямо **нетния** осигурителен доход – **56,0 на сто**. Следващата фигура показва изменението на коефициента на заместване на дохода за периода 2007-2012 г.

Фигура № 21 : Верижен индекс, отразяващ промените в средномесечните размери на осигурителния доход и пенсиите

Най-съществено влияние върху коефициента на заместване на дохода (съотношението на средната пенсия и средния осигурителен доход) през разглеждания период оказва осъвременяването на пенсиите. През 2009 и 2010 г. имаше значителен ръст на пенсиите – общо 26% при ръст на средния осигурителен доход с 14%, а коефициентът на заместване на дохода съответно беше 44,1 и 46,2. В резултат на задържане осъвременяването на пенсиите през периода 2010-2012 г. се отчете намаление на стойността му през 2012 г. (44,9) спрямо предходната година.

Броят и размерът на минималните пенсии с гарантиран размер оказва влияние върху увеличаване на разхода за пенсии.

С **гарантиран минимален размер** за съответния вид пенсия са **526 777** пенсионери, или 23,9% от общия брой пенсионери към 31.12.2012 г. Това са тези лица, които получават само една пенсия в минимален размер. В сравнение с края на 2011 г. относителният им дял е по-висок с 2,1%.

- С лични пенсии в минимален размер са 464 534 души, или 88,2%, а от получаващите наследствени – 62 243, или 11,8% от пенсионерите с минимални пенсии.
- От фонд “Пенсии” минимални размери получават 469 677 души, или 21,9% от общия брой на пенсионерите във фонда (при 19,8% през 2011 г.). От тях 409 055 са с лични пенсии (87,1% от пенсионерите с минимални пенсии във фонда) и 60 622 са с наследствени пенсии в минимален размер.
- С минимални размери на пенсиите, изплащани от фонд “Трудова злополука и професионална болест”, са 3 052 пенсионери, или 27,5% (при 24,1% за 2011 г.) от всички пенсионери, получаващи пенсии от този фонд. Разпределението им е в полза на личните пенсии – 64,6%. Наследствените заемат 35,4% дял, като спрямо 2011 г. са с 216 броя по-малко.

- От пенсионерите, получаващи първа пенсия от фонд “Пенсии, несвързани с трудова дейност”, с пенсия в минимален размер са 54 048 броя, или 94,4%, като процентът се задържа на нивото от предходната година.

Към 31 декември 2012 г. броят на пенсионерите с месечни размери на пенсиите, **приравнени на минималния размер** за съответния вид е **583 038**, а разликата между изплащания и действителния размер е **19 996,3 хил. лв.**

Максималният размер от 700,00 лв. получават **51 885** пенсионери (2,3 на сто от общия брой) като разликата между действителния и изплащания размер е **9 377,3 хил. лв.** Делът им е **2,35%** от всички пенсионери и в сравнение с края на предходната година те бележат покачване с 1 968 броя. За това допринесе нарастването на броя на новите пенсионери със смесен осигурителен стаж. Личните пенсии на лица със смесен трудов стаж, отпуснати само през календарната 2012 г., заемат дял 54,5 на сто от всички лични пенсии за осигурителен стаж и възраст.

Таблица № 13 : Разходи за пенсии по източници на финансиране

ПОКАЗАТЕЛИ	2012 г.		2011 г.	% изпълнение през 2012 г. спрямо	
	ПЛАН – ЗБДОО	ОТЧЕТ	ОТЧЕТ	ЗБДОО План	Отчет за
	(хил. лв.)	(хил. лв.)	(хил. лв.)	2012 г.	2011 г.
ПЕНСИИ	7 270 000,0	7 217 334,8	7 091 518,1	99,28	101,77
Пенсии за сметка на държавното обществено осигуряване, в т. ч.:	6 901 496,7	6 928 595,2	6 748 158,0	100,39	102,67
- пенсии за трудова дейност и добавките към тях	6 359 312,7	6 397 944,7	6 228 867,4	100,61	102,71
- пенсии по чл. 69 от КСО и добавките към тях	542 184,0	530 632,9	519 105,2	97,87	102,22
- еднократна допълнителна сума към пенсиите - общо за периода 2007 – 2010 г.	-	17,6	185,4	-	9,49
Пенсии по международни спогодби	70 000,0	-	53 709,7	-	-
Пенсии за сметка на републиканския бюджет, в т. ч.:	298 503,3	288 739,6	289 650,4	96,73	99,69
- пенсии за военна и гражданска инвалидност, социални пенсии за старост и инвалидност, пенсии за особени заслуги и др.	279 116,6	269 027,7	266 870,1	96,39	100,81
- добавки към пенсиите на ветераните от войните и на ветераните-инвалиди от Отечествената война, както и на наследниците получаващи наследствена пенсия за загиналите в Отечествената война	10 586,8	11 070,4	14 100,9	104,57	78,51
- добавки към пенсиите на реприсирани лица по чл. 9 от ЗПГРРЛ	8 799,9	8 640,9	8 673,1	98,19	99,63
- добавки по чл. 4 от Закона за уреждане на някои трудови и осигурителни права на български граждани	-	0,2	-	-	-
- еднократна допълнителна сума към пенсиите - общо за периода 2007 - 2008 г.	-	0,4	6,3	-	6,35
Разходи по изплащане (пощенска такса и ДДС и др. финансови услуги)	44 015,4	37 791,3	39 260,8	85,86	96,26
РАЗХОД ЗА ПЕНСИИ – ОБЩО (вкл. пощенска такса, ДДС и МС)	7 314 015,4	7 255 126,1	7 130 778,9	99,19	101,74

Забележка: От 1 януари 2012 г. разходите за пенсии по МС са отчетени в разходите за пенсии по вид.

Разходи за пенсии по източници на финансиране

1. В структурата на разходите най-съществено значение имат **разходите за пенсии**, които по отчета за 2012 г. са **7 217 334,8 хил. лв.** (без ПТ и ДДС). В тази сума се включват разходите за пенсии, финансирани от ДОО и от републиканския бюджет. Отчетените разходи са с 52 665,2 хил.лв. или 0,7 на сто по-малко от планираните. По-ниският отчетен разход се дължи на отчетения по-малък среден брой на пенсионерите и по-нисък среден размер на пенсията в сравнение с планираните стойности.

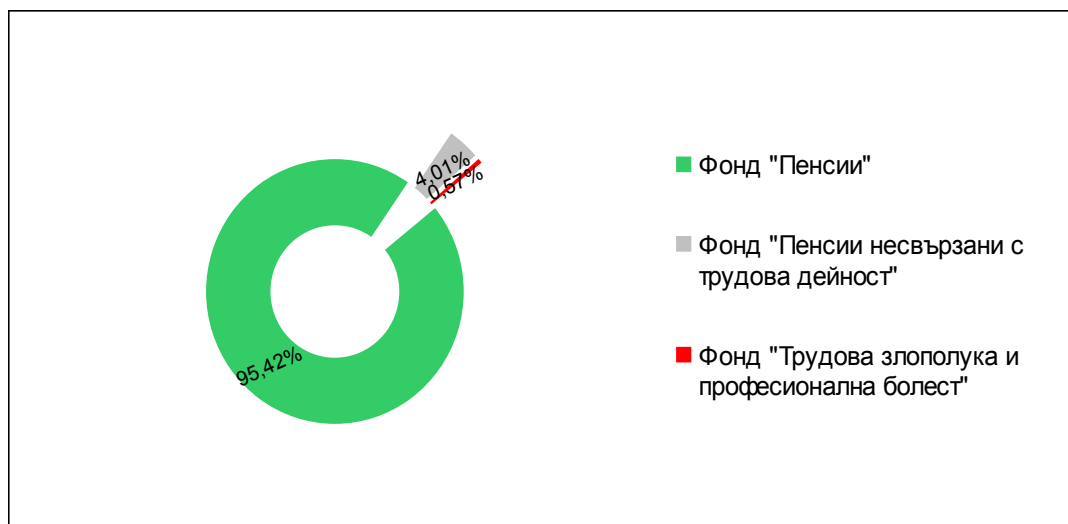
Спрямо предходната 2011 г., когато този разход е възлизал на 7 091 518,1 хил. лв. отчетеното **нарастване** е в размер на **125 816,7 хил. лв.**, или 1,77 на сто. По-високият разход на средствата за пенсии се дължи основно на увеличението от 1 септември 2011 г. на вдовишките добавки, на по-високите размери на новоотпуснатите пенсии в сравнение с размерите на прекратените, както и на увеличението на минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст.

1.1. **За пенсиите и добавките към тях за сметка на ДОО** през 2012 г. са изразходвани **6 928 595,2 хил. лв.** Планираният разход за пенсии от ДОО е **изпълнен на 100,4%**, или разходите за пенсии от ДОО са с 0,4 на сто повече от плана. Превишението от 27 098,5 хил. лв. се дължи на факта, че от 1 януари 2012 г. разходът за пенсиите по международни спогодби (МС) фактически се отчита към разходите, финансирани от ДОО или РБ в зависимост от вида на пенсията, а не като отделен разход. За 2012 г. разходът по международни спогодби е в размер на 56,0 млн.лв. (80 на сто изпълнение на плана). От гях

98,8 на сто са пенсии за трудова дейност, 0,6 на сто – пенсии по чл. 69 от КСО и 0,6 на сто – пенсии от РБ. При пенсиите за **трудова дейност**, които възлизат на 6 397 944,7 хил. лв., изпълнението на плана е **100,6%**, тоест има **преразход 38 631,9 хил. лв.** При пенсиите на **лицата по чл. 69 от КСО** (кадрови военнослужещи по Закона за отбраната и въоръжените сили на РБ, държавни служители по ЗМВР и приравнените към тях) изпълнението е **97,9%**, или отчетената икономия е в размер **11 551,1 хил. лв.**

1.2. Разходът за пенсии и добавките към тях, финансирани от републиканския бюджет, е 288 739,6 хил. лв., при план 298 503,3 хил. лв., или изразходваните средства са по-малко от планираните с 3,3 на сто.

- За пенсии за военна и гражданска инвалидност, социални пенсии за старост, социални пенсии за инвалидност, персонални пенсии, пенсии за особени заслуги и пенсии, отпуснати по отменени закони, през 2012 г. са изразходвани **269 027,7 хил. лв.**, при планирани 279 116,6 хил. лв., или с **3,6 на сто по-малко** от плана.
- Преразход с 4,6% (483,6 хил. лв.) се наблюдава при изплатените добавки към пенсиите на ветераните от войните и на ветераните-инвалиди от Отечествената война, както и на техните наследници, получаващи наследствена пенсия. Разходът е **11 070,4 хил. лв.**, при план 10 586,8 хил. лв. Съгласно чл. 5 от Закона за ветераните от войните те получават към пенсията си добавка в размер 100% от социалната пенсия за старост.
- Средствата, изплатени за добавките по чл. 9 от Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресираните лица (ЗПГРРЛ) са в размер на **8 640,9 хил. лв.**, което е с **1,8 на сто по-малко от плана.** Във връзка с прилагането на чл. 9 от ЗПГРРЛ от 1 януари 2012 г. всички добавки към пенсиите на правоимащите лица бяха автоматично преизчислени въз основа на по-високата средна пенсия за осигурителен стаж и възраст за 2011 г. в размер на 289,19 лв.

Фигура № 22 : Структура на разходите за пенсии по фондове в консолидирания бюджет на ДОО през 2012 г.

1.3. Разходите по изплащане на пенсиите през 2012 г. (пощенска такса и ДДС и други финансови услуги) са в размер на **37 791,3 хил. лв.**, което е **85,9%** от предвидените за тази цел разходи. **Икономията от 6 224,1 хил. лв.** е в резултат на увеличаване броя на пенсиите, изплащани по банков път, при които разходите са значително по-ниски от изплащаните в пощенските клонове. В тях са включени пощенска такса и ДДС за пенсиите и добавките към тях от ДОО в размер 35 940,9 хил. лв., пощенска такса и ДДС за пенсиите от републиканския бюджет, за добавките към пенсиите на ветераните от войните и на репресираните лица в размер 1 828,3 хил. лв. и 22,2 хил. лв. за други финансови услуги. Към

31 декември 2012 г. пенсионерите, получаващи пенсията си по банков път, са 44,6 на сто от общия брой, докато за 2011 г. са били 42,1 на сто, а през 2010 г. са били 39,0 на сто, което показва тенденция за увеличаване на контингента пенсионери, ползващи банковата услуга за “доставка” на пенсията.

II. РАЗХОДИ ЗА ОБЕЗЩЕТЕНИЯ И ПОМОЩИ ПО КСО

Следващата по значимост и големина група разходи в консолидирания бюджет на ДОО, след разходите за пенсии, са тези за изплащане на **социално-осигурителни обезщетения и помощи**. Техният дял е **12,4%** от общите разходи и трансфери по Консолидирания бюджет на ДОО през 2012 г.

Планираните разходи за социални обезщетения и помощи в Закона за бюджета на ДОО за 2012 г. са 1 062 909,7 хил. лв. Отчетени са **1 040 299,6 хил. лв.**, или изразходваните средства са с 22 610,1 хил. лв. (с 2,1 на сто) по-малко спрямо плана.

Разходите за социални обезщетения и помощи през 2012 г. са с **21 948,7 хил. лв.** (или с 2,2%) повече в сравнение с 2011 г., когато са били 1 018 350,9 хил. лв.

Разходът за парични обезщетения и помощи, изплащани от ДОО, зависи от броя на осигурените лица, размера на среднодневното парично обезщетение на едно осигурено лице и броя на изплатените работни дни поради временна неработоспособност.

През годината са изплатени **3 439 953 броя обезщетения на 2 753 863 лица** от фондовете „Общо заболяване и майчинство“ и „Трудова злополука и професионална болест“. В сравнение с 2011 г. общият брой на изплатените обезщетения е намалял незначително – с 20 030 (0,6%), а броят на лицата, които са ги получили е с 9 141 по-малко (0,3%). От фонд „Безработица“ средномесечно са изплащани обезщетения на 116 804 лица, което е с 9,5% повече в сравнение с 2011 г.

Таблица № 14 : Парични обезщетения и помощи за временна неработоспособност

Показатели	2012 г.				2011 г.		% изпълнение през 2012 г. спрямо	
	ПЛАН – ЗБДОО		ОТЧЕТ		ОТЧЕТ		ЗБДОО План 2012 г.	Отчет за 2011 г.
	(хил. лв.)	структура	(хил. лв.)	структура	(хил. лв.)	структура		
Парични обезщетения общо, в т.ч.:	1 045 617,8	98,37	1 022 572,9	98,30	1 001 546,6	98,35	97,80	102,10
- болест поради общо заболяване	260 161,8	24,88	281 648,7	27,54	256 402,9	25,60	108,26	109,85
- трудова злополука и проф. болест	6 483,2	0,62	6 596,1	0,65	6 083,1	0,61	101,74	108,43
- бременност, раждане и отгл. на дете	429 435,9	41,07	379 442,9	37,11	418 614,8	41,80	88,36	90,64
- безработица	349 536,9	33,43	354 885,2	34,71	320 445,8	32,00	101,53	110,75
Помощи общо, в т.ч.:	17 291,9	1,63	17 726,7	1,70	16 804,3	1,65	102,51	105,49
- за профилактика и рехабилитация	15 362,3	88,84	15 759,8	88,90	15 163,6	90,24	102,59	103,93
- еднократни помощи при смърт	1 927,6	11,15	1 964,1	11,08	1 639,0	9,75	101,89	119,84
- за инвалидност поради общо заболяване	2,0	0,01	2,8	0,02	1,7	0,01	140,00	164,71
Всичко парични обезщетения и помощи	1 062 909,7	100,00	1 040 299,6	100,00	1 018 350,9	100,00	97,87	102,16

Разходите за парични обезщетения по КСО включват:

1. Парични обезщетения за временна неработоспособност поради общо заболяване, нетрудова злополука, гледане на болен член от семейството, карантина и трудоустрояване. Относителният им дял в структурата на паричните обезщетения е 27,5%. За 2012 г. са изплатени **281 648,7 хил. лв.**, като е налице **преразход** спрямо плана от **21 486,9 хил. лв.** (8,3 на сто). Превишението на плана се дължи на по-високите от планираните размери на обезщетенията, тъй като изплатените 13 559,7 хил. работни дни са с 2,2 на сто по-малко от планираните.

Спрямо 2011 г. е отчетено **нарастване с 9,8%**, а абсолютната сума е в размер на **25 245,8 хил. лв.** повече. Увеличение на разходите в сравнение с предходната година е отчетено по всички видове плащания в тази съвкупност, с изключение на паричните обезщетения за трудоустрояване поради временно намалена работоспособност, които са с

49,4 на сто по-малко. Техният дял в структурата на обезщетенията за временна неработоспособност поради общо заболяване е едва 0,02 на сто и не може да компенсира общото нарастване.

– За **обезщетения за общо заболяване**, които са най-значимият разход в тази група, са изразходвани **14 916,1 хил. лв. повече** от планираните. При този социалноосигурителен риск са изплатени 11 079 665 работни дни, които са с 2,0 на сто по-малко от планираните. Отчетеното среднодневно парично обезщетение е **20,77 лв.**, при планиран размер 19,04 лв., което е причина за формирания преразход. По-висок е разходът за този вид обезщетения не само спрямо плана, но и спрямо предходната година. Повишението е с 19 869,7 хил. лв. (с 9,4 на сто) и се дължи на сумарният ефект от по-високия среден размер на паричното обезщетение и на нарасналия брой изплатени работни дни.

– Преразход спрямо плана и в сравнение с 2011 г. отбелязват и обезщетенията за **нетрудови злополуки**. Увеличението над планираната сума е с **21,8 на сто** (7 579,8 хил. лв.) и 11,6 на сто (4 388,7 хил. лв.) в сравнение с предходната година.

– По-малко средства от планираните са изразходвани за **гледане на болен член от семейството и карантина** (985,8 хил. лв., или 9,7 на сто), както и за **трудоустройство при временно намалена работоспособност** (23,2 хил. лв., или с 28,9 на сто). Съществено е намалението на последните и в сравнение с предходната година, когато изплатените суми са били с 46,4 на сто (49,4 хил. лв.) повече. По-ниският разход е в следствие на намалението при общо изплатените работни дни (с 51,5 на сто), тъй като среднодневната разлика, която е изплащана през 2012 г., е нараснала спрямо 2011 г. с 1,45 лв.

След въведените антикризисни мерки от 1 юли 2010 г. при броя на изплащаните болнични листове беше отбелязана тенденция на намаляване, но през 2012 г. тази тенденция се прекъсва и наблюдаваме увеличение в броя на болничните листове, издадени през годината. Данните показват нарастване в броя на болничните листове с 3,1% и на броя на загубените работни дни поради временна неработоспособност за общо заболяване с 5,9% в сравнение с 2011 г.

При обезщетенията за общо заболяване не се наблюдава финансов ефект от удължаването на осигурителния период от 12 на 18 месеца, от който се изчислява обезщетението. Положителното въздействие на промяната се състои в по-тясното обвързване на осигурителния принос на лицата с размера на получаваните обезщетения. Тъй като обезщетенията за общо заболяване са много на брой и с малка продължителност, а съвкупността на осигурените лица, които ги ползват, е много динамична, трудно е да се изведат определени закономерности, свързани с изменения в размерите на обезщетенията. За болничните листове през 2011 г. среднодневното обезщетение е било 21,29 лв., а през 2012 г. е отчетено 21,64 лв., или само с 0,35 лв. повече.

2. Изплатените средства за парични обезщетения поради **трудова злополука или професионална болест** са **6 596,1 хил. лв.**, като изпълнението на плана е 101,74 на сто, или с 112,9 хил. лв. повече от предвидените. **Преразходът** е в резултат на по-високото с 3,78 лв. среднодневно парично обезщетение спрямо планираното (23,05 лв.), тъй както изплатените работни дни са с 12,6 на сто (35 495 бр.) по-малко. Нарастване на разходите за този вид обезщетения се отчита и спрямо 2011 г. (с 512,9 хил. лв.). Изплатените работни дни са с 2 966 бр. повече, а размерът на обезщетението е по-голям с 1,78 лв.

3. Разходи за бременност, раждане и отглеждане на малко дете.

Отчетеният общ разход за 2012 г. е в размер на **379 442,9 хил. лв.**, който е по нисък в сравнение с плана за годината с 49 993,0 хил. лв. (11,6%) и с 39 171,9 хил. лв. (9,4%) от същия през 2011 г.

През 2012 г. разходът за парични **обезщетения за бременност и раждане** е в размер на 270 345,7 хил. лв., което е **икономия спрямо плана от 35 750,3 хил. лв.** (11,7 на сто).

Изплатени са 12 557,6 хиляди работни дни (с 9,0 на сто по-малко от планираните) при среднодневно обезщетение от 21,53 лв., което е с 2,9 на сто по-ниско от планираното.

За обезщетения за **отглеждане на малко дете** са изплатени 109 096,6 хил. лв., или **икономията спрямо плана** е в размер на **14 167,7 хил. лв.** (11,5 на сто). **Икономията** се дължи на по-ниското с 15,0 на сто среднодневно парично обезщетение (10,48 лв.) спрямо планираното (12,33 лв.), тъй като изплатените работни дни (10 410,8 хиляди) са с 4,2 на сто повече от планираните (9 993,7 хиляди).

В тази група се включват и разходите за парични обезщетения за **трудоустройство поради бременност и кърмене**, които през 2012 г. са в размер на **0,7 хил. лв.**, при 0,4 хил. лв. през 2011 г. Увеличението е в следствие на значително нарасналия брой изплатени работни дни (над три пъти), тъй като среднодневната разлика, която се доплаща, е по-ниска с 50,1 на сто.

През 2011 г. **разходите за бременност, раждане и отглеждане на малко дете** са били 418 614,8 хил. лв. **Намалението** през 2012 г. спрямо предходната година е с **39 171,9 хил. лв.** (9,4%) и е в следствие на следното:

– Средномесечният брой на лицата, на които са изплащани парични обезщетения за бременност и раждане през 2012 г. е 50 770, или с 6,4% по-малко спрямо 2011 г. Средномесечният брой на лицата, на които са изплащани обезщетения за отглеждане на малко дете през 2012 г. е 44 058, със 7,9% по-малко спрямо 2011 г. Постепенно се увеличава броят на бащите/мъжете, които ползват обезщетения за отглеждане на децата си вместо майките, но все още броят им е незначителен (538 за 2012 г.).

– Броят на изплатените обезщетения за бременност и раждане през 2012 г. е 749 600, или с 67 600 (8,3%) по-малко от изплатените за 2011 г. Средното обезщетение на лицата, ползвали болничен за бременност и раждане е 360,37 лв., с 1,7% по-ниско в сравнение с 2011 г.

– Броят на изплатените обезщетения за отглеждане на дете през годината е 542 200, с 47 000 (8,0%) по-малко от изплатените през предходната година. Средното обезщетение запазва нивото си от 2011 г. и е в размер на 204,20 лв.

– Отчетеният спад на раждаемостта след 2009 г. е основната причина за намалението в броя на лицата с обезщетения за майчинство, а в следствие на това и на разходите за тях. За периода 2009-2012 г. броят на родените деца е намалял с 11 835.

Не се наблюдава съществено намаляване на разходите за обезщетения за майчинство с удължаването от 1 януари 2012 г. на референтния осигурителен период (от 18 на 24 месеца), от който се изчислява обезщетението за бременност и раждане. През 2012 г. са отпуснати 40 269 нови обезщетения със среднодневно обезщетение в размер на 23,02 лв. В сравнение с 2011 г., броят на новите обезщетения е намалял с 1 634, или с 4 на сто. Намаление с 0,17 лв. (от 23,19 лв. на 23,02 лв.) се отчита и при размера на среднодневното обезщетение.

Фактор, който влияе в посока на повишаване размерите на обезщетенията, като това се отнася за всички разглеждани обезщетения, е увеличението на минималната работна заплата. За периода 2011-2012 г. МРЗ се е увеличила от 240 лв. на 290 лв., като това е ръст с близо 21%. Принцип, валиден за всички видове обезщетения, е осигурителният период, от който се изчислява да е по-дълъг от периода на осигуряване за придобиване на правото за получаване. За периодите без осигуряване, при изчисляване на размера липсващият осигурителен доход се замества от МРЗ. През 2012 г. за 16 896 обезщетения за бременност и раждане (42% от всички отпуснати) осигурителният доход в референтния период е допълван с минималната работна заплата, докато през 2011 г. този брой е бил 14 771 (35,3%).

4. Отчетеният разход за обезщетения и помощи за **безработни** е **354 885,2 хил. лв.**, което е **преразход** спрямо плана от 5 348,3 хил. лв. (1,5 на сто). От тях **353 914,9 хил. лв.** са обезщетения за безработица по КСО и **970,3 хил. лв.** обезщетения по Закона за отбраната и въоръжените сили на РБ и еднократни парични суми по чл. 47 от Закона за насърчаване на заетостта. Изплатени са обезщетения средно за годината на **116 804 безработни лица** (с 0,4 на сто повече от планираните). **Средното обезщетение** на лице е **253,19 лв.**, което е с 1,1 на

сто по-високо от планираното. През 2011 г. разходите за безработица са били с 34 439,4 хил. лв. по-малко, или **нарастването** през 2012 г. е с **10,7 на сто**. Увеличеният разход е в следствие на сумарният ефект от по-високия размер на изплатените обезщетения (с 1,2 на сто) и по-големия брой безработни лица, на които са изплащани (с 9,5 на сто).

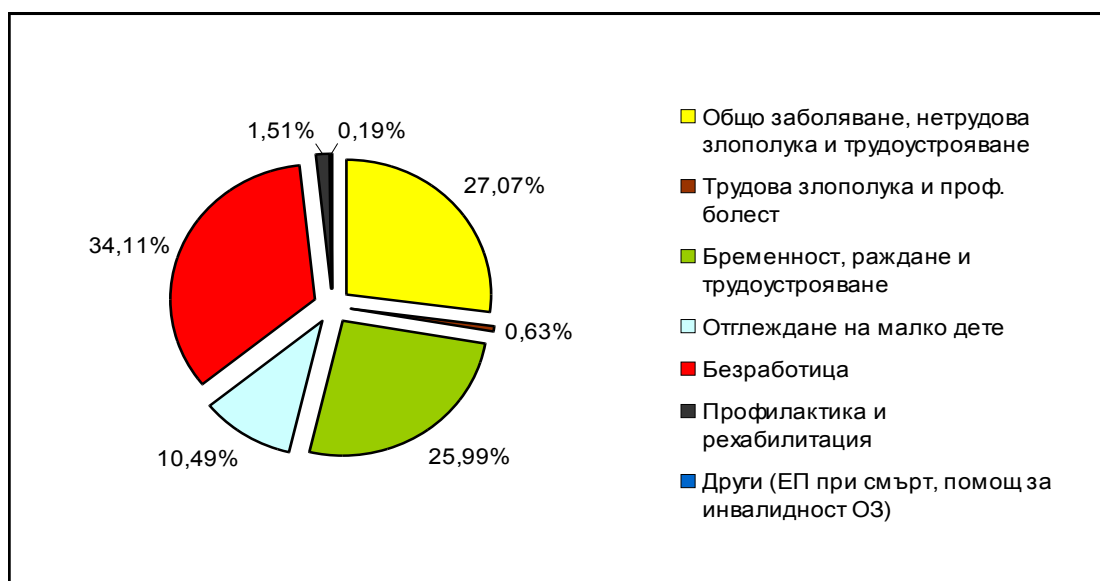
И при този вид обезщетения не се наблюдава съществен финансов ефект от удължаването на осигурителния период, от който се изчислява обезщетението (от 18 на 24 месеца). През 2011 г. са били отпуснати 192 241 нови обезщетения със среднодневен размер 14,65 лв., а през **2012 г. 203 423 нови обезщетения** със среднодневен размер 14,49 лв., тоест отбелязва се незначителен спад с 0,16 лв. Значение има и факта, че през 2011 г. минимално дневно обезщетение в размер на 7,20 лв. е било отпуснато на 82 504 лица, докато през 2012 г. лицата са 89 306. По-големият брой на лицата с минимално обезщетение влияе в посока на задържане и дори леко намаляване на размера на среднодневното обезщетение.

Разходите за парични помощи по КСО са:

1. За дейността по **профилактика и рехабилитация** на осигурените лица за 2012 г. бяха планирани средства за медицински услуги, нощувки и частична парична помощ за хранене, в размер на 15 362,3 хил. лв. По отчет са изразходвани **15 759,8 хил. лв.**, или с 397,5 хил. лв. повече (с 2,6 на сто).

За осъществяване на профилактика и рехабилитация на осигурените лица през 2012 г. НОИ е сключил договори с 14 юридически лица за 47 изпълнители на дейността. През 2012 г. в заведенията за профилактика и рехабилитация са преминали 40 461 лица, като през 2011 г. те са били 39 081. **Средният разход за едно лице** през 2012 г. е в размер на **389,51 лв.**, като през 2011 г. е бил 388,00 лв. Размерът на паричната помощ за едно лице включва средствата за не повече от 4 основни диагностични и терапевтични процедури дневно, нощувки и частична парична помощ за хранене.

2. Анализът на изпълнението на плана по другите видове помощи показва, че **преразходът** спрямо плана при **еднократната помощ при смърт** на осигурено лице е с **1,9 на сто**, а при **помощите за инвалидност поради общо заболяване**, когато осигурено лице няма необходимия осигурителен стаж за отпускане на пенсия за инвалидност поради общо заболяване – с 40,8 на сто. В сравнение с 2011 г. също се отчита увлечение, което е съответно с 19,8 и 64,7 на сто. Разходът за тези осигурителни плащания е незначителен в общата структура на разходите за социални помощи и обезщетения и влиянието му за общия преразход е минимален.

Фигура № 23 : Структура на изплатените парични обезщетения и помощи за временна неработоспособност през 2012 г.

III. РАЗХОДИ ЗА ПРОГРАМИ, ДЕЙНОСТИ И СЛУЖБИ ПО СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ И ЗАЕТОСТ

Разходите за програми, дейности и служби по социално осигуряване, подпомагане и заетост за 2012 г. са в размер **66 464,3 хил. лв.** и представляват **0,8%** от разходите на консолидирания бюджет на ДОО. Спрямо плана са усвоени **86,7 на сто** и е реализирана **икономия от 10 239,6 хил. лв.** (13,3 на сто).

В тях са включени и изплатените, но не планирани **742,9 хил. лв.** за програми за временна заетост (176,1 хил. лв.), дейности за предотвратяване на трудовите злополуки и професионални болести (10,5 хил. лв.) и други служби и дейности по социално осигуряване, подпомагане и заетост (556,3 хил. лв.).

Разходите за **издръжка на службите по социално осигуряване са 65 721,4 хил. лв.** при планирани 76 703,9 хил. лв., или **85,7 на сто** изпълнение.

Спрямо плана е реализирана икономия от 10 982,5 хил. лв. (14,3 на сто), по-конкретно в следните елементи:

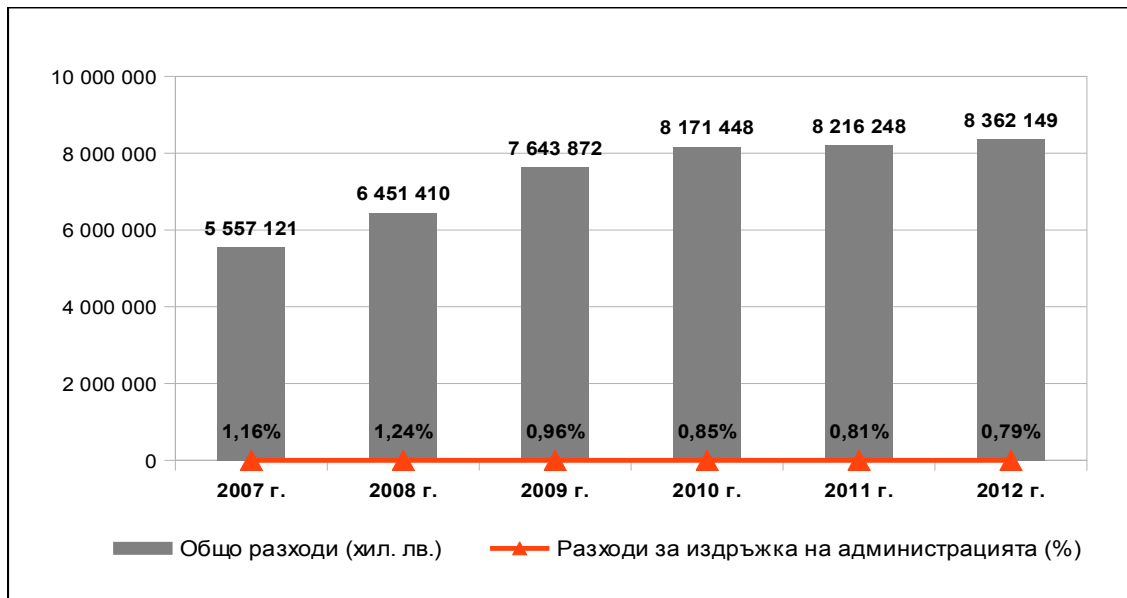
➤ **Заплати и други възнаграждения и плащания на персонала** и осигурителни вноски върху тях – **икономия от 1 219,1 хил. лв.** (2,3 на сто) спрямо плана. През 2012 г. Националният осигурителен институт е изпълнявал дейността по администриране на социалното осигуряване с планова щатна численост 3 735 служители, от които 3 293 служители в териториалните поделения. Реално в администрацията на Националния осигурителен институт към 31.12.2012 г. са заети 3 645 служители, от които 3 252 служители в териториалните поделения. По ПМС № 66/1996 г. са били назначени 257 служители.

➤ **Издръжка** – икономия от **5 706,3 хил. лв.** (34,3 на сто) спрямо плана. По-значителна икономия на разходите спрямо плана се наблюдава за текущ ремонт – с 1 002,7 хил. лв. по-малко (74,3 на сто); материали – с 948,9 хил. лв. по-малко (31,6 на сто); командировки – с 229,2 хил. лв. по-малко (31,8 на сто) и външни услуги – 1 468,9 хил. лв. по-малко (23,4 на сто);

➤ **Капиталови разходи** – икономия от **4 056,1 хил. лв.** (64,4 на сто) спрямо плана. Икономията в капиталовите разходи се дължи главно на нереализирани инвестиционни проекти (построяване на архивохранилище в гр. Нови Искър, нереализирани ремонтни дейности на сградата на ТП на НОИ в гр. Пазарджик, както и икономии от закупуване на компютърна техника и софтуер.

По всички параграфи на издръжката са изразходвани по-малко от предвидените средства в резултат на целенасоченото ограничаване на административните разходи, затыгане на вътрешния финансов контрол и подобрената ефективност и оперативност в организацията и управлението.

Както се вижда от следващата фигура, разходите за издръжка на службите по социално осигуряване, като процент от общите разходи в консолидирания бюджет на ДОО, намаляват през всяка следваща година, спрямо предходната.

Фигура № 24 : Разходите за издръжка на администрацията на НОИ, като процент от разходите в консолидирания бюджет на ДОО

В общите разходи са включени и разходите за отбрана и сигурност и разходите за лихви по заеми. За **отбрана и сигурност** са изплатени **1,3 хил. лв.**, което е едва 0,12 на сто от планираните средства.

Разходите за **лихви по заема** от Световната банка за административната реформа са **257,9 хил. лв.**, или 58,4 на сто от предвидените.

Таблица № 15: Бюджет на Националния осигурителен институт

Показатели	2012 г.		2011 г.	% изпълнение през 2012 г. спрямо	
	ПЛАН – ЗБДОО (хил. лв.)	Отчет (хил. лв.)	Отчет (хил. лв.)	ЗБДОО План 2012 г.	Отчет за 2011 г.
ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	1 943 734,1	1 870 842,4	1 662 560,4	96,2	112,53
НЕДАНЪЧНИ ПРИХОДИ	27 550,1	22 209,7	31 743,7	80,6	69,97
Внесени ДДС и др. данъци върху продажбите	-807,9	-1 002,7	-877,9	124,11	114,22
Получени допълнителни субсидия от централния/републиканския бюджет за покриване на недостига от средства	1 916 991,9	1 849 367,4	1 631 524,5	96,47	113,35
Трансфери от МТСП по програми за осигуряване на заетост	0,0	178,2	168,1	-	106,01
Трансфери от МТСП за фонд „Условия на труд“	0,0	10,5	0,0	-	-
Трансфери от НСИ по международни програми и споразумения	0,0	0,0	2,0	-	-
Помощи, дарения и други безвъзмездно получените суми от чужбина	0,0	79,3	0,0	-	-
РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	78 266,5	66 723,5	67 118,0	85,25	99,41
Разходи	78 266,5	66 723,5	67 118,0	85,25	99,41
Програми, дейности и служби по соц. осигуряване, подпомагане и заетост	76 704,0	66 464,3	66 542,5	86,65	99,88
Заплати и възнаграждения на персонала	40 453,5	39 609,3	40 216,7	97,91	98,49
Други възнаграждения и плащания на персонала	4 126,6	3 898,2	4 439,1	94,47	87,82
Задължителни осигурителни вноски от работодателя	9 091,2	8 944,6	7 600,9	98,39	117,68
Издръжка	16 636,4	10 930,1	11 981,3	65,70	91,23
Разходи за членски внос и участие в нетърговски организации и дейности	100,5	99,5	96,1	99,00	103,54
Капиталови разходи	6 295,8	2 239,7	1 855,0	35,57	120,74
Програми за временна заетост	-	176,1	168,1	-	104,76
Международни програми и споразумения, дарения и помощи от чужбина	-	-	2,0	-	-
Други служби и дейности по социално осигуряване, подпомагане и заетостта	-	556,3	183,3	-	303,49
Дейности за предотвратяване на трудови злополуки и проф. болести	-	10,5	-	-	-
Отбрана и сигурност	1 120,5	1,3	250,1	0,1	0,52
Разходи за лихви	442,0	257,9	325,4	58,3	79,26
ФИНАНСИРАНЕ	-3 214,2	-6 205,3	-33 650,3	193,1	18,44
Погашения по дългосрочни заеми от банки и финансови институции от чужбина	-3 214,2	-3 224,0	-3 003,6	100,3	107,34
Суми по разчети за поети осигурителни вноски	-	1 391,3	-29 105,2	-	-4,78
Друго вътрешно финансиране	-	-4 126,0	-1 788,5	-	2,31
Наличност в началото на периода	-	280,4	526,4	-	0,53
Наличност в края на периода	-	526,3	280,4	-	187,70
Преоценка на валутни наличности (нереализирани курсови разлики) (+/-)	-	0,7	-1,0	-	-70,00
ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	1 865 467,6	1 804 118,9	1 595 442,4	96,7	113,08

Предоставени трансфери от ДОО

За уреждане на законово установени обществени отношения с други институции и фондове от средствата на държавното обществено осигуряване през 2012 г. бяха предоставени следните трансфери:

➤ На Агенцията за социално подпомагане за помощно-технически средства на осигурените лица – **2 478,0 хил. лв.** (78,7 на сто от планираните).

➤ На фонд “Условия на труд” – **2 915,6 хил. лв.** (72,9 на сто от планираните) за мероприятия, свързани с превенция на трудовите злополуки и професионалните болести.

Националният осигурителен институт получи справки от АСП и фонд ”Условия на труд” (ФУТ) за целевото използване на предоставените трансфери, както следва:

Предоставеният трансфер от НОИ за АСП е изразходван за помощно-технически средства, свързани с увреждането, на основание чл. 24, т. 5 от КСО – 112,3 хил. лв., и за осигуряване с помощно-технически средства по чл. 26, т. 4 от КСО – 2 365,7 хил. лв.

С писмо на МТСП (с вх. № 04-02-418 /10 ноември 2011 г. в НОИ) от фонд “Условия на труд” е направено искане за паричен превод на средства в размер на 5 393,6 хил. лв. за извършване на мероприятия, свързани с предотвратяване на трудовите злополуки и професионалните болести, съгл. чл. 24, т. 3 от КСО и за мероприятия, свързани с превенция на трудовите злополуки и професионалните болести, съгл.чл. 24, т.4 от КСО. Действително трансферираните средства са 2 915,6 хил. лв. и са изразходвани, както следва:

- за мероприятия, свързани с предотвратяване на трудовите злополуки и професионалните болести, съгласно чл. 24, т. 3 от КСО – 2 464,9 хил. лв.;
- за мероприятия, свързани с дейности по диагностика на професионалните болести, съгласно чл. 24, т.4 от КСО – 450,7 хил. лв.

ДЕФИЦИТ / ИЗЛИШЪК

Дефицитът по фондовете на ДОО се финансира със субсидия от републиканския бюджет, която се отчита по бюджета на НОИ.

В изпълнението на бюджетите на отделните фондове през 2012 г. се отчете следното*:

◆ Фонд “Пенсии” – при планиран дефицит в размер 1 666 202,2 хил. лв. беше отчетен **1 683 073,6 хил. лв.**, или с **16 871,4 хил. лв.** повече.

◆ Фонд “Пенсии, несвързани с трудова дейност”, който по план е с дефицит 13,7 хил. лв., завърши с остатък **10 054,6 хил. лв.**

◆ Фонд “Трудова злополука и професионална болест” – при планиран излишък 62 922,2 хил. лв. се отчете **излишък 82 226,9 хил. лв.**, или с **19 304,7 хил. лв.** повече.

◆ Фонд “Общо заболяване и майчинство” – при планиран недостиг 82 004,1 хил. лв., отчетеният дефицит е **31 206,6 хил. лв.**, или с **50 797,5 хил. лв.** по-малък от планирания.

◆ Фонд “Безработица” – при планиран дефицит 176 955,7 хил. лв. е отчетен **175 914,9 хил. лв.**, или с **1 040,8 хил. лв.** по-малко от планирания.

◆ По бюджета на НОИ (като общ административен фонд за издръжка на службите за социално осигуряване) при планиран излишък в края на периода 1 862 253,5 хил. лв. е отчетен **излишък в размер на 1 798 439,9 хил. лв.**, или с **63 813,6 хил. лв.** по-малко от планирания.

Дефицитите по фондовете на ДОО в рамките на консолидирания бюджет се финансират с излишъка по бюджета на НОИ.

Общият финансов резултат по отчета на консолидирания бюджет на ДОО е **равен на наличността в края на периода. Равнява се на 526,3 хил. лв.** остатък по валутните сметки на НОИ.

* По-пълна информация за крайния резултат по всеки от осигурителните фондове се съдържа в частта “Бюджет на фондовете на ДОО”.

Таблица № 16 : Изпълнение на Консолидирания бюджет на ДОО

ПОКАЗАТЕЛИ	2012 г.		2011 г.	% изпълнение през 2012 г. спрямо	
	ПЛАН – ЗБДОО	ОТЧЕТ	ОТЧЕТ	ЗБДОО План 2012 г.	Отчет за 2011 г.
	(хил. лв.)	(хил. лв.)	(хил. лв.)		
ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	8 465 555,7	8 373 748,1	8 255 770,8	98,92	101,43
1. Осигурителни приходи	6 220 337,0	6 201 421,1	6 288 011,0	99,70	98,62
1.1. Осигурителни вноски	3 851 210,3	3 832 294,4	3 807 237,3	99,51	100,66
1.2. Трансфери от РБ в размер на 12% върху сбора на осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година	2 369 126,7	2 369 126,7	2 480 773,7	100,00	95,50
2. Неданъчни приходи	27 550,1	22 209,7	31 743,7	80,62	69,97
- Приходи и доходи от собственост	5 585,1	5 665,6	5 208,3	101,44	108,78
- Глоби, санкции и наказателни лихви	21 915,0	13 486,2	35 220,6	61,54	38,29
- Други неданъчни приходи	50,0	3 057,9	-8 685,2	6 115,80	-35,21
3. Внесени ДДС и други данъци върху продажбите	-807,9	-1 002,7	-877,9	124,11	114,22
4. Получени трансфери от централния бюджет за ДОО	301 484,6	301 484,6	305 199,4	100,00	98,78
5. Получени допълнителни субсидии от централния/републиканския бюджет за покриване на недостига от средства	1 916 991,9	1 849 367,4	1 631 524,5	96,47	113,35
6. Трансфери от МТСП по програми за насърчаване на заетостта	-	178,2	168,1	-	106,01
7. Трансфери от МТСП за фонд "Условия на труд"	-	10,5	-	-	-
8. Трансфери от НСИ по международни програми и споразумения	-	-	2,0	-	525,00
9. Помощи, дарения и други безвъзмездно получени суми от чужбина	-	79,3	-	-	-
РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	8 462 341,6	8 367 542,8	8 222 120,5	98,88	101,77
1. Разходи	8 455 191,6	8 362 149,2	8 216 247,8	98,90	101,78
1.1. Пенсии	7 314 015,4	7 255 126,1	7 130 778,9	99,19	101,74
Пенсии за сметка на държавното обществено осигуряване, в т. ч.:	6 901 496,7	6 928 595,2	6 748 158,0	100,39	102,67
- пенсии за трудова дейност и добавките към тях	6 359 312,7	6 397 944,7	6 228 867,4	100,61	102,71
- пенсии по чл. 69 от КСО и добавките към тях	542 184,0	530 632,9	519 105,2	97,87	102,22
- еднократна допълнителна сума към пенсиите - общо за периода 2007 – 2010 г.	-	17,6	185,4	-	9,49
Пенсии по международни спогодби	70 000,0	-	53 709,7	-	-
Пенсии за сметка на републиканския бюджет, в т. ч.:	298 503,3	288 739,6	289 650,4	96,73	99,69
- пенсии за военна и гражданска инвалидност, социални пенсии за старост и инвалидност, пенсии за особени заслуги и др.	279 116,6	269 027,7	266 870,1	96,39	100,81
- добавки към пенсиите на ветераните от войните и на ветераните-инвалиди от Отечествената война, както и на наследниците получаващи наследствена пенсия за загиналите в Отечествената война	10 586,8	11 070,4	14 100,9	104,57	78,51
- добавки към пенсиите на реприсираните лица по чл. 9 от ЗПГРРЛ	8 799,9	8 640,9	8 673,1	98,19	99,63
- добавки по чл. 4 от Закона за уреждане на някои трудови и осигурителни права на български граждани	-	0,2	-	-	-
- еднократна допълнителна сума към пенсиите - общо за периода 2007 - 2008 г.	-	0,4	6,3	-	6,35
Разходи по изплащане (пощенска такса и ДДС и др. финансови услуги)	44 015,4	37 791,3	39 260,8	85,86	96,26
1.2. Социални помощи и обезщетения	1 062 909,7	1 040 299,6	1 018 350,9	97,87	102,16
- поради общо заболяване, нетрудова злополука, гледане на болен член от семейството, карантина и трудоустрояване	260 161,8	281 648,7	256 402,9	108,26	109,85
- обезщетения за трудова злополука, професионална болест	6 483,2	6 596,1	6 083,1	101,74	108,43
- обезщетения за бременност и раждане,отглеждане на малко дете и трудоустрояване	429 435,9	379 443,0	418 614,8	88,36	90,64
- обезщетения и помощи за безработни	349 536,9	354 885,2	320 445,8	101,53	110,75
- еднократна помощ при смърт	1 927,6	1 964,0	1 639,0	101,89	119,83
- парични помощи за профилактика и рехабилитация	15 362,3	15 759,8	15 163,6	102,59	103,93
- парични помощи за инвалидност поради общо заболяване, когато няма основание за отпускане на пенсия на осигуреното лице по чл. 11, ал. 3 от КСО	2,0	2,8	1,7	140,00	164,71
1.3. Програми, дейности и служби по соц. осигуряване, подпомагане и заетостта	76 704,0	66 464,3	66 542,5	86,65	99,88
- Заплати и възнаграждения за персонала, нает по трудови и служебни правоотношения	40 453,5	39 609,3	40 216,7	97,91	98,49
- Други възнаграждения и плащания за персонала	4 126,6	3 898,2	4 439,1	94,47	87,82
- Задължителни осигурителни вноски от работодатели	9 091,2	8 944,6	7 600,9	98,39	117,68
- Издръжка	16 636,4	10 930,1	11 981,3	65,70	91,23
- Членски внос и участие в нетърговски организации и дейности	100,5	99,5	96,1	99,00	103,54
- Капиталови разходи	6 295,8	2 239,7	1 855,0	35,57	120,74
- Програми за временна заетост	-	176,1	168,1	-	104,76
- Международни програми и споразумения, дарения и помощи от чужбина	-	-	2,0	-	-
- Други служби и дейности по соц. осигуряване, подпомагане и заетостта	-	556,3	183,3	-	303,49
- Дейности за предотвратяване на трудови злополуки и професионални болести	-	10,5	-	-	-
1.4. Отбрана и сигурност	1 120,5	1,3	250,1	0,12	0,52
1.5. Разходи за лихви	442	257,9	325,4	58,35	79,26
2. Предоставени трансфери	7 150,0	5 393,6	5 872,7	75,43	91,84
- На МТСП за Агенцията за соц. подпомагане, съгл. чл. 11, ал. 1, т. 2, буква "в", чл. 12, ал. 1, т. 4 и чл. 13, ал. 1, т. 3 от КСО	3 150,0	2 478,0	2 172,7	78,67	114,05
- На МТСП за фонд "Условия на труд"	4 000,0	2 915,6	3 700,0	72,89	78,80
ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	3 214,2	6 205,3	33 650,3	193,06	18,44
ФИНАНСИРАНЕ	-3 214,2	-6 205,3	-33 650,3	193,06	18,44
- Погашения по дългосрочни заеми от банки и финансови институции от чужбина	-3 214,2	-3 224,0	-3 003,6	100,30	-
- Суми по разчети за поети осигурителни вноски	-	1 391,3	-29 105,2	-	-
- Друго вътрешно финансиране	-	-4 126,0	-1 788,5	-	-
- Наличност в началото на периода	-	280,4	526,4	-	-
Наличност в края на периода	-	526,3	280,4	-	-
Преоценка на валутни наличности (нереализирани курсови разлики)	-	0,7	-1,0	-	-

БЮДЖЕТ НА ФОНДОВЕТЕ НА ДОО

Една от основните функции на Националния осигурителен институт е да управлява средствата на ДОО съобразно спецификата на осигурителните рискове на контрибутивен фондови принцип.

Фондовата структура на бюджета на държавното обществено осигуряване включва бюджетите на петте осигурителни фонда: 1) “Пенсии”, 2) “Трудова злополука и професионална болест”, 3) “Общо заболяване и майчинство”, 4) “Безработица”, 5) “Пенсии, несвързани с трудова дейност”, както и бюджета на НОИ като финансов план за административното обслужване на централно и териториално ниво.

ФОНД “ПЕНСИИ”

Бюджетът на фонд “Пенсии” се формира от приходи, разходи, трансфери и субсидии от централния републикански бюджет.

1. Приходите в бюджета на фонд “Пенсии” се набират от:

- Осигурителни вноски от работодатели, наети и самоосигуряващи се лица;
- Суми от държавния бюджет за времето, зачетено за осигурителен стаж при пенсиониране в някои особени случаи;
- Трансфер от държавния бюджет в размер 12 на сто върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година.
- Такси, лихви и дивиденди, дарения и завещания и др.

Задължително осигурени във фонд “Пенсии” са всички лица, получаващи доходи от трудова дейност. Размерът на осигурителната вноска е 17,8 на сто за лицата родени преди 01.01.1960 г. и работещи при условията на трета категория труд и в размер 20,8 на сто за работещите при условията на първа и втора категория труд, в т.ч. кадрови военнослужещи, държавни служители по ЗМВР и приравнени към тях по специални закони. Вноската за лицата, родени след 31.12.1959 г., работещи при трета категория труд, е 12,8 на сто, а за работещите при условията на първа и втора категория труд и в специалните ведомства – 15,8 на сто.

Осигурителната вноска за фонд “Пенсии” се разпределя между осигурител и осигурен в съотношение 9,9:7,9 на сто, за лицата родени преди 1 януари 1960 г. и 7,1:5,7 на сто за лицата, родени след 31 декември 1959 г.

Самоосигуряващите се лица, които упражняват трудова дейност, задължително се осигуряват във фонд “Пенсии”. Осигурителната вноска е изцяло за тяхна сметка. Размерът на осигурителната вноска е същият както при работещите при условията на трета категория труд – 17,8 на сто, а за родените след 31 декември 1959 г. е 12,8 на сто. От 01.01.2011 г. минималният месечен размер на осигурителния доход през календарната година за самоосигуряващите се лица се определя със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване (ЗБДОО) за съответната година, като се диференцира в зависимост от облагаемия доход само за дейността им като самоосигуряващи се лица. Съгласно чл. 8, ал. 1, т. 2 от ЗБДОО за 2012 г., минималният месечен размер на осигурителния доход за самоосигуряващите се лица се определя съобразно облагаемия им доход за 2010 г. само за дейността им като самоосигуряващи се лица.

Минималният месечен размер на осигурителния доход за самоосигуряващите се лица, които не са упражнявали дейност през 2010 г., както и за започналите дейност през 2011 г. и 2012 г., е 420 лв.

И през 2012 г. държавата участва в осигуряването на всички осигурени за пенсия поради общо заболяване, старост и смърт лица чрез трансфер във фонд “Пенсии” в размер и по ред, определен в чл. 21, т. 5 на КСО – 12 на сто от сбора на осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година.

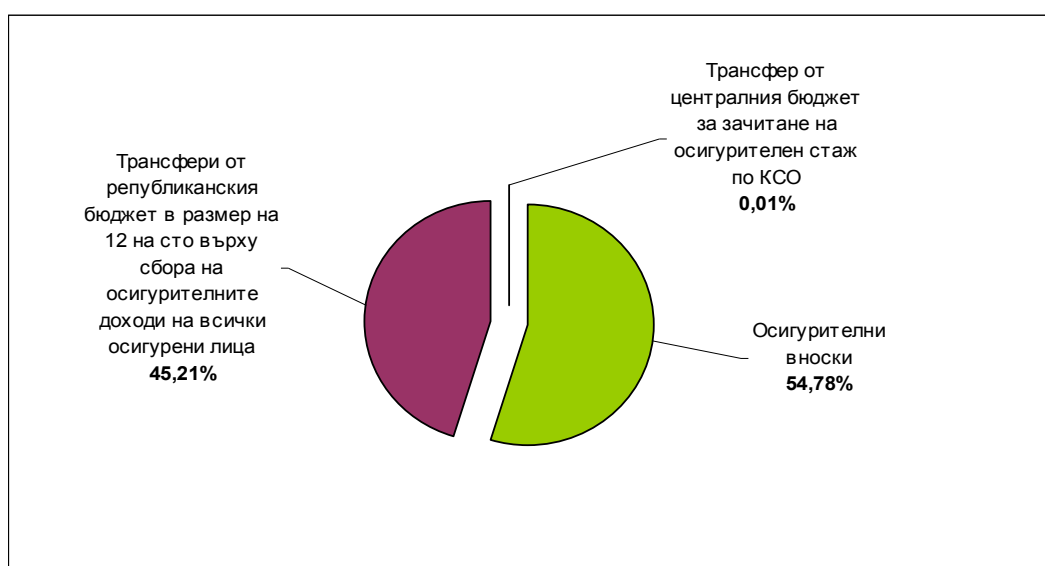
Таблица № 17 : Бюджет на фонд "Пенсии" за 2012 г.

Показатели	ЗБ - план (хил. лв.)	Отчет (хил. лв.)	Изпълне- ние %
I. ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	5 304 927,8	5 240 366,3	98,78
1. Осигурителни приходи	5 304 377,8	5 239 816,3	98,78
1.1. Осигурителни вноски	2 935 251,1	2 870 689,6	97,80
1.2. Трансфер от републиканския бюджет в размер на 12 на сто върху сбора на осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година	2 369 126,7	2 369 126,7	100,00
2. Получени трансфери от централния бюджет	550,0	550,0	100,00
II. РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	6 971 130,0	6 923 439,9	99,32
1. Разходи	6 971 130,0	6 923 439,9	99,32
1.1. Пенсии	6 970 612,4	6 922 873,2	99,32
Пенсии за сметка на ДОО	6 858 985,5	6 887 154,5	100,41
Пенсии по международни спогодби	70 000,0		
Издръжка (пощенска такса, ДДС и др. финансови услуги)	41 626,9	35 718,7	85,81
1.2. Социални помощи и обезщетения	517,6	566,7	109,50
Парични помощи за профилактика и рехабилитация	517,6	566,7	109,50
III. ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	-1 666 202,2	-1 683 073,6	101,01

През 2012 г. **постъпилите осигурителни приходи** в бюджета на фонд "Пенсии" са **5 239 816,3 хил. лв.**, при планирани 5 304 377,8 хил. лв., или **98,8% изпълнение**. От тях 54,8% са от осигурителни вноски от работодатели, осигурени лица и самоосигуряващи се, а останалата част са трансфер от републиканския бюджет в размер 12 на сто върху сбора на осигурителните доходи на всички осигурени лица.

Отчетените **2 870 689,6 хил. лв.** приходи от **осигурителни вноски** в бюджета на фонд "Пенсии" са 97,8 на сто от планираните 2 935 251,1 хил. лв. През 2012 г. са постъпили с **64 561,5 хил. лв. по-малко** приходи от осигурителни вноски от планираното.

През 2012 г. **трансферът от републиканския бюджет в размер на 12 сто върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година** по план е **2 369 126,7 хил.лв.**, като точно толкова е и отчетената сума. Чрез този трансфер държавата участва като осигурител в приходната част на бюджета на фонд "Пенсии". През 2012 г. трансферът представлява 45,2 на сто от всички приходи на фонда.

Фигура № 25 : Структура на приходите във фонд "Пенсии" през 2012 г.

За зачитане на осигурителен стаж на различни основания (чл. 9, ал. 3, т. 3 и ал. 6 и 7 от КСО) са **предвидени и усвоени 550 хил. лв.** Този трансфер се отнася за зачитане на стаж за времето, през което: родител (осиновител) или съпруг (съпруга) са полагали грижи за инвалиди с трайно намалена работоспособност над 90 на сто, които постоянно се нуждаят от чужда помощ; неработеща майка е гледала дете до 3-годишна възраст; уволненият поради задържане от органите на властта, установено впоследствие като неоснователно, е останал без работа; лицето е изпълнявало наборна или мирновременна алтернативна служба.

2. Разходите в бюджета на фонд “Пенсии” са за изплащане на:

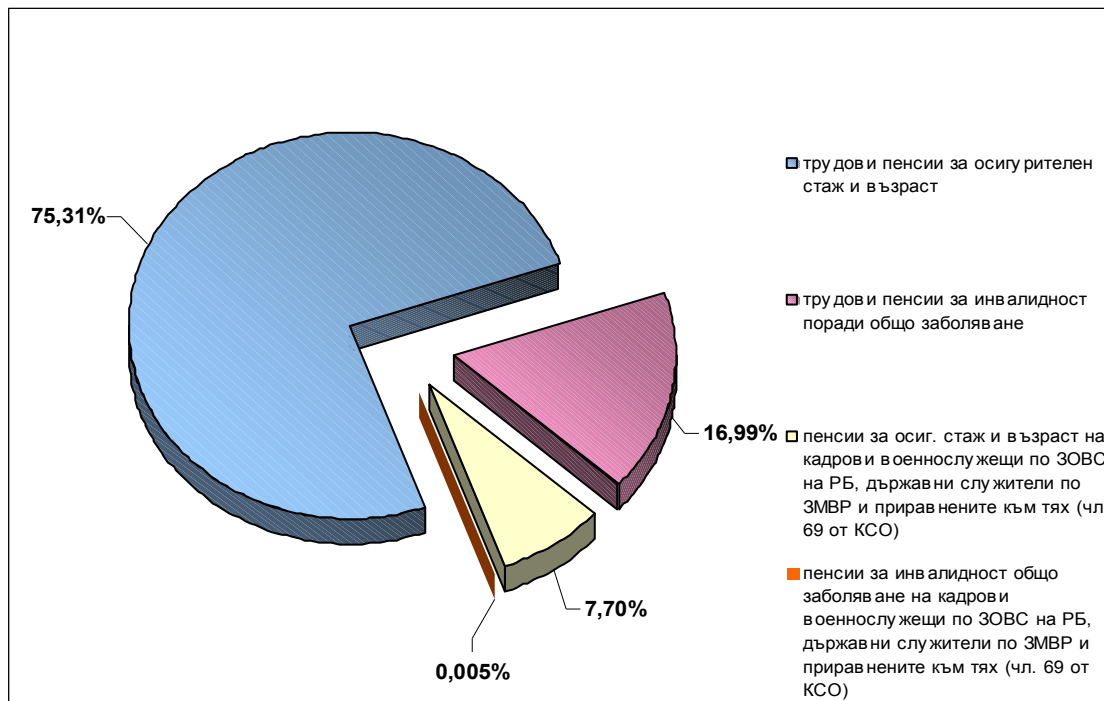
- пенсии за сметка на ДОО и добавките към тях (пенсии за осигурителен стаж и възраст, пенсии за инвалидност поради общо заболяване и наследствени пенсии);
- осъвременяване, индексирание и компенсиране на тези пенсии;
- парични помощи за профилактика и рехабилитация;
- еднократни допълнителни суми към пенсиите;
- издръжка – разходи по изплащането на пенсиите, включващи пощенска такса (в т. ч. подмяна на изплащателни картони), ДДС и други финансови услуги.

Разходите, покриващи всички плащания в бюджета на фонд “Пенсии”, са 6 923 439,9 хил. лв. Те са с 47 690 хил. лв. по-малко от планираните, или изпълнението е 99,32%.

Разходите за пенсии (вкл. пощенска такса, ДДС и други финансови услуги) са **6 922 873,2 хил. лв.**, или 99,99% от разходите на фонда. За пенсии са изразходвани 99,32% от предвидените средства, или с 47 739,2 хил. лв. по-малко от планираното.

Чистият разход за пенсии е **6 887 154,5 хил. лв.** В него са включени разходите за пенсии за осигурителен стаж и възраст, пенсии за инвалидност поради общо заболяване, пенсиите на лицата по чл. 69 от КСО, добавките към тях и разходът за еднократни допълнителни суми за минали години. Към разходите по видове пенсии са добавени и разходите за пенсии по международни спогодби и европейски регламенти, в зависимост от вида на изплащаната пенсия.

- Най-голямата сума от фонд “Пенсии” е изплатената за **пенсии за осигурителен стаж и възраст**, включително и за пенсии по международни спогодби. За този вид пенсии са изразходвани **5 186 770 хил. лв.**, което представлява **75,3% от всички разходи за пенсии.**
- Следващият по големина разход е за **пенсии за инвалидност поради общо заболяване – 1 169 809,1 хил. лв.**, или 17% от всички разходи.
- Общо на лицата, пенсионирани по условията на **чл. 69 от КСО** (кадрови военнослужещи, държавни служители по ЗМВР и приравнени към тях) за пенсии за осигурителен стаж и възраст и за инвалидност поради общо заболяване са изплатени **530 557,8 хил. лв.**

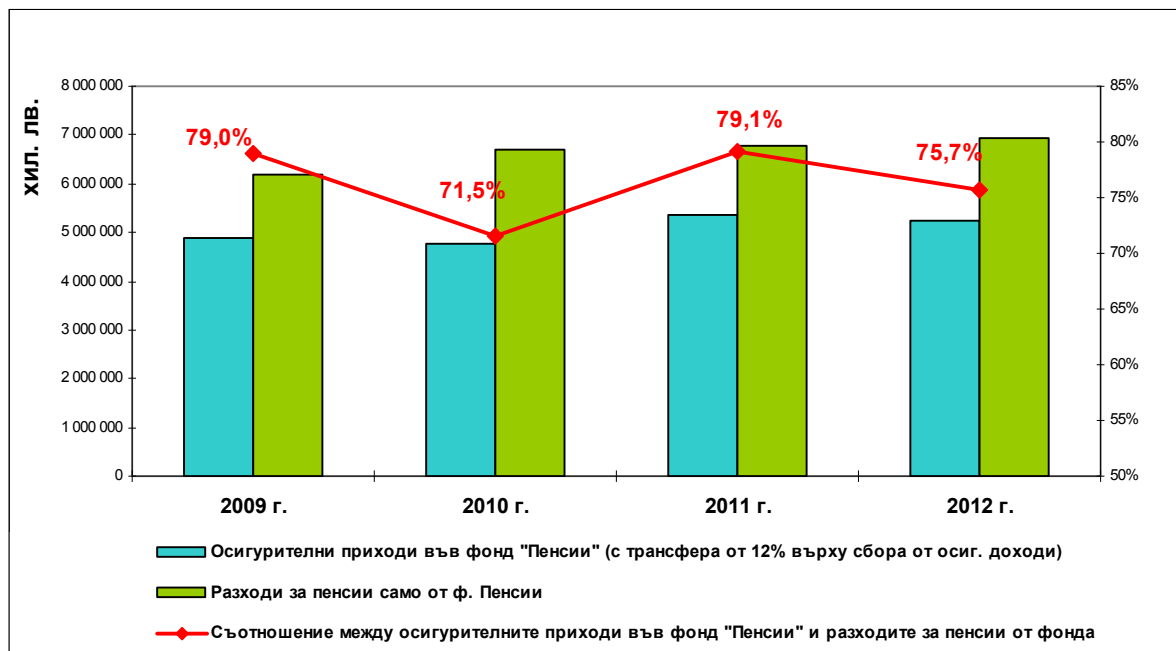
Фигура № 26 : Разпределение на разходите за пенсии от фонд "Пенсии" за 2012 г.

Издръжката, включваща пощенска такса и ДДС и други финансови услуги за обслужване изплащането на пенсиите, е в размер **35 718,7 хил. лв.** Изпълнението спрямо плана (41 626,9 хил. лв.) е 85,8%. Относителният дял на издръжката спрямо разхода за пенсии е 0,51%.

Изплатената сума за финансиране дейността за **профилактика и рехабилитация** е 0,01% от всички разходи на фонда. Общо са изплатени **566,7 хил. лв.**, което е с 49,1 хил. лв. повече от планираното.

Планираните през 2012 г. осигурителни приходи във фонд "Пенсии" покриват 77,3% от планираните разходи за пенсии. **Постъпленията от осигурителни приходи по отчет са обезпечили 76,1% от направените разходи за пенсии и добавки към тях.** Разликата от 1,3 процентни пункта са дължи на сумарния ефект от по-малко събраните приходи от осигурителни вноски (с 2,2%) и по-високият разход за пенсии (с 0,4%). В осигурителните приходи са включени приходите от осигурителните вноски и участието на държавата като осигурител с трансфер от 12 на сто върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица през годината.

3. Планираният дефицит на фонд "Пенсии" е 1 666 202,2 хил. лв., а отчетеният в края на 2012 г. дефицит е **1 683 073,6 хил. лв.** Отчетът показва, че дефицитът е с 16 871,5 хил. лв. повече от планирания. По-високият дефицит е резултат от постъпилите с 64 561,5 хил. лв. по-малко приходи от осигурителни вноски, които частично са компенсирани от по-ниските с 47 739,2 хил. лв. разходи за пенсии.

Фигура № 27 : Приходи от осигурителни вноски, покриващи разходите за пенсии, от фонд "Пенсии" на ДОО

ФОНД "ПЕНСИИ, НЕСВЪРЗАНИ С ТРУДОВА ДЕЙНОСТ"

От фонд "Пенсии, несвързани с трудова дейност" се изплащат пенсиите, несвързани с осигурителен принос, независещи от полагането на труд и зачитането на стаж, които имат социален характер и представляват отговорността на държавата в особени случаи. Фондът се финансира чрез трансфери от централния републикански бюджет.

Таблица № 18 : Бюджет на фонд "Пенсии, несвързани с трудова дейност" за 2012 г.

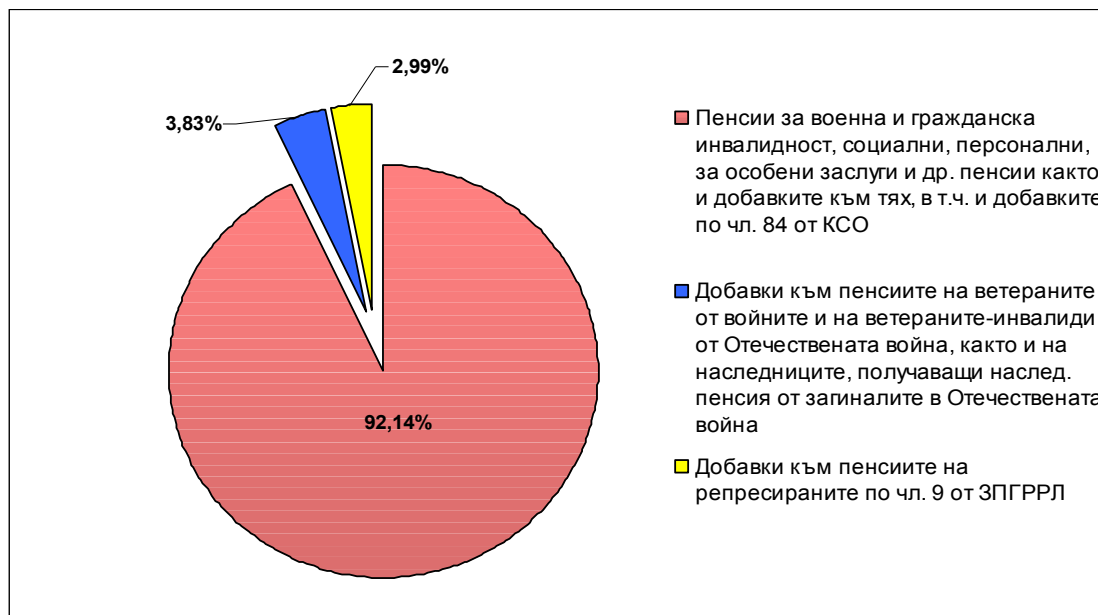
Показатели	ЗБ - план (хил. лв.)	Отчет (хил. лв.)	Изпълнение (%)
I. ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	300 634,6	300 634,6	100,00
1. Получени трансфери от централния бюджет за ДОО	300 634,6	300 634,6	100,00
II. РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	300 648,3	290 580,0	96,65
1. Разходи	300 648,3	290 580,0	96,65
1.1. Пенсии	300 634,6	290 567,8	96,65
Пенсии за сметка на републиканския бюджет	298 503,3	288 739,6	96,73
- за пенсии за военна инвалидност, за гражданска инвалидност, социални пенсии за старост и за инвалидност, персонални пенсии, пенсии за особени заслуги, пенсии по отм. ЗП и Закон за общественото осигуряване, за които не се дължат осигурителни вноски, както и добавките към тях, в т. ч. и добавките по чл. 84 от КСО	279 116,6	269 027,7	96,39
- за добавки към пенсиите на ветераните от войните и ветераните-инвалиди от Отечествената война, както и на наследниците, получаващи наследствена пенсия от загиналите в Отечествената война	10 586,8	11 070,4	104,57
- добавки към пенсиите на репресираните лица по чл. 9 от ЗПГРРЛ	8 799,8	8 640,9	98,19
- еднократна допълнителна сума към пенсиите - общо за периода 2006 - 2008 г.		0,4	
Доб. по Чл. 4 от Закона за уреждане на някои тр. и осиг. права на бълг. граждани		0,2	
Издръжка (пощенска такса и ДДС)	2 131,3	1 828,2	85,78
1.2. Социални помощи и обезщетения	13,7	12,2	89,05
Парични помощи за профилактика и рехабилитация	13,7	12,2	89,05
III. ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	-13,7	10 054,6	

1. Приходите в бюджета на този фонд се състоят изцяло от трансфер от централния бюджет, който е планиран в размер на **300 634,6 хил. лв.** и точно толкова е отчетен.

2. Разходите на фонда през 2012 г. са **290 580 хил. лв.** и са с 10 068,3 хил. лв., или 3,3% по-малко от планираните 300 648,3 хил. лв. Икономията основно се дължи на изплатените с 10 088,9 хил. лв. по-малко от планираните пенсии за военна и гражданска инвалидност, за социални пенсии поради старост и инвалидност, персонални пенсии, пенсии за особени заслуги и пенсии, отпуснати по отменени закони.

Общо за **пенсиите, несвързани с трудова дейност**, са изразходвани **290 567,8 хил. лв.** (вкл. пощенска такса и ДДС), което е с 3,3 на сто по-малко от планираното.

- Изплатените суми за **пенсии поради военна и гражданска инвалидност, социални пенсии поради старост и инвалидност, персонални пенсии, пенсии за особени заслуги и други** са **269 027,7 хил. лв.**, което е 96,4% от планираните средства за изплащането на тези пенсии.
- Изразходваните суми за **добавки към пенсиите** на ветераните от войните и ветераните инвалиди от Отечествената война и за **наследствени пенсии от загиналите** в Отечествената война са 11 070,4 хил. лв. Те превишават с 4,6 на сто предвидените за целта 10 586,8 хил. лв.
- Изплатените суми за **добавки към пенсиите на репресираните лица** по чл. 9 от ЗПГРРЛ са в размер на **8 640,9 хил. лв.** и представляват 98,2 на сто от планираните.
- **Разходите по изплащането на пенсиите** – пощенска такса и ДДС, са в размер **1 828,2 хил. лв.**, което е с 303,1 хил. лв. по-малко от планираното в бюджета на фонда. Сумата за издръжка при обслужване изплащането на пенсиите и добавките съставлява 0,6% от разходите за пенсии на фонда. Изразходвани са с 14,2 на сто по-малко от планираните средства.

Фигура № 28 : Разпределение на разходите за пенсии от фонд “Пенсии, несвързани с трудова дейност” за 2012 г.

Направените разходи за изплащане на **парични помощи за профилактика и рехабилитация** са **12,2 хил. лв.**, при планирани 13,7 хил. лв.

3. Изпълнението на бюджета на фонд “Пенсии, несвързани с трудова дейност” беше планирано с дефицит 13,7 хил. лв., но **завърши с остатък 10 054,6 хил. лв.**, което е резултат от по-ниските разходи за пенсии.

ФОНД “ТРУДОВА ЗЛОПОЛУКА И ПРОФЕСИОНАЛНА БОЛЕСТ”

Приходите на фонд “Трудова злополука и професионална болест” се набират от задължителни осигурителни вноски от работодателите за наетите от тях лица. Осигурителната вноска за 2012 г. е в диференциран размер в диапазона от 0,4% до 1,1%, според икономическата дейност на осигурителя. Начислява се върху брутно трудово възнаграждение на работещите по трудови, служебни и приравнени към тях правоотношения, в т. ч. и за наетите на работа при един или повече работодатели (при всеки от тях) за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец, независимо от размера на полученото месечно възнаграждение. Тази вноска е изцяло за сметка на работодателя. Морските лица също задължително се осигуряват във фонд “Трудова злополука и професионална болест”, като осигурителната вноска е изцяло за тяхна сметка. Самоосигуряващите се лица и работещите без трудови правоотношения не се осигуряват за този риск.

Средствата, които постъпват във фонд “Трудова злополука и професионална болест”, се разходват за изплащане на пенсии, парични обезщетения, помощи, както и за осъвременяване и индексирание на тези плащания; за мероприятия за предотвратяване на трудови злополуки и професионални болести; за помощно-технически средства, свързани с увреждането и други разходи, произтичащи от осигуряването за този социален риск.

1. Приходите от осигурителни вноски, постъпили във фонда през 2012 г., са **133 596,9 хил. лв.**, или с 14,6 на сто превишават планираното в Закона за бюджета на ДОО за 2012 г.

Таблица № 19 : Бюджет на фонд "Трудова злополука и професионална болест" за 2012 г.

Показатели	ЗБ - План (хил. лв.)	Отчет (хил. лв.)	Изпълне- ние (%)
I. ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	116 592,7	133 596,9	114,58
1. Осигурителни приходи	116 592,7	133 596,9	114,58
1.1. Осигурителни вноски	116 592,7	133 596,9	114,58
II. РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	53 670,5	51 370,0	95,71
1. Разходи	49 320,5	48 342,1	98,02
1.1. Пенсии	42 768,4	41 685,1	97,47
Пенсии за сметка на ДОО	42 511,2	41 440,7	97,48
Издръжка (пощенска такса и ДДС)	257,2	244,4	95,02
1.2. Социални помощи и обезщетения	6 552,1	6 657,0	101,60
Парични обезщетения за временна неработоспособност поради трудова злополука и професионална болест	6 483,2	6 596,1	101,74
Еднократна помощ при смърт поради тр. злополука и проф. болест	56,1	50,3	89,58
Парични помощи за профилактика и рехабилитация	12,7	10,7	84,10
2. Предоставени трансфери	4 350,0	3 027,9	69,61
- на МТСП за Агенцията за социално подпомагане, съгл. чл. 24, т. 5 от КСО	350,0	112,3	32,09
- на МТСП за ф. "Условия на труд"	4 000,0	2 915,6	72,89
III. ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	62 922,2	82 226,9	130,68

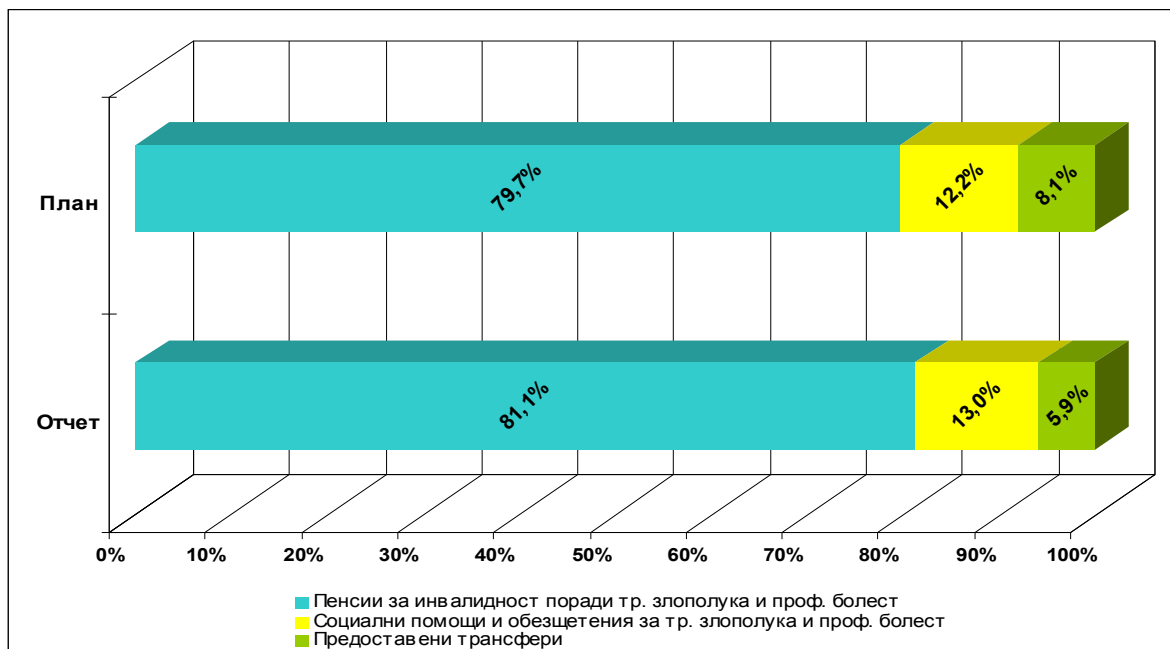
2. Разходите на фонда, отчетени в края на 2012 г., възлизат на 51 370 хил. лв. По план разходите на фонд “ТЗПБ” са планирани в размер на 53 670,5 хил. лв., но са изразходени с 4,3% по-малко.

В структурата на разходите с **най-голям дял** са тези за изплащане на пенсии за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест, индексациите, компенсациите и добавките към тях и разходите за изплащането им. Изразходени са **41 685,1 хил. лв.**, което представлява 81,1% от всички разходи на този фонд. При план 42 768,4 хил. лв., отчетени са с **1 083,3 хил. лв.**, или с 2,5% по-малко.

Чистият **разход за пенсии** (без пощенска такса и ДДС) е **41 440,7 хил. лв.** Икономията спрямо планираните 42 511,2 хил. лв. е 2,5%. Част от този разход е за изплащането на пенсиите за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест на лицата, работили като кадрови военнослужещи, държавни служители по ЗМВР и приравнените към тях. На тази категория лица през 2012 г. са изплатени 75,1 хил. лв.

Следващата по големина група разходи в бюджета на фонд “Трудова злополука и професионална болест” са за изплащане на **социални помощи и обезщетения за трудова злополука и професионална болест**. За тях през 2012 г. са изразходвани **6 657 хил. лв.**, което представлява 13% от всички разходи на фонда. Преразходът спрямо плана е 105 хил. лв., или 1,6 на сто.

- От тях най-много са изплатени за парични обезщетения за временна неработоспособност поради трудова злополука и професионална болест – **6 596,1 хил. лв.** За този вид разход са отчетени спрямо плана 112,8 хил. лв. повече, или 1,7%. Преразходът се дължи основно на по-високото с 3,78 лв. среднодневно парично обезщетение в сравнение с планираното.
- На наследниците на осигурените лица във фонда се изплаща **еднократна помощ при смърт**, настъпила вследствие трудова злополука и/или професионална болест. През 2012 г. за нея са изплатени 50,3 хил. лв., при планирани 56,1 хил. лв.
- За профилактика и рехабилитация от фонд “ТЗПБ” са изплатени 10,7 хил. лв. и също е реализирана икономия, тъй като планираната сума е 12,7 хил. лв.

Фигура № 29 : Структура на разходите и трансферите във фонд "Трудова злополука и професионална болест" за 2012 г.

От средствата на фонд “Трудова злополука и професионална болест” са предоставени два трансфера на обща стойност 3 027,9 хил. лв.:

1) **На Агенцията за социално подпомагане** за помощно технически средства, свързани с увреждане, причинено от трудова злополука и/или професионална болест са предоставени 112,3 хил. лв. По план е трябвало трансферът да е в размер 350 хил. лв., но фактически са преведени 32,1%.

2) **На фонд “Условия на труд”** за подобряване условията на труд и провеждане на мероприятия за предотвратяване на трудови злополуки и професионални болести са преведени 2 915,6 хил. лв., като са били планирани 4 000 хил. лв.

3. Бюджетът на фонд “Трудова злополука и професионална болест” през 2012 г. завърши с **излишък от 82 226,9 хил. лв.**, при планиран 62 922,2 хил. лв. По-високият излишък (с 19 304,7 хил. лв. повече от планираното) е в резултат от постъпилите със 17 004,2 хил. лв. повече приходи от осигурителни вноски, по-ниските с 1 083,3 хил. лв. разходи за пенсии и по-малкия размер на предоставените трансфери – с 1 322,1 хил. лв. под планираните.

ФОНД “ОБЩО ЗАБОЛЯВАНЕ И МАЙЧИНСТВО”

В бюджета на фонд “Общо заболяване и майчинство” се включват приходите от осигурителни вноски за осигурените лица за общо заболяване и майчинство и разходите за парични помощи и обезщетения за временна неработоспособност поради общо заболяване, бременност и раждане, отглеждане на малко дете и трансфер към МТСП за Агенцията за социално подпомагане.

Задължително осигурени в този фонд са: работещите по трудови и служебни правоотношения и приравнените към тях; наетите на работа при един или повече работодатели (при всеки от тях) за не повече от 5 работни дни (40 часа) през един календарен месец; лицата, включени в програми за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта и морските лица. Независимо че работят по трудови правоотношения, морските лица задължително се осигуряват изцяло за своя сметка във фонд “Общо заболяване и майчинство”.

Размерът на осигурителната вношка е 3,5 на сто, разпределена между работодател и осигурен в съотношение 60:40. Самоосигуряващите се лица могат да се осигуряват за този риск по свое желание и осигурителната вношка е изцяло за тяхна сметка.

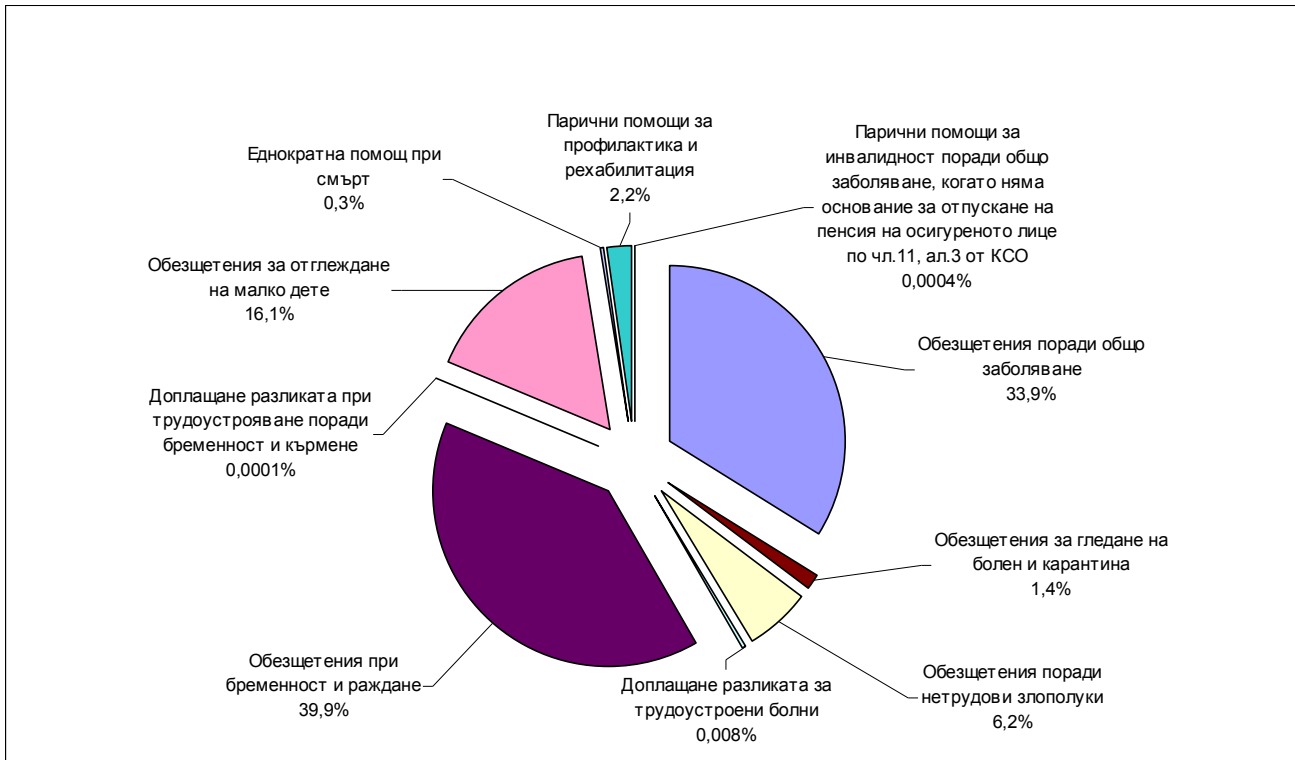
1. Приходната част в бюджета на фонда се формира изцяло от постъпления от осигурителни вноски. Отчетените **приходи възлизат на 649 337,6 хил. лв.**, при план 627 085,3 хил. лв. Преизпълнението на приходите от осигурителни вноски е с 22 252,3 хил. лв., или с 3,6 на сто.

Таблица № 20 : Бюджет на фонд "Общо заболяване и майчинство" за 2012 г.

Показатели	ЗБ - план (хил. лв.)	Отчет (хил. лв.)	Изпълне- ние %
I. ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	627 085,3	649 337,6	103,55
1. Осигурителни приходи	627 085,3	649 337,6	103,55
1.1. Осигурителни вноски	627 085,3	649 337,6	103,55
II. РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	709 089,4	680 544,2	95,97
1. Разходи	706 289,4	678 178,5	96,02
1.1. Социални помощи и обезщетения	706 289,4	678 178,5	96,02
- обезщетения поради общо заболяване	215 226,1	230 142,2	106,93
- обезщетения за гледане на болен и карантина	10 148,3	9 162,5	90,29
- обезщетения поради нетрудови злополуки	34 707,2	42 287,0	121,84
- доплащане разликата за трудоустроени болни	80,2	57,1	71,14
- обезщетения при бременност и раждане	306 096,0	270 345,7	88,32
- доплащане разликата при трудоустрояване поради бременност и кърмене	75,5	0,7	0,87
- обезщетения за отглеждане на малко дете	123 264,3	109 096,6	88,51
- еднократна помощ при смърт	1 871,4	1 913,8	102,27
- парични помощи за профилактика и рехабилитация	14 818,4	15 170,2	102,37
- парични помощи за инвалидност поради общо заболяване, когато няма основание за отпускане на пенсия на осигуреното лице по чл. 11, ал. 3 от КСО	2,0	2,8	140,80
2. Предоставени трансфери	2 800,0	2 365,7	84,49
- на МТСП за Агенцията за социално подпомагане съгласно чл. 26, т. 4 от КСО	2 800,0	2 365,7	84,49
III. ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	-82 004,1	-31 206,6	38,05

2. Извършените за сметка на ДОО разходи и трансфери от фонда се разпределят за: парични обезщетения и помощи за общо заболяване и майчинство; дейности за намаляване на заболяемостта чрез профилактика и рехабилитация на осигурените лица и за осигуряване с помощно-технически средства на осигурените лица чрез предоставен трансфер на Агенцията за социално подпомагане.

Общо отчетените за сметка на ДОО **разходи и трансфери** от фонда през 2012 г. са **680 544,2 хил. лв.**, при планирани 709 089,4 хил. лв., или са **усвоени 96%** от планираните средства.

Фигура № 30 : Структура на разходите за социални помощи и обезщетения от фонд "Общо заболяване и майчинство" през 2012 г.

Според отчетените разходи с най-голям относителен дял са разходите за изплащане на парични **обезщетения поради общо заболяване (41,5%)**, следвани от паричните **обезщетения поради бременност и раждане (39,9%)** и **обезщетенията за отглеждане на малко дете (16,1%)**.

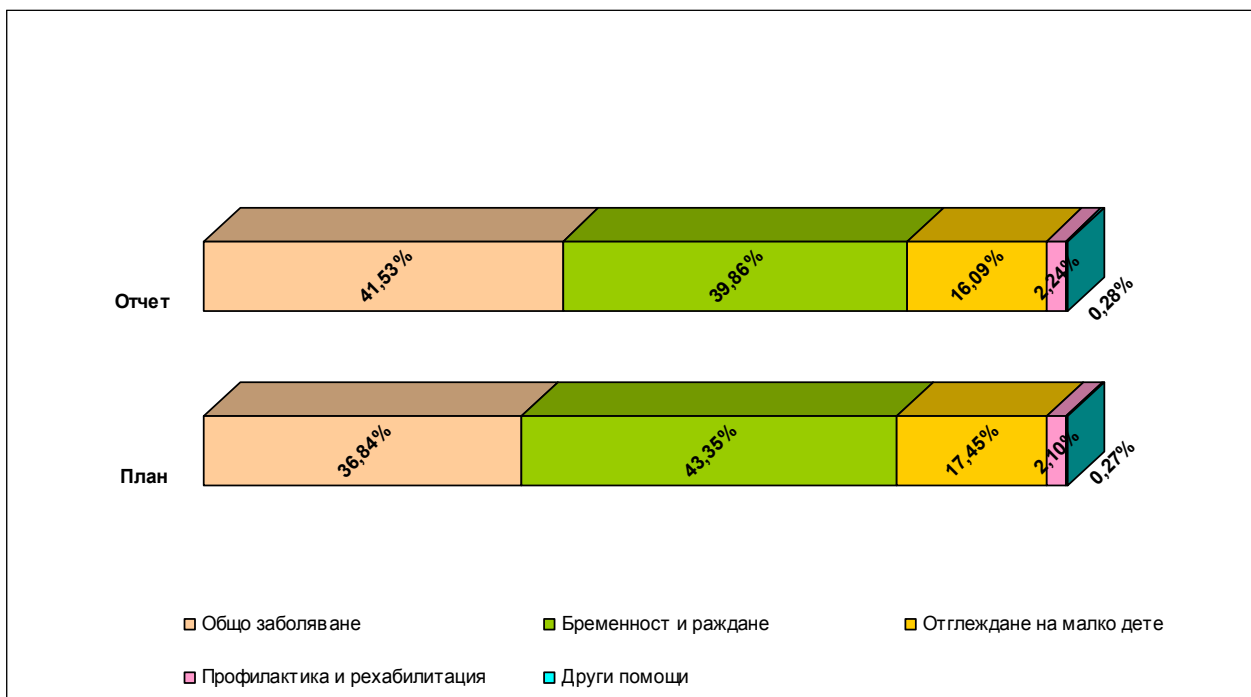
➤ Паричните обезщетения за временна неработоспособност включват обезщетенията за общо заболяване, за гледане на болен член от семейството и карантина, обезщетенията поради нетрудови злополуки и за доплащане разликата за трудоустроени болни. Разходът за тях възлиза на **281 648,7 хил. лв.**, като при план 260 161,8 хил. лв. има преразход от 8,3%.

- Само за **обезщетения за временна неработоспособност поради общо заболяване**, които са основният вид разход в тази група, през 2012 г. са изплатени **230 142,2 хил. лв.**, които са с 14 916,1 хил. лв. повече от планираните. Преразходът се дължи основно на по-високия отчетен среднодневен размер на паричното обезщетение в сравнение с планирания. Разликата е 1,73 лв., или 9,1 на сто, но не може да компенсира по-малкия брой изплатени работни дни. Изплатени са с 223 327 бр. по-малко работни дни от планираното.
- Преразход има и при **обезщетенията поради нетрудови злополуки**, които се дължи както на по-високия (със 17,9%) среднодневен размер на обезщетението

спрямо планирания, така и на по-високия (с 3,4%) брой изплатени работни дни. При планиран разход от 34 707,2 хил. лв. са изплатени 42 287 хил. лв. за нетрудови злополуки.

- Намаление спрямо плана има и при другите два вида парични обезщетения. За парични обезщетения за гледане на болен член на семейството и карантина са планирани 10 148,3 хил. лв. и са изплатени 9 162,5 хил.лв., а за доплащане разликата на трудоустроени болни са предвидени 80,2 хил. лв. и са изплатени 57,1 хил. лв.
- Средната загуба на работни дни на едно осигурено лице за временна неработоспособност поради общо заболяване, гледане на болен член на семейството и нетрудови злополуки през 2012 г. е 5,47 дни, при планирани 5,42 дни.

Фигура № 31: Структура на средствата за обезщетения и помощи от фонд "Общо заболяване и майчинство" за 2012 г.

➤ Изплатените суми за **обезщетения поради бременност и раждане** са **270 346,4 хил. лв.** При планирани 306 171,5 хил. лв., изплатени са с 11,7% по-малко обезщетения, или 35 825,2 хил. лв. Икономията се дължи както на отчетения по-нисък среднодневен размер на обезщетението за бременност и раждане (с 0,65 лв. по-малко), така и на по-малкия общ брой изплатени работни дни от планирания брой (с 1 244 155 по-малко). Икономия спрямо плана се отчита и в перото за доплащане разликата при трудоустрояване поради бременност и кърмене. За този риск при планирани 75,5 хил. лв. са изплатени едва 0,7 хил. лв.

➤ За **обезщетения за отглеждане на малко дете** изплатената сума е с 14 167,7 хил. лв. по-малко, или 11,5% по-малко от планираното в Закона за бюджета на ДОО за 2012 г. Това е третата голяма група разходи за социални помощи и обезщетения с дял 16,1%. За този риск са изплатени **109 096,6 хил. лв.**, при планирани 123 264,3 хил. лв. Размерът на обезщетението е фиксиран в Закона за бюджета на ДОО и през 2012 г. се запази на 240 лв., колкото беше и през 2011 г.

➤ Преразходът при **паричните помощи за профилактика и рехабилитация** е 351,8 хил. лв. Изплатени са **15 170,2 хил. лв.**, при планирани 14 818,4 хил. лв.

➤ При другите два вида парични помощи също има преразход. За **еднократна помощ при смърт** на осигурено лице са изплатени **1 913,8 хил. лв.**, при планирани 1 871,4 хил. лв. За **парични помощи за инвалидност поради общо заболяване**, когато няма основание за отпускане на пенсия на осигуреното лице поради недостигащ стаж, са отчетени **2,8 хил. лв.**, при планирани 2000 лв.

➤ **Предоставените трансфери** от ДОО на Министерството на труда и социалната политика за Агенцията за социално подпомагане, съгласно чл. 26, т. 4 от КСО за осигуряване на помощно-технически средства, са в размер на **2 365,7 хил. лв.**, при план 2 800,0 хил. лв.

3. В бюджета на фонд "Общо заболяване и майчинство" е планиран **недостиг** от 82 004,1 хил. лв., а в края на годината е отчетен **31 206,6 хил. лв. недостиг, или с 50 797,5 хил. лв.** под планирания дефицит. По-ниският дефицит във фонда е резултат от получените с 22 252,3 хил. лв. повече приходи от осигурителни вноски, от реализираната икономия в разходите за краткосрочни обезщетения и помощи в размер на 28 545,2 хил. лв., както и от предоставените с 434,3 хил. лв. по-малко трансфери.

ФОНД "БЕЗРАБОТИЦА"

Осигурени в този фонд са всички лица, работещи по трудови и служебни правоотношения. Размерът на осигурителната вноска за фонд "Безработица" е 1 на сто. Разпределя се между работодател и осигурен в съотношение 60:40. Не се осигуряват за безработица самоосигуряващите се лица, работещите по трудови правоотношения, по договор с възложител и наетите по програми за насърчаване на заетостта и за подкрепа на майчинството. Морските лица се осигуряват за безработица по свое желание, като внасят осигурителни вноски за своя сметка.

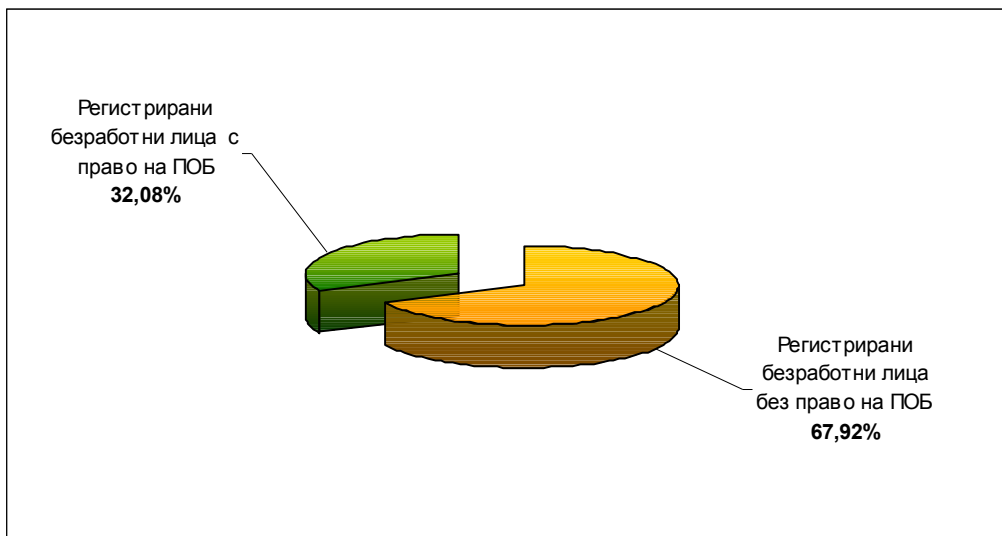
По данни на Агенцията по заетостта през 2012 г. средногодишният брой на регистрираните безработни лица е **364 537 души**. В сравнение с 2011 г., когато са били 332 601 души, са нараснали с 31 936 души, или с 9,6%. От тях през 2012 г. средногодишно на 116 804 лица е изплащано парично обезщетение за безработица.

Таблица № 21 : Бюджет на фонд "Безработица" за 2012 г.

Показатели	ЗБ - План (хил. лв.)	Отчет (хил. лв.)	Изпълне- ние (%)
I. ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	172 581,2	178 970,3	103,70
1. Осигурителни приходи	172 281,2	178 670,3	103,71
1.1. Осигурителни вноски	172 281,2	178 670,3	103,71
2. Получени трансфери от ЦБ	300,0	300,0	100,00
II. РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	349 536,9	354 885,2	101,53
1. Разходи	349 536,9	354 885,2	101,53
2. Социални помощи и обезщетения	349 536,9	354 885,2	101,53
Обезщетения за безработица	349 236,9	353 878,8	101,33
Обезщетения по чл. 230 и чл. 231, ал. 1 от ЗОВС на РБ	300,0	436,0	145,34
Еднократно изплатени обезщетения за безработица - чл. 47 от Закона за насърчаване на заетостта		570,5	
III. ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	-176 955,7	-175 914,9	99,41

1. Общо постъпилите през 2012 г. приходи и трансфери в бюджета на фонд "Безработица" са **178 970,3 хил. лв.**, от които **178 670,3 хил. лв.** са приходите от осигурителни вноски и **300 хил. лв.** са трансфер от централния бюджет за обезщетения по чл. 230 и чл. 231, ал. 1 от Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България. По план общо приходите и трансферите трябваше да са 172 581,2 хил. лв. Преизпълнението на приходите и трансферите с 3,7 на сто се дължи изцяло на по-високите с 6 389,1 хил. лв. приходи от осигурителни вноски спрямо планираното.

2. Отчетените **разходи** за изплащане на обезщетения и помощи за безработни общо възлизат на **354 885,2 хил. лв.** и са с 1,5 на сто повече от планираните в Закона за бюджета на ДОО за 2012 г. Преразходът от 5 348,3 хил. лв. е в следствие по-високите суми, изплатени за всички видове платежи от този фонд.

Фигура № 32 : Регистрирани безработни лица през 2012 г.

През 2012 г. **изплатените парични обезщетения за безработица** са 353 878,8 хил. лв., като преразходът спрямо плана е 4 641,8 хил. лв. (1,3 на сто). Изплатени са обезщетения средно за годината на **116 804 безработни лица** (с 0,4 на сто повече от планираните) при средно обезщетение на лице **253,19 лв.**, което е с 1,1 на сто повече от планираното.

За обезщетения по **чл. 230 и чл. 231, ал. 1 от Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България** са отчетени **436 хил. лв.** (превишение спрямо плана с 45,3 на сто) и **570,5 хил. лв.** за еднократно изплатени обезщетения за безработица на лица, които искат да започнат самостоятелен бизнес (по условията на чл. 47 от Закона за насърчаване на заетостта).

3. Планираният **дефицит** на фонд “Безработица” е **176 955,7 хил. лв.**, а отчетеният – 175 914,9 хил. лв. (99,4 на сто от планирания). По-ниският дефицит се дължи на постъпилите с 6 389,1 хил. лв. повече приходи от осигурителни вноски, въпреки по-високите разходи за обезщетения за безработица – с 5 348,3 хил. лв. над планираните.

БЮДЖЕТ НА НАЦИОНАЛНИЯ ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ

Бюджетът на Националния осигурителен институт е част от консолидирания бюджет на държавното обществено осигуряване и обезпечава неговото администриране на централно ниво и на територията на страната. Разработва се по приходните и разходните параграфи на бюджетната класификация.

Най-важните политики и основни цели, реализирани чрез изпълнението на бюджета на НОИ за 2012 г., са: повишаване ефективността и качеството на услугите за осигурителите и бенефициентите на системата чрез усъвършенстването на технологията по изплащане на пенсиите, паричните обезщетения и помощи от ДОО; доизграждане на осигурителния архив на НОИ; подобряване на информационната сигурност; повишаване ефективността на контрола върху поведението на осигурителите и осигурените лица по спазване на трудовото и осигурително законодателство; повишаване ефективността на контрола в областта на експертизата на временната и трайната неработоспособност.

Като общ административен фонд бюджетът на НОИ включва неданъчни приходи, разходи за административната издръжка на института, трансфери между бюджета на НОИ и други бюджети и външно финансиране.

1. Постъпилите **неданъчни приходи** през 2012 г. в бюджета на НОИ са 22 209,8 хил. лв. и са с 5 340,3 хил. лв., или близо 20 на сто по-малко от планираните 27 550,1 хил. лв.

При приходите и доходите от собственост (от наем на имущество, от продажби на стоки и услуги, приходи от лихви и др.) има преизпълнение на плана с 1,4 на сто. При планирани 5 585,1 хи. лв. са събрани **5 665,6 хил. лв.**, или с 80,6 хил. лв. повече от планираните.

От глоби, санкции и наказателни лихви са събрани 13 486,2 хил. лв. Изпълнението на плана при този вид приходи е едва 61,5%. В Закона за бюджета на ДОО от глоби, санкции и наказателни лихви е било предвидено да се съберат 21 915 хил. лв.

Получената допълнителна субсидия от централния републикански бюджет за покриване на недостига от средства е 1 849 367,4 хил. лв. Планираният трансфер в Закона за бюджета на ДОО за 2012 г. е 1 916 991,9 хил. лв., или фактически са преведени с 67 624,5 хил. лв. по-малко. Постъпилите трансфери от други бюджетни организации в бюджета на НОИ през 2012 г. са в размер на 188,7 хил. лв., от които 178,2 хил. лв. от МТСП за програми за осигуряване на временна заетост и 10,5 хил. лв. от фонд "Условия на труд".

Таблица № 22 : Бюджет на Националния осигурителен институт за 2012 г.

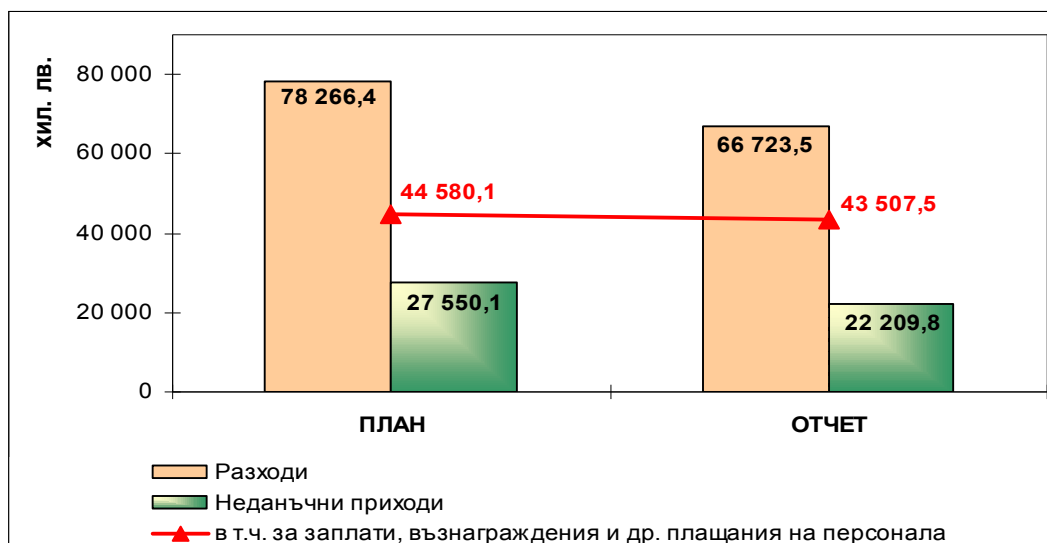
Показатели	План (хил. лв.)	Отчет (хил. лв.)	Изпълне- ние %
I. ПРИХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	1 943 734,1	1 870 842,4	96,25
1. Неданъчни приходи	27 550,1	22 209,8	80,62
1.1. Приходи и доходи от собственост	5 585,1	5 665,6	101,44
Нетни приходи от продажба на услуги, стоки и продукция	4 615,0	4 965,5	107,59
Приходи от наеми на имущество	200,0	149,4	74,68
Приходи от лихви по текущи банкови сметки	20,1	14,1	70,39
Приходи от други лихви	750,0	536,7	71,56
1.2. Глоби, санкции и наказателни лихви	21 915,0	13 486,2	61,54
1.3. Други неданъчни приходи	50,0	3 057,9	6115,84
2. Внесени ДДС и др. данъци върху продажбите	-807,9	-1 002,8	124,13
3. Получени допълнителни субсидия от централния/републиканския бюджет за покриване на недостига от средства	1 916 991,9	1 849 367,4	96,47
4. Трансфери от МТСП по програми за осигуряване на заетост	-	178,2	
5. Трансфери от МТСП за фонд "Условия на труд"	-	10,5	
6. Помощи, дарения и други безвъзмездно получени суми от ЕС	-	79,3	
II. РАЗХОДИ И ТРАНСФЕРИ - ВСИЧКО	78 266,4	66 723,5	85,25
1. Разходи	78 266,4	66 723,5	85,25
1.1. Програми, дейности и служби по соц. осигуряване, подпомагане и заетостта	76 703,9	66 464,3	86,65
Заплати и възнаграждения на персонала	40 453,5	39 609,3	97,91
Други възнаграждения и плащания на персонала	4 126,6	3 898,2	94,46
Задължителни осигурителни вноски от работодателя	9 091,2	8 944,6	98,39
Издръжка	16 636,4	10 930,1	65,70
Разходи за членски внос и участие в нетърговски организации и дейности	100,5	99,5	99,06
Капиталови разходи	6 295,8	2 239,6	35,57
Програми за временна заетост	-	176,1	
Международни програми и споразумения, дарения и помощи от чужбина	-	-	
Други служби и дейности по социално осигуряване, подпомагане и заетостта	-	556,3	
Дейности за предотвратяване на трудови злоупотреки	-	10,5	
1.2. Отбрана и сигурност	1 120,5	1,3	0,12
1.3. Разходи за лихви по заеми от межд. организации и институции и др. разходи за лихви към местни лица	442,0	257,9	58,36
III. ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	1 865 467,7	1 804 118,9	96,71
IV. ФИНАНСИРАНЕ	-1 865 467,7	-1 804 118,9	96,71
Погашения по дългосрочни заеми от банки и финансови институции от чужбина	-3 214,2	-3 224,0	100,30
Суми по разчети за поети осигурителни вноски	-	1 391,3	
Друго вътрешно финансиране	-	-4 126,0	
Наличност в началото на периода	-	280,4	
Наличност в края на периода	1 862 253,5	1 798 439,9	96,57
В т. ч. преоценка на валутни наличности (нереализирани курсови разлики) (+/-)	-	0,7	

2. Разходите в бюджета на НОИ се утвърждават от надзорния съвет по предложение на управителя и са определени основно за: 1) Издръжка на дейността по ДОО и Закона за гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя; 2) Капиталови разходи за придобиване на дълготрайни материални и нематериални активи и за основни ремонти, свързани с цялостната дейност на института; 3) Погасяване на задължения по заеми.

Отчетените разходи през 2012 г. са в размер на 66 723,5 хил. лв. Спрямо плана са усвоени 85,3 на сто и е реализирана икономия от 11 542,9 хил. лв.

Разходите за програми, дейности и служби по социално осигуряване, подпомагане и заетост са **66 464,3 хил. лв.** и представляват **0,79 на сто** от разходите на консолидирания бюджет на ДОО за 2012 г. Спрямо плана са усвоени 86,7 на сто и е реализирана **икономия от 10 239,7 хил. лв.**

- С **най-голям дял** са разходите за заплати, възнаграждения, осигурителни вноски и други плащания на персонала – 78,9% от всички разходи за служби по социално осигуряване. При планирани в Закона за бюджета на ДОО за 2012 г. 53 671,3 хил. лв. са изплатени **52 452,1 хил. лв.** Усвоена е 97,7 на сто от планираната сума и е **реализирана икономия от 1 219,2 хил. лв.** През 2012 г. Националният осигурителен институт е изпълнявал дейността по администриране на социалното осигуряване с планова щатна численост 3 735 служители, от които 3 293 служители в териториалните поделения. Реално в администрацията на НОИ към 31.12.2012 г. са заети 3 645 служители, от които 3 252 служители в териториалните поделения. По ПМС № 66/1996 г. са били назначени 257 служители.
- При **издръжката** (платени данъци, вода, горива и електроенергия, текущ ремонт, материали, външни услуги и др.) **икономията възлиза на 5 706,3 хил. лв.** По план за издръжка в Закона за бюджета на ДОО за 2012 г. са били предвидени 16 636,4 хил. лв., но са били изразходени **10 930,1 хил. лв.**, или едва 65,7 на сто.
- При **капиталовите разходи икономията е 4 056,2 хил. лв.** От предвидените по план 6 295,8 хил. лв. са усвоени **2 239,6 хил. лв.**, или само 35,6%. Икономията в капиталовите разходи се дължи главно на **нереализирани инвестиционни проекти** – построяване на архивохранилище в гр. Нови Искър, на нереализирани ремонтни дейности на сградата на ТП на НОИ – Пазарджик, както и икономии при закупуване на компютърна техника и софтуер. Разходите за **дължимите лихви** по заема на правителството от Световната банка за административната реформа на осигурителната система са **257,9 хил. лв.**
- Разходваната сума за отбрана и сигурност е **1,3 хил. лв.**

Фигура № 33 : Бюджет на НОИ и разходи за възнаграждения на персонала за 2012 г.

3. В бюджета на НОИ при планиран излишък в края на 2012 г. от 1 865 467,7 хил. лв. е отчетен излишък от **1 804 118,9 хил. лв.**, или с 61 348,8 хил. лв. по-малък от планирания.

Като се включат операциите по финансирането и бюджетния остатък от 2011 г., **наличността** в бюджета на НОИ в края на периода е **1 798 439,9 хил. лв.** При планирана 1 862 253,5 хил. лв., отчетената **наличност е с 63 813,7 хил. лв. в повече.**

УЧИТЕЛСКИ ПЕНСИОНЕН ФОНД

Учителският пенсионен фонд (УчПФ) е професионална пенсионна схема за ранно пенсиониране на педагогическия персонал в системата на образованието. Създаден е със Закона за фонд “Обществено осигуряване” през 1997 г.. Администрирането му се извършва от Националния осигурителен институт на извънбюджетна сметка. От 2006 г. събирането на осигурителните вноски и на приходите от глоби, санкции и наказателни лихви се извършва от Националната агенция за приходите. Фондът ще продължи да съществува в сегашния си вид до 31 декември 2020 г., когато е предвидено да се трансформира в професионален пенсионен фонд.

Поради влиянието на множество фактори върху здравословното и психическо състояние на лицата, упражняващи учителска професия, законът предвижда (§ 5 от Преходните и заключителни разпоредби на КСО) облекчени условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст за тази категория работници и служители.

Работодателят в лицето на училищата и детските градини (държавни, общински и частни) и обслужващите звена (извънучилищни педагогически учреждения и учреждения със социално предназначение) осигурява изцяло за своя сметка всички учители и възпитатели, заети в системата на образованието. Осигурителната вноска се начислява и се внася върху brutните трудови възнаграждения на учителите и е в нормативно определен размер 4,3 на сто за 2012 г.

Надзорният съвет на Националния осигурителен институт по предложение на Управителя утвърждава извънбюджетната сметка на Учителския пенсионен фонд.

В следващата таблица са представени основните параметри за бюджета на УчПФ през 2012 г. и отчетните данни.

Таблица № 23 : Натурални показатели за учителския пенсионен фонд (за 2012 г.)

Показатели	План	Отчет	Изпълнение
Средногодишен брой осигурени лица	87 096	89 680	102,97%
Средногодишен осигурителен доход за учителите (лв.)	855,87	777,63	90,86%
Приходи от осигурителни вноски (хил. лв.)	36 156,0	35 716,9	98,79%
Процент на осигурителната вноска (%)	4,3	4,3	-
Брой на пенсиониращите се по-рано учители, съгласно условията на §5, ал. 2 от ПЗР на КСО към 31.12.2012 г.	3 278	2 843	86,73%
Среден месечен размер на намалената пенсия според §5, ал.2 от ПЗР на КСО към 31.12.2012 г. (лв.)	251,00	252,01	100,40%
Брой на учителите, получаващи добавки съгласно условията на §5 ал.3 от ПЗР на КСО към 31.12.2012 г.	17 158	17 263	100,61%
Среден размер на добавката на учител към 31.12.2012 г. (лв.)	30,85	30,53	98,96%
Брой на пенсиониращите се учители съгласно условията на §5, ал. 4 от ПЗР на КСО към 31.12.2012 г.	94	86	91,49%
Среден месечен размер на получената пенсия според §5, ал. 4 от ПЗР на КСО към 31.12.2012 г. (лв.)	227,30	227,40	100,04%

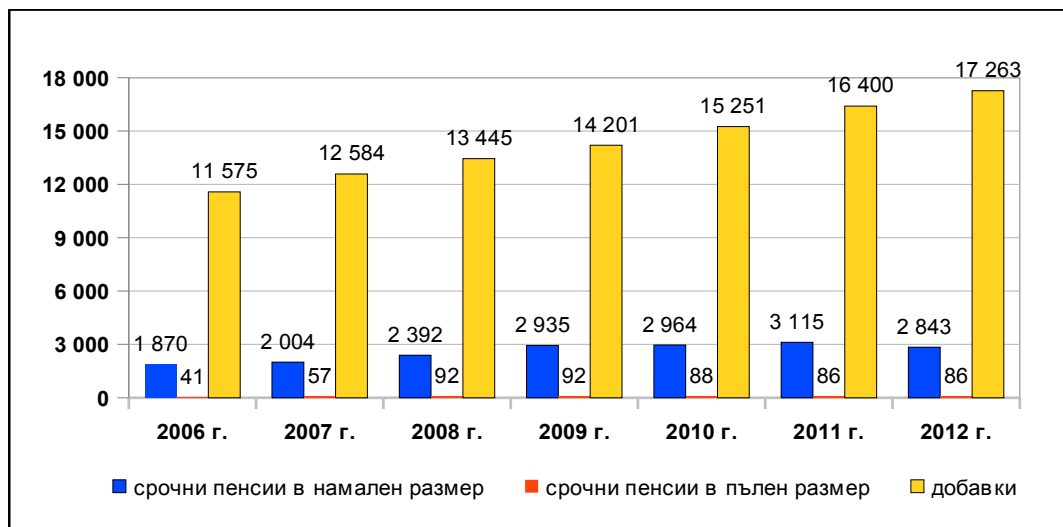
Забележка: Всички сравнения за 2012 г. спрямо 2011 г. са с данни за 2011 г., които не включват пенсии и добавки от УчПФ, изплатени по европейски регламенти и международни спогодби /договори.

Осигурени лица и осигурителен доход

Отчетеният **средногодишен брой учители**, за които са превеждани осигурителни вноски в УчПФ през 2012 г., е **89 680 лица**, което е с 2,9 на сто повече от планирания брой. Отчита се запазване на осигурените във фонда учители спрямо броя им през 2011 г. (89 667), с което се прекъсва тенденцията на намаляване броя на учителите през последните няколко години.

През 2012 г. отчетеният **средногодишен осигурителен доход**, върху който са начислявани и превеждани вноски във фонда за учителите е **777,63 лв.**, което е с 1,4 на сто повече спрямо нивото от 2011 г. (766,81 лв.). Средногодишният доход е с 10,1% по-нисък от планирания и с 25,8% по-висок от този на всички осигурени лица за 2012 г. (618,06 лв.). Изпреварващото нарастване на средногодишния доход на учителите спрямо този на всички осигурени лица се обуславя от системата на делегираните бюджети, която дава право на директорите на училищата да заделят голяма част от тях за възнаграждения и да определят индивидуалните възнаграждения въз основа на преподавателската натовареност и численост на персонала.

Осигурените лица в Учителския пенсионен фонд имат право на срочни пенсии в намален размер, пенсии в пълен размер или на добавка за тези, които не са се възползвали от правото за ранно пенсиониране.

Фигура № 34 : Брой пенсии и добавки, изплащани от УчПФ

Срочни пенсии в намален размер

За да възникне правото на ранно пенсиониране, са необходими две предпоставки, които трябва да са налице едновременно:

- Навършване на определена възраст – три години по-малко от възрастта по чл.68, ал.1* от КСО. За 2012 г. възрастта за пенсиониране по § 5, ал. 2 от ПЗР на КСО е 57 години и 4 месеца за жените и 60 години и 4 месеца за мъжете.
- Наличие на определен учителски осигурителен стаж – 25 години и 4 месеца за жените и 30 години и 4 месеца за мъжете.

От 31 декември 2011 г., изискуемият учителски осигурителен стаж се увеличава от първия ден на всяка следваща календарна година с 4 месеца до достигане на 28 години за жените и 33 години за мъжете през 2020 г.

* От 31.12.2011 г. възрастта за пенсиониране по 68, ал.1 от КСО се увеличава от първия ден на всяка следваща година с 4 месеца до достигане на 63-годишна възраст за жените и 65-годишна възраст за мъжете.

На тези лица се изплаща от УчПФ срочна пенсия за ранно пенсиониране в размер, определен по общия ред за изчисляване на пенсия за осигурителен стаж и възраст и намален с 0,2 на сто за всеки месец, недостигащ на лицето до навършване на общоприетата възраст за пенсиониране в масовия случай.

Броят на изплащаните към 31 декември 2012 г. **срочни пенсии в намален размер** е 2 843. В сравнение с 31.12.2011 г., когато са 3 115, броят им е с 8,7 на сто по-малко. При изпълнението на условието за възраст по чл.68, ал.1 на КСО, учителите пенсионери спират да получават пенсии от УчПФ (започват да получават действителните си пенсии от фонд „Пенсии” на ДОО), а на тяхно място се включват нови пенсионери. Поредното увеличение на общата възраст за пенсиониране и на изискуемия учителски осигурителен стаж оказва и сериозно влияние върху броя на срочните пенсии, изплащани от УчПФ.

Средният месечен размер на срочните пенсии за ранно пенсиониране към 31.12.2012 г. е 252,01 лв. Спрямо средният им размер към края на 2011 г., когато е бил 242,13 лв., се отчита нарастване със 4,1 на сто. Средният месечен размер на срочните пенсии при мъжете е 291,77 лв., а при жените – 246,18 лв. Запазва се тенденцията на значителна разлика в размера на пенсиите между двата пола в полза на мъжете (45,59 лв. повече или 18,5 на сто).

Средният брой месеци, недостигащи до навършване на възрастта за пенсиониране на мъжете и жените по чл. 68, ал. 1 от КСО е 35,3 месеца към края на 2012 г., а към края на 2011 г. е бил 31,9 месеца.

Срочни пенсии в пълен размер

За 2012 г. на учителите, които имат изискуемия учителски стаж за съответната година и се пенсионират след навършване на възрастта по чл. 68, ал. 1 на КСО, се изплаща пенсия в пълен размер от УчПФ до навършване на възрастта по чл. 68, ал. 3* от КСО - 65 години и 4 месеца. След това пенсията започва да се изплаща от фонд “Пенсии”.

Броят на изплащаните от УчПФ **срочни пенсии в пълен размер** към 31.12.2012 г. е 86 и е запазил нивото си от 2011 г. Техният **среден месечен размер** към края на 2012 г. е 227,40 лв., или увеличението е с 7,5 на сто спрямо 2011 г., когато е 211,44 лв. През 2012 г. средната пенсия при мъжете е по-висока от тази на жените със 141,66 лв. или 62,8 на сто, като при мъжете тя е 367,41 лв., а при жените – 225,75 лв.

Средните месечни размери на тези два вида пенсии от УчПФ (по § 5, ал. 2 и ал. 4 от ПЗР на КСО) са по-ниски както спрямо средния размер на пенсиите на учителите, получаващи само добавка от фонда (256,68 лв.), така и спрямо средния размер (271,21 лв.) на всички други пенсии. Причината за по-ниските размери на срочните пенсии за ранно пенсиониране е, че те нормативно се редуцират с 0,2 на сто за всеки месец, недостигащ на лицата до навършването на възрастта по чл. 68, ал. 1 от КСО. По-ниските размери на пенсиите в пълен размер се дължат на по-ниския осигурителен стаж на пенсиониращите се от УчПФ, който участва във формулата за изчисляване на пенсията.

Добавки от Учителския пенсионен фонд

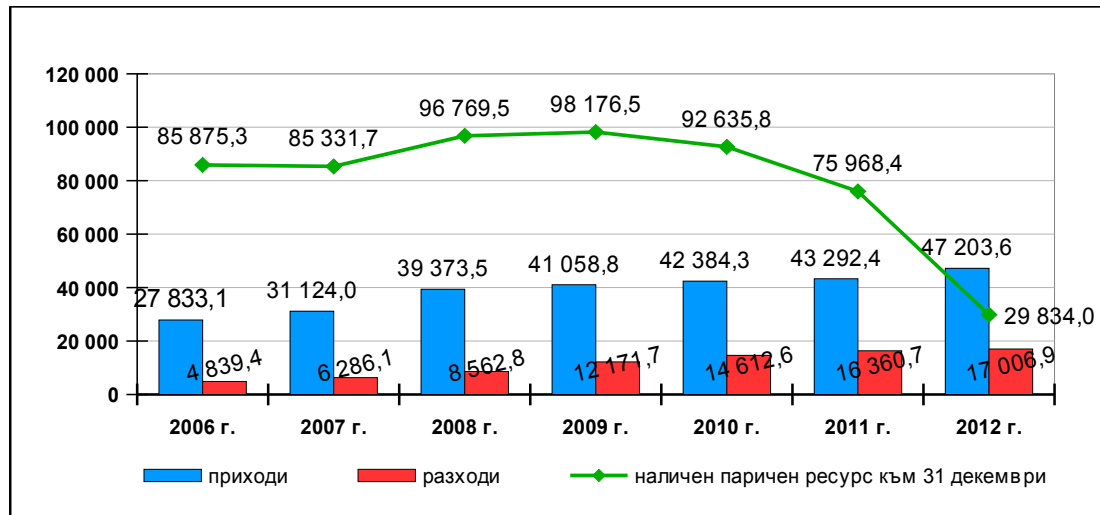
На учителите, които се пенсионират по общите условия за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, но са изпълнили условията за пенсиониране за учителите по § 5, ал. 1 от ПЗР на КСО, се изплаща добавка от УчПФ в размер 0,2 на сто от пенсията за всеки месец, за който има осигурителна вноска във фонда след навършване на възрастта за по-ранното пенсиониране на учителите. **Броят на добавките** към края на 2012 г. е 17 263 и бележи увеличение със 5,3 на сто спрямо 2011 г., когато са били 16 400. Броят на добавките се покачва всяка година, което показва, че все повече учители изпълняват облекчените условията за пенсиониране и въпреки това не се пенсионират, а продължават да работят. Но това се отнася най-вече за тези, които не са засегнати от

* От 31.12.2011 г. възрастта за пенсиониране по чл.68, ал. 3 от КСО се увеличава от първия ден на всяка следваща година с 4 месеца до достигане на 67 години.

структурните промени в образованието и от демографската криза, поради която се закриват паралелки, а на места дори и цели училища.

Средномесечният размер на изплащаните добавки от УчПФ към 31.12.2012 г. е 30,53 лв. Увеличението спрямо същия период на 2011 г., когато средният размер беше 29,52 лв., е 3,4 на сто. Този ръст се дължи както на повишението на средния размер на пенсията, от която се изчислява добавката, така и на растежа в средния брой месеци, за които се отпуска. От 55,8 месеца в края на 2011 г. те са се увеличили на 56,35 в края на 2012 г.

Фигура № 35 : Финансово състояние на УчПФ (в хил. лв.)

Финансово състояние на УчПФ

Приходите на УчПФ се набират от осигурителни вноски от работодателите за учителите и възпитателите, от лихви и доходи от инвестиране на активите на фонда. През 2012 г. са планирани постъпления в размер на 47 156,0 хил. лв., а са отчетени **47 203,6 хил. лв. приходи**. Изпълнението в приходната част на фонда спрямо плана за 2012 г. възлиза на 100,1 на сто, или те са с 47,5 хил. лв. в повече от предвидените. В сравнение с предходната година приходите са с 9,0 на сто повече.

➤ От приходите **най-съществено** значение имат постъпленията от **осигурителни вноски**, които представляват 75,7 на сто от общите приходи. През 2012 г. по този параграф са постъпили **35 716,9 хил. лв.**, което е с 1,2 на сто по-малко от планираните средства (36 156,0 хил. лв.). От тях събраните от Националната агенция за приходите са 29 823,9 хил. лв., при планирани 28 860,9 хил. лв. Централизираните вноски от бюджета са в размер на 5 893,0 хил. лв., при план 7 295,1 хил. лв.

➤ Други **източници** на приходи в УчПФ са приходите от лихви по текущите банкови сметки и срочни депозити, и приходите от лихви и отстъпки от държавни ценни книжа (ДЦК). Приходите от **лихви по срочни депозити**, постъпили през 2012 г. са **565,4 хил. лв.**, при планирани 746,4 хил. лв. Учителският пенсионен фонд получава доход под формата на лихва само от годишния депозит в размер на 0,91% на годишна база. Приходите от **лихви и отстъпки от ДЦК** са **10 917,2 хил. лв.**, при планирани 10 233,1 хил. лв. или с 684,1 хил. лв. повече.

Разходите през 2012 г. на УчПФ са **17 006,9 хил. лв.** В сравнение с плана е отчетена 394,8 хил. лв. икономия, или 2,3 на сто по-малък разход. Спрямо предходната година разходът е с 646,3 хил. лв., или 4,0 на сто по-голям. Увеличеният разход се дължи на високите размери на новоотпуснатите пенсии и добавки.

➤ От общите разходи най-голям относителен дял имат разходите за изплащане на **пенсии** – 62,2 на сто, следвани от тези за изплащане на **добавки от УчПФ** – 37,2 на сто. Изразходваните средства за срочни пенсии за ранно пенсиониране и пенсията в пълен размер на учителите са в размер **10 584,4 хил. лв.**, което е с 1,3 на сто повече от изразходваните през

2011 г. За изплащане на добавките от УчПФ на учителите, които не са се възползвали от възможността да се пенсионират по-рано, са изразходвани **6 329,8 хил. лв.**, което е с 8,7 на сто повече спрямо предходната година. Нарастването на разходите за изплащане на добавката от УчПФ се дължи, както на увеличени брой учители с право на добавки, така и на по-високите им размери.

➤ Разходите за изплащане на пенсии и добавки, отнесени към приходите от осигурителни вноски са 47,4 на сто през 2012 г., при стойност на това съотношение от 46,8 на сто през 2011 г. Това показва, че остават свободни финансови ресурси, за които трябва да се приложи подходяща инвестиционна политика, съответстваща на икономическата среда. Засега у нас най-сигурният инструмент, с който може да се осигури добра доходност, при ограничения ни капиталов пазар, са държавните ценни книжа.

В последните години настъпилите промени на финансовия пазар и продължаващата тенденция към понижаване на лихвите по депозити наложи пренасочване на свободните средства към закупуване на ДЦК за сметка на депозитите.

➤ През 2012 г. разходите за закупуване на ДЦК са в размер на 97 536,1 хил. лв. Общата номинална стойност на придобитите през 2012 г. ДЦК е левовата равностойност на 94 453,1 хил. лв.

По данни на Дирекция “Финансово-счетоводна дейност“, към 31 декември 2012 г. инвестиционният портфейл на УчПФ е със следната структура:

- Депозирани средства в БНБ в размер на 23 000,0 хил. лв.;
- Средства в ДЦК с общ номинал 310 571,6 хил. лв..

➤ Към 31.12.2012 г. **финансовите активи** на УчПФ възлизат на **340 405,6 хил. лв.**, от които 310 571,6 хил. лв. в ДЦК, 23 000,0 хил. лв. в срочни депозити и 6 834,0 хил. лв. наличност по извънбюджетната сметка на Учителския пенсионен фонд.

ГАРАНТИРАНИ ВЗЕМАНИЯ НА РАБОТНИЦИТЕ И СЛУЖИТЕЛИТЕ

Предназначението на фонд “Гарантирани вземания на работниците и служителите” (ГВРС), създаден със специален закон, е да осигури защита на вземанията на работниците и служителите, произтичащи от трудовите им правоотношения, когато спрямо работодателите им е открито производство по несъстоятелност.

Фондът се управлява от **надзорен съвет и директор**.

Надзорният съвет на фонд “ГВРС” е орган, който се състои от осем члена:

- четирима представители на национално представените работодателски организации;
- двама представители на представителните синдикални организации;
- по един представител от Министерство на труда и социалната политика и от Министерство на финансите.

Директорът на фонд “ГВРС” се назначава от управителя на НОИ по предложение на НС на фонда и има четиригодишен мандат. Директорът представлява фонда и осъществява оперативното му ръководство.

Административното, техническото, счетоводното, правното и информационното обслужване на фонда се извършва от Националния осигурителен институт.

Задължение за внасяне на вноски във фонда

Съгласно Закона за гарантираните вземания на работници и служители при несъстоятелност на работодателя (ЗГВРСНР), **задължени лица са всички физически и юридически лица**, които наемат лица по трудово правоотношение и спрямо които може да се открие производство по несъстоятелност по реда на Търговския закон или по реда на специални закони. Те са длъжни да внасят задължителните месечни вноски във фонда за

работещите при тях по трудово правоотношение работници и служители, с изключение на лицата, които са:

- съдружници в търговските дружества;
- членове на органите на управление и контрол на търговеца;
- съпрузи и роднини по права линия на търговеца – физическо лице, или на лицата по предходните две точки.

Вноски във фонда не се внасят от работодателите, визирани в § 1, т. 1 от допълнителните разпоредби на Кодекса на труда, спрямо които не може да се открие производство по несъстоятелност, тъй като не са “търговци”. Това са държавните учреждения – министерства, изпълнителни агенции, общини, учебни заведения, висши училища, институти, регистрирани партии по Закона за политическите партии, регистрирани вероизповедания по Закона за вероизповеданията и др. Не са задължени лица по смисъла на чл. 2 от ЗГВРСНР също и неперсонифицирани дружества, търговски представителства, народни читалища, синдикални организации, нотариуси и адвокати.

Вноската за фонда се определя ежегодно със Закона за бюджета на ДОО, но не може да надвишава 0,5% от възнаграждението. Размерът ѝ се намали от 0,5% за периода 2005-2008 г. на 0,1% за 2009 г. и 2010 г. За 2011 г. и за 2012 г. вноски във фонда не се дължат и не се внасят.

Право и размер на гарантираните вземания

Право на гарантирани вземания имат **работниците и служителите**, които са или са били в трудово правоотношение, независимо от срока му и от продължителността на работното време, и на които правоотношението не е прекратено към датата на вписване на решението за откриване на производство по несъстоятелност или е прекратено през последните три месеца преди тази дата.

Гарантираните вземания на работниците и служителите са начислените и неизплатени:

- 1) **трудови възнаграждения**, дължими от работодателя по индивидуални и колективни трудови договори;
- 2) **парични обезщетения**, дължими от работодателя по силата на нормативен акт.

Полагащият се размер на гарантираните вземания се определя в глава трета от ЗГВРСНР, като:

1. Гарантираните вземания на работниците и служителите, на които трудовите договори не са прекратени към датата на вписване на решението за откриването на производството по несъстоятелност, са в размер на:

- **последните три начислени, но неизплатени месечни трудови възнаграждения и парични обезщетения през последните 6 календарни месеца**, предхождащи месеца, в който е вписано решението, но месечно **не повече от определения за тези случаи максимален размер**, ако работникът или служителят е бил в трудово правоотношение със същия работодател **не по-малко от три месеца**;
- **начислените, но неизплатени трудови възнаграждения и парични обезщетения, но не повече от една минимална работна заплата**, установена за страната към датата на вписване на решението, ако към тази дата работникът или служителят е бил в трудово правоотношение със същия работодател **по-малко от три месеца**.

2. Гарантираните вземания на работниците и служителите, на които трудовите договори са прекратени към датата на вписване на решението за откриването на производството по несъстоятелност, са в размер на:

- **последните три начислени, но неизплатени месечни трудови възнаграждения и парични обезщетения през последните 6 календарни месеца**, предхождащи месеца, в който е вписано решението, но месечно не повече от определения за тези

случаи максимален размер на гарантираните вземания, ако работникът или служителят е бил в трудово правоотношение със същия работодател не по-малко от три месеца;

- **начислените, но неизплатени трудови възнаграждения и парични обезщетения, но не повече от една минимална работна заплата**, установена за страната към датата на вписване на решението, ако към тази дата работникът или служителят е бил в трудово правоотношение със същия работодател по-малко от три месеца.

3. В случай, че вземанията на работниците и служителите **са само за начислени, но неизплатени парични обезщетения** за сметка на работодателя, дължими по силата на нормативен акт или колективен трудов договор, гарантираното вземане е в размер на:

- неизплатените обезщетения, **но не повече от четирикратния размер на МРЗ**, установена за страната към датата на прекратяване на трудовото правоотношение, ако са били в трудово правоотношение със същия работодател **повече от три месеца**;
- неизплатените обезщетения, **но не повече от една минимална заплата**, ако трудовото правоотношение със същия работодател е **по-малко от три месеца**.

4. С допълнителната разпоредба на § 1 от ЗГВРСНР, която е в съответствие с прилагания от 01.01.2007 г. Регламент на Европейския съюз (ЕИО) № 1408/71, са защитени и служителите от клоновете на чужди компании.

- **Право на гарантирани вземания** при условията, по реда и в размерите, определени със ЗГВРСНР, имат работниците и служителите, наети по трудови правоотношения в предприятие – български работодател. Предприятието трябва да осъществява стопанска дейност на територията на Република България и да е обособена част от друго предприятие, осъществяващо стопанска дейност на територията на друга държава – членка на ЕС или на друга държава от Европейското икономическо пространство. Когато по реда на законодателството на тази държава предприятието е в несъстоятелност и това се отнася и за обособената част от него в България, в този случай работникът или служителят, нает от такъв работодател, също има право на гарантирано вземане в размерите и сроковете, определени със ЗГВРСНР.

Едновременно с изплащането на гарантираните вземания се внасят и дължимите осигурителни вноски за държавното обществено осигуряване, допълнителното задължително пенсионно осигуряване и задължителното здравно осигуряване в размерите, определени в КСО.

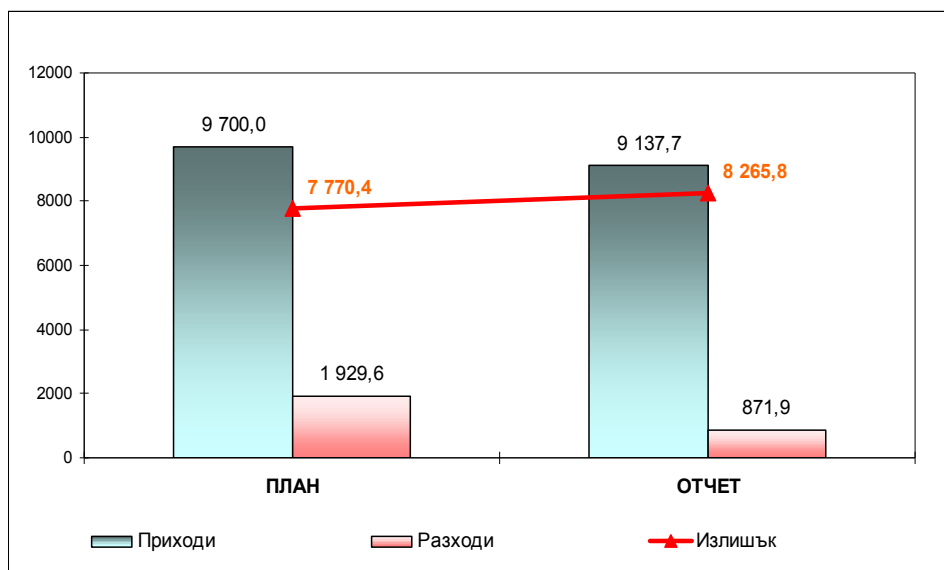
Максималният месечен размер на гарантираните вземания се определя ежегодно със ЗБДОО и не може да бъде по-малък от две и половина МРЗ, установени към датата на вписване на решението в Търговския регистър. За 2012 г. **максималният месечен размер е 1000 лв.**

Финансово състояние на фонд “ГВРС”

Законът за гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя е нормативното основание, на което е разработена план-сметката за приходите и разходите на фонд “ГВРС” за 2012 г. Средствата на фонда не се включват в средствата на другите фондове на държавното обществено осигуряване и активите и пасивите му не могат да се обединяват с активите и пасивите на останалите фондове.

Годишната план-сметка на фонда, приета със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2012 г., като приложение № 3 към него, е подготвена при спазване на основните параметри на проекта на консолидирания бюджет на ДОО за 2012 г. и отчета на бюджета за 2011 г.

Съгласно чл. 16, ал. 1 от Закона за бюджета на ДОО за 2012 г., не се внасят вноски във фонд "ГВРС".

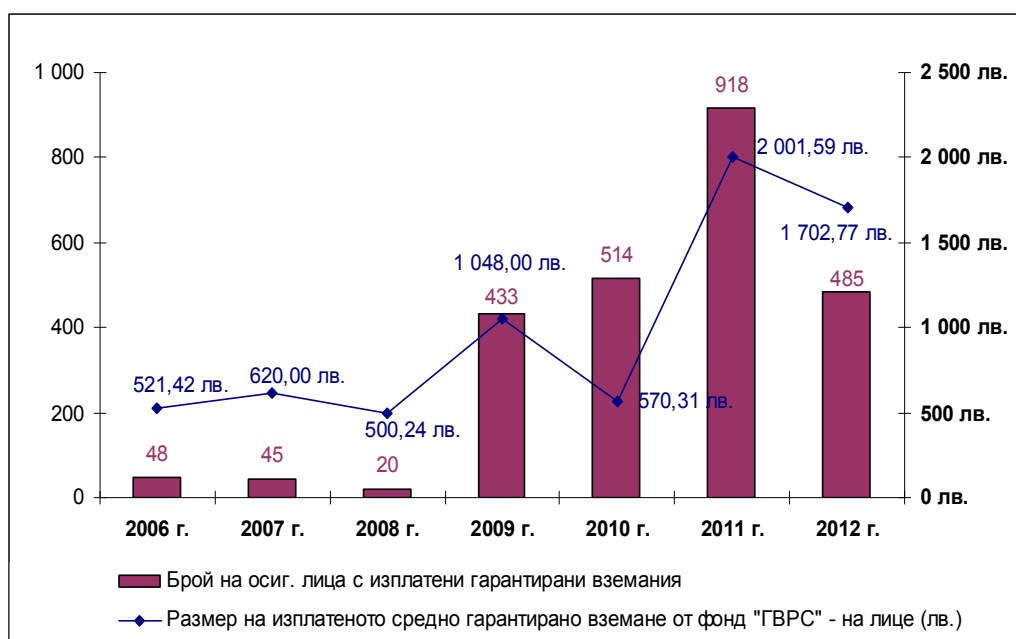

Фигура № 36 : Бюджет на фонд „ГВРС“ за 2012 г. (в хил. лв.)

През 2012 г. са изплатени гарантирани вземания на **485 работници** и служители от **47 фирми** на стойност 703,3 хил. лв. През 2012 г. са изплатени обезщетения на 433 лица по-малко в сравнение с предходната 2011 г. Голям процент от фирмите, за които е вписана несъстоятелност, не могат да покрият изискванията, необходими за изплащане на гарантирани вземания за работниците и служителите им от този фонд. На 100 лица са направени откази за изплащане на обезщетение.

Отчетеното средно обезщетение на човек е 1 702,77 лв., като спрямо предходната 2011 г., когато е 2 001,59 лв., има намаление на размера му с 14,9 на сто.

Средният размер на обезщетението и броят на лицата, на които е изплатено по години, е динамичен и проследяване може да бъде направено по следващата фигура.

Фигура № 37 : Брой и среден размер на изплатеното обезщетение от фонд "ГВРС" за периода 2006-2012 г.

Таблица № 24 : Обобщена план-сметка на фонд "ГВРС" за 2012 г.

ПОКАЗАТЕЛИ		ПЛАН	ОТЧЕТ	ИЗПЪЛ- НЕНИЕ
		(хил. лв.)	(хил. лв.)	(%)
I.	ПРИХОДИ	9 700,0	9 137,7	94,2%
1.	Вноски от работодатели за работници и служители	0,0	243,4	
2.	Приходи и доходи от собственост	9 500,0	8 795,7	92,6%
3.	Приходи от глоби, санкции и наказателни лихви	200,0	98,6	49,3%
4.	Други недаъчни приходи			
II.	РАЗХОДИ	1 929,6	871,95	45,2%
1.	Заплати и възнаграждения на персонала, нает по трудови правоотношения	25,3	3,00	11,9%
2.	Други възнаграждения и плащания на персонала	29,2	23,1	79,1%
3.	Осигурителни вноски за ДОО	178,2	78,4	44,0%
4.	Здравно-осигурителни вноски	77,2	32,1	41,6%
5.	Вноски за ДЗПО	33,8	12,6	37,2%
6.	Други текущи трансфери за домакинствата (гарантирани вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя)	1 553,0	692,6	44,6%
6.1.	Плащания от фонд "ГВРС" на вземания на работниците и служителите от предприятия в несъстоятелност	1 553,0	703,3	45,3%
6.2.	Възстановени суми на работодатели за изплатени от фонд "ГВРС" гарантирани вземания на работници и служители (-)		-10,7	
7.	Разходи за издръжка на фонда	32,9	30,1	91,6%
III.	ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	7 770,4	8 265,8	106,4%
IV.	ФИНАНСИРАНЕ	-7 770,4	-8 265,8	106,4%

Приходи

Приходите на фонд "ГВРС" са регламентирани в чл. 14 от Закона за гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя. Те се набират от:

- 1) задължителни месечни вноски за сметка на работодателите;
- 2) приходи от встъпване в правата на удовлетворени от фонда кредитори в рамките на съдебното производство по несъстоятелност;
- 3) възстановени от работодателя суми за изплатените от фонда вземания и за внесените за сметка на работодателя осигурителни вноски;
- 4) доходи от инвестиране на временно свободните парични средства на фонда;
- 5) дарения, временни финансови и безвъзмездни помощи;
- 6) лихви и глоби и други източници.

През 2012 г. са планирани постъпления от приходи в размер на 9 700,0 хил. лв. Отчетените приходи са в размер на 9 137,7 хил. лв., което представлява 94,2 на сто от планираните. Спрямо предходната година, когато са постъпили 9 144,9 хил. лв., през 2012 г. са постъпили със 7,2 хил. лв. по-малко

- След като и през 2012 г. беше предвидена нулева вноска от работодателите за фонд "ГВРС", основният източник на приходи остават доходите от лихви от ДЦК и незначителна част от срочни депозити в БНБ, които възлизат на 8 795,7 хил. лв., или 92,6% от планираните.
- Постъпленията от сумите по актове за начет, глоби и наказателни лихви са в размер на 98,6 хил. лв. и са само 49,3 на сто от планираните.
- Постъпленията от вноски от работодатели за работници и служители са 243,4 хил. лв. и се отнасят за предходни години.

Разходи

Законът за гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя определя за какво могат да се разходват натрупаните във фонда средства и те са за:

- 1) изплащане на гарантираните вземания;
- 2) осигурителни вноски за държавното обществено осигуряване, допълнителното задължително пенсионно осигуряване и здравното осигуряване;
- 3) издръжка на дейността на фонда в размер, установен от надзорния съвет, но не повече от 0,3 на сто от годишните приходи на фонда;
- 4) разходи за дейността по чл. 13, определени със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за съответната година.

Остатъкът по сметката на фонда преминава като наличност за следващата бюджетна година и се използва по предназначение.

В бюджета на фонд "ГВРС" през 2012 г. са планирани разходи в размер на 1 929,6 хил. лв., като от тях 1 842,2 хил. лв. за изплащане на гарантирани вземания и 87,45 хил. лв. за издръжка на фонда, включително и по трудови и извънтрудови възнаграждения на персонала.

Таблица № 25 : Отчет на фонд "ГВРС" за периода 2006-2012 г.

Показатели	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2012 г./ 2011 г.
	(хил. лв.)	(хил. лв.)	(хил. лв.)	(хил. лв.)	(хил. лв.)	(хил. лв.)	(хил. лв.)	(%)
I. ПРИХОДИ-ОБЩО	32 333,2	41 817,9	58 255,8	21 804,9	18 202,8	9 144,9	9 137,7	99,9%
1. Вноски от работодатели за работници и служители	32 249,6	41 884,4	54 633,0	15 492,0	11 537,6	1 253,2	243,4	19,4%
2. Глоби, санкции и наказателни лихви	20,4	80,9	193,4	203,3	243,9	227,2	98,6	43,4%
3. Приходи и доходи от собственост		-107,7	3 194,1	6 114,8	6 421,4	7 664,6	8 795,7	114,8%
4. Други данъчни приходи (неразпознати преводи за уточняване)	63,2	0,2	0,7	-5,2	0,0	0,0		
II. РАЗХОДИ-ОБЩО	266,2	438,0	498,6	710,5	885,9	1 915,4	871,9	45,5%
1. За гарантирани вземания на работници и служители	25,0	21,7	-8,0	321,8	539,8	1527,2	692,6	45,4%
2. Осигурителни вноски за ДОО, ДЗПО и НЗОК	8,9	9,0	6,7	65,4	96,1	311,3	123,1	39,5%
3. Заплати, възнаграждения и др. плащания на персонала	23,9	27,4	42,5	44,1	41,1	28,3	26,1	92,1%
4. Издръжка на ф. "ГВРС"	0,3	27,7	28,9	19,9	34,2	13,5	30,1	224,1%
5. За административното обслужване на ф. "ГВРС" от НОИ	208,1	352,2	428,5	259,3	174,6	35,2		0,0%
III. ДЕФИЦИТ (-), ИЗЛИШЪК (+)	32 067,0	41 379,9	57 757,2	21 094,4	17 317,0	7 229,5	8265,75	114,3%

Действително извършените разходи през 2012 г. са в размер на 871,95 хил. лв. разпределени както следва:

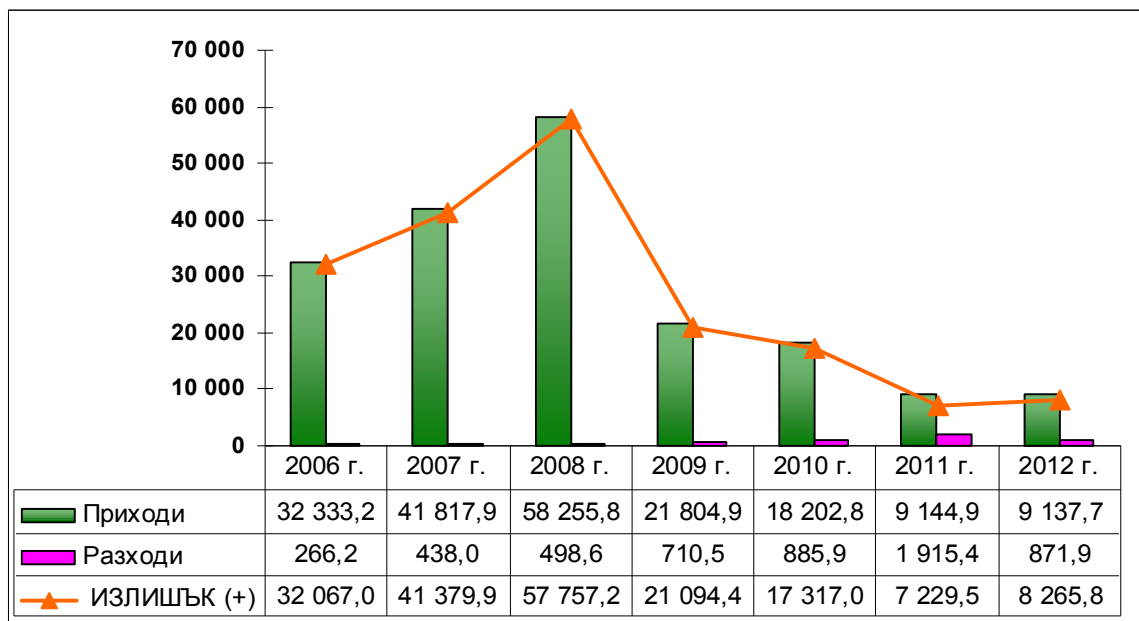
- Изплатени са гарантирани вземания на **485 лица** с общ размер **703,3 хил. лв.** Те са 45,3 на сто от планираните 1 553 хил. лв. В сравнение с предходната година разходите за гарантирани вземания са намалели с 54%.
- Изплатените осигурителни вноски, изчислени върху гарантираните вземания в размера, дължим от работодателя за ДОО, ДЗПО и здравно осигуряване, са **122,5 хил. лв.** Представяват 42,4 на сто от планираните в размер на 289,2 хил. лв.
- Разходите за гарантирани вземания и осигурителни вноски върху тях са 94,7 на сто от всички разходи на фонд "ГВРС" за 2012 г.
- За надзорния съвет и директора на фонда са изразходени 26,1 хил. лв. за възнаграждения и 2,4 хил. лв. за осигурителни вноски върху възнагражденията.
- Административното, техническото, счетоводното, правното и информационното обслужване на фонда се извършва от Националния осигурителен институт, за което за предходни години се превеждаха средства от фонда в размер на 1,5 на сто

от приходите от вноски. За 2012 г. не се прилага чл. 15, ал. 1, т. 4 от ЗГВРСНР, съгласно чл. 14 от ЗБДОО за 2012 г. За 2012 г. при нулева вноска има постъпления на суми за предходни години, поради което за издръжка на фонд “ГВРС” са отчетени разходи на стойност 3,48 хил.лв., което представлява 0,40 на сто от всички разходи.

Фонд “ГВРС” приключва и 2012 г. с **положителен финансов резултат**. В края на годината по сметките на фонда има излишък от 8 265,8 хил. лв., което представлява 6,4 на сто повече от планирания излишък.

В края на 2012 г., с натрупване за периода 2007-2012 г., фонд “ГВРС” има закупени ДЦК на първичния пазар за три, пет, седем и десет години по номинална стойност **211 304,1 хил.лв.** Само за 2012 г. са закупени ДЦК на номинална стойност **42 764,04 хил. лв.** със средна доходност **3,78%**, изплащана на купон.

- За периода януари-декември 2012 г. фонд “ГВРС” е участвал в тринадесет аукциона за закупуване на ДЦК на стойност **43 836,81 хил.лв;**
- През януари 2012 г. фонд “ГВРС” има погашение по 5-годишни ДЦК, закупени през 2008 г. на стойност **25 580,36 хил. лв.**

Фигура № 38 : Финансово състояние на фонд „ГВРС“ за периода 2006-2012 г. (в хил. лв.)

Наличността по срочни депозити към края на 2012 г. е **6 000,00 хил. лв.** Политиката за понижаване на лихвата по срочни депозити за периода 2008-2009 г. от **3,74%** в началото на 2008 г. на **1,45%** доходност към края на 2008 г., както и продължилото понижаване през 2009 и 2010 г. до достигане до нулеви нива през 2011 и 2012 г., наложи промяна в инвестиционната политика. По предложение на директора, НС на фонд „ГВРС” взе решение за периодично прекратяване на срочните депозити в БНБ и освободените средства да бъдат вложени в ДЦК.

И през 2012 г. данните показват относително нисък размер на възстановените суми от работодатели за изплатени от фонда гарантирани вземания на работници и служители от предприятия в несъстоятелност, които са в размер на **12 531 лв.**

СИНТЕЗИРАНИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА СЪСТОЯНИЕТО НА ДОО

Показателите, които в синтезиран вид дават аналитична информация за държавното обществено осигуряване и позволяват измерване и сравнение, са следните:

◆ **Коефициентът на зависимост (т. нар. пенсионерско число)** е съотношението между получаващите пенсии и осигурените лица в държавната пенсионна система.

За 2012 г. коефициентът на зависимост е 80,1%, при 80,5% за 2011 г., т.е. има намаление с 0,4 процентни пункта. За пенсиите, финансирани от ДОО, коефициентът на зависимост за 2012 г. е 78,0% (при 78,4% за 2011 г.), или средно статистически 100 осигурени лица издържат 78 пенсионери.

◆ **Коефициентът на възрастова зависимост** е процентно съотношение на населението над 65-годишна възраст към населението на възраст 15-64 години.

За 2012 г. коефициентът на възрастова зависимост е 28,5% (при 27,8% за 2011 г., 25,9% за 2010 г. и 25,4% за 2009 г.). Нарастването на показателя в последните години, макар и с бавни темпове, показва, че възрастовата структура на населението видимо се влошава.

◆ **Коефициентът на икономическа зависимост** е процентно съотношение на сбора от безработните и пенсионерите към работещите (заетите) лица.

През последните години този показател расте поради увеличаващия се брой на безработните и едновременно намаляване на заетостта, както и поради разширяващия се сив сектор. За 2012 г. коефициентът на икономическа зависимост* е 88,0% (при 86,3% за 2011 г.).

◆ **Коефициентът на заместване на дохода** е съотношението на средната пенсия на пенсионер към средния осигурителен доход.

За 2012 г. коефициентът на заместване на дохода е 43,9% (при 44,7% за 2011 г.). Нетният коефициент на заместване на дохода за 2012 г., изчислен чрез съотношението на средномесечния размер на пенсията на пенсионер и средния нетен осигурителен доход (без задължителните удръжки върху заплатите), е 56,0%. За сравнение, този коефициент за 2011 г. е бил 57,0%. Допълнителното съпоставяне се прави предвид обстоятелството, че пенсиите са необлагаеми и би следвало да се съотнасят също към чист, или нетен трудов доход.

◆ **Процент на събираемост** – съотношението на всички приходи от осигурителни вноски, постъпили във фондовете на ДОО (отчет), към дължимите приходи от осигурителни вноски на осигурените във фондовете лица, според бюджетите на фондовете (план).

Тук не се включват трансферните суми от осигурителни вноски от републиканския бюджет (РБ) в размер на 12% върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година, с които държавата участва като осигурител, както и неданъчните приходи, внесен ДДС и други данъци върху продажбите.

За 2012 г. процентът на събираемост е 99,5% при 94,2% за 2011 г. Събраните приходи от осигурителни вноски през 2012 г. са с 0,5% по-малко (неизпълнение с 18 915,9 хил. лв.) в сравнение с планираните за годината.

◆ **Средногодишният брой пенсионери** през 2012 г. е 2 217 642 души, при 2 227 288 през 2011 г. Броят им през 2012 г. е намалял с 9 646 души спрямо 2011 г., или с 0,4%, което се дължи на покачването на необходимата нормативна възраст и необходимия осигурителен стаж за придобиване право на пенсия за ОСВ от началото на годината.

◆ **Средногодишният брой на изплатените пенсии** през 2012 г. е 2 696 906, като 2 182 887 от тях са пенсии, изплащани от ДОО, а останалите се изплащат със средства от републиканския бюджет.

◆ **Средният брой пенсии, изплащани на един пенсионер**, през 2012 г. е 1,22.

* Изчислението на коефициента на икономическа зависимост се базира на данни от НОИ и НСИ.

◆ **Средната възраст на пенсионерите**, получаващи лични пенсии за осигурителен стаж и възраст, е 71,8 години. От тях пенсионерите по чл. 68, ал. 1-3 от КСО са на възраст 72,2 години, а по чл. 69 от КСО – 63,4 години.

◆ **Средната продължителност за получаване на лична пенсия** през 2012 г. е 20,8 години. За личните пенсии за **осигурителен стаж и възраст** тя е 22,2 години. Работещите при условията на първа категория труд получават пенсия средно 24,4 години, при втора категория – 20,5 години, при трета – 24,4 години. Личните пенсии за **инвалидност поради общо заболяване** се получават средно 10,0 години, а тези за **инвалидност поради трудова злополука и професионална болест** – 31,0 години.

◆ **Средният осигурителен стаж**, превърнат към трета категория труд, към 31 декември 2012 г. при личните първи пенсии за **осигурителен стаж и възраст** е 37,1 години, а при новоотпуснатите – 38,3 години. Действителният стаж при личните първи пенсии за осигурителен стаж и възраст е 33,3 години. При новоотпуснатите пенсии действителният стаж е 34,7 години.

◆ **Средна пенсия на пенсионер е разходът за пенсии, изплащани от фондовете на ДОО, разделен на съответния среден брой пенсионери през годината.**

Средната пенсия на пенсионер за 2012 г. е 271,21 лв. (при 265,33 лв. за 2011 г.). Номиналният ръст на средната пенсия на база предходна година е 2,2%. Реалният размер е намалял с 0,2%, при средногодишна хармонизирана инфлация 2,4 %.

С **гарантиран минимален размер** за съответния вид пенсия са 526 777 пенсионери, или 23,9% от общия брой пенсионери към 31 декември 2012 г.

Към 31 декември 2012 г. с **максимален ограничен размер** на получаваната пенсия/пенсии са 53 157 пенсионери. През 2012 г. делът на получаващите ограничена пенсия/пенсии от общия брой пенсионери е 2,4%.

◆ **Разход за пенсии към брутен вътрешен продукт** е общият разход за пенсии, отнесен към брутният вътрешен продукт по текущи цени.

През 2012 г. делът на разхода за пенсии е 9,3% от БВП.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Анализът на държавното обществено осигуряване за 2012 г. е изготвен в изпълнение на задължението на НОИ, като държавна институция от публичния сектор, да дава пълна и обективна информация за неговото състояние.

Данните и фактите от прегледа на изпълнението на социалноосигурителните програми и финансовите резултати за 2012 г. ясно показват, че за балансиране на държавното обществено осигуряване и бюджетите на социално-осигурителните фондове, политиките и мерките с влияние върху разходната част следва да са добре съчетани и уравновесени със съответни компенсиращи и балансиращи политики и мерки с влияние върху приходната част на фондовете.

Най-голям дял от средствата на ДОО се разходват за пенсии. Предвид неблагоприятната демографска и социално-икономическа ситуация в страна, характеризираща се с намаляване броя на населението, относителното намаляване на работната сила и увеличаване дела на пенсионерите, ниско ниво на качествена заетост и висока безработица, недостатъчна събираемост на осигурителните приходи при значителна скрита икономика, способността на системата със собствени приходи да покрива поетите ангажименти към бенефициентите на държавното обществено осигуряване е сведена до критично ниво. При тези условия не само дълготрайната финансова стабилност е застрашена, но и възможността фонд "Пенсии" на ДОО да финансира дори сегашните сравнително ниски нива на адекватност на пенсиите за преобладаващата част от пенсионерите.

В контекста на икономическа стагнация, недостиг и ограничения пред публичните финанси, очаквано засилване на демографския натиск върху всички социални системи и пазара на труда, се очертава необходимост от прилагането на политики и мерки с цел постигането на финансова стабилизация и устойчивост на системата не само краткосрочно, но и в дългосрочен хоризонт

За да може осигурителната система да се развива и саморегулира чрез действието на установените в чл. 3 от Кодекса за социално осигуряване фундаментални осигурителни принципи*, пенсионноосигурителното законодателство подлежи на подобрения, така че тези принципи да се утвърждават и да се постигне последователност и приемственост.

---

* Държавното обществено осигуряване се осъществява въз основа на принципите на: 1) задължителност и всеобщност на осигуряването; 2) солидарност на осигурените лица; 3) равнопоставеност на осигурените лица; 4) социален диалог при управление на осигурителната система; 5) фондова организация на осигурителните средства.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Осигурителни вноски за задължителното обществено осигуряване (ДОО и ДЗПО) за периода 01.01.2012 г. – 31.12.2012 г. (без ТЗПБ)

Осигурени лица	Доход, върху който се правят вноските	Обхват на осигуряването	Размер на осигурителната вноски	Разпределение на осигурителната вноски		
				работодател	осигурен	
Лица, работещи по трудови договори, сключени за срок повече от 5 работни дни или 40 часа през един календарен месец, както и работещите по втори или допълнителен трудов договор: 3-та категория труд	Брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	22,3%	12,6%	9,7%	
2-ра категория труд			(7% е за ДЗПО в ППФ)	32,3%	22,6%	9,7%
1-ва категория труд			(12% е за ДЗПО в ППФ)	37,3%	27,6%	9,7%
Държавни служители, съдии, прокурори, следователи, държавни съдебни изпълнители, съдии по вписванията и съдебни служители, членовете и инспекторите в инспектората към ВСС; Кандидати за младши съдии и младши прокурори по ЗСВ (в сила от 01.09.2012 г.).	Брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	22,3%	22,3%	не	
Лицата, получаващи възнаграждения на изборни длъжности, служителите на Българската православна църква и другите регистрирани вероизповедания по Закона за вероизповеданията.	Брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	22,3%	12,6%	9,7%	
Кадрови военнослужещи по ЗОВСРБ, държавните служители по ЗМВР, Закона за изпълнение на наказанията и задържането под стража и Закона за ДА"НС", следователите и служителите в Главна дирекция "Пожарна безопасност и защита на населението" към МВР, изпълняващи някои от дейностите по чл. 52г, ал. 2 т. 8 и 9 от Закона за МВР.	Брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	25,3%	25,3%	не	
Учители.	Брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица (4,3% от вноската е за УПФ и е изцяло за сметка на осигурителя)	26,6%	16,9%	9,7%	
Изпълнителите по договори за управление или контрол на ТД (изпълнителни директори, управители, прокуристи, членове на управителни, контролни и надзорни съвети), работещите по договори за управление и контрол на еднолични търговци и на неперсонифицирани дружества, синдиците и ликвидаторите на всички видове търговски дружества – събирателни дружества, ООД, ЕООД, АД, ЕАД.	Брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	22,3%	12,6%	9,7%	

Осигурени лица	Доход, върху който се правят вноските	Обхват на осигуряването	Размер на осигурителната вноса	Разпределение на осигурителната вноса	
				работодател	осигурен
Лицата, включени в програми за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта (ако в съответната програма е предвидено, че не се осигуряват за безработица) и членовете на кооперации, работещи без трудови правоотношения в кооперациите.	Размерът на полученото месечно възнаграждение.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест	21,3%	12%	9,3%
Членове на кооперации, упражняващи трудова дейност в кооперацията.	Брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест (не се осигуряват за безработица)	21,3%	12%	9,3%
Физическите лица, упражняващи трудова дейност като еднолични търговци, собственици на ЕООД или съдружници в търговски дружества или като членове на неперсонифицирани дружества.	Изплатеното възнаграждение, без получените дивиденди.	1) задължително за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.	17,8%	не	17,8%
		2) по свой избор се осигуряват и за общо заболяване и майчинство.	21,3%	не	21,3%
Еднолични търговци; лица, образували ЕООД и упражняващите свободна професия и/или занаятчийска дейност.	Избран осигурителен доход от 420 лв. до 2 000 лв. и годишно върху трудовите доходи по данъчната декларация.	1) задължително за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.	17,8%	не	17,8%
		2) по свой избор се осигуряват и за общо заболяване и майчинство.	21,3%	не	21,3%
Регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители.	Избран месечен осигурителен доход от 240 лв. до 2 000 лв.	1) задължително за инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.	17,8%	не	17,8%
		2) по свой избор се осигуряват и за общо заболяване и майчинство.	21,3%	не	21,3%
Работниците и служителите, наетите при един или повече работодатели (при всеки от тях) за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец: 3-та категория труд 2-ра категория труд 1-ва категория труд	Брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт и за трудова злополука и проф. болест	17,8%	9,9%	7,9%
		(7% е за ДЗПО в ППФ)	27,8%	19,9%	7,9%
		(12% е за ДЗПО в ППФ)	32,8%	24,9%	7,9%
Полагачи труд без трудово правоотношение, с възнаграждение равно или над една МРЗ, след намаляването му с разходите за дейността, а осигурените и на друго основание – независимо от размера на възнаграждението.	Месечното възнаграждение, след приспадане на разходите за дейността по ЗДДФЛ и годишно върху трудовите доходи от данъчната декларация, но не повече от 2 000 лв.	инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт	17,8%	9,9%	7,9%

Осигурени лица	Доход, върху който се правят вноските	Обхват на осигуряването	Размер на осигурителната вноса	Разпределение на осигурителната вноса	
				работодател	осигурен
Лицата, изпратени на работа в чужбина от български посредник, докторантите (за периода на обучение, ако не са осигурени на друго основание) и съпругът/ата на дългосрочно командирован служител в дипломатическа служба за времето, през което е пребивавал в чужбина по време на задграничния му мандат (ако не е осигурен/на на друго основание или по законодателството на приемащата държава съгласно действащ междуна. договор, по който РБ е страна) се осигуряват по свое желание и за своя сметка.	Минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица – 420 лв.	инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт	17,8%	не	17,8%
Лицата упражняващи дейност по реда на чл. 4, ал. 3, т. 1, 2, 4-6 от КСО, на които е отпусната пенсия, се осигуряват по свое желание.	Избран месечен осигурителен доход от 420 лв. до 2 000 лв.	инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт	17,8%	не	17,8%
Специализантите получаващи възнаграждение по договор за обучение за придобиване на специалност от номенклатурата на специалностите, определена по реда на чл. 181, ал. 1 от Закона за здравето.	Брутното месечно възнаграждение, не по-малко от минималната месечна работна заплата за страната.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	22,3%	12,6%	9,7%
Балерини, балетисти или танцьори в културни организации.	Брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица	25,3%	15,6%	9,7%
Съпрузите на: 1) лицата регистрирани като упражняващи свободна професия и/или занаятчийска дейност, 2) регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители, когато с тяхно съгласие участват в упражняваната от тях трудова дейност, се осигуряват по свое желание и за своя сметка, ако не са осигурени на друго основание (в сила от 01.08.2012 г.).	1) Минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица – 420 лв. 2) Минималния осигурителен доход за регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители – 240 лв.	общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт	21,3%	не	21,3%
Морски лица:	Избран месечен осигурителен доход от 420 лв. до 2 000 лв.	задължително за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест			
3-та категория труд			21,3%	не	21,3%
2-ра категория труд		(7% е за ДЗПО в ППФ)	31,3%	не	31,3%
1-ва категория труд		(12% е за ДЗПО в ППФ)	36,3%	не	36,3%
Морски лица, осигурени по желание и за безработица:		общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица			
3-та категория труд			22,3%	не	22,3%
2-ра категория труд	(7% е за ДЗПО в ППФ)	32,3%	не	32,3%	
1-ва категория труд	(12% е за ДЗПО в ППФ)	37,3%	не	37,3%	

БЕЛЕЖКИ:

❖ От 01.01.2009 г. държавата участва като осигурител във фонд "Пенсии" на ДОО чрез трансфер в размер на **12 на сто** върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица.

❖ Осигурителните вноски за фондовете "Общо заболяване и майчинство" и "Безработица" се разпределят между осигурител и осигурен в **съотношение 60:40**;

❖ **Осигурителните вноски** за наетите от работодател лица (с изключение на наетите по без трудови правоотношения) са дължими и се внасят върху изплатеното, включително начислено и неизплатено или неначислено месечно брутно трудово възнаграждение.

❖ **Осигурителният доход** включва всички доходи и възнаграждения и други доходи от трудова дейност, но не повече от месечния максимален осигурителен доход, **определен** в Закона за бюджета на ДОО, който за 2012 г. е 2 000 лв. **Минималният месечен размер** на осигурителния доход не може да бъде по-нисък от определените за календарната година осигурителни прагове по основните икономически дейности и групи професии (сумите за социални разходи, върху които са внесени или дължими осигурителни вноски, не се включват при определяне на минималния месечен осигурителен доход за съответната професия по основната икономическа дейност на осигурителя) за осигурените от работодател лица.

❖ **Минималният месечен размер на осигурителния доход за самоосигуряващите се лица** се определя със Закона за бюджета на ДОО за съответната календарна година съобразно облагаемият им доход от дейността като самоосигуряващи се лица.

За 2012 г. минималният месечен размер на осигурителния доход за самоосигуряващите се лица се определя съобразно облагаемият им доход за 2010 г. като самоосигуряващи се:

- 1) до 5 400 лв. – 420 лв.;
- 2) от 5 400,01 лв. до 6 500 лв. – 450 лв.;
- 3) от 6 500,01 лв. до 7 500 лв. – 500 лв.;
- 4) над 7 500 лв. – 550 лв.

Минималният месечен размер на осигурителния доход за самоосигуряващите се лица, които не са упражнявали дейност през 2010 г., както и за започналите дейност през 2011 г. и 2012 г. е 420 лв.

Минималният месечен размер на осигурителния доход за регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители е 240 лв.

❖ Осигурителната вноска за фонд "**Трудова злополука и професионална болест**" (ТЗПБ) е диференцирана от **0,4% до 1,1%**, съобразно икономическата дейност на осигурителя. Начислява се върху brutното трудово възнаграждение на работещите по трудови и служебни договори и приравнените към тях, в т.ч. и за наетите до 5 раб. дни (40 часа) при един или повече работодатели и е изцяло **за сметка на осигурителя**.

❖ Осигурителната вноска за фонд "**ТЗПБ**" на **морските лица** е в размер на **1,1%**, и е изцяло **за сметка на осигуреното лице**.

❖ **За 2012 г. не се внасят вноски за фонд "Гарантирани вземания на работниците и служителите" (ГВРС).**

❖ Осигурителните вноски върху **социалните разходи** се внасят съобразно категорията труд в размерите на фонд "Пенсии" (за лицата, **родени преди 01.01.1960 г. - 17,8 %**; за лицата, **родени след 31.12.1959 г. - 12,8%**; за лицата, работещи при условията на **I и II-ра категория труд** съответно – **20,8%** и **15,8%**, за ДЗПО.

❖ Върху изплатените гарантирани вземания от фонд "ГВРС" НОИ превежда осигурителни вноски за фонд "Пенсии", фонд "Общо заболяване и майчинство", фонд „Трудова злополука и професионална болест“ и за фонд "Безработица", определени в зависимост от категорията труд на лица.

❖ **5%** от осигурителната вноска на **родените след 31.12.1959 г.**, осигурени за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица или само за инвалидност поради общо заболяване за старост и за смърт, се превежда в **УПФ за ДЗПО. Размерът ѝ за работодателя е 2,8%, а за осигуреното лице – 2,2%.**

❖ Осигурителната вноска за **ДЗПО в УПФ** на морските лица е в размер на **5%** и е изцяло **за сметка на осигуреното лице**.

❖ Осигурителната вноска за **ДЗПО в ППФ** е в размер на **12%** за **I-ва** и **7%** за **II-ра категория труд**. Начислява се месечно върху изплатеното брутно трудово възнаграждение и е **за сметка на осигурителя** (с изключение на **морските лица** работещи при условията на 1-ва и 2-ра категория труд, за които вноската е изцяло за сметка на осигуреното лице.)

**Осигурителни вноски и обхват на ДОО за периода 01.01.2012 г. – 31.12.2012 г.
(без ТЗПБ)**

Обхват на държавното обществено осигуряване	Доход, върху който се начисляват осигурителните вноски	Осигурителни вноски за:	
		родените преди 01.01.1960 г.	родените след 31.12.1959 г.
1. ВНОСКИ ОТ РАБОТОДАТЕЛИ ЗА РАБОТНИЦИ И СЛУЖИТЕЛИ			
За работници и служители, наети по трудово правоотношение – за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица, работещи при условията на: <ul style="list-style-type: none"> • трета категория труд; • първа и втора категория труд. 	Брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	12,6% 15,6%	9,8% 12,8%
За кадрови военнослужещи по ЗОВС на РБ, държавните служители по ЗМВР, ЗИН и Закона за Държавна агенция “Национална сигурност”, следователите и лицата, пенсиониращи се по чл. 69, ал. 5 КСО (за сметка на държавния бюджет) – за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица.	Брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	25,3%	20,3%
За държавни служители, съдии, прокурори, следователи, държавни съдебни изпълнители, съдии по вписванията и съдебни служители, членовете и инспекторите в инспектората към ВСС (за сметка на държавния бюджет) – за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица.	Брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	22,3%	17,3%
Кандидати за младши съдии и младши прокурори по ЗСВ (в сила от 01.09.2012 г.) (за сметка на държавния бюджет) – за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица.	Брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	22,3%	17,3%
За работниците и служителите, наети при един или повече работодатели за не повече от 5 работни дни (40 часа) или наети на работа при повече работодатели при всеки от тях за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец – за <i>инвалидност, старост и смърт и за трудова злополука и професионална болест</i> . <ul style="list-style-type: none"> • трета категория труд; • първа и втора категория труд. 	Брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	9,9% 12,9%	7,1% 10,1%
Лицата, осигурени за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест: <ul style="list-style-type: none"> - включени в програми за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта (ако в съответната програма е предвидено, че не се осигуряват за безработица); - членове на кооперации работещи без трудово правоотношение в кооперацията. 	Месечният размер на възнаграждението.	12%	9,2%
За специализантите получаващи възнаграждение по договор за обучение за придобиване на специалност от номенклатурата на специалностите, определена по реда на чл. 181, ал. 1 от Закона за здравето – за <i>общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица</i> .	Брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималната месечна работна заплата за страната.	12,6%	9,8%

Обхват на държавното обществено осигуряване	Доход, върху който се начисляват осигурителните вноски	Осигурителни вноски за:	
		родените преди 01.01.1960 г.	родените след 31.12.1959 г.
Балерини, балетисти или танцьори в културни организации – за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица.	Брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималната месечна работна заплата за страната и не повече от 2 000 лв.	15,6%	12,8%
Осигурителни вноски от възложители за работещите без трудово правоотношение след намаляването с разходите за дейността с месечно възнаграждение – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i> : - равно или над 1 МРЗ; - по-малко от 1 МРЗ, но получаващи и други трудови доходи от възложител/работодател; - по-малко от 1 МРЗ и не получаващи други трудови доходи.	Годишно върху дохода, деклариран в данъчната декларация, но не повече от 2 000 лв. - Месечно върху изплатеното трудово възнаграждение; - Върху сбора от трудовите доходи през месеца; - месечно не се дължат осигурителни вноски.	9,9%	7,1%
Осигурителни вноски върху обезщетенията за оставане без работа по Кодекса на труда, Закона за висшето образование и Закона за държавния служител (от държавния бюджет) – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i> .	Размерът на обезщетението.	9,9%	7,1%
Осигурителни вноски за времето, през което лицата не са работили поради: - незаконно недопускане или отстраняване от работа – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i> ; - били са без работа поради уволнение, признато за незаконно от компетентните органи – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i> ; - както и ако са работили през този период с по-ниско възнаграждение – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i> . • трета категория труд; • първа и втора категория труд.	- Последното изплатено или начислено месечно брутно трудово възнаграждение или неначисленото месечно възнаграждение; - Разликата между Последното месечно брутно възнаграждение преди уволнението и осигурителния доход за периода.	17,8% 20,8%	12,8% 15,8%
Осигурителни вноски за трудоустроени лица, които не работят поради непредоставена им подходяща работа от осигурителя – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i> . • трета категория труд; • първа и втора категория труд.	Размерът на обезщетението.	17,8% 20,8%	12,8% 15,8%
Осигурителни вноски за работниците и служителите върху средствата за социални разходи – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i> . • трета категория труд; • първа и втора категория труд.	Размерът на социалните разходи.	9,9% 12,9%	7,1% 10,1%
Осигурителни вноски за държавни служители върху средствата за социални разходи (за сметка на държавния бюджет) – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i> .	Размерът на социалните разходи.	17,8%	12,8%
Осигурителни вноски за кадрови военнослужещи, офицери, сержанти и граждански лица по специални закони и следователите върху средствата за социални разходи (за сметка на държавния бюджет) – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i> .	Размерът на социалните разходи.	20,8%	15,8%

Обхват на държавното обществено осигуряване	Доход, върху който се начисляват осигурителните вноски	Осигурителни вноски за:	
		родените преди 01.01.1960 г.	родените след 31.12.1959 г.
2. ЛИЧНИ ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ			
От работници и служители от трите категории труд, работещи по трудово правоотношение – за <i>общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица.</i>	Брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	9,7%	7,5%
От работещите без трудово правоотношение с възнаграждение равно или над 1 МРЗ след намаляването му с разходите за дейността – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.</i>	Възнаграждението след приспадане на разходите за дейността по ЗДДФЛ.	7,9%	5,7%
От Специализантите получаващи възнаграждение по договор за обучение за придобиване на специалност от номенклатурата на специалностите, определена по реда на чл. 181, ал. 1 от Закона за здравето – за <i>общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица.</i>	Брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималната месечна работна заплата за страната.	9,7%	7,5%
От наетите при един или повече работодатели за не повече от 5 работни дни (40 часа) или наети на работа при повече работодатели при всеки от тях за не повече от 5 работни дни (40 часа) през календарния месец за трите категории труд – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт и за трудова злополука и професионална болест.</i>	Брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималния месечен размер на осигурителния доход.	7,9%	5,7%
Лицата, осигурени за общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест: - включени в програми за подкрепа на майчинството и насърчаване на заетостта (ако в съответната програма е предвидено, че не се осигуряват за безработица); - членовете на кооперации работещи без трудово правоотношение в кооперацията.	Размерът на възнаграждението.	9,3%	7,1%
Балерини, балетисти или танцьори в културни организации – за <i>общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест и безработица.</i>	Брутното месечно възнаграждение, но не по-малко от минималната месечна работна заплата за страната и не повече от 2 000 лв.	9,7%	7,5%
От работници и служители върху обезщетенията за оставане без работа по Кодекса на труда и по Закона за висшето образование – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.</i>	Размерът на обезщетението.	7,9%	5,7%
От работници и служители от трите категории труд, работещи по трудови правоотношения върху средствата за социални разходи – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.</i>	Размерът на социалните разходи.	7,9%	5,7%
За времето на обучение на лицата, завършили висше или полувисше образование и придобитият осигурителен стаж по чл. 9а, ал. 2 от КСО – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт.</i>	Минималният осигурителен доход за самоосигуряващите се лица към датата на внасяне на вноската.	17,8%	17,8%

Обхват на държавното обществено осигуряване	Доход, върху който се начисляват осигурителните вноски	Осигурителни вноски за:	
		родените преди 01.01.1960 г.	родените след 31.12.1959 г.
3. ВНОСКИ ОТ САМОНАЕТИ (САМООСИГУРЯВАЩИ СЕ) ЛИЦА			
Вноски от земеделски производители и тютюнопроизводители , регистрирани по съответния ред: <ul style="list-style-type: none"> задължително осигурени за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i>; по свой избор се осигуряват и за <i>общо заболяване и майчинство</i>. 	Избран месечен осигурителен доход от 240 до 2 000 лв.	17,8% 21,3%	12,8% 16,3%
Вноски от самоосигуряващи се (свободни професии, занаятчийска дейност, собственици или съдружници в търговски дружества и членове на неперсонифицирани дружества): <ul style="list-style-type: none"> задължително осигурени за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i>; по свой избор се осигуряват и за <i>общо заболяване и майчинство</i>. Самоосигуряващите се, на които е отпусната пенсия, се осигуряват по свое желание.	Текущо през годината върху избран осиг. доход между минималния месечен осиг. доход диференциран съобразно облагаемия им доход за 2010 г. като самоосигуряващи се (от 420 до 550 лв.) и максималния мес.осиг. доход (2 000 лв.) и окончателно годишно върху дохода от данъчната декларация.	17,8% 21,3%	12,8% 16,3%
За самонаетите (лицата по чл. 4, ал. 3, т. 1, 2 и 4 КСО) при работа без трудово правоотношение – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i> . При изплащане на възнаграждение за работа без трудово правоотношение осигурителни вноски не се внасят от възложителя на работата и не се удържат от възнаграждението. Тези лица внасят осигурителни вноски върху доходите без трудово правоотношение годишно върху окончателния размер на дохода въз основа на годишната данъчна декларация.	Окончателният размер на осигурителния доход се определя за периода, през който е упражнявана трудовата дейност, чрез годишната данъчна декларация.	17,8%	12,8%
Докторантите, съпругът/ата на дългосрочно командирован служител в дипломатическа служба за времето, през което е пребивавал в чужбина по време на задграничния му мандат и лицата, изпратени на работа в чужбина от български посредник могат да се осигуряват по свое желание и за своя сметка за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i> .	Минималният осигурителен доход за самоосигуряващите се лица – 420 лв.	17,8%	12,8%
Съпрузите на: 1) лицата регистрирани като упражняващи свободна професия и/или занаятчийска дейност , 2) регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители , когато с тяхно съгласие участват в упражняваната от тях трудова дейност, могат да се осигуряват по свое желание и за своя сметка, (ако не са осигурени на друго основание) за <i>общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i> (в сила от 01.08.2012 г.).	1) Мин. осиг. доход за самоосигуряващите се лица – 420 лв. 2) Мин. осиг. доход за регистрираните земеделски производители и тютюнопроизводители – 240 лв.	21,3%	16,3%
Вноски от морски лица : <ul style="list-style-type: none"> задължително осигурени за <i>общо заболяване и майчинство, инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт, трудова злополука и професионална болест</i>: <ul style="list-style-type: none"> - трета категория труд; - първа и втора категория труд. по свой избор се осигуряват и за <i>безработица</i>: <ul style="list-style-type: none"> - трета категория труд; - първа и втора категория труд. 	Избран месечен осигурителен доход от 420 до 2 000 лв.	21,3% 22,3% 24,3% 25,3%	16,3% 17,3% 19,3% 20,3%

Обхват на държавното обществено осигуряване	Доход, върху който се начисляват осигурителните вноски	Осигурителни вноски за:	
		родените преди 01.01.1960 г.	родените след 31.12.1959 г.
4. ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ ЗА СМЕТКА НА РЕПУБЛИКАНСКИЯ БЮДЖЕТ			
Осигурителни вноски за времето, през което уволненият поради задържане от органите на властта е останал без работа и не е бил привлечен като обвиняем или е бил оправдан, или наказателното производство е било прекратено, или наложеното наказание лишаване от свобода е признато по съответния ред за неоснователно наложено поради това, че не е извършил деянието или че извършеното деяние не съставлява престъпление – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i> . <ul style="list-style-type: none"> • за трета категория труд; • за първа и втора категория труд. 	Върху последното месечно изплатено или начислено брутно трудово възнаграждение или неначислено месечно възнаграждение.	17,8% 20,8%	12,8% 15,8%
Осигурителни вноски за времето, през което родител/осиновител или съпруг/съпруга са полагали грижи за инвалиди с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане над 90 на сто, постоянно нуждаещи се от чужда помощ, поради което не са били осигурени или не са получавали пенсия; за периода на наборна или мирновременна алтернативна служба ; за времето, през което неработеща майка е гледала дете до 3-годишна възраст – за <i>инвалидност поради общо заболяване, старост и смърт</i> .	Минималната работна заплата за страната към момента на отпускане на пенсия.	17,8%	17,8%

БЕЛЕЖКИ:

- От 01.01.2009 г. в бюджета на фонд “Пенсии” на ДОО се прави **трансфер от РБ в размер на 12 на сто** върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица за календарната година.
- Осигурителната вноска за фондовете “Общо заболяване и майчинство” и “Безработица” се разпределя между осигурители и осигурени в **съотношение 60:40**.
- **Осигурителните вноски** за наетите от работодател лица (с изключение на наетите по без трудови правоотношения) са дължими и се внасят върху изплатеното, включително начислено и неизплатено или неначислено месечно брутно трудово възнаграждение.
- **Осигурителният доход** включва всички доходи и възнаграждения и други доходи от трудова дейност, но не повече от месечния максимален осигурителен доход, определен в Закона за бюджета на ДОО, който за 2012 г. е 2 000 лв. Минималният месечен размер на осигурителния доход не може да бъде по-нисък от определените за календарната година осигурителни прагове по основните икономически дейности и квалификационни групи професии (сумите за социални разходи, върху които са внесени или дължими осигурителни вноски, не се включват при определяне на минималния месечен осигурителен доход за съответната професия по основната икономическа дейност на осигурителя) за осигурените от работодател лица. Минималният месечен размер на осигурителния доход за самоосигуряващите се лица се определя със Закона за бюджета на ДОО за съответната календарна година съобразно облагаемият им доход от дейността като самоосигуряващи се лица за по-предходната календарна година.
- Осигурителната вноска за фонд “**Трудова злополука и професионална болест**” е определена в размер **от 0,4% до 1,1%**, съобразно икономическата дейност на осигурителя. Начислява се върху брутното трудово възнаграждение на работещите по трудови договори, в т.ч. и за наетите до 5 раб. дни (40 часа) при един или повече работодатели и е изцяло **за сметка на осигурителя**.
- Осигурителната вноска за фонд “**Трудова злополука и професионална болест**” на **морските лица** е в размер на **1,1%**, и е **изцяло за сметка на осигуреното лице**.
- За 2012 г. не се внасят вноски за фонд “**Гарантирани вземания на работниците и служителите**”.
- Върху изплатените гарантирани вземания, от фонд “ГВРС” **се внасят осигурителни вноски** за фонд “Пенсии”, фонд “Общо заболяване и майчинство”, фонд “Трудова злополука и професионална болест” и за фонд “Безработица”, определени в зависимост от категорията труд на лицето.

РАЗМЕР И РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ ОСИГУРИТЕЛНИ ВНОСКИ ПРЕЗ 2012 г.

Вид осигурен	Размер на осигурителните вноски (без ТЗПБ)					Разпределение на осигурителните вноски (без ТЗПБ)										
	Общо	фонд „Пенсии“	фонд „Общо заболяване и майчинство“	фонд „Безработица“	ДЗПО Универсален пенсионен фонд	За сметка на осигурителя					За сметка на осигуреното лице					
						Общо	фонд „Пенсии“	фонд „Общо заболяване и майчинство“	фонд „Безработица“	ДЗПО Универсален пенсионен фонд	Общо	фонд „Пенсии“	фонд „Общо заболяване и майчинство“	фонд „Безработица“	ДЗПО Универсален пенсионен фонд	
Работници и служители, работещи при условията на 3-та категория труд																
Родени преди 1 януари 1960 г.	22,3%	17,8%	3,5%	1,0%	–	12,6%	9,9%	2,1%	0,6%	–	9,7%	7,9%	1,4%	0,4%	–	
Родени след 31 декември 1959 г.	22,3%	12,8%	3,5%	1,0%	5,0%	12,6%	7,1%	2,1%	0,6%	2,8%	9,7%	5,7%	1,4%	0,4%	2,2%	
Работници и служители, работещи при условията на 1-ва и 2-ра категория труд и лица по чл. 69а от КСО																
Родени преди 1 януари 1960 г.	25,3%	20,8%	3,5%	1,0%	–	15,6%	12,9%	2,1%	0,6%	–	9,7%	7,9%	1,4%	0,4%	–	
Родени след 31 декември 1959 г.	25,3%	15,8%	3,5%	1,0%	5,0%	15,6%	10,1%	2,1%	0,6%	2,8%	9,7%	5,7%	1,4%	0,4%	2,2%	
Самоосигуряващи се лица																
Родени преди 1 януари 1960 г.	17,8% (21,3%)	17,8%	По желание на лицето (3,5%)	–	–	–	–	–	–	–	17,8% (21,3%)	17,8%	По желание на лицето (3,5%)	–	–	
Родени след 31 декември 1959 г.	17,8% (21,3%)	12,8%	По желание на лицето (3,5%)	–	5,0%	–	–	–	–	–	17,8% (21,3%)	12,8%	По желание на лицето (3,5%)	–	5,0%	

БЕЛЕЖКИ:

- ❖ От 01.01.2009 г. държавата участва като осигурител във фонд „Пенсии“ чрез трансфер в размер на **12 на сто** върху сбора от осигурителните доходи на всички осигурени лица.
- ❖ Осигурителната вноска за фонд **“Трудова злополука и професионална болест”** (ТЗПБ) е диференцирана **от 0,4% до 1,1%**, съобразно икономическата дейност на осигурителя и е изцяло за негова сметка. Осигурителната вноска за фонд **“ТЗПБ”** на **морските лица** е в размер на **1,1%**, и е изцяло за сметка на осигуреното лице.
- ❖ За 2012 г. **не се внасят вноски за фонд “Гарантирани вземания на работниците и служителите”**.
- ❖ Осигурителната вноска за **Учителския пенсионен фонд** е в размер на **4,3 на сто** и е изцяло за сметка на осигурителя.
- ❖ Осигурителната вноска за допълнително задължително пенсионно осигуряване в **Професионален пенсионен фонд** е в размер **12 на сто** за работещите при условията на **1-ва категория труд** и **7 на сто** за работещите при условията на **2-ра категория труд**. Тази вноска също е изцяло за сметка на осигурителя (с изключение на морските лица работещи при условията на 1-ва и 2-ра категория труд, за които вноската е изцяло за сметка на осигуреното лице).

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

1. Годишен отчет на Българска народна банка – 2012 г.
2. Статистически бюлетин “Пенсии” – тримесечно издание на НОИ, дирекция “Анализ, планиране и прогнозиране”.
3. Статистически годишник “Пенсии” – годишно издание на НОИ, дирекция “Анализ, планиране и прогнозиране”.
4. Показатели, характеризиращи временната неработоспособност на осигурените лица за 2011 г. и 2012 г. – НОИ, дирекция “Анализ, планиране и прогнозиране”.
5. Отчет за изпълнение на бюджета на ДОО за 2012 г. – НОИ, дирекция “Анализ, планиране и прогнозиране”.
6. Статистически отчет за изпълнение на консолидирания бюджет на ДОО към 31.12.2012 г. – НОИ, дирекция “Анализ, планиране и прогнозиране”.
7. Отчет за изпълнение на бюджета на Учителския пенсионен фонд за 2012 г. – НОИ, дирекция “Анализ, планиране и прогнозиране”.
8. Отчет за изпълнение на бюджета на фонд “ГВРС” за 2012 г. – НОИ, дирекция “Анализ, планиране и прогнозиране”.
9. “Европа 2020 – Стратегията за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж” – Европейска комисия.
10. “Зелената книга за адекватни, устойчиви и сигурни европейски пенсионни системи” – Европейска комисия.
11. “Бялата книга – Програма за адекватни, сигурни и устойчиви пенсии” – Европейска комисия.
12. Информация от печатни и медийни издания (“пресклипинг” на НОИ и др.).
13. Информация от сайтове на институции (НСИ, КФН).

* * *

Годишникът “Държавното обществено осигуряване през 2012 г.” е изработен от отдел “Анализ и управление на риска” към дирекция “Анализ, планиране и прогнозиране, благодарение и въз основа на предоставената информация и данни от отделите “Статистика и актюерски анализи и прогнози” и “Анализ и планиране на бюджета” към дирекция “Анализ, планиране и прогнозиране”, дирекция “Информационни системи и моделиране на бизнес процеси”, дирекция “Финансово-счетоводна дейност”, дирекция “Осигуряване и краткосрочни плащания” в Централно управление на Националния осигурителен институт.

Национален осигурителен институт
София – 1303
бул. “Ал. Стамболийски” № 64

Година на издаване 2013 г.